

Stjepan Šešelj
PRIBLIŽENE DALJINE
DUHOVNE HRVATSKE

HRVATSKA KULTURNA ZAKLADA
HKZ-HRVATSKO SLOVO

KNJIŽNICA

KNJIGA XXXIV.

Urednik
Vinko Grubišić

Stjepan Šešelj

PRIBLIŽENE DALJINE
DUHOVNE HRVATSKE

drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje

Zagreb, 2014.

(Izvjješće o stvaranju Amerike iz godine 1558. od utjelovljenja Kristova, dok je Hrvatskom zemljom vlado kralj Ferdinand Habsburški, dužd Lorenzo Priuli i sultan Sulejman Veličanstveni, a dušama joj Gian Pietro Caraffa papa Pavao IV.

Ja Stipan, vjertuoz i brodski skrivan, ovo pod zakletvom zapisah, svjedokom sam i u tome sam sudjelovo.)

U početku

Razbi se gosparski navo

(bit će da sv. Vlaho je spavo)

Poglavica Hatterasa primi mokraguzu čeljad

Indijanci njegovi segvitahu ga te u prijevodu vele

Sluga vam se gospari dični cijelo nam pleme

Brodolomci zahvalni pokloniše im

U krunici

Rogača sjeme

(o kako to samo umiju te Croate)

I već kusahu lačni ukusne indijanske salate

Pa kad tač biše i siti i napiti

Prvo gospar Dživo pozna kao svoju

Jednu lijepu Evu

Ne mareć za boju

A ona zače i sina mu rodi

Croatan ime mu daše

Kupajuć ga u izvora vodi

Sreća neizmijerna dubravom se oglasi

U ljubavi staše isprepletat se crne i žute vlasi

Džono Maro Luko Pasko i ini

Poznavajuć svoje crvenokože Eve

Začinjahu temelje nove novoj domovini

Sedmoga dana

Počinu cijelo pleme Croatana

Pojući psalme prvih sretnih Američana

I.

NAŠA ZBIRKA AMERIKANSKIH FOTOGRAFIJA

I.

U Podgradini, o zidu ponad našega obiteljskoga stola, tole, na kojemu smo naš kruh svagdašnji lomili i Boga molili za blagoslov svakomu danu i daru, visjela je između ostalih svetih slika i čitava jedna mala zbirka fotografija naših Amerikanaca, Američana, naši iz Ameri-ka. Za života did ih je Stipan pomno uokvirivao, u škvadar stavljao, a nakon njegove smrti baba Lucija bi ih zadijevala uz one već uokvirjene. Did je tomu poslu pristupao vazda s posebnom pomnjom, koliko zbog svoje urođene drvodjelske zahtjevnosti isto toliko i zbog tazbinske ljubavi, štujući i na taj način svoju ženu i njezinu rodbinu. Naime, na onim fotografijama nije bio nitko od Šešeljevih, već samo Tutavčevi, Boško, Bosko, Bosco, babin brat i članovi njegove obitelji iz Amerike. Iz New York-a. Nevijorka. Šešeljevi, kako duga obiteljska povjestnica prenosi, nikada nisu bili skloni odiljanju od svoje kuće i zemlje vlastite. Pamti se da je tek pokoji otišao, na koju godinu, zaraditi neki dolar il' funtu. I svaki se doma vratio. Stoga se vjeruje da će tako učiniti i Bepo u Australiji i Luka u Novom Zelandu.

Fotografije su stizale redovito pred blagdane Božića i Uskrsa. U šarenim avionskim pisamcima, s čestitkom. I s obveznih pet U.S.A. dolara. *Ovo 5 dolara za uspomenu date Bog živijo Brat Bosko.* Moja vazda tiha, a u tim časima gotovo nečujna baba Lucija, nježno bi svojim trudnim prstima otvarala kuvertu. I danas mi se čini kao da se to uvijek zbivalo nedjeljom, blagdanom. Dok bih joj ja čitao pristiglo pismo, skoro u slovo istoga sadržaja kao i ono prošlo, ona bi s bratom i nje-govima razgovarala šaptom, kao da su tu s nama, u Podgradini, Opuzenu, na Neretvi, u Hrvatskoj. I Boško, i Kata žena mu, i sin Mato...

Naša zbirka američanskih fotografija uistinu je bila malena i neznatna u usporedbi s onima koje su se mogle vidjeti u kućama, obično u blagovaonicama, tinelima, obitelji Ključe, Tutavac-Lapić ili u Vištica, Bjeliša, Šiljega, Mustapića. Na tragu svih tih fotografija nešto me je posve drugo, svima njima zajedničko, privlačilo i izazivalo, još u dječać-

kim mojim danima, a kasnije sve više i zabrinjavalo. Broj onih lica s fotografija, brojnost rodbine, mnoštvo svih tih naših u Amerikama, po svijetu. Već onda, na primjeru Lapićevih, razmišljao sam. Kućna zadruha Tutavac-Lapić slovila je u Podgradini, a vjerojatno i u čitavoj Neretvi, sve do gotovo 60-ih godina, kada se razdijelila u više obitelji, kao najveća. Brojila je nekih pedesetak ukućana, dok s njihovih fotografija neprestance nas je motrilo i preko stotinu rođaka i rodica, strina i stričeva, tetaka i tetaka iz Amerike. I naših je bilo više negoli nas. Ponavljalo se to i u Ključa, i u Vištica, Bjeliša, Šiljega, Mustapića... Podgradina je tada brojila oko tisuću žitelja, a obiteljske američanske slike svjedočile su i o još možda i dvaput toliko njezinih potomaka, diljem svijeta, u onim svim tamo Omerikama i Arđentinama. Pamtim, iz naših dječjih igara, tolike male Gradinjare - Amerikance, koje uglavnom nikada u životu ne ću susresti. A igrali smo se i često poistovjećivali s njima, suosjećali i plakali za njihovima, kada bi im zvona naše opuzenske crkve oglasila smrt u tuđini.

Eto, ponajprije s tih činjenica, zbog onih neizbrisivih slika, tolikih lica što su nam danomice svjedočila iz daljine, nikada nisam mogao prihvatiti umanjene brojeve koji su trebali neupitno govoriti o Hrvatima razasutim svijetom. Svejednako one iz srpske-jugoslavenske propagandne kuhinje laži, kao ni one što plod su hrvatske površnosti i neodgovornosti. Nažalost, i jedna i druga i dalje, gotovo nedirnute, na isti način djeluju. Prva, održavajući broj raseljenih Hrvata na jednoj trećini u odnosu na ukupan broj u domovini (misleći, i govoreći, pri tom i dalje na Jugoslaviju!). Druga, i dalje se zadovoljava brojem od polovice svih Hrvata.

II.

U mome zavičaju, Neretvanskoj dolini, području oko rijeke Neretve u Južnoj Hrvatskoj, poznato je, nije gotovo nikada bilo gladi. I predaja i povjestnica tako svjedoče. Dapače, Neretva je za posnih godina pomagala okolne krajeve. Za jedno takvo traženje neretvanske pomoći, gladne godine 1760., vezan je nemio događaj (nevrijeme i

brodolom), kojemu je posljedak bila bolest i smrt *Fra Andrije Kačića Miošića* (1704.-1760.). I lakorječivi talijanski putopisac Alberto Fortis, kojemu ne treba svakoj mu vjerovati, u knjizi „Viaggio in Dalmazia” (Venezia, 1774.) navodi očito istinu kada veli: *Povrće svake vrste, kukuruz, pšenica, te osobito masline ovdje udesno uspijevaju; murve ovdje za nekoliko godina narastu do iznenađujuće visine, a prelci što se njima hrane stvaraju divnu svilu. (...) Unatoč plodnu zemljištu i najsigurnijem položaju za trgovinu s Turcima, područje Neretve rijetko je naseljeno...* Da, unatoč bogatstvima i dobru položaju, što je uostalom obilježje i većine ostalih hrvatskih zemalja, i iz ovoga kraja, moga zavijača, ljudi su iseljavali već davno prije negoli ih je Fortis pohodio. I nažalost tomu do dana današnjega nije došlo kraja. Mnogi je tomu bio razlog, o čemu je lako saznati prelista li se i površno povijest hrvatskoga naroda. Osobno sam, osim spominjanih fotografija ponad obiteljskoga stola u Podgradini, od samoga rođenja o tome slušao uglavnom tužne priče. Istina, bilo je i onih veselih, kojima su se ljudi rado smijali, zbog smijeha su se i pričale, no vazda su i one najsmješnije nosile u sebi neizostavnu poputbinu - tugu. Tuga je stalna pratiteljica i onih što od vlastita doma odoše, kao i onih što na njegovu pragu njihove pute gonetaju. Sve te priče na svoj način vezale su me uza usud naroda kojemu pripadam, uz njegovu raspršenost, raseljenost diljem svijeta. I ne hoteci baštiniio sam ta iskustva, one slutnje, i sve tuge.

HRVATSKA - VELESILA RASELJENOSTI

Hrvati će i godine 2000. biti jedan od najraseljenijih naroda u svijetu. I dalje ćemo kao i do sada isticati, a nerijetko se i busati u prsa, ukazujući na svoju tisućiviešegodišnju hrvatsku kulturu i kršćansku uljudbu. Nastavit ćemo se uspoređivati sa sudbinama sličnih, velikim svijetom raseljenih naroda - Iraca, Židova, Poljaka. Kao i do sada, ne će biti kontinenta, a gotovo ni države u svijetu, gdje ne će postojati značajnija zajednica Hrvata i njihovih potomaka. I toliko toga još bi se moglo u ovome smislu navoditi, što bi potvrđivalo da ćemo prijelaz tisućljeća pouzdano dočekati u istim ili gotovo istim prilikama, s neospornim statusom jedne od svjetskih „velesila” raseljenosti. Jer, mi smo već odavna utemeljili naša nova Gradišća i Molisa, samo ovoga puta na drugim kontinentima, u Australiji, Novom Zelandu, Kanadi i inim Amerikama. I dalje će, dakle, i u trećem tisućljeću, čitav jedan hrvatski narod živjeti izvan Hrvatske, izvan granica vlastite države. Ipak, u svemu istome ili sličnome, što bi se ovdje moglo u već navedenu smislu nizati, jedna je bitna novost koja sve moguće istosti, i danas i u budućnosti hrvatskoga naroda i hrvatskoga iseljeništa, stavlja u posvema nove odnose, a to je činjenica ponovne uspostave vlastite hrvatske države, nacionalne države hrvatskoga naroda, samostalne, suverene i međunarodno priznate Republike Hrvatske. Dakako, o značaju te prijelomne, povijestne i temeljne činjenice za sudbinu svih Hrvata, ponajmanje je potrebno govoriti na ovome mjestu, među ovako biranim njezinim sudbinonoscima. Ali, zbog toga se ovdje nameću gotovo sama pitanja: Kako će se Hrvatska odnositi prema vlastitoj raseljenosti? Kako će Hrvatska nositi svoj zahtjevan značaj velesile raseljenosti? Kako će se Hrvati, napokon s vlastitom državom za leđima - ravnopravni s drugima - sa sobom i s ostalim ljudima susretati, suočavati, surađivati, suživljavati? Kako ćemo živjeti i stvaralački raditi, i dalje utemeljeno vjerujući u osobnu i narodnu budućnost, usprkos našoj raseljenosti izvan državnih i domovinskih granica?

Država Hrvatska mora znati odgovore na ta isto kao i na ostala slična pitanja. Hoće li to za sve nas, za hrvatsku državu, učiniti Institut za strategijska istraživanja ili će to obaviti netko drugi, uzimajući da je sve ovo što se ovdje iznosi dijelom nezaobilazivih pitanja, meni je nepoznato, ali sigurno znam da se taj posao mora obaviti, da se mora obaviti čim prije, za sveopće, za svehrvatsko dobro. Bez tako obavljena posla ne može biti jasne ni vanjske ni unutarnje hrvatske državne politike, koja svim Hrvatima na svijetu, bez obzira koliko su blizu ili pak koliko su daleko od domovinskoga praga, nadaje se uvijek svjetionikom i nezamjenjivim orijentirrom. Dakle, Hrvatskoj i Hrvatima potrebna je jasna strategija na kojoj će se temeljiti odnosi domovinskoga i iseljeničkoga dijela. Naravno, do toga se ne može doći a da se ne poznaju obje sastavnice. Ponajmanje nam u tome mogu pomoći inače lijepe i dirljive, domoljubne izjave o našoj nedjeljivosti. Jedno je već sada sigurno: na ta pitanja ne mogu odgovarati svi, a posebice ne svi oni koji su se prečesto i naprječac upisivali, nakon obnove države Hrvatske, u skrbnike hrvatskoga izvandomovinstva. Zbog toga što se ovdje radi o odgovornu poslu, od iznimna nacionalnoga interesa.

Mi ni danas još nemamo pouzdanih podataka o broju svijetom raseljenih Hrvata, nemamo pouzdana pregleda golemoga broja hrvatskih ustanova koje postoje i uspješno djeluju u svijetu, legalno utemeljenih u skladu s važećim propisima zemalja u kojima djeluju. Nema ni bilo kakva pregleda hrvatskih svjetskih uspješnika raznih struka, a znamo da je njihov broj i velik i značajan. I tako dalje. Mogli bismo nizati toliko toga što imamo, a ne znamo da imamo, što je neosporno naše, odnosno, što je neosporno i naše, te bismo s tim mogli i morali računati i što uspješnije gospodariti na sveopće dobro. A za sve to nije nam potrebno veliko traganje za uzorima, pa ako ne ćemo koristiti iskustva onih s kojima se često znamo uspoređivati, što smo već spominjali, dostatno bi nam bilo posegnuti za vlastitim iskustvima Crkve u Hrvata, koja je desetljećima umnogome uspješno zamjenjivala nepostojeću hrvatsku državu i njezine ustanove u svijetu. Inače, nastavimo li kao i do sada, sve će nam i dalje ostajati određeno improvi-

zorijem, slučajnim i trenutnim potrebama, uglavnom pojedinačnim i dnevnim, izvan svakoga reda i sustava. I sve to u doba elektronskih pomagala, s mogućnostima koje već odavno prelaze u prostor maštarija. I dalje bismo, dakle, bez ičije tuđe krivnje, nastavljali kao narod krnje živjeti. Nastavljajući tako održavali bismo torzičnost hrvatske kulture, umjesto njezine cjelovitosti. Ponavljali bismo i nastavljali našu povijestnu rascijepjenost, umjesto da - usprkos svemu - živimo duhovno cjelovitu Hrvatsku, da uspostavljamo *duhovnu Hrvatsku* bez obzira na granice država i prostorne udaljenosti u kojima živimo.

Zbog toga smo još godine 1987. pokrenuli, a godine 1989. i utemeljili Sekciju Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskome iseljeništvu, kojoj je i danas temeljni posao istraživanje, proučavanje i objelodanjivanje niza *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*, prinosa hrvatskoj književnosti, kulturi i uljudbi, koje su diljem svijeta stoljećima ostvarivali naraštaji Hrvata.

Zbog toga smo godine 1995. započeli s objelodanjivanjem tjednika za kulturu *Hrvatsko slovo*, jedinoga hrvatskoga tjednika za kulturu i kulturnu politiku u državi Hrvatskoj i u Hrvata uopće, a kojemu je temeljnim ciljem otvarati prostor jedinstvenu životu i cjelovitu pregledu - i povijestnom i suvremenom - svih hrvatskih kulturnih vrijednosti, od kulture svakodnevnoga življenja do vrhunskih ostvarenja, uvijek nastojeći skrbiti o svim prostorima u kojima Hrvati žive, u kojima je stvarana i u kojima se stvara hrvatska kultura.

Zbog toga godine 1997. utemeljujemo *Hrvatsku kulturnu zakladu*, kao svehrvatsku potpornu zakladu, kojoj je djelovati ne samo u prostoru međunarodno priznate države Hrvatske - Republike Hrvatske, već i u svim ostalim prostorima, odnosno državama u kojima jesu Hrvati i u kojima se čuvaju baštinjene i stvaraju nove vrijednosti hrvatske kulture i hrvatske uljudbe, s ciljem potpomaganja autora i njihovih djela, autorskih planova, programa i projekata bitnih za hrvatsku kulturu, hrvatsku državu i hrvatsku uljudbu općenito, kao i planova, pro-

grama i projekata hrvatskih kulturnih i inih ustanova koji su od neosporne važnosti za očuvanje hrvatske kulture.

Zbog toga očekujemo i od svih ostalih, a prvenstveno od ustanova države Hrvatske, da u cijelosti ostvare svoju obvezu uspostave jedinstvena sustava, suvremena i u svakome smislu usklađena s međunarodno priznatim pravilima ponašanja i suodnosa uljuđenih naroda i država, a koji će u svakome trenutku i u svim prilikama osiguravati i štitiiti svekolike nacionalne interese države Hrvatske i svekolika hrvatskoga naroda, bez obzira na kojim sve kontinentima i u kojim sve državama živio.

RATNA ISKRICA

Štovani čitatelju, ne dvojim da će Hrvatska ovaj rat dobiti, jer - nama ništa drugo ne preostaje nego obraniti ovu jedinu nam hrvatsku državu, ako i dalje želimo postojati kao narod, svoj na svome. Obraniti je od svih koji joj rade o postojanju.

Pokušali smo to ponajprije mirnim demokratskim izborima, zanošeći se ostvarenjem slobode bez krvi. Ali, to nam ne dopustiše, već navališe na nas svim mogućim objedama, podvalama, balvanima, prijateljama.

Usred Europe.

Suprotstavili smo se tomu braneci se snagom svih svojih kulturnih postignuća kroz tisuću i pet stotina godina našega postojanja na ovim prostorima. I dalje su, i još žešće, udarali na nas, svojim tenkovima, zrakoplovima, granatama, cokulama, mržnjom. Hoće nas izbrisati s lica zemlje. Kane nam razoriti domove, uništiti kulturu i svaki spomen.

I sve to pod nosom Europe, pred licem Svijeta.

Strašno je i reći, štovani čitatelju, meni hrvatskomu književniku, da mi moramo biti spremni na svaku žrtvu. I da, na žalost, nema više toga našega stečka, katedrale Sv. Jakova u Šibeniku i bilo koje druge nam katedrale ili crkve - znamenja, poput Sv. Križa u Ninu ili one predivne u Rovanjskoj, kao i one meni posebno drage Sv. Ivana na Osinj, pri ušću moje rodne Neretve. Nema toga hrvatskoga grada - Zadra, Osijeka, Splita, Varaždina, Pule, Dubrovnika, Zagreba... zbog čijega mogućega razaranja mi bismo smjeli odustati od Hrvatske.

Samo ona naša je sloboda, samo Hrvatska jamči nam da ćemo, kada nam i sve razore, a mi i Hrvatska pobjedom opstanemo, sačuvati svijest o sebi i svemu što smo kroz našu povijest bili i što ćemo kroz svoje buduće postojanje potvrđivati. Stoga nam je danas braniti i obraniti, ako zli usud baš hoće, i posvema razorenu Hrvatsku.

Ostajemo ovdje zavazda i nastavljam, usprkos svemu, život.

Hrvatski tjednik, 23. prosinca 1991.

RATNA ISKRICA II.

Štovani čitatelju, ovu drugu iskricu zapravo je zapalila pojava napokon dočekanoga obnovljenoga prvoga broja "Hrvatskoga tjednika". Ni moje ni vaše razočaranje zajedno, vjerujte mi riječi, nije ni blizu onoga što sam ga vidio na licu glavnoga urednika.

Ne zbog priloga, naravno, ne zbog tekstova. Već zbog izgleda, zbog onoga grafičkog, tiskarskog - iscjetka. „Aganjok”, „Arena” - iz najlošijih vremena.

I sada bismo, po gotovo polstoljetnoj navadi, mogli reći: no, što je - tu je.

I, idemo dalje. I još k tome dodati, rat je. Međutim, upravo zbog toga što je rat (ovaj, ne bilo koji drugi rat, pokrenut isključivo protiv nas, protiv Hrvatske i svega hrvatskoga) i zbog toga što mi ne želimo, ni u ludilu, nikada više, na onakav način dalje, moramo se zapitati, zastati i zamisliti se i nad najnezatnijom činjenicom/pojavom što stoji protiv nas.

Ne ću vas, stovani čitatelju, sada pozvati na raspravu o slučaju (ostavimo to za mirnija i sretnija vremena, koja će nam sigurno doći), već vam nudim, iskreno, prihvatite u sveopćem nam interesu, tvrdnju, moje čvrsto uvjerenje: u ovom ratu - protiv nas, protiv Hrvatske - nema slučaja, ništa nije slučajno! Tako je i s onim tiskarskim zločinkom nad prošlim brojem našega Tjednika. Isto tako je i s njegovim pojavljivanjem u prodaji (u Zagrebu, u Vjesnikovim kioscima), tek u ponedjeljak oko podneva, umjesto (ugovorenoga i najavljenoga) nedjeljnoga poslijepodneva. Tek kada su sva izdanja ostalih listova bila uglavnom rasprodana.

Vjerujem da je zbog istih „razloga” u mom tekstu, kao moja, tiskana rečenica: „Stoga nam je danas braniti i obraniti, ako zli usud baš hoće, i Hrvatsku.” Umjesto, stvarno moje, rečenice: *Stoga nam je danas braniti i obraniti, ako zli usud baš hoće, i posvema razorenu Hrvatsku.*

I još, mješće svršetka, pročitajte ponovno uvodnik predsjednika

Matice hrvatske u prošlom broju HT-a, tamo stoji ovo: Posve je novo doba, ali naši su neprijatelji isti.

Hrvatski tjednik, 30. prosinca 1991.

DALJINA I BLIZINA DOMOVINE

Podimo od svima nam već dobro znane činjenice: hrvatski narod jedan je od najraseljenijih. Po tome smo, nema dvojbe, svojevrsna svjetska velesila. Nema kontinenta, a gotovo da nema ni države i predjela u svijetu da u njima ne živi poneki našjenac, a često ih nastanjuju brojne hrvatske narodne zajednice. U Europi smo, sigurno i po tome (teško bi to bilo tko mogao osporiti!) - europski narod. Milijunske brojke Hrvata i njihovih potomaka u Sjedinjenim Državama i Kanadi, te u latinskoameričkim zemljama, daju im pravo nazvati se i Američanima (odavna) i Amerikancima (obiju Amerika, danas). Na Novom Zelandu i u Australiji nekoliko stotina tisuća Hrvata jednakopravni su Novozelanci i Australci s ostalima. Tako je i s onima koji su se u nemalom broju nastanili u Južnoj Africi. Ozbiljno se stoga možemo zapitati, je li to sreća ili nesreća za jedan mali, ponajprije europski narod. A ponajveća nesreća za nas bila bi kada toga ne bismo bili svjesni, kao što je strašna bila ona, iz prošlog razdoblja, kada toga nismo smjeli biti svjesni.

A upravo svijest o tome dostatna je da se uspostavi Hrvatska preko svih mora, unatoč svim granicama. Da se sve daljine umah pretvore u blizine domovine. Jer domovina je jedna, Hrvatska je jedna i jedina. No nje ima onoliko koliko je ima u nama, svakome ponaosob, ma gdje se mi nalazili, ma koliko god od nje hodili. To je ona *Duhovna Hrvatska* o kojoj onako zaneseno pjeva Viktor Vida, jedan u hrvatskom nizu nesretnih, prognanih... daleko od domovine, ali vazda s njezinom toplinom u srcu. Da, upravo i jedino tako. Nama nije svojstvena naglavačka logika barbarogenija (s bliskog nam Istoka) i mi zbog toga ne tvrdimo da je Hrvatska svugdje gdje živi i jedan Hrvat, a kamoli da bismo stoga otimali tuđe. No mi zagovaramo svijest o Hrvatskoj, jer o njoj, kao i o sigurnosti hrvatskih državnih granica, ovisi naša budućnost.

Svijest o značenju hrvatskoga jezika, kulture, vjere, tradicija, cjelokupne naše povijesti, sastavnicama su onoga što osjećamo kao Duhovnu Hrvatsku. To je ono što nam je pomoglo preživjeti u bespućima nesklona nam vremena, ali i ono što je danas, a i sutra, naša nasu-

šna potreba. Uostalom, i nadalje će gotovo čitav jedan hrvatski narod živjeti izvan hrvatske države, izvan granica Republike Hrvatske. I zbog toga nama odgovara Europa '92, kao i multikultura u Prekomorju i sva slična dostignuća suvremenoga svijeta. Stoga, kao što moramo poput svetinje čuvati napokon uspostavljenu nacionalnu državu hrvatskoga naroda, Republiku Hrvatsku, isto tako moramo očuvati i onu drugu, izvangraničnu Hrvatsku. I to je naša obveza. To je naš prinos smanjivanju daljina između nas i domovine. Bez obzira na to gdje živjeli.

HIT (Hrvatski internacionalni tjednik), br. 1., 18. svibnja 1992.

BEZ MEĐA MEĐU NAMA

Vjerojatno da nema više nikoga među Hrvatima koji nije kušao ili barem posredno doživio emigrantsko, prognaničko iskustvo. Taj teški i ružni osjećaj, to jedno od temeljnih hrvatskih iskustava, ne pripada više samo onom dijelu hrvatskoga naroda kojega su drugi stoljećima osuđivali na život izvan vlastite domovine, onom (brojčano) gotovo čitavom jednom hrvatskom narodu koji živi izvan granica hrvatske države. To iskustvo, onaj teret u duši, imaju danas i oni koji nikada nisu prekoračili hrvatskih međa, i oni koji se nisu udaljavali od svojih kuća, od vlastitih pragova. I u tome nas je ovaj strašni protuhrvatski rat izjednačio, poučio, prijeteci da će nam oduzeti domovinu, Hrvatsku. Svako zlo za neko dobro.

Za ovih nekoliko zadnjih godina, a posebice za posljednje ratne godine, domovinski Hrvati, oni kojima su bila uskraćena, gotovo pola stoljeća, tolika dobra i loša iskustva, imali su dostatno prilika za sve nadoknaditi. Sve okušati. Mnogo od toga mimo svoje volje i, nažalost, mnogo toga na vlastitoj koži. No, iskustvo nam potvrđuje, tako se ponajbolje uči. Pa smo tako u ovom našem vremenu i vidjeli i shvatili mnoge činjenice iz hrvatske povijesti, te nam je daleko jasnija i 1918. i Radićeva 1928. i Pavelićeva 1941. i Brozova 1945. i Bleiburg i križni putovi i, čak, onih 45 godina zuluma u kojemu smo mnogi preživjeli.

Istodobno, raseljeni Hrvati, oni koji su često puta imali mnogo krivu predodžbu o ljudima i prilikama u domovini, za ovih nekoliko zadnjih godina, a posebice za posljednje ratne godine, imali su dostatno prilika mnogo toga vidjeti, otkriti, naučiti i shvatiti, o onome što im je godinama bilo tako blizu (srcu, duši), a opet tako daleko. A najdragocjenije otkriće svakako je u tome, da su i Hrvatska i Hrvati, bili i opstali, i u najstrašnijem režimu (srbokomunističkom) što ga ljudska povjestnica pamti. Da su usprkos svim silama zla preživjeli i sačuvali vlastito tlo, temeljni, presudni uvjet svakoj, pa tako i našoj hrvatskoj državi.

I jedni i drugi stoga danas shvaćamo, da su apsurdna i nama

ponajmanje potrebna pitanja, o većim ili pak manjim zaslugama Hrvata, s ove ili one strane bedema, koji su drugi međ nama podigli. Takva pitanja samo nadomjestak su za onaj protuhrvatski bedem (kojega valjda smo zavazda srušili), za onaj krvavi hrvatski limes između domovinske i raseljene Hrvatske (kojega smo valjda zavazda premostili). I dok možda još poneki i danas dvoje o takvim pitanjima, pouzdano se znade, to je nedvojbeno jasno hrvatskoj mladeži koja je, i iz Hrvatske i sa svih svjetskih strana, zajednički stala u obranu Hrvatske. Oni su i bedem i krvavi limes, zavazda, prebacili i postavili između nas i naših neprijatelja.

HIT, br. 2., 25. svibnja 1992.

IZLAZAK IZ STRAHA

Gdje su bili dosad? - čut ćete svakodnevno, u raznim prigodama. To se pitaju mnogi iz hrvatske dijaspore, upirući prstom u nemali broj Hrvata, koji tek u zadnju godinu-dvije izlaze na danje svjetlo hrvatske iseljeničke zbilje. Za jedne se tvrdi da ih većina nikada nije niti vidjela niti za njih čula, za druge kako su radije zalazili u jugo-klubove, a kao vrug tamjana da su se klonili hrvatskih misa, domjenaka, priredaba, društava... Treći, u pravilu oni učeniji, da su grabili za karijerom, uspjehom, novcem, odiljajući se u svoje kule bjelokosne, udaljujući se od svojih hrvatskih sunarodnjaka i njihovih potreba. A četvrti, peti... Čut ćete, dopire do vas opravdana gorčina onih hrvatskih ljudi koji su nerijetko stavljali sve na kocku, odavna se već pomirivši s činjenicom da „dok je Juge i Udbe nema nam do emigrantske sudbe”. Ponajčešće to su glasi one goleme većine hrvatskoga raseljenoga puka svih naraštaja, onih koji su vazda pošteno radili, kako za sebe i za svoje, tako i za Hrvatsku. Njih trebaju svi koji Hrvatskoj žele dobro, s dužnom pozornošću saslušati i onda kada nisu u pravu.

Ovdje ne će biti riječi o onima, među nama, koji danas navedeno pitanje postavljaju, kao što su i u prošlim vremenima postavljali neka druga, ali opet, ne da bi bistrili već da bi i dalje mutili. Ne će ovdje biti govora ni o onima za koje treba uistinu postaviti pitanje: gdje su bili i, što su radili? Te pomno ispitati kakve su sve tragove iza sebe ostavili. Važno nam je da smo svjestni kako ih još ima, a bavljenje s njima prepuštamo drugim strukama.

Riječ je, dakle, o većini onih na koje se onako prstom ukazuje i kojima se postavljeno pitanje dobacuje, o onima za koje se tvrdi da se za njih do jučer nije znalo, a živjeli su, tu negdje, nadohvat, u istoj tuđoj zemlji. I radili su iste ili slične poslove, skrbno i pošteno, jer to nam je odlika (domaćini nas po tome, zasigurno, ne razlikuju i ne svrstavaju u bolje ili pak lošije Hrvate). O onima koji su se rjeđe ili češće vraćali u domovinu, kući, ženi, djeci. Koji su, svatko na svoj način, nosili svoj hrvatski križ i sanjali svoju Hrvatsku. Tek se nisu čuli, vidjeli...

I, bojali su se. Zašto ne reći? Strašili su se, zbog bezbrojnih opravdanih i neopravdanih razloga. Zašto ne priznati? Imali su svoje muke, nevolje, tjeskobe (imamo i svoju, hrvatsku, izvornu znanstvenu studiju o tom našem nacionalnom problemu). Ljudski je i bojati se, zar ne? A proizvodnja straha bila je jedan od glavnih ciljeva onih koji su ih u stopu pratili ili se njima činilo da su im stalno za petama. Ili njima ili nekome njihovu, u zbilji ili u pričinu, svejedno.

Danas, kada i oni i vi, kada jedni i drugi, kada svi mi ostvarujemo naš davnašnji devetstoljetni san, kada svaki Hrvat ima pravo na svoj nemjerljivi dio Hrvatske, danas i oni, na koje se često i olako upiralo prstom i ubadalo pitanjima, izlaze iz svojih spilja, iz svojih kripta ... Iz svoga straha. I njima, složit ćete se, mjesto je među nama.

HIT, br. 3., 1. lipnja 1992.

IZLAZAK IZ ZABLUDA

Uz proizvodnju straha, propali režim i njegovi ideolozi, ogledali su se posebice u proizvodnji zabluda. Međutim, znali su, često vrlo uspješno, preuzimati i već postojeće zablude, te ih zdušno nastavljati i unaprjeđivati. Neke i najnježnije njegovati. Tako je bilo i s idejom jugoslavenstva. Tu hrvatsku izmišljotinu pomno su zalijevali mnogi, njegovali je i tetošili. No plodove su joj ubirali samo izabrani, dok vlasnicima - kao što je to u pravilu bio običaj u socijalističkoj (a tek u samoupravnoj!) praksi - nije ostajalo ništa.

Od samog začetka jugoslavenške ideje u Hrvata začet je i plemenit pokret borbe protiv jugoslavenstva. Tolike hrvatske mudre glave digle su glas protiv. Tolika nadarena hrvatska pera odapela su svoje poetske, znanstvene i ine rečenice upozorenja. Tolike časne ljude, zbog otpora pogubnosti jugoslavenške ideje, zadesile su zabrane, prognanstva, zatvori, umorstva. Niska je preduga i seže sve do naših dana, a da bismo je ovdje ponovno nizali. Međutim, ne smijemo je nikada više zaboraviti, zbog našega budućeg dobra. Jer, tko zna do kada bi bila trajala da se nije dogodio ovaj strašan protuhrvatski rat kojem uzroci leže i u zlorabi, u silovanju one hrvatske prošlostoljetne maštarije.

Tako opet, po tko zna koji put, moramo prepoznati kako nam je i ovo strašno ratno zlo donijelo mnogo dobra. I da se nije sručilo tako nemilosrdno na sve hrvatsko, zacijelo bi morale biti napisane još mnoge knjige (upozoravajuće i opominjuće), a mnoga bi hrvatska sudbina morala ponoviti iskustva zabrana, prognanstava, zatvora i umorstava. I vjerojatno tako unedogled, do nekog drugog neizbježnog rata. Vrijeme bi neumoljivo teklo i mi, u njemu zarobljeni, zajedno s onima koji bi ga svojim zabludama obilježavali. I zaista, teško je to reći, ali i još teže prešutjeti i zaobići, kao da nije bilo drugog ishoda do ovog koji nam se zbio. I sva ta razaranja, učinci, dogodili su se kako bi napokon pred očima i onih najzasljepljenijih bila napokon razorena (već u monstruma razrasla) zabluda zvana - jugoslavenstvo.

Nije ni prilično, a niti uljudno, danas više spominjati mjesta i čitave hrvatske krajeve u kojima su donedavna cvjetali oni zli cvjetovi, jer mnoga žrtva je već posvetila te predjele, vraćajući im njihovu prvotnu čistoću. Isto je tako i s raznim ljudima i krajevima u svijetu, koje nastanjuju Hrvati i njihovi potomci. I gotovo da više nije ostalo nikoga tko nije shvatio i zbacio krinku koju je prečesto i iz velika neznanja, u velikoj zabludi, nosio. U nekim dalekim zemljama i naraštajima.

Naravno, ni ovdje ne može biti riječi o onima među nama koji su krinku jugoslavenstva nosili i tu zabludu raznosili diljem svijeta, zbog nečasnih poslova kojima su se bavili. Njihovo zbacivanje krinke tek ih razotkriva pred nama i onima koji će se njihovim radotama na primjeren način baviti.

Pa ako još negdje i čujemo neki glas sličan onima prošlim, znamo da to može biti tek labuđi pjev jugoslavenstva. Jer, ta prvotno hrvatska izmišljotina, ta stoljetna hrvatska obmana, konačno i zavazda, prepoznata je kao velika zabluda. Iz koje smo za sva vremena i nepovratno izišli, kako doma tako i na svim stranama svijeta.

HIT, br. 5., 15. lipnja 1992.

OAZE DUHA I SVIJESTI

Iseljena Hrvatska činjenica je koja nas prati kroz čitavu nam znanu nacionalnu povijest. Više-manje tako je i s mnogim drugim narodima. Naš je pak poseban problem bio u tome što toga nismo uvijek bili svjestni, a posebice u zadnjemu stoljeću kad nam je ponajčešće svijest o tome bila zabranjena. Tu su započimali sivi predjeli našeg pamćenja, prostori hrvatske šutnje i općeg zaborava. Između ostalog mnogi su nam i tako snovali iščeznuće i konačan kraj. No, nismo ni mi, kroz sva ta vremena, bili bez vlastitih sanja i vlastita konačna cilja. Stoga danas posebnu hvalu upućujemo svima onima koji su, usprkos nedaćama stoljeća, uporno sanjali svoju Hrvatsku. I na hrvatskoj zemlji i izvan nje.

Raseljena Hrvatska postala je napokon neraskidivi dio Hrvatske. Da bi tome moralo biti tako, možemo suditi s više osnova. Primjericice, očitovano je to nedvojbeno sa svih službenih mjesta, od najnižih do najviših hrvatskih dužnosnika. Isprepletena je ona i njojzi pripadajuću svijetom razasuti Hrvati, s domovinom i domovinskim Hrvatima, u ustavnom i inim zakonskim tekstovima Republike Hrvatske. Gotovo da nema više niti jedne ozbiljnije hrvatske ustanove, koja u svom radu ne računa na vanjsku Hrvatsku. Ta naša „druga Hrvatska” nazvana je već (ne slučajno, i ne bez razloga) i „hrvatskom ratnom industrijom”. A što može biti važnije za jednu nenaoružanu i ovakvim protuhrvatskim ratom zatečenu zemlju? I, konačno, čini se da je i zadnji Hrvat postao svjestan one druge svoje polovice, onoga drugog svog neodjeljiva dijela, što je stoljećima lutao tuđim predjelima, dok tuđin mu se stao na topniku. Sve više shvaćamo da nas je jednako i u Osijeku i Sydneyu, u Bujama i u Malmöu, u Varaždinu i Pittsburghu...

No, je li sve to dovoljno?! I porušeni zidovi, bedemi što ispriječili su ih bili međ nama, i premoštene provalije, i vlastita država... i sve novospлетene niti što naprijed smo ih tek dijelom pobrojili. Dokida li to našu višemilijunsku dijasporu, vraća li nas to najednom sve na domovinsko tlo, prestaju li time hrvatske zagranične putešestvije...?!

Ne, sigurno da niječan je odgovor na ova i mnoga slična

pitanja, to i bez velika mozganja znade svaki ozbiljan i odgovoran čovjek. Jer kada bi kojim slučajem bilo drukčije, bilo bi nenaravno. Kao kada bismo htjeli šaku u nos stjerati, kada bismo željeli preko noći rasplesti ono što su stoljeća spredala. Dapače, mi moramo biti pripravnici da će nam za buduća stoljeća, na primjer, oko Toronta, Sydneya, Melbournea, u Novom Zelandu... nastati naša nova Gradišća i Molisa. Kao što smo tako već baštinili Pittsburgh odnosno američku Hrvatsku bratsku zajednicu ili čileansku zajednicu potomaka Hrvata. Tako je, i usprkos našoj iskrenoj želji da se većina Hrvata, ako ne mogu baš svi, vrate tamo gdje ponajviše pripadaju - u Hrvatsku.

S te činjenice, posebice mi u Hrvatskoj, moramo danomice otkrivati i upoznavati, i ozbiljno proučavati, hrvatsku dijasporu, njezinu povijest i zbilju, osobito njezine ustanove kroz koje je opstala. S tim u vezi mnoga knjiga još treba biti napisana, mnoga činjenica otkrivena, posla je za tolike istraživače, cijele zavode, institute, sveučilišta. Bez takvog pristupa mnoga dragocjenost bit će dovedena u pitanje. Jer ništa, doslovce ništa, ne može Hrvatima i hrvatskim zajednicama u svijetu nadomjestiti ustanove koje su oni za sebe godinama, desetljećima gradili. Spomenimo: hrvatske katoličke misije, hrvatski islamski centri, hrvatske kulturne zajednice, hrvatske bratske zajednice, hrvatske znanstvene zaklade, društva prijatelja Matice hrvatske, katedre hrvatskoga jezika i kulture, hrvatski povijesni instituti, hrvatski savezi... časopisi, listovi, radio-postaje, tv-programi... itd. Te oaze hrvatskoga duha i svijesti ne može Hrvatima u svijetu zamijeniti niti jedna, ma koliko bila stara i časna, domovinska ustanova. Istina, može im pomoći da budu još bolje, da se oslobode svega lošega. To se od njih i očekuje. To se od domovine očekuje. Od hrvatske države i svih njezinih ustanova. Ponajmanje se, i to valja reći, u ovim poslima očekuje od domovinskih političkih stranaka, koje su međutim napasno nazočne tamo gdje, prije negoli njima, mjesto je kulturnim, znanstvenim, obrazovnim i inim hrvatskim duhovnim poslenicima.

HIT, br. 6., 22. lipnja 1992.

KRUG HRVATSKE KNJIGE

„König Verlag” iz Hemingena (Stuttgart, Njemačka) tek je jedna u nizu hrvatskih nakladničkih kuća koje postoje u bijelom svijetu i pronose istinitu vijest o nama. Utemeljili su je supružnici Georgine i Alois König, Nijemci, rođeni u Hrvatskoj, koji svoja književna djela stvaraju prvenstveno na hrvatskom, svom prvom jeziku. A sve je počelo njihovim romanom „Dani beskvasnoga kruha” (1991.), koji se danas već, s hrvatskoga izvornika, prevodi na njemački i engleski jezik. No, kako sami vele, najveći dio njihovih planova obuhvaća izdavačku djelatnost knjiga s područja hrvatske književnosti u prijevodu na njemački, a djelomice i na engleski jezik. I stoga im je želja bila da njihov spomenuti roman povjere nekom od hrvatskih izdavača u Hrvatskoj, u Zagrebu, koji bi ga tiskao i plasirao na, rekoše, hrvatsko jezično područje.

Dakle, pored prvoga hrvatskog izdanja (koje je, usputno recimo, i u tehničkom i u svakome drugom pogledu besprijeckorno učinjeno), trebali bismo dobiti i drugo hrvatsko izdanje iste knjige. Istina, ovo drugo, bilo bi objelodanjeno u Hrvatskoj. I tako bismo i dalje podupirali našu razdijeljenost, i to ne samo fizičku nego i duhovnu, na ovu domovinsku i onu egzilnu Hrvatsku. A to nikako ne želimo i upravo to ponajmanje trpi rečena sintagma - hrvatsko jezično područje. Jer, ako i u čemu, a onda baš ponajviše u hrvatskomu jeziku ogleda se i posebno prostire Duhovna Hrvatska, koju neprestance i zavazda zagovaramo. Ona Hrvatska, koja seže do ukraj svijeta, kojoj nisu preprekom ni granice država ni nedoglednosti mora, u kojoj i zadnji Hrvat misli, osjeća i, pa makar i sa samim sobom, hrvatski govori.

Nažalost, cijenimo da nije zbog naših iznijetih razloga, ovih dana, jedan glasoviti zagrebački urednik otklonio već znatno ranije, u spomenutom smislu, ponuđenu suradnju autora „Dana beskvasnoga kruha”. Bit će, ipak, da se on još uvijek ne želi pačati u te „emigrantske pisanije”, u to tamo „emigrantsko nakladništvo”, u te tamo „njihove rabote”!

Međutim, gospodo urednici i ini sličnici, usuprot tomu vašemu mišljenju, hrvatsko nakladništvo morat će se ozbiljno pozabaviti i sa svime onim što je stvoreno, kao i sa onim što se stvara i što će se stvarati u hrvatskom zagraničnom duhovnom prostoru. Ne smećimo s uma: duhovna Hrvatska i dalje će prelaziti i živjeti preko državnih granica Republike Hrvatske, kao što je to kroza sva svoja zapamćena stoljeća činila. Samo njezini neprijatelji priječit će joj tu slobodu, a na nama je da takvih više nikada ne bude. Dakako, na hrvatskoj državi posebno.

Priča o časnom pregnuću Königovih ne bi bila nikako cjelovita, ako ne bismo spomenuli i hrvatske prodavače, trgovce, distributere knjiga. Da, slažemo se, oni su priča za sebe. Priča nad pričama. Na njima bismo i dalje, posebno zorno, mogli pokazivati sve odlike traljavo-sti propaloga režima. No, i ovdje i u zbilji, njih ostavljamo Zajednici hrvatskih izdavača i nadležnim ustanovama hrvatske države, a u ime svih hrvatskih čitatelja, kupaca hrvatske knjige - od jednih, drugih i trećih - tražimo uspostavljanje kruga hrvatske knjige. Bez obzira gdje da ona bila tiskana, objelodanjena, i bez obzira gdje da mi živjeli, u Zagrebu ili Torontu, u Dubrovniku ili Münchenu, u Osijeku ili pak u Johannesburgu. To je najmanje što možemo tražiti, upozorujući da ne pristajemo na, primjerice, slovenske nadomjestke koji nam nude štiva o uzgoju kućnoga bilja, skrbi o mačkama i sl. Tako bi, vjerujemo, i „König Verlag” i mnogi drugi nakladnici postali sudionici posvema drukčijega života hrvatske knjige. Onakvoga, ili barem sličnoga, kakav je već pripremljen njemačkom i engleskom izdanju romana „Dani beskvasnoga kruha” u ugovoru s udrugom njemačkih izdavača i distributera. Takvu zemnu Hrvatsku treba njezina duhovna protega, gospodo, oslušujemo je, slijedimo je.

HIT, br. 7., 29. lipnja 1992.

GUSKA U MAGLI

U duhovnoj hrvatskoj državi mnogo toga nije više onako kako je bilo prije godinu, dvije. Danomice se zapravo mnoge stvari i stubokom mijenjaju, jedne nestaju druge se pomaljšaju. Jedno se ruši dok drugo se počinje graditi. Istina, čini se sve to više, da su se daleko značajnije promjene zbile u zagračničnom dijelu Hrvatske negoli u domovini samoj, premda je nedvojbeno mnogo toga pomaknuto. Osnovni razlog je doslovce prizeman: Mi u Hrvatskoj (u domovini bez slobode) bili smo osuđeni na suživot (!) i s onima koji su nam radili i o duši, dok mi raseljeni svijetom (u slobodi bez domovine) mogli smo sebi birati društvo bez ikakve prisile.

Bitna razlika, zar ne? I zbog toga smo mnogi, u domovini i izvan nje, nervozni i nezadovoljni što se nije odmaklo dalje. Jer, ovaj strašni protuhrvatski rat, potvrđuju nam to gotovo svaki dan s najodgovornijih mjesta, nije bio nekom posebnom preprekom postignuću većih rezultata na duhovnoj hrvatskoj njivi. Dapače, iz toga posvemašnjega zla moralo se izbiti maksimum dobra. Tako nas napućuje i naša tisućvišegodišnja pučka mudrost. No, zašto se ni vlastitih pouka vazda ne držimo, i o tome će narod sažeti svoju.

Izvandomovinski Hrvati, valjda zbog desetljećima uskraćivanoga fizičkoga dodira s ljubljenom, zemljom, domovinom, državom, pohrliše iskreno i u zanosu prema svemu što im je iz Hrvatske domahivalo. Jedan za drugim prestali su u svijetu izlaziti hrvatski glasnici, bilteni, listići i listovi i časopisi, gasili su se hrvatski radio-satovi, mnoga društva se svodila na beznačajan broj djelatnih članova... Nema više *Danice*, *Puti*, *Nove Hrvatske*, zli glasi dopiru o financijskim i inim problemima koji bi nakon trideset i dvije godine izlaženja mogli dokinuti časopis *Studia Croatica*, jedini hrvatski časopis na španjolskom jeziku. Čuje se da je Hrvatska znanstvena zaklada za Australiju i Novi Zeland u takvoj financijskoj situaciji da je prisiljena trošiti glavnici. A o toj glavnici, koja se na žalost nije nikada popela do neophodnoga milijuna australskih dolara, ovisi sudbina Katedre hrvatskoga jezika i kulture

na Macquarie sveučilištu u Sydneyu. (Usput, bivši slovenski komunistički režim u cijelosti je novčano osigurao svoju katedru na spomenutom sveučilištu.) S druge strane, kao nadomjestak iz ovih naših strana u svijet su Hrvatima došle domovinske novine, hrvatski radio i televizija (zahvaljujući satelitu doslovce do ukraj svijeta), domovinske političke stranke i njihovi poklisari... Što im je s većinom novina moglo doći, to znademo svi. O hrvatskoj televiziji toliko je toga već i bjelodano i napisano, a tek izgovoreno koliko je. O učinku i sudbini domovinskih političkih stranaka u hrvatskoj dijaspori, valjda će se jednoga lijepoga dana ozbiljno razgovarati, na zajedničkoj sjednici Hrvatskoga državnoga sabora i Sabora hrvatskoga iseljništva.

Do tada, sve više ćemo shvaćati, da i nakon povijestne ponovne uspostave hrvatske države, da i nakon konačne pobjede u ovome ratu (jer nama ništa drugo ne osiguraje budućnost), da nakon svega - gotovo čitav jedan hrvatski narod - živjet će i dalje u raseljenskom životu. I da mu nitko i ništa ne će moći nadomjestiti ustanove koje je on, svim bjelosvjetskim protuhrvatskim nedaćama usprkos, za sebe stvorio i kroza njih se održao. Obveza je hrvatske države i njezinih svih ustanova da to znaju, te da o tome za vijeke vjekova, kao i o svakom inom nasušnom nacionalnom problemu, skrbe. Tek tako će i raseljena Hrvatska biti sastavnicom i duhovno i tvorno cjelovite Hrvatske. I nikada se niti jedan Hrvat ne će moći zateći, pored svoje čiste i nesebične ljubavi za domovinu, u položaju prisposobivu guski u magli.

HIT, br. 8., 6. srpnja 1992.

SUSRETI

I ove godine hrvatski sveučilištarci iz europskih zemalja održali su svoje tradicionalne Susrete. U Njemačkoj, u Kölnu, početkom lipnja. Drukčije, naravno, negoli su bili oni mnogi raniji. Prilika je i stoga bila izvući knjižice koje nam svjedoče o počecima tih hrvatskih europskih susretanja. A bili su to prvi javni susreti hrvatske mlade pameti (uglavnom tada osuđene na svjetsko lutanje) i domovinskih hrabrijih glava, spremnih susresti se s vlastitom sudbinom i sudbinom vlastita naroda. Istina, nekima je to ubrzalo susret sa smrću. Utkali su se tako davno već u ono što se danas rado nazivlje najvećom nacionalnom pobjedom - u jedinstvo raseljene i domovinske Hrvatske. Iz domovine redom su na Susrete odlazili kulturni djelatnici, književnici, znanstvenici. Ima se iz onih brošura, iz onih knjižica što svjedoče o prošlim Susretima, i danas itekako što učiti. Posebice bi današnja hrvatska dnevna politika pametno činila kada bi češće zavirila u one stranice i podsjetila se (i vlastitih) prinosa iz onoga vremena. Zacijelo bi nakon toga mnogi naš političar imao daleko više osjećaja prema kulturi i kulturnim potrebama istoga onoga svijeta kojemu se, prvenstveno kroza kulturu, obraćao zadnjih desetljeća, pripremajući i sebe i njih za sve ono što se je, hvala Bogu, u Hrvatskoj uz zajedničku skrb dogodilo. Prolistamo li tako i povjestnicom društava prijatelja Matice hrvatske po svijetu, pa hrvatskih kulturnih zajednica ili hrvatskih katoličkih misija, svejednako ćemo potvrditi dojmove koji nas vežu uz spomen na prošle Susrete hrvatske europske sveučilišne mladeži.

Začuđujuća je zaboravljivost ljudi koji se odaju politici. I dok je nekako razumjeti da je to, eto, njihova temeljna potreba, njihova prvotna struka, s kojom im je bilo zabranjeno baviti se, i da imaju pravo vjerovati u svoje poslanje, teško je shvatiti kako lako smeću s uma da ostali, obični, hrvatski ljudi i dalje imaju i nekih drugih potreba osim politike. I, dapače, da se i dalje ogromna većina bavi svojim starim i stalnim strukama, na dobrobit i Hrvatske i hrvatske politike.

Kao što hrvatski narod u domovini, pored rata i svih nevolja, ne

može i ne želi se lišiti svega onoga što mu osim politike ispunjuje život, tako i Hrvati u iseljeništvu ne pristaju na veze s domovinom samo posredstvom profesionalnih političara, stranaka i njihovih poklisara. Jer, malo ih može svoje susjede, svoje domaćine, pozvati na hrvatske političke skupove (razumljivo, jer je malo stranaca koje bi to moglo zanimati), dok je sigurno dosta onih koji bi rado prihvatili poziv na koncert, izložbu, film ili kazališnu predstavu koja bi im približila kulturu i narod kojemu pripadamo.

Ne zaboravimo, mi danas, osim strukovnih umjetničkih ustanova i udruga (i doma i u svijetu) imamo i ministarstvo iseljeništva, hrvatsku maticu iseljenika, ministarstvo prosvjete, kulture i športa i tolike druge visoke državne ustanove što prepuniše svoje planove rečenicama što računaju na hrvatsku dijasporu. No, računa li netko i na potrebe ljudi što čine tu istu hrvatsku dijasporu?

HIT, br. 9, 13. srpnja 1992.

GRANICE, PROSTORI, MAŠTA ...

Hrvatski državni prostor uglavnom su određivali drugi. Moćnici, silnici, gospodari zemlje. Nekoć, bijahu to gospodari Europe. Danas, to su oni koji bi htjeli biti gospodari Svijeta. I onda i danas, tu potvrdu zemne moći, naših državnih prava, plaćamo krvlju, životima. U tim poslima, očito, stalna tek cijena jest, dok granice su nestalne. I nije to samo hrvatski fenomen, već nema poput Hrvatske stare države, koja ne može tiskati pozamašnu knjigu vlastitih graničnih mijena kroza povijest. Hrvatska ima više takvih zbirka državnih mapa. I da nisu vremena takva kakva jesu, gotovo bih lako zapisao, na iskustvima onih listina, kako granice država nisu toliko ni važne. Međutim, nema države bez državnih međa. I, bitno je, presudno je, životno je važno, za svaki narod tako i za hrvatski, posjedovanje vlastite države i sigurnih njezinih granica. Potvrđuju nam to ovih dana, iz svoga otočkoga mira, i Danci, odgovarajući uljudno na europski izazov američkom idealu svejedinstva. (Usput: Politika je najzaboravljivija ljudska tekovina. Ona vazda poput majmuna otkriva fenomen banane. Stoga i ne pamti da je Amerika tek fenomen Europljana koji su, naprosto, mogli bez Europe.) A, Hrvatska je, gospodo, - naprosto - Europa. Dapače, na Hrvatskoj se danas Europa mjeri, važe, ogleda. Hrvatska je zrcalo Europe. I nju zgađati i ubijati, nije ništa drugo do dokončavati Europu. Jer, nema Europe, bez ove prostorno, zemno, državno malene Hrvatske. Tako se i Hrvatska, jednako kao i sve ostale bilo velike ili pak male europske zemlje, prelijeva preko svojih državnih granica i zajedno s njima čini ono, što nije potrebno tek stvarati, što odavna već postoji - *europski duhovni prostor* ili naprosto *Europa*.

Duhovni hrvatski prostor ili Duhovnu Hrvatsku vazda su određivali Hrvati i europski okol. Bez obzira koliko bili blizu ili daleko (privremeno ili zastalno) od domovine, od hrvatskoga državnoga tla. Tako je i u svih ostalih europskih naroda. To određuje europsku duhovnost i svjedoči njezin temeljni značaj u duhovnoj državi koju imenujemo Zapadnom kulturom. S te strane gledano, Europa postoji i

može bez granica, odavna već. Hrvatska nacionalna kultura to također stoljećima potvrđuje. Duhovnoj Hrvatskoj nisu bile nepremostivom preprekom državne granice čak ni onda kada su samu Hrvatsku komadale u više (nikada sklonih) država. Hrvatska kultura i iz tih povijestnih zlosilja znala je izvlačiti maksimum dobra. Na to iskustvo morat ćemo i ubuduće računati i s njime se korisno služiti. Koliko da god Hrvata ostane izvan hrvatskoga državnoga teritorija, a bit će ih kao što nas je vazda bilo, Hrvatska i njezina kultura uvijek moraju biti svjestni da se radi o vrijednostima bez kojih ne može, bez kojih nema Duhovne Hrvatske. Jer, upravo naše su posebne vrijednosti oni dijelovi hrvatske kulture koji su nastali i još uvijek nastaju, poput otoka, u stranim morima. To naša su iskustva, naši su nedjeljivi prinosi općem hrvatskom duhovnom prostoru. Stoga je obveza hrvatske države i posebice hrvatskih kulturnih poslenika da ubuduće ne ostanu samo na prihvaćanju ovoga saznanja, već da upravo zbog te spoznaje učine sve da svaki pojedinac, da svako vrijedno ime i djelo (bez obzira na kojoj se strani svijeta zadesio ili ma gdje nastalo) nađe mjesta i postane opća činjenica hrvatske kulture. Iskustva, znanja, vrijednosti koje nam oni mogu unijeti u duhovni prostor kojemu nedvojbeno i pripadaju, nenaslutiva su. Oni maštovitiji među nama nestrpljivo priželjkuju ostvarenje ovih susretaja domovine i svjetova koje nam mogu donijeti autorske osobnosti iz hrvatske dijaspore. Koliko je tih maštovih u našim ministarstvima, fondovima (jer bez novaca malo što se može), u uredništvima listova, časopisa, radija, televizije, izdavačkih kuća, kazalištima... na katedrama naših sveučilišta, Akademiji...? A tu Hrvatsku, vjerujte, nije moguće vidjeti onomu koji nema mašte. A bez te Hrvatske, vjerujte, nikada ne će biti one naše Hrvatske o kojoj smo toliko maštali.

HIT, br. 10., 20. srpnja 1992.

I OBUJAMŠI VSU GRČIJU I BULGARIJU, BOSNU I RABANIJU NALEGOŠE NA JAZIK HRVATSKI ...

Tako nam svojim zapisom svjedoči Pop Martinac o jednom od najtežih razdoblja hrvatske nacionalne povijesti, o vremenu nakon poraza hrvatske vojske u boju s Turcima na Krbavskom polju. Zapis Popa Martinca višestruko je značajan za hrvatsku kulturu, jer on nije tek puko izvješće o zlu usudu. Taj dragocjen tekst nahodi se u mnogoj hrvatskoj antologiji, o njemu je napisano podosta raznih studija. Ovdje ga se spominjemo posebno zbog jezičnoga značenja njegova, zbog svojevrсна svjedočenja o izvornim vrijednostima hrvatskoga jezika. Zbog toga što nam iz one dubine povijestnoga vremena bjelodano govori da je *jezik hrvatski* isto što i *narod hrvatski* i *zemlja hrvatska*. Vazda nam je, izvorno nam je, znači, jezik hrvatski bio našom osnovnom, polazišnom vrijednošću, kao zemlja, kao narod kojemu pripadamo. Dimnuti Hrvatu u jezik uvijek je bilo dimnuti mu u najsvetiju svetinju. Odvojiti ga od vlastita jezika, značilo je isto što i porobiti ga. Jer, jezik materinski, hrvatski, svima nam je poput sama života, opstanka, mjera prepoznatljivosti među ostalim narodima. I u tom i takvom osjećaju krije se jednostavna a veličanstvena moć i onih počesto polupismenih ljudi, koji su na raznim stranama svijeta bili i dobijali bitke za priznanje posebitosti i prava na nacionalno ime jezika, kojim umijemo ponajbolje izražavati vlastite osjećaje, tuge i radosti. (Pitam se: Hoće li hrvatski jezični stručnjaci uspjeti sačuvati ono što su ti ljudi ostvarili na raznim svjetskim stranama koje danas čine hrvatsku dijasporu?)

Sve ono što nam danas čine naši ratni neprijatelji, napadajući hrvatski puk i domovinsko nam tlo, već su sve to, isti nam dušmani, ranije pokušali napadima na hrvatski jezik. No, bez ikakva uspjeha, dapače, visoka svijest o potrebi očuvanja posebitosti hrvatskoga jezika usporediva je jedino s osjećajem povezanosti i jedinstva svekolika hrvatskoga naroda, bez obzira s koje se strane hrvatske državne granice nalazio. I u tome vidjeti nam je samo dobre znakove, optimizam i vjeru u dobar ishod i iz ovoga našega susreta sa zlom. Sudbinu, pob-

jeđu jezika, slijedit će pobjeda naroda, zemlje, jer, vidjeli smo, oni su u nas vazda bili jedno, isto.

Ovako osjećajući današnji okol hrvatskoga jezika, pribrojio sam se ovih dana u Selcima, na otoku Braču, izabranoj skupini hrvatskih književnika i jezikoslovaca. Pod organizacijskim motom „Croatia redi-viva” na tim baštinskim danima odnosno baščinskim dnevima, pitali smo se (na prijedlog inicijatora književnika, liječnika i hrvatskoga poklisara dr. Drage Štambuka) kakva je sudbina i kakve su mogućnosti hrvatskoga jezika, kako će u slobodi, bez političkih i inih prisila, živjeti i razvijati se hrvatski jezik (službeni, standardni, štokavski) i u njemu njegove neodvojive sastavnice - čakavski i kajkavski. Učeno kazano, je li moguća „hrvatska koine” odnosno hoćemo li i kako brzo ići idealu hrvatskoga jezika, sanjanu poput sna o hrvatskoj državi, koji bi se prepletao od onoga što je najljepše i napisano i izgovoreno na tri ravnopravna hrvatska jezika - štokavskom, čakavskom i kajkavskom, prikupljeno sa svih strana u kojima žive i hrvatski govore Hrvati. Kao i u svemu tako i u jeziku temeljnu mjeru njegovih mogućnosti određuje sloboda, uz nju je vezana sudbina jezika, naroda i zemlje. A prožetost, isprepletenost, triju hrvatskih jezika ni do sada nije bila samo puka želja hrvatskih sanjara, već ona je značajna činjenica znatnoga broja hrvatskih književnih djela. Nahode se ti tragovi od samih početaka poznate nam pisane hrvatske riječi pa sve do naših dana. Tako da ta želja za jedinstvom vlastitoga jezika nije nikakvo novo nasilje nad jezikom, već naravna potreba za približavanjem hrvatskih ljudi i krajeva i svojevrsna potvrda jedinstva naroda kojega kao nikada do sada u povijesti nismo bili svjestni. Posebice za hrvatske pisce i jezikoslovce tu nema dvojbi, jer i jedni i drugi samo nastavljaju posao kojim se odavna bave. Hrvatska država, njezine ustanove, slobodarska i maštovita politika, obrazovni sustav, javna priopćivala... mogu znatno pripomoći u ovom poslu. Nu, za to se hoće puno odgovornosti i još više truda.

HIT, br. 11., 27. srpnja 1992.

NEKOLIKO NAPOMENA O ISELJENOJ HRVATSKOJ

Nama se, istina, žuri, ali što za nju znači sitniš stoljeća? Tako kaže Viktor Vida u svojoj prelijepoj pjesmi u prozi „Duhovna Hrvatska.” Ja sam zadnjih, gotovo deset godina, na temu: duhovna Hrvatska, daljina/blizina domovine, govorio na svim stranama svijeta. Hrvatima, među Hrvatima, u hrvatskim zajednicama u dijaspori. I kad kažem „gotovo deset godina”, onda znadete koja su to bila vremena i što je sve to predstavljalo, no ne radi se ni o kakvoj hrabrosti, ne radi se ni o čemu posebnom. I uvijek, i osobito, ta pjesma u prozi Viktora Vide bila mi je okosnica, bila mi je putokaz, jer njegov doživljaj duhovne Hrvatske i njegova vjera bila je nešto što uistinu spaja, što daljinu domovine, bez obzira gdje da se našli, pretvara u blizinu. I Vidina sudbina, koja nam je jako dobro poznata, i znademo da je možda i na trenutak prije toga, samo na trenutak, mogao stupiti na hrvatsko tlo, da nikada se ne bi bacio pod kotače onoga latinoameričkoga vlaka, kao što to je on učinio. A nije samo Vida skončao tako. Mi jako dobro znademo da je to i sudbina Meštrovićeva, i Kljakovićeva, i Boškovićeva, i Držićeva, i možemo nabrajati kroz povijest mnoge hrvatske velikane duha koji su skončali izvan Hrvatske. I nisu samo velikani, bezbroj je i anonimnih Hrvata koji su ostali razasuti diljem svijeta. Hrvatska povjestnica, pisana ona na hrvatskom tlu ili izvan njega, predstavlja za nas jedno, i što je važno istaknuti, ona usporedno i jednako traje. Mi ne možemo utvrditi trenutak kada svi Hrvati, vjerojatno da ga i nije bilo, žive u svojoj domovini. Nama je takva bila sudbina, a posebice zadnjih devet stoljeća. Zato bih ovdje posebno govorio o tom dijelu, o raseljenoj, o Hrvatskoj izvan Hrvatske, jer sve što mi budemo mislili, pisali, govorili, stvarali, ne misleći na raseljenu Hrvatsku, na tu Hrvatsku izvan nas, na nas u svijetu, a ja tvrdim, premda statistike nemamo, da je gotovo čitav jedan narod izvan Hrvatske. Molio bih da me demantiraju, da se slože naši statističari, kako ovdje, tako po svijetu, pa ćemo vidjeti da je tako. Ne računati, dakle, na raseljenu Hrvatsku, znači pristati na torzo, torzo u mišljenju, torzo u povjestnici, torzo u svakoj našoj duhovnoj i inoj djelatnosti. A danas

više, uistinu, ne bismo imali pravo ni na koga prebacivati krivicu, jer je svaka takva buduća krivica samo naša. Jer, mi smo srušili onaj bedem, zid, onaj krvavi hrvatski limes koji je dijelio nas u Hrvatskoj od nas u svijetu. Taj bedem koji su gradili drugi, koji su gradili protiv nas, gradeći ga između nas. No, mislim, u sjenci toga bedema, da je jedno od najapsurdnijih pitanja, a često ga postavljamo: tko je više patio, tko je više stradao - mi u domovini bez slobode ili mi u slobodi bez domovine? Mislim da to pitanje ne bismo smjeli postavljati. Kad dolazim do toga onda, upozoravam, trebati će nam uistinu puno mudrosti, susretljivosti i zajedničke ljubavi da bi se razumjeli - ovaj čitav narod u domovini i onaj čitav narod izvan domovine. Jer, mi napokon susretnuti, napokon skupa, ne smijemo se više nikad razdvajati, nikad više ne smijemo postavljati takva pitanja. A zna se čuti čak (to nam znaju reći naši Hrvati u svijetu, da znaju dobiti odgovor, kad traže svoja najobičnija, najljudskija prava, čak s mjesta hrvatskih državnih dužnosnika): „Što hoćete, dobili ste ili dobili smo državu”. Opet, vraćamo se na ono, tko je više dobio. A napravili smo to zajedno svi. Uostalom, pokazuje se to na prvim linijama hrvatske borbe, gdje su uistinu dečki sa svih strana svijeta. Ili, nikako se ne smije dogoditi, a i to se događa, da na primjer jedan stari/novi činovnik u visokom državnom uredu s podsmijehom kaže: Eto, napokon, nakon dvadeset, trideset godina mogu pozdraviti Hrvate iz te i te zemlje, te poslije njima preporuča, budući da ovdje u Hrvatskoj ima dosta falsifikata novca, da devize pouzdano mogu promijeniti u predvorju kod njegovog prijatelja. To šokira, istina, ali su to činjenice. Dakle, trebaju nam i mudri, pametni i dobri potezi u izboru ljudi, koji će obavljati tako delikatne i važne poslove za budućnost Hrvatske. Znači, u takvim se slučajevima ne radi više o bedemima između nas, koje je netko drugi gradio. Te smo srušili. I domovinska i raseljena Hrvatska, skupa. Tu nema onoga koji je više ili manje pridonio domu. Međutim, još postoje bedemi u nama, naši (o kojima dva dana i ovdje govorimo), koje treba rušiti i kojih moramo biti svjesni svakim danom, u svakom trenu. I još samo riječ-dvije. Kao što nam treba ovdje traženi institut za hrvatski jezik, jer moramo razmišljati o prinosima za prouča-

vanje hrvatskog jezika, budući da se hrvatski jezik ne govori samo u Hrvatskoj, i nije on samo ono što su rječnikom okrunili u Gradišću ili sutra u Moliseu, nego se hrvatski jezik govori, sa svim svojim nijansama i svojim posebitostima, u raznim hrvatskim zajednicama diljem svijeta. U tim zajednicama ima ljudi koji imaju i do sto godina, koji su riznica, izvorište za proučavanje jezika. Koliko ja znam, jedini slučaj takva istraživanja s rezultatom, knjigom, napravljen je u Pittsburgu, i to na vlastitu inicijativu jedne dame. Isto tako, moramo se ozbiljno pozabaviti prinosima za proučavanje hrvatske kulture, njezine književnosti, glazbe, folkloru, likovnih umjetnosti i filozofije, svega onoga što se stvaralo, što postoji, što je održalo tu drugu Hrvatsku. A ako to ne bude sastavnica u povjestnici hrvatskoj, onda ćemo mi i dalje imati samo njezin torzo. I s druge strane, to se mora napraviti i stoga što mi moramo biti svjesni da se svi Hrvati ne će odmah vratiti u Hrvatsku. Ozbiljni ljudi kad govore o tomu, onda govore, nažalost, o vrlo malom postotku. Znači, moramo računati da ćemo oko Toronta ili Sydneya imati novi Molise ili novo Gradišće. A oni su tamo napravili čuda, oni su tamo priznati i zaslužni građani svojih, uvjetno nazvano, novih domovina ili novih država. Oni tamo imaju stečena i cijenjena prava, oni tamo imaju svoja društva koja nazivaju svojim hrvatskim imenom, koja su nazivali tako i kad mi to ovdje nismo smjeli. Uostalom, iz takvih je sredina ponovno došla u Hrvatsku hrvatska zastava prije dvije godine. Mi moramo pomoći njima da oni svoj ugled i svoj značaj, te svoje ustanove, društva, saveze, katedre hrvatskog jezika i kulture, institute za hrvatsku povijest i kulturu, održe, unaprijede. Mi moramo znati da su to naše katedre, naši instituti, moramo imati svijest isto o onome što se događa u Waterloo ili Macquarie sveučilištu, kao što smo svjesni katedre u Beču, u Zagrebu. Znači, moramo misliti na to tko će tu raditi i moramo skrbiti za vrijednost ljudi koji će tu raditi, jer nam je to najmanje toliko važno, kao tko će biti u novim hrvatskim ambasadama, konzulatima, ili pak u predstavništvima hrvatskih poduzeća u svijetu.

Savjetovanje „Duhovna obnova Hrvatske”, 11. i 12. lipnja 1992.

NEPOSTOJEĆI HRVATSKI PISCI DUBRAVKA HORVATIĆA

Kada smo potkraj godine 1987., gotovo konspirativno, započimali pripreme za utemeljenje nečega što će 1989. postati Sekcijom Društva književnika hrvatske (kako se još tada zvalo) i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskome iseljentištvu, s nama je bio i autor knjige, o kojoj ovdje govorim, Dubravko Horvatić. Nekolicina hrvatskih kulturnih poslenika, uglavnom književnika, oduvijek osjećajući morom našu duhovnu raspolovljenost, odlučili su činiti nešto kako bi se dokinulo dotadašnje stanje odvojenosti, otkinutosti, nepostojanja jednih za druge. Podijeljenosti na domovinsku i emigrantsku hrvatsku književnost trebalo je zavazda nestati.

Naravno da smo i te kako bili svjestni kako se takav plemenit i visok cilj ne može ostvariti u Satrapiji, u državi u kojoj smo tada prisilno živjeli, te da je za to potrebno, ni manje ni više, nego prethodno ostvariti samostalnu vlastitu državu. Svedjedno smo nastavili, istina oprezno, ali stoga i s više pomnje, tkati vlastiti prostor slobode, jedinstveni prostor, Duhovnu Hrvatsku. Snovali smo tako temelje vlastitoj državi. Bio je to naš udjel njezinoj 888 godina sanjanoj obnovi, uskrsnuću. Jer, tek i samo, samostalna, suverena, neovisna hrvatska država (bili smo i onda toga svjesni, što ću u kasnijoj jednoj prigodi, kada je svesrpski rat protiv hrvatske države u svojoj silini već razarao, i zapisati) Hrvatima može jamčiti da nikada više bilo gdje da se zadesili na ovome svijetu, ne će biti građani drugoga reda. Jer, tek i samo, samostalna i suverena i neovisna hrvatska država, Hrvatima može jamčiti da im se nikada više ne će dogoditi: Bleiburg, DP-logori, raseljavanje diljem svijeta, progonstva, objede, ponižavanja... Jer, tek i samo, samostalna, suverena, neovisna hrvatska država, Hrvatima može biti prag, s kojega se vazda može sigurno i nesmetano otisnuti i na koji se vazda može vratiti, bez uvjeta, bez ucjena.

Sve je to valjalo ovdje reći, pa pokoju znanu i ponoviti, kako bi se što vjernije, što izvornije, približili knjizi Dubravka Horvatića *Nepostojeći hrvatski pisci*. Njezinim temeljnim razlozima i atmosferi u kojoj

je zasnivana i zbog koje je stvarana. Valjalo je ukazati na zbiljnost provalije koju ona premošćuje, na udaljenosti obala hrvatske duhovnosti koje približuje i, iskreno vjerujem, konačno spaja. I još jedna bitna činjenica, također bitna za knjigu jer joj je prethodila i zasigurno je umnogome i uvjetovala: Dubravko Horvatić je jedan od onih rijetkih hrvatskih književnika koji je imao potrebu i dostatno hrabrosti da desetak i više godina prije demokratske obnove hrvatske države bude više puta gostom iseljene Hrvatske. O tom vremenu u knjizi bilježi: „Tih sam godina u nekoliko navrata prisustvovao susretima hrvatskih studenata u inozemstvu kao predavač, te češće nastupao na književnim večerima ili jutrima, koje su organizirale hrvatske kulturne zajednice ili hrvatske katoličke misije. Bilo je to vrijeme kada su poneki od onih, koji danas grade političke karijere i putuju uzduž i poprijeko globusa u pohode „braći Hrvatima”, odustajali od vlastita predavanja, a samo zato što su u slušateljstvu primijetili neku poznatu osobu iz „emigrantskih krugova”. I u ovom primjeru potvrđuje se da za sudbinu jednoga naroda, njegove kulture i svekolike duhovnosti, nikako ne mogu biti odgovorni samo „oni drugi”. Horvatić na više mjesta u knjizi k tome sklanja našu pozornost. U tekstu o A. Bonifačiću veli: „... Bonifačić je 1945. prisiljen emigrirati pred terorom Srba i hrvatskih jugostaljnika. Ne pripada, dakle, onoj legiji emigranata, koja je tijekom 60-ih i 70-ih godina, velikim dijelom u svrhu vlastitih prohibitika, ostavila domovinu na cjedilu, doslovce na milost i nemilost onim istima pred kojima je, spašavajući život, Bonifačić morao pobjeći, da bi nam danas prodavala maglu o svojoj silnoj ugroženosti u domovini i o svojoj požrtvovnoj borbi za Hrvatsku u inozemstvu”. A i „onim drugima”, koji su osim Srba neosporni dionici hrvatskoga zla usuda, pravično dijeli: „Englezi ne progone svoje pisce još od postelizabetanskih vremena, ne oduzimaju im pravo ni na život, ni na javnost; svoje akcije u tom smislu usmjerili su zato prema čitavim narodima”.

Vratimo se temeljnom sadržaju knjige, hrvatskim nepostojećim piscima. Osim emigranata to su, u zadnjih gotovo pola stoljeća, u vremenskom razdoblju kojim se knjiga bavi, još „i oni koji su 1945.

zaglavili kod Bleiburga, Dravograda ili na Križnom putu, ili pak u nekoj jami nakon kakvog koncentracijskog logora”, navodi Horvatić te na drugom mjestu dodaje: „Čak i oni koji su se vratili u domovinu, poput Rajmunda Kuparea, koji, nakon blistave sveučilišne karijere u Čileu, živi u Zagrebu od 1972., nisu uspjeli, unatoč nedvojbenim vrijednostima, prodrijeti izvan geta katoličkoga tiska ...”. Autor s pravom inzistira na sintagmi *nepostojeći pisci* i danas, jer pored njihova ostvarenoga prava na ravnopravnu nazočnost u domovinskoj kulturi, kao i usprkos činjenici da su neki ponovno ili napokon objelodanjeni i u domovini, još uvijek većina njih „nisu relevantno ocijenjeni, pa zato nisu ni dostatno prisutni u svijesti kritičara, antologičara i inih književnih poslenika”. Što se takvih slučajeva tiče, kada bi ih sve obradio, Horvatićeva knjiga bi bila stotruko veća. Međutim, ovom knjigom autor nije ni kanio u nešto takvo zalaziti, već se naprotiv zadovoljava izdavanjem posebnih slučajeva iza kojih se onda nedvojbeno može svrstati na desetke sličnih autorskih i ljudskih sudbina. Što se ukupnoga broja *nepostojećih hrvatskih pisaca* tiče, na takav način treba prići broju, ovdje, u ovoj knjizi, nazočnih pisaca. Dakle, radi se o čitavoj jednoj *nepostojećoj hrvatskoj književnosti!* To je temeljna i najvažnija poruka Horvatićeve knjige. Smisao njezine objave.

U ono vrijeme, o kojemu govorih na početku ovoga zapisa, jedan uvaženi i visoko vrjednovani hrvatski književnik, odvrćući me od našega nauma „proučavanja književnosti u hrvatskom iseljeništvu”, uvjeravao me kako se tu zapravo radi o samoj pustoši, o, kako reče, prekopavanju asfalta, traženju vode u Sahari. Uzmimo, dobrohotno, da nije znao što čini/govori. No, mi danas pouzdano znademo, da ona njegova, i svaka slična misao, govore tek o torzu hrvatske književnosti. To obilato potvrđuje i knjiga Dubravka Horvatića *Nepostojeći hrvatski pisci*.

Consilium i ITG iz Zagreba i Ogranak Matice hrvatske iz Siska, Zagreb-Sisak, 1993.

Osvit, proljeće 1995., Mostar

HRVATSKA JEST

Ne, nije istina da je za Hrvatsku učinjeno sve što se moglo učiniti. Istina je: mnogo toga što se za Hrvatsku moralo učiniti, naprosto je propuštanost učiniti. A Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može dvojiti. Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može nagađati. Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može pregovarati. Hrvatska jest.

Hrvatska jest, jer je hrvatskomu narodu ona poput vode, zraka... i jer je ona više od tisuću i pet stotina godina utkana u njegovoj svijesti, prenošena u vlastitu pamćenju, u vlastitoj krvi, iz naraštaja u naraštaj. I usprkos činjenici da je osamsto osamdeset osam (888) godina hrvatskomu narodu bilo uskraćeno imati vlastitu državu (1102.-1990.). Dakle, i svih tih strašnih osamsto osamdeset i osam godina Hrvati nisu odustajali od vlastitoga sna o ponovnoj uspostavi vlastite hrvatske države. Svim okupatorima i svim neprijateljima i nevoljama usprkos.

Gospodo, Hrvati ni danas ne odustaju od Hrvatske, od ove svoje jedine hrvatske države. (A kako bismo i mogli odustati od disanja?!) Dapače, Hrvati nikada više ne će dopustiti da ovu hrvatsku državu itko izbriše sa zemljovida, s državno-političke mape Europe. Jer, tek i samo samostalna, suverena, neovisna hrvatska država, Hrvatima može jamčiti da nikada više, bilo gdje da se zadesili na ovome svijetu, ne će biti građani drugoga reda. Jer, tek i samo samostalna i suverena i neovisna hrvatska država Hrvatima može jamčiti da im se nikada više ne će dogoditi Bleiburg, DP-logori, raseljavanje diljem tuđa svijeta, progonstva, objede, ponižavanja... Jer, tek i samo samostalna, suverena, neovisna hrvatska država Hrvatima može biti prag s kojega se vazda može sigurno i nesmetano otisnuti i na koji se vazda može vratiti. Bez uvjeta. Bez ucjena. Pravo na domovinu ne zastarijeva, a njega pouzdano može zaštititi tek vlastita država. Zato mi sebi ne možemo priuštiti da se tek nadamo da ćemo obraniti Hrvatsku, već mi znademo da nam nema druge negoli da moramo obraniti Hrvatsku. Zavazda. Tako neka bude.

Ono što se sada nama događa, ponajbolje je možda ostalom

svijetu pokazati ukazivanjem na istovjetnu sudbinu drugih, naših sugrađana, hrvatskih građana pripadnika drugih naroda. Hrvatska domovinska bol u svijetu nedvojbeno najžešće i najbolnije odzvanja među pripadnicima hrvatske dijaspore, od Europe do svih prekomorja. Isto tako u Mađarskoj je osjećaju u punini njezine jeze, posebno preko rana što ih skupa s nama dijele hrvatski Mađari. Zajednička zla kob pogađa isto tako i Slovake i Čeha u ovoj nam zajedničkoj hrvatskoj državi, te to nedvojbeno stresa njihove sunarodnjake u Slovačkoj, u Češkoj. Tako je dakako i s Ukrajinčima, Talijanima, Albancima... I hrvatski Srbi, nakon preteka nešto vremena (dočim uzaludno pjanstvo prođe) shvatit će kakvom ranom sebe zgodije, naravno, uz svesrdnu pomoć vascela srpstva i očinske otadžbine.

Nijemce ovdje namjerice izdvajam. Ali nikako ne zbog onoga što bi „na prvu” kratki i zli mozgovi pomislili i podmetnuli. Više je dobrih razloga za to. Prvi bi, na primjer, razlog mogao biti naš sustav informiranja, propagande (ako hoćete) koji uporno prelazi preko već „dogođene” sudbine Nijemaca. Od istih delija. Na gotovo istom prostoru. Službene nas statistike podsjećaju: godine 1921. živjelo je tu 505.790 Nijemaca, a 1931. bilo ih je 498.630, dok će prva poslijeratna brojidba godine 1948. utvrditi kako ih je ostalo 55.337! Tek desetina. Stravičnu činjenicu svjedoče ove brojke, međutim, i ovaj put brojevi nam vrlo malo, nedostatno, oskudno, govore o usudu naroda na koji se odnose. Zato ovdje navodim odlomak iz romana „Dani beskvasnoga kruha” Aloisa i Georgine König, izvorno napisanog na hrvatskom jeziku, objelodanjenog ove godine u Stuttgartu. U proslavu autori pripominju: „Osobe i događaji u romanu istiniti su”:

„Križni put” prolazi kroz Kozine. Johan W. kumče tete Marije, izlazi iz kolone i navraća da vidi rodnu kuću. Njegovi su otišli krajem prošle godine, čuo je o tome, ali želja za rodnim ognjištem te žed i glad potiskuju strah. U kući su novi gospodari, kolonizirani Srbi iz planinskih sela, kojima su za vrijeme rata popaljene kuće. Novi gazda je još u partizanskoj uniformi. Ma neka im kuća, misli Johan, možda dobije

komadić kruha i čašu vode s onoga svog bunara, s velikim drvenim kotačem i kantom na loncu. Evo, sve je isto, kao da je jučer ovdje bio (...)

Johan W. i još jedan zarobljenik, s lopatama na leđima, u pratnji novog gazde Johanove kuće i još dvojice seljaka, odoše prema seoskom groblju. Tu na groblju vidješe ih gdje kopaju jamu, a ona trojica stoje s pištoljima u rukama, mašu i nešto govore. Nestrpljivo su pogledavali prema ulazu u groblje, a onda, ne čekajući da se jama dublje iskopa, novi gazda Johanove kuće uzme lopatu, podigne je i zamahne prema Johanovoj glavi. Johan se trgne i lopata ga pogodi u rame. Zatetura i padne u jamu, a to isto zadesi i njegova druga.

Priča se da se zemlja na tom zajedničkom grobu još neko vrijeme dizala i spuštala, kao da grob diše.

S tako osvojene zemlje i iz tako stečenih kuća i cijelih naselja danas se najžešće udara na Hrvate i Hrvatsku. S razlogom, jer ti se ljudi imaju uistinu zbog čega osjećati ugroženima. Obiteljsko ih pamćenje valjda još služi, a ni sve gruntovne i slične knjige javnih isprava nisu do zadnje uništene (kao što se u pobjedničkom zanosu vjerovalo), te još k tome vlasti današnje Republike Hrvatske pripremaju denacionalizaciju i svega onoga što je na razne načine razbojstvom stečeno. A kako vidimo u slučaju istinitog romana „Dani beskvasnoga kruha”, postoje još i preživjeli svjedoci pa valjda i živi nasljednici. Zbog toga, između inog, ne treba na prečac odbacivati tvrdnje o ugroženosti dijela srpskoga naroda u Hrvatskoj. I šire!

Da, ali to ujedno ište daleko više rada i truda poslenika našega Ministarstva informiranja i ostalih državnih ustanova, televizije, radija, novinstva... itd... zbog čega na početku ovoga govorenja i tvrdih kako je mnogo toga propušteno ili nije učinjeno za obranu Hrvatske.

Vjesnik, 3. rujna 1991.

Hrvatska jest, Zagreb, 1999.

NOVI HRVATSKI ROMAN IZ EUROPE

Godine 1991. Alois i Georgine König objelodanili su roman „Dani beskvasnoga kruha”. Knjiga je tiskana u Njemačkoj, na hrvatskom jeziku, materinskom jeziku ovih dvoje hrvatskih Nijemaca, supružnika, iseljenih godine 1986. u svoju matičnu državu Njemačku. U Hrvatskoj su ostavili jedan život koji je započeo 1930. u Cabuni kraj Virovitice (Alois alias Slavko Palaček), odnosno 1934. u Dugom Selu (Georgine alias Đurđa Palaček, rođena Marincel), školovanje u Virovitici odnosno Zagrebu, sveučilišni studij na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pa godine profesure i konačno rad u vlastitoj tiskarnici i prvoj privatnoj knjižari u onodobnoj Hrvatskoj, u Novom Zagrebu, godine 1984. Drugi život započinju 1986. u Njemačkoj, kao književnici i nakladnici. U maloj, ali vlastitoj nakladničkoj kući, u kojoj 1991. tiskaju svoj prvijenac, bez bilo kakvih sumnjičenja, objeda, prokazivanja ili poreznih i inih smicalica, a godine 1993. i njemačko izdanje „Die Tage der ungesäuerten Brote”, u prijevodu Dragutina Horvata.

Kuća König A. u. G. Verlag godine 2005. objelodanjuje drugi roman Aloisa i Georgine König „Ivanjski krijes”. Također napisan na izvrsnom hrvatskom jeziku. Knjiga nam dolazi proširano uvezana, jednostavno i lijepo grafički uređena, tako da je možemo svrstati u red bolje uređenih domaćih, hrvatskih knjiga. Tako je bilo i s hrvatskim izdanjem, izvornikom „Dani beskvasnoga kruha”. Znam da su kao iskusni i dobri tiskari sve vlastoručno obavili i obavještavaju nas, Hrvatsku, domovinu svoga materinskoga jezika, da je još jedno vrijedno djelo izišlo iz njihove radionice. U iseljeništvu! I tko će ga sada prihvatiti? Matica iseljenika Hrvatske alias Hrvatska matica iseljenika, koja se neprestance ubacuje u prostor koji joj nikako ne pripada i u poslove koje ne umije raditi. Strašan je i znakovit njezin posljednji istup na Interliberu 2005., kao i sva petljanja u izložbe slika, kazališne i slične predstave, koje upriličuje zbog stare navade kontroliranja ljudi i ideja na relaciji iseljeništvodomovina ili domovinaiseljeništvu. A koliko pro računskoga novca utroše, dok je drugima, koji bi mogli i znali, uskra-

ćen. Königove to gotovo ne zanima. Oni su roman napisali, tiskali i uvezana ga ponudili hrvatskom jezičnom prostoru, u Hrvatskoj i u zemljama u kojima ima hrvatskih čitatelja i inih znatiželjnika. Distributera, knjižara, ima li ih!? I okreću se svom njemačkom jezičnom prostoru, pripremajući prijevod „Ivanjskoga krijesa”, prevoditelja Dragutina Horvata ili nekoga drugog dobra znalca hrvatskoga i njemačkoga jezika. To njemačko izdanje bit će zasigurno tvrdo uvezano kao i knjiga „Die Tage der ungesäuerten Brote”, i bit će potom predano u distribucijski sustav knjižara njemačkoga jezika.

Tako započinje normalan život jedne knjige, kakvoga u nas nema i ne će ga ni biti sve dok to ne odluči uređena država, koje u nas još nema, posebice u ovom području. Uostalom, zbog toga bitnoga nedostatka u uređenju državnoga prostora, moguće je i divljanje koje nama nameće novinsko distributerstvo knjigama, koje su na razini ovakva novinstva kakvo vlada u ovodobnoj Hrvatskoj. Prvi roman Königovih, po mnogim svojim vrijednostima zasluživao je daleko više recepcije negoli je dobio u hrvatskoj kulturnoj sredini. Mi i dalje stojimo zabezegnuti bukanjem naviljaka čičaka bačenih u hrvatski kulturni prostor, potpomognutih gotovo svim dnevnim i tjednim listovima, radio i tv-postajama, proizvođenim u vrhunske književne, filmske, kazališne... vrijednosti. Dok se o pravim vrijednostima šuti ili se prenosi skoro usmenom predajom, kao što i pripada ognjištarima, zar ne? A hoće li i „Ivanjski krijes” tako proći, vidjet ćemo. Ja, evo, prvi upozorujem na tu knjigu, i ponovno ukazujem na ovaj autorski dvojac koji je jezično izvorno hrvatski, a dolazi nam iz Njemačke, iz Europe. Dvoje Nijemaca pišu hrvatske folksdojčerske teme, i vele da su osobe i događaji istiniti, i knjiga se prevodi na njihov, njemački jezik i prodaje se, i čita, diljem svijeta. Takvu sudbinu će dočekati i roman „Ivanjski krijes”, ma kako Hrvati o njemu šutjeli, ma kakvu li mu recepciju odredili. On će živjeti u drugom svom jeziku i pričat će priču o Sofiji i Ludwigu. O strahu od „ovih novih što dođoše na vlast.” Ili... „noć, nekoga nadaleko; a kad mi se on nađe iza leđa, čut ću možda samo repetiranje pištolja...” Čitav svijet, nekoć tih i miran, radin i sa svojim sto-

ljetnim navikama, običajima, najednom se prekida, rastače, propada. Rastvara ovaj roman pukotine koje nastaju u životima mirnih, jednostavnih ljudi. I jedno prijateljstvo od djetinjstva, koje izrasta u ljubav, između Sofije i Ludwiga, u ovom romanu posvemašnjega rasapa, na dramatičan način se uništava. Sve se to događa zbog toga što je u njemu „svijest” na prvom mjestu, to je sada nova religija; Partija je za njih iznad svega, iznad svakog drugog uvjerenja, iznad prijateljstva” - veli pripovjedač romana Gustav H., odlučujući se pisati o tom „mirnom i tihom mjestu”.

Alois i Georgine König: Ivanjski krijes, König A.u.G. Verlag, Ostfildern, 2005.

Hrvatsko slovo, br. 562., 27. siječnja 2006.

AMERIČKO BULEVARSKO KAZALIŠTE

Hrvatska dijaspora oglašava nam se na razne načine. Posebno nas raduju vrijedna djela štono ih Hrvati stvoriše izvan domovine, bilo na hrvatskom ili na nekom inom jeziku. Nemali je broj i jednih i drugih. Ovdje je riječ o autoru koji spada među radišnije, među plodnije, cijeneći po broju njegovih raznovrsnih naslova. Srećom riječ je i o autoru koji u svim područjima svoga književnoga stvaranja i za sebe i za nas prinosi vrijedna djela. Pjesnik, dramatičar, Vinko Grubišić vrstan je i znanstvenik, teoretičar jezika i književnosti, poglavito hrvatskoga jezika. Šef je katedre hrvatskoga jezika i kulture na Sveučilištu Waterloo, Ontario, Kanada.

Živeći i stvarajući na sjevernoameričkom kontinentu imao je prilike izbliza proučavati kazališna zbivanja, događaje i pojave, otkrivati njihove posljedke. Tako je i nastala njegova knjiga - izbor „Američko bulevarsko kazalište”. Radio je na njezinu rukopisu, kako se nahodi na kraju uvodne studije, rane jeseni 1981. i kasne jeseni 1990. Pa premda je sam Grubišić na američki kontinent doselio tek godine 1975., dakle nakon najburnijih američkih kazališnih događaja, on ipak koristi priliku da u stvarnim prostorima, makar i nakon svega, promišlja to „čudo” američkoga kazališta druge polovice šezdesetih godina - gerilsko/bulevarsko kazalište. Ipak, nameće mi se slutnja da ga je na taj posao možda još i više nukalo njegovo osobno (hrvatsko-prognaničko i europsko-gostoprimsko) iskustvo; iskustvo doživljeno i proživljeno u sjeni, u najbližoj blizini komunističkog/boljševičkog moloha.

Jedno je sigurno: na sve te američke kazališne (i ine) pojave Vinko Grubišić gleda „posve drugim očima”. Stoga nam je i njegova uvodna studija u ovoj knjizi „*Gerilsko” bulevarsko kazalište u Americi*, kao i njegov izbor igrokaza, koji čini drugi dio ove knjige, od iznimna značaja. U Grubišićevu odnosu naprama svim tim pojavama, u njegovu razmišljanju nad svim tim američkim činjenicama - čutimo - dio je i našega vlastitoga iskustva. Stoga, čitajući ovaj rukopis, i osjećamo dragocjenost njegove pojave. Nije to uvoz i nametanje nečega što ne

razumijemo, što nam je strano. Nije to ni popabirčeno „iskustvo” naših sveznadara za kratkih studijskih boravaka u tuđu svijetu. Dapače, to je naše proćučeno iskustvo i iz njega ta je autorova moć prodiranja i u najskrovitije slojeve „kazališnih pojava”, često nevidljivim i samim akterima predstava.

Ovaj rukopis svakako bi zaslužio objavljivanje u zasebnoj knjizi Teatrolozijske biblioteke Hrvatskog društva kazališnih kritičara i teatrologa.

Predložio bih autoru i izdavaču da buduću knjigu obogati fotografijama s predstava igrokaza zastupljenih u ponuđenom izboru, to bi joj zasigurno povećalo vrijednost i „čitljivost”.

U Zagrebu, 24. ožujka 1991.

HRVATSKI ODISEJ

Kada se 1980. godine pojavila antologija hrvatske poezije o iseljeništvu Ive Smoljana „Hrvatski Odisej”, prihvaćena je uglavnom kao nasušna potreba naše nacionalne kulture, kao knjiga/saznanje bez čega se ne bi više moglo normalno dalje, pa ako bi se i moralo kao da bi to činilo znatno krnjim korpus hrvatske kulture, književnosti i pjesništva napose. Imalo informiraniji poznavalac naših kulturnih prilika međutim, znade da bi se i bez nje, kao i bez nekih drugih „nasušnih potreba” ipak išlo dalje. Njezinim pojavljivanjem, čitav višestoljetni egzodus znatnog dijela hrvatskog naroda, supaćen je najiskrenije (čini se) kroza umjetničku riječ, zadobiva pravo građanstva, postaje činjenicom za sve, činjenicom koja obvezuje. Tek nakon nje, zapravo, ne može se više zamisliti naprijed bez svijesti o onome na što nas upućuje, po čemu smo ponajvećma sudionici Velikoga svijeta! I tako, dok drugi neki narodi, s činjenica iseljeništvu jednako veliki kao i mi, imaju ministarstva iseljeništvu, mi smo zadovoljni s onim što nam već šest godina nudi Smoljanova antologija - jednu cjelovitu/poetsku slikovnicu naše bjelosvjetske plovidbe, što nas već šest godina na taj neraskidiv dio naše sudbine podsjeća.

Kakav je odnos prema tom problemu i prema onome što su ti problemi burkali stoljećima u hrvatskim pjesnicima, pa tako i u našoj književnosti kao cjelini, bjelodano govori činjenica da je prvo izdanje ove antologije (u izdanju Matice iseljenika Hrvatske) vrlo brzo rasprodano, naprosto razgrabljeno. To je bio iskren odgovor našega čitateljstva, suvremenika. Dapače, za ovih šest godina od tiskanja prvoga izdanja, zacijelo je znatan broj onih koji bi veoma rado dočekali novo izdanje „Hrvatskoga Odiseja”. A i drugi su podjednako važni razlozi koji govore u prilog novome izdanju ovoga djela. Stoga je veća potreba sugerirati antologičaru da u novome izdanju susretne sva ona nova saznanja i nove činjenice do kojih je zasigurno u proteklom vremenu došao. Vjerovati je također da je i sama knjiga/antologija „Hrvatski Odisej” izvršila stanovit utjecaj na suvremenu književnu produkciju.

ju, utječući na davanje suvremenoga književnoga odgovora na ovu našu sjevremenu temu.

Izdavača treba svakako održati u nakani, i još više, zahvaliti mu se što ima razumijevanja za ovu nedvojbeno našu kulturnu potrebu.

*Ivo Smoljan: Antologija hrvatske poezije o iseljeništvu,
Zagreb, 1986.*

KRVAVI HRVATSKI LIMES

Sedamdeset tisuća primjeraka jedne knjige ispisane na hrvatskome jeziku. Tiskane šesnaest puta, šesnaest izdanja. Svih šesnaest tu, pored nas, u Splitu, u Hrvatskoj. Izdanja koja su sva bivala rasprodana. Znači, hrvatska knjiga koja se čitala, koja je nalazila svoga kupca-čitatelja. I koja čitavo to vrijeme nije uspjela postati javnom činjenicom - ovdje, doma, međ nama, dok je to bila među hrvatskim gatarbeiterima i ostalim pukom raseljene Hrvatske!

To je priča/slučaj kršćanskoga poučnoga romana „Svi me vole samo tata ne”, autora Đure Zrakića, svećenika-gatarbeitera na jednoj njemačkoj, bavarskoj župi. Nama taj slučaj posebno slikovito govori o, vjerujemo zavazda prošloj, *moći prešućivanja*. Temu je načeo Željko Kliment, u Vjesnikovoj „Panorami subotom”, od 21. srpnja 1990. *Slučaj* je to djela koje se nije moglo *ošinuti* ni zbog dobra niti pak zbog zla (po režim, naravno!) u njemu, te je spadalo u „klasu” onih pojava koje službeno treba *ignorirati, mimoići, prešutjeti*. Svesti, za puk, na riječ: *popovska posla*. Međutim, niska novih i novih izdanja (16!) jedne knjige, bila je i više negoli običan izazov gospodarima (ovoga komadića) zemlje. Tko li će nadjačati: 70 tisuća primjeraka jedne vjersko-poučne knjižice (štiva po nakanama prisposodobiva nekima od onih latinskih djela Marka Marulića po kojima je stekao onodobnu svjetsku slavu) ili mehanizam prešućivanja/nepostojanja? Znademo. Mehanizam, sustav prešućivanja (kao i oni: omalovažavanja, ismijavanja, zatrašivanja...) funkcionirao je i u ovom slučaju „savršeno”, i mi u Hrvatskoj tek ovih dana saznajemo za jednu (bez obzira na vrijednosti) fantastičnu nakladu hrvatske knjige. Usporedivu valjda samo s nakladama djela *zlatne četvorice poslijeratne jugoslovenske politike*.

Toliko o ovom slučaju, o sudbini jedne knjižice, koja je ipak samo drastičan primjer koji nas dovodi do daleko važnijega, stožernoga problema protuhrvatske politike i prakse, smišljane, građene i ostvarivane kroza čitavo jugoslavensko poslijeraće. Do svojevrсна *zida, bedema*, perfidno podizana između domovinske i raseljene/rastepene

Hrvatske, između onako bezočno rascijepljena čitava jednoga naroda. U temeljima te rabote leži *Bleiburg*, i stvarno i simbolično smješten na jugoslavenskoj međudržavnoj granici. Taj krvavi hrvatski limes, uzdi- gnut na tron režimskog principa i sveden na polaznu točku službe- noga odnosa prema svakome Hrvat, brao je čitavo ovo vrijeme svoje zle plodove uzduž i poprijeko Balkana i svijeta. I nisu to samo žrtve mrtvih, poubijanih, o kojima svjedoče knjige i ini tekstovi o Bleiburgu, križnom putu, Udbi. Bezbroj mu je oblika. I svaki naš čovjek nosi po- neki svoj, doživljen, otrpljen na vlastitoj koži. Vjerojatno nikada ne će svi biti ni pobrojani akmoli opisani, no bez obzira na to isto tako je sig- urno da nikada ne će svi biti ni zaboravljeni. Preduboka ta je rana, pretežak taj je križ, navaljen na pleća ovom Narodu Cirenskom.

Pored svega i, dapače, usprkos svemu i s jedne i s druge strane toga protuprirodna bedema, živjelo se, radilo, stvaralo. Istina, s ove st- rane: u domovini, bez slobode. A s one strane: u slobodi, bez domo- vine. I, ovdje smo uspjeli, ne samo sačuvati ognjište, nego ga u goto- vo nemogućim uvjetima učiniti uzornim. Istodobno, vani smo, doslov- ce diljem svijeta, ne samo sačuvali srce za domovinu već i postali je- dan od najuspješnijih doseljenih naroda, s ponajbolje organiziranim iseljeničkim pukom. O tome svjedoče hrvatske katoličke misije (sto i četiri do danas ih djeluje po svijetu), hrvatski islamski centri, pa hrvat- ske kulturne i ostale zajednice, razna strukovna društva, centri, domo- vi, znanstvene, potporne i ine zaklade, hrvatske škole, katedre hrvat- skoga jezika, povijesti i kulture. Primjerice, pod visokim pokroviteljst- vom američke vlade svojedobno je održan simpozij o fraternalizmu u SAD na primjeru Hrvatske bratske zajednice, najbrojnije i najuspješnije takve organizacije u Americi. Godine 1988. u okviru proslave dvjesto- te obljetnice Australije, na sveučilištu Macquarie u Sydneyu, a pod po- kroviteljstvom australske vlade i vlade New South Walesa, održan je simpozij „Hrvatska i Hrvati u 20. stoljeću”, kao izraz zahvalnosti i svo- jevrsnog priznanja doprinosu Hrvata razvoju Australije. I na drugim stranama hrvatski iseljenici doživljavaju takva ili slična priznanja svo- jih „novih domovina”. A to u pravilu za sobom povlači i više ugleda i

veća prava i mogućnosti djelovanja na održavanju svijesti o sebi, o vlastitim izvorima, vrijednostima: povijesti, kulturi naroda kojemu pripadamo. Na našu veliku sreću znali su to uvijek koristiti i sebi na radost i za dobro onome što davno nazvasmo (Viktor Vida) - *Duhovna Hrvatska*. Koja je neprestance postojala mimo svih bedema, usprkos svim zidovima, preko svih provalija, granica. Pored svih protuhrvatskih diplomatskih i konzularnih i ostalih im pratećih služba i službenika, čemernih uhoda i dojavnika i, dapače, pored dobro plaćenih profesionalnih ubojica. Pokazala se na djelu, premoćna, pobjednica, posebno prigodom zajedničkoga složenoga rušenja one *đavolske lise* što se toliko teško godina paklenski postavljala između domovinskoga i svijetom rastjerana naroda. Vidjeli smo je uzbuđenu (jednako nas s ove i nas s one strane dojučerašnjeg prokletog krvavog hrvatskog limesa), za Prvoga sabora Hrvatske demokratske zajednice. Osjećali smo je mirnu, dostojanstvenu, samouvjerenu i odgovornu, oličenu u prvom demokratskom Hrvatskom saboru (30. svibnja ove godine). Danas je, hvala Bogu, ne dijele više umjetna strašila.

Ubuduće, nas u domovini i one izvan nje, dijelit će tek zemljopisne daljine. Naše blizine i naše daljine od domovine, bit će uvjetovane samo našim osobnim razlozima i našim osobnim odlukama. Lijepa li osjećaja! No, naše u prošlu nevremenu nanijete rane, trebat će podulje i strpljivo cijeliti. Ponajprije, trebat će shvatiti, da jednako bole i one zadobivene u Hrvatskoj, kao i one što su nas zgodile u Njemačkoj, Kanadi, ili nekoj od Amerika, u Australiji, Novom Zelandu ili pak u Južnoj Africi. Morat ćemo se učiti živjeti s činjenicama koje, na primjer, donosi knjiga Ante Belje „Jugoslavija - genocid” (Sudbury, 1985.) odnosno njezino domovinsko izdanje „YU-genocid/Bleiburg, Križni put, Udba ...”. Ili, valjat će nam imati strpljenja da bismo razumjeli muke našega svijeta u tuđini, o čemu će nam opet uskoro s najvišega znanstvenoga mjesta progovoriti knjiga/studija Šimuna Šite Ćorića „Traume hrvatskih migranata”. Isto tako, i još i više od toga, valja nam pokazati ljubavi i pažnje našima bližnjima, pa i ne bili nam rođaci, prijatelji ili znanci, kada se ponovno nađu uz nas u domovini. Isti, i teži,

napori čekaju i njih. Sve to je zajednička cijena zajednički srušena bedema. Znademo, isplati se, znademo to svi!

A ako se kojim slučajem dogodi da na početku spominjana knjižica, i nakon njezina sedamnaestoga izdanja, ne uspije postati javnom činjenicom, pouzdano ćemo znati da joj za to nisu krivi vampiri što plaše u noći, iz prošlih vremena.

U više sam prigoda ukazivao na knjigu autora don Đure Zrakića *Svi me vole samo tata ne*, kao primjer koji se ne može zaobilaziti. A pojava ove knjige ne može se zaobići iz više razloga, od kojih su meni posebice značajna dva, jer se temelje na činjenicama koje su isuviše važne za svekoliku hrvatsku duhovnost a da bi se mogli omalovažavati. Prije svega nedopustivo bi bilo omalovažavati činjenicu da se evo pred nama događa *osamnaesto izdanje* jedne knjige, dok hrvatsko nakladništvo ne bilježi toliki broj ni nekoga udžbeničkoga izdanja. A još važnije od te važne činjenice je to, da je ova knjiga, u svom dosadašnjem sedamnaest puta ponovljenom životu, dospjela gotovo i do zadnjega kutka svijeta u kojemu žive Hrvati i njihovi potomci. Na riječima i rečenicama ove knjige sricali su svoje prve hrvatske riječi i hrvatske rečenice, daleko od Hrvatske i njezina živoga jezika, mnogi hrvatski dječaci i djevojčice rođeni u raznim europskim, američkim, australskim ili pak afričkim prostranstvima. Mnogi je Hrvat i Hrvatica obnavljao svoje znanje vlastitoga, materinskoga hrvatskoga jezika, nad stranicama ove knjige. Jer, malo je koja naša knjiga bila toliko tražena među raseljenim Hrvatima kao što je knjiga *Svi me vole samo tata ne*. U njezinu domovinskom životu bilo je slično, ali ne i dostatno „glasno“ da bi joj pripalo mjesto koje je svakako zasluživalo njezinih dosadašnjih sedamnaest izdanja. Stoga vjerujem da će u današnjim našim hrvatskim prilikama, ovo osamnaesto izdanje knjige don Đure Zrakića, biti prihvaćeno na način kako uistinu zaslužuje jedna neosporna hrvatska nakladnička iznimka.

U Zagrebu, listopada 1995.

ROMAN O HRVATSKOM ISELJENIKU

Književnost u hrvatskome iseljeništvu čine djela stvarana stoljećima izvan hrvatskoga domovinskoga prostora, izvan matice hrvatske nacionalne književnosti. Nu, i pored te prostorne i strukovne izdvojenosti od ognjišnih pitanja i problema, hrvatska je književnost ostajala uvijek nedjeljivom, jedinstvenom, te je tako predstavljala i najčvršći i najrazvidniji prostor prepletenosti domovinske i iseljeničke sastavnice *Duhovne Hrvatske*. Hrvatskome jeziku, temeljnoj odrednici hrvatske književnosti, nije bilo moguće nametati granice, odjeljivati ga nametnutim nam bedemima, *krvavim limesom*. Briga za jezik, a onda i za na njemu stvaranu književnost, bila je uistinu svehrvatska, usprkos svim prijeljama, svim preprekama, i svim prostornim daljinama. Danas istražujemo, proučavamo i vrjednujemo na isti način, djela nastala u domovini, kao i ona stvarana diljem svijeta. gotovo istodobno, i s istim zanimanjem, očekujemo nova djela koja nam podaruju hrvatski književnici u Hrvatskoj ili bilo gdje da oni živjeli i stvarali u svijetu. To potvrđuje i ovaj rukopis Ivane Bačić-Serdarević, nastao prostorno daleko od Hrvatske, u Australiji, a koji tako blisko iščitavam u Zagrebu, kao što to zasigurno čini i Luka Budak u Sydneyu, a mogao je to bilo primjerice, i Vinko Grubišić u Kanadi ili bilo koji ini hrvatski književnik koji živi u Mostaru, u Buenos Airesu ili u Oslu, svejedno. Nadati nam se je da će i ostali hrvatski javni poslenici prepoznavati i slijediti putove koje održaje i dalje gradi hrvatska književnost između matice, Hrvatske, i njezinih svijetom raspršenih dijelova.

Svrćem sada svu pozornost na roman *Mojmir* Ivane Bačić-Serdarević, i odmah se na samome početku izjašnjavam za njegovo objelodanjivanje u izvornu obliku, u kojemu je do mene dospio i prema kojemu zasnivam ove svoje poglede i prosudbe, i pokoji prijedlog, neobvezatan, dakako, i za autoricu i za budućega nakladnika. Ostvari li se kao australsko izdanje ili pak kao zajedničko australsko-hrvatsko izdanje, i u jednom i u drugom slučaju uvijek će ponajprije pripadati hrvatskoj književnosti. Naravno da će nas radovati ako i australska mul-

tikultura u njemu prepoznata vrijednosti za sebe, dapače, voljeli bismo ga vidjeti i u engleskom prijevodu, kako zbog onih potomaka Hrvata koji nisu imali sreću upoznati ljepote hrvatskoga jezika, tako i za one ine čitatelje koji bi na iskustvu ovog štiva imali toliko toga naučiti o Hrvatima, ali zacijelo i o vlastitoj, sveopćoj iseljeničkoj sudbini. Autorica, nedvojbeno je, hrvatskoj književnosti ovim svojim djelom prinosi vrijednosti koje se do sada nisu obilnije slijevale u hrvatsku književnu rijeku iz njezinih hrvatskih raseljeničkih pritoka. Naime, u hrvatskoj iseljeničkoj književnosti, uz pjesništvo koje je količinski najizdašnije, najznačajnija su djela ostvarena u memoarskoj, autobiografskoj prozi. Nenadoknadiva je vrijednost tih djela, ponajprije kao vjerodostojno izvoriste piscima hrvatske povjestnice, a onda i mnogima koji će, bez obzira kojim se vidom narodnoga života bavili, željeti donositi cjelovitu istinu o Hrvatima i Hrvatskoj, ne zadovoljavajući se torzičnim, krnjim našim likom i slikom, kao što je do sada, na našu veliku žalost, bila uobičajena praksa. U našem primjeru, romanom *Mojmir* Ivana Bačić-Serdarević pretvara memoarski iskaz stvarne osobe, hrvatskoga iseljenika g. Mojmira Damjanovića Brgadina iz Blata na Korčuli, u umjetničko djelo, u prozu, u priču koja nas nosi i uza se veže i onda kada bi nas možda već odavna prestala zanimati sudbina nepoznatoga nam iseljenika, bez obzira koliko ta sudbina bila nesvakidašnja. Ovako stvaralački prerastajući u umjetnost, osigurava joj se trajnost, život i nakon propadljive određenosti ovozemnih činjenica iz života pojedinca, onaj što ga vješto udahnuje autorica romana *Mojmir* Ivana Bačić-Serdarević.

Ivana Bačić-Serdarević: Mojmir, Croatian Studies Centre, Macquarie University, Sydney i Sekcija DHK i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, Zagreb-Sydney, 1999.
Hrvatsko slovo, br. 289., 3. studenoga 2000.

PLEMENITA I VIDOVIITA UPORNOST

Gotovo dvjesto hrvatskih katoličkih misija razasuto je diljem svijeta, točnije, stotinu devedeset i dvije, baš kao što je istim tim svijetom razasut i raseljeni hrvatski narod. Nitko kao Katolička crkva u Hrvata nije do sada niti približno odgovorio potrebama toga našega izvandomovinskoga dijela. Među svim hrvatskim katoličkim misijama zasigurno jedna se izdvaja svojom posebitošću, koja se ogleda poglavito u odnosima među njezinim pripadnicima, vjernicima, a napose u odnosu prema domovini i narodu iz kojega su potekli, iz kojega su u novo svoje obitavalište došli, sami ili su to učinili njihovi pređi. Riječ je o Hrvatskoj katoličkoj misiji u Aucklandu, Novi Zeland. O toj dalekoj zemlji pod Južnim križem govori knjiga don Ante Klarića *Povijest Hrvatske katoličke misije u Aucklandu (Novi Zeland) (1904.-1999.)*. Na iznimno živ način, blizak i neupućenu čitatelju, nizanjem priča iz povijesti i sadašnjosti, temeljenih na neophodnim, bitnim podacima, autor nas uvodi u tajnu Novoga Zelanda - prvih mu stanovnika Maora, šuma drva *kauri*, jedinstvena divovskoga rasta i njihove glasovite smole, koja je bila poglavitim uzrokom doseljavanju i prvih Hrvata, još u XIX. stoljeću. Kada na svoj posebit i jednostavan način približi čitatelju temeljne zemljopisne, povijesne i društvene, gospodarske, kulturne i religijske odrednice Novoga Zelanda, don Ante Klarić pristupa svom glavnom poslu, svojoj prvoj brizi - doseljenome hrvatskom narodu. Prati mu povjestnicu osvjetljavajući je posebno kroza četiri značajna vala doseljavanja, od 1857. do 1914., od 1918. do 1940., od 1945. do 1970. i od 1970. do 1995. Slijedi muke „austrijanstva” i posebno nevolje protuhrvatskoga „jugoslavenstva”, kojih se posljedici još uvijek osjećaju u odnosima među Hrvatima u Novom Zelandu. Svjestan apsurdnosti i tragičnosti tih zabluda i važnosti svakoga čovjeka, posebice u brojčano malomu narodu poput hrvatskoga, u maloj hrvatskoj novozelandskoj oazi, autor s posebnom pozornošću prilazi ovom hrvatskom „fenomenu”, nastojeći neprestance privoditi hrvatskomu zajedničkom stolu sve one koji mu nedvojbeno pripadaju premda su

se od njega bez pravoga razloga bili udaljili. Dakako, i one koji su digli ruku na vlastitu domovinu, jer predobro mu je poznato, i prije dolaska u Novi Zeland, da je mnogoj hrvatskoj zabludi kriva višestoljetna protuhrvatska promidžba, koja je i mogla ubirati svoje zle plodove posebice zbog toga što nismo imali vlastitu državu. Zbog toga on i ne krije svoje oduševljenje ponovnom uspostavom hrvatske države, Republike Hrvatske, i dapače, čini sve kako bi što više vjernika i svih Hrvata u Novom Zelandu spoznalo i prihvatilo vrijednosti toga hrvatskoga povijesnoga postignuća. Da bi pomogao onima koji su se zbog prostornih i vremenskih daljina odmakli od Hrvatske, don Ante Klarić ispisuje povjestnicu hrvatske katoličke misije u Aucklandu od vremena prvih doseljenika koji su živjeli bez svoga svećenika, pa prvih austrijskih svećenika, koji ne uspješno zadovoljiti potrebe hrvatskih vjernika, što će se tek početi ostvarivati dolaskom prvoga hrvatskoga svećenika, Podgoranina don Milana Pavlinovića i stasanjem prvoga svećenika Hrvata rođena u Novom Zelandu, don Jure Marinovića. Autor donosi pregled javnog organiziranja i djelovanja Hrvata u Novom Zelandu, od pokretanja lista *Bratska sloga* godine 1899., potom *Danice*, *Napretka*, *Hrvatske trublje*, brige i čuvanja materinskoga hrvatskoga jezika, rodoljubnoga ponosa, hrvatskih prinosa gospodarskom napretku Novoga Zelanda, do intelektualnih i umjetničkih postignuća novozelandskih Hrvata.

Čitajući knjigu don Ante Klarića bogatimo se mnoštvom činjenica o Novom Zelandu i posebice o životu Hrvata i njihovih potomaka u toj dalekoj zemlji. Pa kad i s tugom zastanemo, suočeni s nekim našim tamošnjim podjelama, razložna, obzirna i ponad svega plemenita i vidovita upornost don Antina, daje nam nadu, učvršćuje naš ponos i obogaćuje nam vjeru u vrijednosti koje nas kao narod određuju.

Don Ante Klarić: Povijest hrvatske katoličke misije u Aucklandu, Novi Zeland (1904.-1999.), Crkva u svijetu, Auckland-Split, 2000.
Hrvatsko slovo, br. 302., 2. veljače, 2001.

MOST IZMEĐU DIJASPORE I DOMOVINE

Ovogodišnji broj *Hrvatskog kalendara / Croatian Almanac* bilježi šezdeset i prvu godinu izlaženja u Chicagu, Illinois, USA, u nakladi Hrvatskog etničkog instituta. Urednik mu je fra Ljubo Krasić, ravnatelj Hrvatskog etničkog instituta, koji se bez prestanka zauzima za uspostavu mostova, mišljenjima građenim između Domovine/Hrvatske i Dijaspore/Svijetom raseljenoga hrvatskog naroda. Onaj tko i malo pozornije prati rad fra Ljube Krasića, a da nije pratitelj udbaško-kosovske škole, zna da ta vječna, rekao bih krucijalna tema, i te kako zavjeđuje posebnu brigu svakoga Hrvata. Onaj tko je shvati, i uvede u život, u političku misao i djelo naših ljudi, ma gdje da oni živjeli, osigurat će siguran i uspješan, neovisan i samostalan život Hrvatskoj. *Zanimljiva je* - reći će fra Ljubo u Predgovoru - *jer je hrvatska i današnja; zagonetna je jer je svjetska i vječna*. I uspostavlja, dodao bih, duhovne sveze s dobom prošle Hrvatske, i ove današnje i one što ima doći, a sjeme joj je u nama doma i nama po svijetu raseljenima. *Jedni otvaraju vrata i prozore domovine onima po svijetu*. Tka, uporno, na tom tragu fra Ljubo Krasić. *Drugi otkrivaju i prinose Domovini plodove svog rada, stvaranja, uspjeha i sjećanja - iz svijeta, iz dijaspore. Stoga on očituje radost što je narod ponovno vratio Hrvatsku na put dostojanstva i demokracije*, na izborima 23. studenoga 2003., kada se zapravo potvrdila narodna mudrost prema kojoj - *Bog se nikada ne vara, a narod rijetko kada!* Da, a sada je, zaista, na izabranim zastupnicima da na tom putu ostanu i da tim putem vode Hrvatsku.

Hrvatski kalendar, kao i dosadašnjih godišta, donosi osnovne podatke o Katoličkoj crkvi u svijetu, o Hrvatskoj franjevačkoj kustodiji Svete obitelji i o hrvatskim župama i ustanovama u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Tako čitatelj na jednom mjestu ima podatke o svakoj hrvatskoj župi ili ustanovi, o župnicima i voditeljima ustanova, a također i o hrvatskim diplomatskim predstavništvima u SAD i Kanadi. *Kalendar* postaje svojevrsnim vodičem kroz *hrvatska* mjesta u SAD i Kanadi. Posebno bilježi stotu obljetnicu Hrvatske crkve Marije

Pomoćnice u Rankinu, Pennsylvania, devedesete obljetnice Hrvatske župe Srca Isusova u Chicagu i Hrvatske župe sv. Ćirila i Metoda u New Yorku. Dr. Vinko Grubišić, šef Katedre hrvatskoga jezika i kulture na Waterloo sveučilištu u Kanadi, donosi iznimno značajan prilog o *Bri-birskom Molitveniku*, najvjerojatnije s kraja XVII. stoljeća, koji se čuva u Hrvatskom etničkom institutu u Chicagu. Ljubo Krsić je priredio tekst o Ferdinandu Konščaku, isusovcu, misionaru i istraživaču Donje Kalifornije, o znanstvenom skupu održanom u Varaždinu i Zagrebu, popraćenu izložbom arhitekta Tomislava Gabrića, Metkovičana koji živi i djeluje u SAD-u.

Ukazujemo još na značajne priloge o Domagoju Šoli, kanadskom parlamentarcu i hrvatskom diplomatu, Jeronimu Brentaru, nesebičnom dobrotvoru iz Clevelenda i o imenovanju glavne zgrade državnoga suda u Chicagu imenom Michaela Bilandžića, uglednog gradskog vijećnika, gradonačelnika, čelnika prizivnog suda, vrhovnog sudca i predsjednika vrhovnog suda države Illinois. Ovi ljudi značajni u životu Kanade i Sjedinjenih Američkih Država, uvijek su se ponosili svojim hrvatskim podrijetlom, ali o tome mi u Hrvatskoj nismo smjeli znati, kao što ni danas ne znamo puno više, zbog neokomunističke prevage u vlasništvu i uredništvima medija u Hrvatskoj. *Međugorje u Svijetu i Svijet u Međugorju* je poseban prilog *Hrvatskog kalendara 2004.* Fra Filip Pavić se sjeća proglašenja blaženom Majke Tereze i Zahvalnog hrvatskog hodočašća u Rim, 7. do 9. studenoga 2003. (Usput, i u zagradama, pitam se, tko je „smjestio” baš u to predizborno vrijeme „službeni posjet” Ivice Račana i Diane Pleštine svetome ocu Ivanu Pavlu II. Tko god da je, ali - *Boga se nikad ne vara, narod rijetko kada!*)

Tu su još prilozima o Doni i Ivi Vrandečiću, povratnicima na otok Cres, o Društvu Hrvatska žena, koje pomaže obiteljima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Pa Garyju Gabeliću iz San Pedra, najbržem vozaču automobila na svijetu. I Nenadu Bachu, veleposlaniku hrvatske kulture. Pri samom kraju *Hrvatski kalendar 2004.* donosi zapise posjetitelja Hrvatskog etničkog instituta, iz kojih izdvajamo dio zapisa, od

21. veljače 2003., dr. Dragana Primorca, ministra znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske: *Ponosno i časno je biti pripadnikom naroda jasnih i časnih korijena, neiscrpne duhovne snage i jasne budućnosti. Ja osobno danas sam dobio dar koji će mi pomoći u mojem nastojanju da utvrdim prave korijene hrvatskog naroda!*

*Hrvatski kalendar 2004., Hrvatski etnički institut,
Chicago, 2004.*

Hrvatsko slovo, br. 466., 26. ožujka 2004.

NEOBIČNO PISANJE O OBIČNIM LJUDIMA

„Neobična knjiga o običnim ljudima” Marijana Karabina, rođenoga u Gornjoj Stubici 1936., a od 1967. nastanjenoga u švicarskom Schaffhausenu, uistinu je neobična knjiga. To je i iznimno važna knjiga, koja može biti primjerom i upozorenjem onima koji bi morali, ali usprkos obilju činjenica nikada nisu shvatili stvarne protege hrvatskoga izvandomovinstva, one druge polovine hrvatskoga naroda koja živi raseljena diljem stranoga svijeta. Karabin ne piše povjestnicu svekolika hrvatskoga iseljeništva, već prati samo djelić toga gotovo nepregledna mnoštva, onaj djelić kojega ponajbolje poznaje, s kojim je danomice neraskidivo vezan, doslovce od rođenja pa do smrti - slažući knjigu o sebi i svojoj obitelji, o svojim suzavičajcima iz stubičkoga kraja i njihovim obiteljima. Kroz te ljudske sudbine uvjerljivo govori o izvorišnoj Hrvatskoj i o utočišnoj Švicarskoj.

Ostvaruje djelo utemeljeno na pomno prikupljenim, detaljno obrađenim i vješto iznijetim podacima, zorno pokazujući moguću vrijedan pristup i drugima koji bi se upuštali u sličan posao. A takvih bi nam poslenika i te kako trebalo, inače će nam otići u nepovrat mnogo od onoga što bi moglo biti dragocjenom građom za cjelovitiju hrvatsku povjestnicu, koja će inače i dalje ostajati torzom ukoliko ozbiljno ne uključi i svoj izvandomovinski, raseljeni dio. Koliki je posao pred nama razvidno je upravo nad ovih dvjesto i pedeset stranica Karabinove knjige, koja se bavi tek djelićem hrvatskoga iseljeničkog naroda, onima što krenuše iz zagorskoga stubičkog kraja. On je nedvojbeno na najbolji način ostvario svoju nakanu i izvršio svoju obvezu, koju je, važno je pripomenuti, sam sebi zadao. Naime, Marijan Karabin nije povjestnik, već književnik koji je germanistiku i psihologiju studirao u Zagrebu i Münsteru, da bi u svom gastarbeiterskom životu u Švicarskoj živio od obavljanja poslova u personalnoj službi jedne ljevaonice željeza i tvornice strojeva, te u referadi za prosvjetu Kantonalnog zavoda za zapošljavanje u Schaffhausenu. Zbog toga je „Neobična knjiga o običnim ljudima” još neobičnija. Istodobno je i nezaobilazna zbog

svojih vrijednosti i višestruke korisnosti, od čega smo ovdje ukazali tek na ono najvažnije. Bilo bi i vrijedno i korisno ako bude imala sljednika.

Marijan Karabin: Neobična knjiga o običnim ljudima
Hrvatsko slovo, br. 292., 24. studenoga 2000.

O NAKLADNIKU I PRVIJENCU

Nakladnik „Snoviđenja” je Rudi Tomić, vlasnik i pokretač *Hrvatskoga puta*, političke revije i niza knjiga, u kojemu je do sada objelodanjeno dvadeset i osam naslova. Zadnja u tome nizu je knjiga pjesama Ljerke Lukić, o kojoj ću u ovome tekstu ponešto reći. No, prije toga moram ispričati jednu zgodu tijekom moga boravka u Kanadi godine 1987., gdje sam, netom prije početka predavanja u Robert Library u Torontu, imao priliku čuti Rudija Tomića, koji ulazeći u punu dvoranu, umjesto pozdrava, dovikuje, da bih i ja čuo: *Koga su nam to poslali?* I odmah je dobio moj odgovor: *Mene!* Predavanje je, dakle, moglo početi, hvala Bogu, i završiti s posebnom radošću jer mi je zadnji pristupio Tomić, ispričavajući se za neprimjerene riječi pred početak predavanja. Isprikujem sam, naravno, prihvatio, s tvrdnjom kako se moj put u Kanadu, samo da je ovoga susreta bilo, posvema isplatio.

Međutim, to mi je provokativno poznanstvo otkrilo i poduzetna nakladnika, koji od godine 1962., tiska u stranu svijetu, hrvatski politički mjesečnik (prestao izlaziti nakon ponovne uspostave Hrvatske države), a uza nj i niz knjiga, kojih je do tada bio objelodanio devet, počevši od Ive Korskoga, Jure Prpića, Nade Kesterčanek-Vujice, do Marije Fabek. Nakon godine 1987. objavio je i Zlatka Tomičića, Matu Meštrovića, Mirka Vidovića. A danas, nakon povratka ZIRAL-a u Mostar i Vinka Nikolića i *Hrvatske revije* u Zagreb (gdje ju je, nakon Nikolićeve smrti, kao kulturno-književni časopis, konačno ugasilo ravanjanje Borisa Marune), *Hrvatski put* je ostao među rijetkim hrvatskim nakladnicima u iseljeništvu. Pa iako nije objavio nego dvadeset i osam knjiga do sada, to nas treba radovati, a nakladnika nukati do ustraje u tom plemenitom poslu. Hrvatska bi država trebala podupirati projekte ovakvih nakladnika, putem svojih natječaja za potporu rukopisa i otkup knjiga.

Knjiga „Snoviđenje” prvijenac je Ljerke Lukić (1962.), ali ta je knjiga nastajala od 1977., kada je napisana u nju uvrštena prva pjesma, pa do 12. siječnja 2002., do nadnevka posljednje pjesme. Očito, nisu u njoj sve pjesme koje je do sada autorica napisala, već je to izbor, ono

što je za prvo predstavljanje držala vrijednim ponuditi nam. Ta je ponuda reprezentativna i sveobuhvatnom mi se čini: zavičaj *Živinice, Sp-reča, Jesen na Par-Selu... domovina Košljun, Mostar, Iznenadenje* (Dubrovnik), *Ljubače, Knin, Osijek... egzil Kanada, Nijagara, Monitoba, Stijenjak, Arktik...* i u svemu tome *Rat*. Premda tako naslovljuje i raspolućenu pjesmu objelodanjenu na osamnaestoj i stotinu i trećoj stranici, rat je uistinu raspolovio i Živinice, Bosnu i Hrvatsku, obitelj Ljerke Lukić i nju samu. Rat je svuda okolo nje, u njoj. U prvih šesnaest pjesama kazuje nam kakav je bio njezin svijet prije negoli su ga razbili ratom.

...
zarobljen spokojem
otočić čuva
svoje ispovijedi
zatrpan stoljećima
otočić čuva
svoje pragove

(*Košljun*, 1978.)

U spomenutoj pjesmi *Rat i...*, pjeva: Tko s kime ratuje/ pita se cijeli Svijet/ Nije im jasno (1990.), te u pjesmi ... *Politika*, nastavlja: Srbi protiv Slovenaca/ Srbi protiv Hrvata/ Srbi protiv Bošnjaka/ Srbi protiv Kosovljana/ Srbi protiv cijeloga Svijeta (1999.). U toj pjesmi, ili, u te dvije pjesme, pjesnikinja pjeva istinu. A istina je, znademo, jedna. I nema druge neke istine, koju bi možda mogao otkriti netko, negdje, u Haagu. U druge dvije, posebno znakovite pjesme, Ljerka Lukić će sažeto, ali u znaku križa (možda, pod prisegom križa) oslikati zemlju iz koje je prognana i zemlja u koju dolazi.

krv
krv svuda krv
krv
led
led svuda led
led

(Kanada, 1995.)

I to su istine, protiv kojih se ne može ništa učiniti. Između ta dva svijeta događa se život i pjesništvo Ljerke Lukić. Valja začeti u njih.

*Ljerka Lukić: Snoviđenje, Hrvatski put, Toronto, Kanada, 2002.
Hrvatsko slovo, br. 448., 21. studenoga 2003.*

HVALA MEŠTRE MARKO

Suptilnu motritelju, ja na ovakav način podupirem i preporučujem ovu nesvakidašnju knjigu, knjigu o Hrvatskoj:

Sve su hrvatske prave vrijednosti u ovoj knjizi postavljene na pravo mjesto i na najbolji način. One su zgusnute, poput dobrog staroga plavca. I dok ga pijete, odnosno dok listate stranice ove knjige, vi se čutite omamljeni od svih tih ljepota, od te Hrvatske, ali nikada, nikada pijani.

Ovakvu knjigu o ovoj zemlji, Hrvatskoj, sada to još više shvaćam, nije mogao složiti bilo tko. U njoj se osjeća srce čovjeka koji je ljubi, ali u toj ljubavi nataložila se je isto takva iskrena ljubav onih koji su je voljeli, i koji su je pronosili kroza sve njezine mijene, i donijeli je takvu pred njegov objektiv. U njoj je skrta ona prava ljubav otaca.

Hvala *didu* Oskaru, *baki* Zori, majci Pauli i ocu Željku, što su prepleli svoju ljubav za Hrvatsku, ovakvu kakvu nam je Marko Cević Karuzić na majstorski način donio u knjizi *Moja vlastita i osobna Hrvatska*. Hvala meštre Marko, jer samo tako se voli Hrvatska i za nju radi!

*Marko Cević Karuzić: Moja vlastita i osobna Hrvatska,
Školska knjiga, Zagreb, 2007.*

U Zagrebu, 21. lipnja 2007.

PJESNIČKI GLASI MALKICE DUJEČ

Malkica Dugeč, hrvatska je književnica, te istodobno i istaknuta hrvatska prosvjetna, kulturna i politička djelatnica. Svoje književno, pretežito pjesničko djelo, počela je ispisivati još godine 1953., kada u Zagrebu, u srednjoškolskom listu „Polet”, objelodanjuje prve pjesmo-tvore, a nakon toga pjesme objavljuje i u zagrebačkome „Studentsko-me listu”. Vrijednosti tih njezinih prvih poetskih ostvarenja zamijetit će i Nikola Miličević, u „Krugovima”, svrstavajući ih među najtalentiranije glasove koji su se u ono doba oglasili u „Poletu”. Prvu zbirku pjesama, naslovljenu *Crveni biseri* objavit će sedam godina kasnije, u Pože-gi 1960., gdje tada službuje kao gimnazijska profesorica hrvatskoga jezika. Nakon toga svoga knjižnoga prvijenca Malkica Dugeč nastavit će s pisanjem, no ne će se više od jednoga desetljeća oglašavati obje-lodanjivanjem svojih književnih djela. Učinit će to ponovno godine 1972., u emigraciji, započinjući tako svoj novi opus - hrvatskoga poli-tičkoga i književnoga emigranta. Zaštićena političkim azilom njemač-ke države, te s poslom i stanom u Stuttgartu, ponovno će se oglasiti svojim člancima, osvrtima, govorima i pjesmama, u raznim hrvatskim emigrantskim glasilima, a ponajčešće u glasilu Hrvatske republikans-ke stranke „Republika Hrvatska” iz Buenos Airesa i u časopisu „Hr-vatska revija” iz Barcelone. Njezina književna suradnja s „Hrvatskom revijom” okrunit će se godine 1984. zbirkom pjesama, drugom zbir-kom pjesama Malkice Dugeč, naslovljenom *Zemlja moja nebo moje*. Do godine 1989. bilježimo iznimno značajnim, za promidžbu hrvatske politike i kulture, njezine nastupe i organiziranje književnih susreta „Riječ iseljene Hrvatske” u okviru Frankfurtskoga sajma knjiga. Glasi o njoj i o njezinu djelovanju i djelu dopiru i u domovinu, no po prvi put se (premda upola glasa, kao i druga do tada zabranjena imena hrvatske emigrantske književnosti) javno spominje godine 1989. na simpoziju „Književnost između dviju domovina”. Na poziv hrvatskoga državnoga Sabora, nakon osamnaest godina emigrantskoga života, u kolovozu 1990., doći će s vijećnicima Hrvatskoga narodnoga vijeća u

Hrvatsku. Ponovno počinje objavljivati i u domovinskim izdanjima, te biva primljena u Društvo hrvatskih književnika, premda i dalje radi i živi u Stuttgartu. U Zagrebu joj je godine 1994. objelodanjena treća zbirka pjesama *Kriška dobrote*. O književnom djelu Malkice Dugeč bilježimo ozbiljnije prosudbe iz pera Vinka Grubišića (Hrvatska književnost u egzilu) i Dubravka Horvatića (Nepostojeći hrvatski pisci), dok njezine pjesme možemo naći u više pregleda i antologija hrvatske poezije.

Malkica Dugeč rođena je 3. lipnja 1936. u Zavidovićima. Osnovnu školu pohađala je u Zagrebu, gdje studira i završava Filozofski fakultet godine 1959. Zajedno sa svojim mužem prof. Božom Dugečom, od udaje godine 1957., službuje u raznim hrvatskim mjestima: Požegi, Loboru, Gracu kod Drniša. U Gracu je direktorica škole i odbornica u drniškoj općini, te se u tom svojstvu posebno zauzima za poboljšanje životnih uvjeta nastavnika i pučanstva hrvatskih sela u drniškome kraju. Naravno da su ta njezina plemenita nastojanja „uočena”, te je tako dobila jedan od prvih biljega vladajućega srbokomunističkoga režima. Posebno je aktivna, zajedno sa svojim mužem Božom, za vrijeme službovanja u donjem Miholjcu, gdje se naročito „uočavaju” neke njezine izjave o hrvatskom jeziku i o položaju Hrvatske općenito. Pridodaje se tome i djelatnost u ogranku Matice hrvatske, kojemu je predsjednikom prof. Božo Dugeč, a kojega u njegovu radu i prigodom javnih nastupa i osnivanja ogranka Matice hrvatske, u mnogim slavonskim mjestima, i prati i bodri Malkica Dugeč. Nakon kobnoga 1. prosinca 1971. u Karadorđevu, uništenja „Hrvatskoga proljeća” i zabrane rada Matice hrvatske, pod prijetnjom uhićenja Malkica i Božo Dugeč emigriraju u Njemačku. Tamo će oboje nastaviti svoju političku djelatnost, koja se u Malkicinu slučaju ogleda posebno kroza sudjelovanje u radu Hrvatske republikanske stranke, u radu Hrvatskoga narodnoga vijeća, u kojemu je bila tri puta birana, te u humanitarnoj organizaciji Internationale Gesellschaft für Menschenrechte. Nakon muževe smrti 1990., koji nije dočekao povratak u slobodnu Hrvatsku, Malkica Dugeč i dalje predano nastavlja svojim putom satkanim umno-

gome od dobrih djela namijenjenih Hrvatskoj.

I četvrta njezina zbirka pjesama, *Sve dalje od sebe*, na tome je tragu, s tom je nakanom ispjevana i slagana. Ove pjesme iskreno bdiju nad hrvatskom sudbinom, zagovaraju njezin dobar ishod... i strahuju, i nadaju se i ponad svega, ljubeći je podaruju joj nešto od vlastita života.

Malkica Dugeč: Sve dalje od sebe, Zagreb, 1996.

UDD

Ispričat ću i ovdje još jednom zgodu, kao toliko puta u ovih zadnjih nekoliko preporodnih hrvatskih godina, kojom sam bio svjedokom u uredništvu, htjeli smo vjerovati, obnovljenoga „Hrvatskoga tjednika”, u Amruševoj ulici u Zagrebu. Matica hrvatska, nakladnik toga simbola *hrvatskoga proljeća*, povjerila je mjesto glavnog urednika iskusnom dugogodišnjem uredniku emigrantske „Nove Hrvatske” g. Jakši Kušanu, koji se netom i zbog toga bio vratio iz Londona. No, uspio je objelodaniti svega dva broja, a dalje mu nije bilo omogućeno. Podrobni razlozi toga poraza, i Kušanova i „Tjednikova” i uopće hrvatskoga (emigrantskoga i domovinskoga), mogu se razvidno očitavati iz svih kasnijih zbivanja u nekoć dičnoj ustanovi hrvatskoga naroda - Matici hrvatskoj. Jednoga prijepodneva, dakle, donoseći obećani suradnički tekst, zateknem g. Kušana, preznojena i očito ljuta, kako sam broji, slaže i veže pakete HT-a namijenjene pretplatnicima. Vratili su ga s hrpom novina pripremljenih za inozemne pretplatnike, priča očajan, s glavne pošte u Jurišićevoj, u kojoj od dvadeset šaltera rade tek dva-tri, utovarivši mu breme njemu nerazumljivih obrazaca. Više sam puta prije te zgrade razmišljao i pisao o mogućim problemima hrvatskih povratnika, ali tada sam prvi put vidio kako jedan banalan razlog može dugogodišnji plemeniti san o povratku pretvoriti u razočaranje. Ono što je nama domovincima svagdnevica i već navika, koju vješto preskačemo i ne osvrćući se više na njezinu ružnoću, najednom se pred hrvatskim povratnicima iz „uređena svijeta” pojavljuje kao neshvatljiva i nesavladiva prepreka. Oni su ovdje, u vlastitoj zemlji, u sličnu položaju kao našijenci u tuđoj zemlji, kojoj ne znadu jezika. Počesto i u gorim su prilikama, jer uistinu teško je normalnu čovjeku razumjeti mnogo toga što smo mi u domovini „baštinili” i mimo svoje volje. Zato im bez skrbne, iskrene pomoći domaćina, nikako ne može biti lako ni shvatiti a kamo li s toliko toga nerazumljivoga iz dana u dan se nositi, živjeti.

S druge pak strane, gotovo da nema značajnije hrvatske domo-

vinske ustanove koja u svom programu djelatnosti ne bi imala ugrađen odjeljak o suradnji s dijasporom. No, pored svega toga, istina je da je mnoga domovinska ustanova bila nesprijetna prihvatiti hrvatske povratnike s raznih strana svijeta, pa i onda kada su pristizali u obranu hrvatske države u ovom svesrpskom protuhrvatskom ratu. Uza svehrvatsku neskrivenu radost što smo napokon dočekali rušenje onoga strašnoga zida, krvavoga hrvatskoga limesa, koji je desetljećima bio smišljeno građen između domovinskih i raseljenih Hrvata, u ponovno uspostavljenoj hrvatskoj državi, mi ipak nismo u potpunosti odgovorili tom povijesnom nacionalnom susretu. To potvrđuje i naknadno utemeljenje Ministarstva povratka i useljeništva. Zbog svakoga toga razumljiva je potreba naših povratnika i onih koji to kane postati, da se i sami organiziraju, kako bi sebi i svojim olakšali donošenje odluke o povratku, prilagodbu i ponovni život u vlastitoj državi. Iz navedenih potreba izrasta više povratničkih udruga. Međutim, nedvojbeno je da su i povratničke potrebe naš zajednički problem i naša zajednička, svehrvatska obveza, te je zbog toga i potrebno i opravdano osnivanje udruga koje bi oko istoga cilja okupljale domovinu i dijasporu. Sudeći po imenu to bi trebala biti prvenstvena svrha i *Udruge građana za suradnju domovine i dijasporu* (kraticom: UDD), osnovane 27. svibnja 1995. u Zagrebu. No, nažalost, i površnijim čitanjem prvoga broja (od 23. lipnja 1995.) „Nove Hrvatske”, koja nam se u obnovljenom domovinskom izdanju nudi kao „skromno polazno glasilo UDD-a”, otkrivamo da se kroz UDD ne može očekivati ostvarenje svrhe o kojoj smo naprijed govorili kao o velikoj hrvatskoj potrebi i zajedničkom, svehrvatskom zadatku. Iz uvodnika „U službi Republike”, kojega potpisuju Tihomil Rađa, Jakša Kušan i Boris Maruna, kao i iz „Glavnih crta statuta udruge”, „Debalkanizacija Hrvatske”, „Devalvacija kune”, a posebice iz navedenih programskih načela i njihovih ciljeva, očituje se neprikriveno namišljena svrha (prikrivene) političke stranke. Iza, za udругu prihvatljivih, ciljeva „davanja praktične pomoći iseljenim Hrvatima u svim poslovima koji se tiču domovine” i „povezivanja mladih iz dijasporu i domovine”, prikrivaju se raskošno zasnovani ciljevi i

temeljne odrednice političke stranke, koja se kani zalagati za: „Civiliziranu, debalkaniziranu i cijelom svijetu simpatičnu Hrvatsku; Slobodne i nepristrane medije; Državu u kojoj vlada pravo; Stručnost, rad i sposobnost u sudstvu, vojsci, policiji i ostalim javnim službama; Privatizaciju i povrat nasilno oduzete imovine; Ravnopravnost i jednakost svih građana RH bez obzira na stranačku, ideološku, vjersku i etničku pripadnost; Maksimalno iskorištavanje hrvatskog intelektualnoga potencijala i radnog iskustva; Reviziju protuzakonito obavljenih pretvorba poduzeća... (itd. itd.), provedbom gornjih načela onemogućuje se: Korupcija, pljačka i otimačina bivše takozvane društvene imovine i imovine u državnom vlasništvu; Zloupotreba vlasti i medija; Nepotizam kao oblik vladavine u „banana Republikama”; Mafijaški postupak kod pretvorbe poduzeća u svrhu stvaranja kontrole nad što većim dijelom hrvatskoga gospodarstva, a sve to za trajno osiguranje jedностраначke totalitarne vlasti; Diskriminacija onih koje smatraju stranački nepodobnima; Iseljavanje Hrvata, a posebno visokoškolskog naraštaja.” Bjelodano je, UDD nam sa stranica nove „Nove Hrvatske” najavljuje borbu za Novu Novu Hrvatsku.

Neupitno je, bez bilo kakvih problema danas se u Hrvatskoj može osnovati i registrirati politička stranka s citiranim stranačkim programom. Pa čemu onda prikrivati, zamagljivati, zagađivati i dodatno balkanizirati hrvatske prilike, umjesto plemeniti ih teško stečenim iskustvima - švicarskim (dr. Tihomil Rađa), britanskim (Jakša Kušan) i velesvjetskim (Boris Maruna). I, ako se složimo s tvrdnjom iz nove „Nove Hrvatske”, kako je iskustvo „pokazalo da političke stranke nisu uspjele zbližiti dijasporu i domovinu”, onda se ne trebamo posebno ni truditi oko davanja odgovora na pitanje zbog čega se UDD prekriva plaštom *udruge građana*. Odgovor je bjelodan, kao što je bjelodano da ni od „ovoga posla” ne će biti velike koristi ni za domovinu, a niti za dijasporu, za te dvije nerazlučive sastavnice naše Duhovne Hrvatske.

Hrvatsko slovo, br. 23., 29. rujna 1995.

Hrvatska jest, Zagreb, 1999.

VLADA BAHATO GAZI ZAKON I VOLJU BIRAČA

Vlada Republike Hrvatske Rješenjem od 18. svibnja 2000. (NN, broj 52/2000.), razriješila je predsjednika i članove Upravnoga odbora Hrvatske matice iseljenika. Istoga nadnevka, u istom broju „Narodnih novina” drugim Rješenjem imenovala je članove Upravnoga odbora Hrvatske matice iseljenika g. Mišu Zorenića (HSS), Jakšu Kušana (UDD), Jerka Runju (HSLŠ), Ljubomira Antića (DC) i Nikolu Jelinčića (SDP).

Da ne bismo to morali posebno iznositi u našoj rubrici *Karte na stol*, pitamo Vladu i njezina predsjednika Ivicu Račana koji potpisuje navedene odluke: Zbog čega u prvospomenutom rješenju poštujuete članak 9. Zakona o Hrvatskoj matici iseljenika (NN, broj 59/90), koji glasi: *Hrvatskom maticom iseljenika upravlja Upravni odbor koji se sastoji od predsjednika i četiri člana koje imenuje i razrješava Vlada Republike Hrvatske* - te razrješujete predsjednika i članove Upravnog odbora Hrvatske matice iseljenika, dok u drugom slučaju dva puta kršite istu zakonsku odredbu - ne imenujući predsjednika, premda to zakon nalaže, već imenujete pet članova Upravnoga odbora, premda zakon nalaže četiri!?

Neophodno je znati da prema navedenom zakonu Hrvatska matica iseljenika obavlja *društvene i privredne djelatnosti od značaja za položaj hrvatskih iseljeničkih zajednica i za hrvatske etničke manjine u drugim državama, za iseljenike s teritorija Republike Hrvatske i Hrvate koji žive ili rade u inozemstvu iz republika i pokrajina, i članova njihovih obitelji koji borave u inozemstvu te brinu o unapređivanju njihovih odnosa i veza s domovinom*. (Ne možemo previdjeti i ne pripomenuti da su za deset godina od donošenja ovoga zakona promijenjena tri ministra iseljeničtva i tri ravnatelja HMI, a da zakon, na žalost, nikada nije usklađen sa stvarnim stanjem koje je, između ostaloga, određivala i prevažna činjenica u životu hrvatskoga naroda - ponovna uspostava samostalne i međunarodno priznate hrvatske države).

Sljedeća važna činjenica vezana je uz Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, u kojemu je članom proširenoga sastava bio i g. Mišo Zorenić, koje je utvrdilo rezultate izbora zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora, koje biraju hrvatski državljani koji nemaju prebivalište u RH (XI. izborna jedinica), provedenih 2. i 3. siječnja 2000. Utvrđeno je tako da su pojedine liste dobile slijedeći broj glasova: HDZ - 107.928 ili 85,895, HSP 6.203 ili 4,94%, HSL i SDP 5.182 ili 4,12%, HSS, LS i HNS 1.043 ili 0,83%, HKDU 1.009 ili 0,90%. Na osnovi takva rezultata glasovanja samo je HDZ dobila 6 zastupničkih mjesta, dok niti jedna druga stranka nije dobila dostatan broj glasova (19.816), te s te osnove niti jedno zastupničko mjesto u Hrvatskomu državnom saboru.

Vlada Republike Hrvatske spornim rješenjem o imenovanju članova Upravnoga odbora HMI ne samo da dvostruko krši zakon, već i ignorira navedene izborne rezultate. Naime, imenujući članove Upravnoga odbora HMI ona se i ne osvrće, već, dapače, bahato gazi volju birača XI. izborne jedinice, zbog kojih je, kako smo vidjeli iz zakonske svrhe, poglavito i utemeljena HMI, a onda valjda i njezin Upravni odbor. No, mi vjerujemo da naša *demokratska* Vlada ne će ni u ovom slučaju dopustiti dvostruko kršenje zakona, pa makar se radi i o hvatanju same sebe u takvu prijestupu. Također se nadamo da će naša Vlada, kao glasovita zagovornica i zaštitnica pravne države, imenovanja novoga predsjednika i novih članova Upravnoga odbora HMI uskladiti s voljom birača izraženom na onih 125.655 važećih listića, kako je to za XI. izbornu jedinicu utvrdilo Državno izborno povjerenstvo, a mi smo službene rezultate samo naveli za potrebe razumijevanja problema o kojemu govori ovaj tekst. Dakle, čekamo usklađivanje spornoga rješenja Vlade s izbornim glasom naroda i sa zakonom, a ne s rezultatima *dogovorne* (šeststranačke) *demokracije*.

Da, kada je već riječ o hrvatskoj dogovornoj demokraciji, a u svezi je i s HMI, ne možemo a da se ne osvrnemo i na već, prema ovih

dana više puta ponovljenim izjavama g. Borisa Marune - SDP, postignuti šeststranački dogovor, prema kojemu je za budućega ravnatelja HMI određen glavom upravo g. Boris Maruna - SDP, a o čemu će se naknadno raspisati natječaj, na temelju kojega će Upravni odbor HMI izabrati najboljega prijavljenoga kandidata, naravno g. Borisa Marunu - SDP. Prisjetimo se, g. Boris Maruna - SDP bio je nositelj liste HSLS i SDP za dijasporu, te je, pogledajmo tiskane rezultate, osvojio 5.182 glasa od mogućih 360.110 upisanih birača, odnosno 125.655 važećih glasačkih listića. Međutim, mi opet ne možemo a da se ne prisjetimo vremena i događaja, kojih se g. Boris Maruna - SDP ne može prisjetiti i kada bi htio, pošto je bio podaleko od Zagreba i Zagrebačkoga sveučilišta i Hrvatske, gdje je u ono doba, godine 1971., na jednak način trebao biti izabran, naravno, u duhu dogovorne (jednopartijske) demokracije, za prvoga studenta - prorektora drug Damir Grubiša. Ali, bi izabran drugi! Pita li se ovodobni određenik g. Boris Maruna - SDP je li slučajno to što se u zadnje vrijeme sve više pamtećih ljudi u Hrvatskoj ozbiljno pita: ponavljaju li se to neka vremena za koja smo mislili da su zavazda prošla?!

Hrvatsko slovo, br. 270., 23. lipnja 2000.

SVINJSTVO

Ova vlast u Hrvatskoj temelji se na rušenju, razgrađivanju, razaranju svega što Hrvate čini uspravnima u susretu s ostalim normalnim svijetom, u Europi i u svijetu. Ova vlast u Hrvatskoj vraća Hrvatsku tamo gdje gotovo čitavo jedno stoljeće nije željela biti ili je pak vodi tamo gdje nikada, osim poremećena uma, ne bi željela stići. To napokon shvaća i Dražen Budiša, nu hoće li zbog te spoznaje napokon što-god i učiniti, zdravi bili pa vidjeli. A zdrav ili pak poremećen um jednoga naroda i države mu, u spomenutom smislu, njegovi su političari, ali i književnici (da se ne bismo zavaravali našim kulama bjelokosnim) i ini javni poslenici (zato se, valjda, za te narodne muševce često i kaže, narodski jednostavno - umovi). A umovi se prepoznaju po svojim umnim idejama i djelima, zamišljenima, objelodanjenima ili (ako im se posreći) ostvarenima. Okrenimo se zbog toga, ozbiljno i odgovorno, i pogledajmo, svatko za sebe, što je to umna zasijano hrvatskom zemljom nakon 3. siječnja 2000. tko danas, uzmimo nasumce za primjer, od pravnika, odvjetnika ili sveučilišnih profesora, zaslužuju nacionalnu nagradu časnoga imena dr. Ive Politea, branitelja po službenoj dužnosti blaženoga kardinala Alojzija Viktora Stepinca, nadbiskupa zagrebačkoga, u komunističkom montiranom sudskom postupku poratne godine 1946. Pravnici, moji studenti suputnici iz akademskoga naraštaja 1966./67. i naši onodobni profesori, gdje ste? Istina, bukački umovi su u Hrvatskoj od 1990. do 2000., dok je hrvatski narod ponovno uspostavljao i ratujući u svesrpskom protuhrvatskom ratu gradio svoju vlastitu državu, „emanirali” na vagone protuhrvatskoga uma. Da bi nakon 3. siječnja 2000., blenuli u, na vlast uzdignuto, zlatno tele, koje omogućuje sve dublje uvaljivanje, posebice mladeži, u svinjstvo (Marie Darricusseg). Dok istodobno mnogi, ponovno, blagoslivljaju svinjarije istom partijskom sekretaru. I gdje nas opet i jedino mogu odvesti?

Istra nas, naravno, posebno boli, pa se zato zajedno zamislimo nad strašnom činjenicom da nam stanoviti suvremeni politički „umo-

vi” svojim sumnjivim moralom i vještim politikanstvom, gotovo preko noći, razaraju ono što su čitava života stvarali, konačno vraćajući Istru matici domovini Hrvatskoj: Juraj Dobrila, Eugen Kumičić, Matko Laginja, don Božo Milanović i koliki drugi mudri, radini i časni istarski Hrvati. Isto tako nas boli i hrvatska raseljenost po svim stranama svijeta, za čije stanje nekoć dugogodišnji „emigrantski pjesnik” Boris Maruna (danas SDP), ravnatelj resorne vladine ustanove Hrvatske matice iseljenika ovih dana, pred odlazak, navodno, u pohode hrvatskim iseljenicima u Južnu Ameriku, veli - Čitavo hrvatsko iseljeničtvo je vrsta shizofrenije. Lijepo, još i to, nakon što im/nam je usred Zagreba i usred Matice hrvatske prethodno uništio Hrvatsku reviju (Nikolićevu) i pošto je za SDP ponovno osvojio Maticu iseljenika. Voljeli bismo objaviti njegovo izvješće sa susreta s onim shizofrenicima tamo, hrvatskim iseljenicima, koje će navodno posjetiti. Dok čekam to njegovo izvješće, umjesto svršetka, umećem jednu sličicu koju je od mene svojedobno tražila novinarka „Globusa” Višnja Gotal, ali je nije objavila:

Rijetko se prisjetim Borisa Marune. Poodavno je već tako. Od onih sam koji se uglavnom sjećaju lijepih stvari, događaja i osoba. Ružno rado zaboravljam. Bit će da je zbog toga i s Marunom tako. Zanimljivo je da sam ga najprije upoznao kao lik s fotografije, na poledini jedne njegove „emigrantske” knjige, gdje se očito ne slučajno dao slikati na automobilu s registracijskom pločicom DRINA (a tako se, opet valjda ne slučajno, zove i Marunina kći). Od prve, sve ono na fotografiji nije mi bilo spojivo s onim što sam čitao u knjizi. A još manje što sam slušao o Maruni, šaptom naravno, jer se i zbog takva razgovora onda moglo na robiju. Osobno sam ga upoznao, u nazočnosti Vinka Nikolića, onoga dana kad se zastalno vratio u Hrvatsku. I opet mi se, slušajući ga i gledajući ga uživo, nametnuo dojam vezan uz onu fotografiju. I tako do danas.

Hrvatsko slovo, br. 321., 15. lipnja 2001.

BLAGOVALI SU ZA NAŠIM STOLOM

Štovane gospođe i gospodo, dragi prijatelji, ne ću vas pozvati da se zajedno sa mnom, u ovo današnje ratno podne, spominjete g. Antuna Kikaša. Ne ću ga posebno spominjati ovdje danas, stoga, što se ja toga časnoga gospodina često spominjem, još od vremena kada sam ga prije četiri godine upoznao u društvu hrvatskih intelektualaca i poslovnih ljudi u Torontu, Ontario, Kanada.

No, pozivam vas, štovani prijatelji, da se zajedno sa mnom zapitate (to onda možete ponoviti u svakoj drugoj dobroj zgodi): koji su to „kurvini sinovi” (uzeto iz pjesme Borisa Marune *Udbaši*) koji su Antunu Kikašu sve to tako smjestili?

Povjerit ću vam se. Čini mi se, možda danas i još razvidnije, da su neki i one večeri u Torontu blagovali za našim stolom. I još nešto: osjećam im smradne tragove, u zadnje vrijeme, sve više, ovdje, doma, u Hrvatskoj.

Očito naši neprijatelji, dušmani, pomno biraju svoje ciljeve. Evo drugoga primjera, među tisućama. Ovaj je iz područja javnih priopćavala. Danomice nam podmeću sintagmu *OVAJ BESMISLENI RAT*.

A ovaj rat, koji nam je nametnut, u koji smo uvučeni, koji je nama nesvojstveno prljav, barbarski... koji je neravnopravan po raspolaganju ratnom tehnikom... koji je zbog bezbroj stvari još jeziv, strašan... i koji je zbog tisuća i tisuća sudbina tragičan... i koji toliko toga još može za nas biti, *ali jedino nikako ne može, ne smije biti za nas BESMISLENI!*

Bila bi to naša najstrašnija cijena, teža od svih ljudskih žrtava, stravičnija od svih razaranja hrvatskih kulturnih i inih blaga.

Jer, ne zaboravimo, sintagma *OVAJ BESMISLENI RAT* nije ništa drugo do zamjena za dojučerašnju *BRATSTVO I JEDINSTVO*.

Ledim se.

U Zagrebu, Kiwanis klub, 26. listopada 1991.

DUM MARINU DRŽIĆU U POHODE

U subotu 2. svibnja 1998. navršila se 431. godina od smrti Marina Držića, hrvatskoga književnika i svećenika, neosporno jednoga od najmoćnijih u nizu hrvatskih duhovnih velikana. Premda se do danas nije pronašla knjiga umrlih ili neki drugi izvor slična pouzdanja, te mu se za grob ne zna, ostaje nam i dalje vjerovati Jeri Držiću, potomku obitelji dum Marinovih, koji godine 1603. bilježi nadnevak smrti i mjesto pokopa u venecijanskoj crkvi Sv. Ivana i Pavla. To mjesto Hrvati pohode pojedinačno i skupno u raznim prilikama, a godine 1972. u kapeli Sv. Magdalene, koja se nalazi s desne strane od glavnoga crkvenoga oltara, podignuta je ploča s talijanskim i hrvatskim tekstom (navodimo tekst na hrvatskome jeziku): *Veliki hrvatski renesansni komediograf Marin Držić rođen 1508. u Dubrovniku, umro je u Veneciji 2. svibnja 1567. i pokopan u ovoj bazilici. Uspomeni pjesnika Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1972.* Kako sudionici događaja pamte, prvi vijenac na postavljenu ploču ovjesili su pjesnici *Dobriša Cesarić* i *Dragutin Tadijanović*, a s talijanske strane bio je nazočan i uglednik onodobne talijanske politike, ministar vanjskih poslova *Aldo Moro*. I ove godine u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a uz novčanu potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, skupina namjernika, akademika, književnika, novinara, pohodila je dum Marinovo zadnje počivalište. Tom je prigodom u ime HAZU položen vijenac, a o Držiću je na hrvatskom jeziku govorio akademik Dubravko Jelčić, čije slovo u cijelosti donosimo. Pred nazočnima, posebno pozivajući i pozdravljajući domaćina fr. Silvestra, priora i dominikanskoga samostana, kojemu pripada crkva Sv. Ivana i Pavla, akademik Ivo Frangeš obratio se - u ovom venecijanskom Panteonu koji mu je dao žuđeni mir - *Marinu Držiću, na talijanskom jeziku: Dragi dum Marine, ne ćeš se ljutiti što ti se obraćam talijanski, ja, profesor tvoje književnosti, hrvatske. Činim to zbog mjesta na kojemu počivaš, i da pokažemo koliko su Hrvatska i svijet jedno. I na tebe kao da se odnose Danteove riječi - Nos quibus patria est mundus. Odista, tvoj*

Dubrovnik, tvoja Hrvatska, bili su i danas su Svijet.

Govoreći o Držiću Frangeš je posebno naglasio: *stigao je iz onih mitskih krajeva u kojima obitavaju geniji kao što su Shakespeare i Moliere, koje je on višestruko navijestio. Stvarao je u maloj Dubrovačkoj Republici, na rubu istočnoga i zapadnoga svijeta. Putnik, svećenik, književnik najvišega ranga, Držić je gledao otvorenim očima, a imao je što vidjeti. Njegova je umjetnost istinitija, jača, umjetničkija od samoga života. Njegove su ličnosti odista žive, a ličnost je živa ako sa sobom nosi svu svoju epohu. Polazuci vijenac na pjesnikov grob mislimo na umjetnost koja sve spaja, na ritam kojim je Držić stvarao, na stoljeća koja su njegova prava mjera.*

Na našu žalost, ovu svečanost potvrde neprekinutih stoljeća hrvatskoga duha, kvario je pogled na ploču koja je trebala već odavno, a najkasnije 1990., biti zamijenjena novom, zasnovanom na istini, na činjenicama i o Marinu Držiću, i o gradu i narodu iz kojeg je ponikao i gdje je vijek svoj stvaralački proživio, kao i o državi Hrvatskoj kojoj njegov Grad neraskidivo pripada. Ovako, i dalje na lijevoj (talijanskoj) strani ploče čitamo *nato a Ragusa* (Ju)...! A o dum Marinu na ploči nema ni slova iz kojega bi stranac ili nezalac, posjetitelj ove velebrne bazilike, bio upućen kako je bio i svećenikom, katoličkim, dakako. Tako je to i njegov današnji kućedomaćin fr. Silvestro, ugodno iznenaden, prvi put saznao iz slova akademika Ive Frangeša. Cijeneći plemenite napore onih koji su u ona zlodoba (svibanj, 1972.!) podigli i ovakvu spomen ploču, držimo da bi i njima u zahvalu trebalo čim prije novom pločom ispraviti neistine koje ona i dalje pronosi.

Nedvojbeno najsvečaniji i najsajjniji dio ove venecijanske hrvatske svetkovine bila je „misa zahvalnica Bogu što nam je podario svećenika i književnika Marina Držića”, koju je za sve iz Zagreba prispjele hodočasnike (osim jednoga koji se nečujno, ali ne i nezamjetno, odrekao zajedničke euharistije / zahvale) služio svećenik i književnik *Ivan Golub*. Koliko se znade, ovo je prvi put da je na ovome mjestu obljetnica smrti Marina Držića slavljena najprilичnijom slavom - misom

zahvalnicom. Nadati nam se je da će tako biti i ubuduće, zbog toga *Hrvatsko slovo* s posebnom radošću donosi ovogodišnju, prvu propovijed, vlč. Ivana Goluba.

Hrvatsko slovo, br. 159., 8. svibnja 1998.

DVA VELIKANA PERA

Ovih dana ispratili smo dva velikana hrvatskoga pera, književnika Dubravka Horvatića na zagrebačkom Mirogoju i novinara Carla Gustafa Ströhma u Kötschach-Mauthenu, u Koruškoj, Austriji. Ispratili smo dva čovjeka koja su označila prijelaz stoljeća. U hrvatskoj književnosti i u hrvatskom novinstvu. Autore književnih i novinskih tekstova. Tekstova koji nam za vazda ostaju, zbog kojih nas ni Horvatić, a niti Ströhm nikako ne mogu napustiti. A mi bismo kao narod trebali biti zbog toga ponosni.

Dubravko Horvatić književnik je koji je svojim pisanim djelom, ali i izgovorenom riječju, angažmanom, cijeloga života ostavljao najdublji trag u kulturnom, pa i političkom biću hrvatskoga čovjeka. Taj trag, tek od sada, tražit će svoje konačno mjesto, u osobama i u narodu kojemu je Horvatić predano služio, svrstavajući se veličinom i značajem uz bok svojim uzorima, ocu domovine Anti Starčeviću i Antunu Gustavu Matošu. Njegove pjesme u knjigama *Groznica*, *Zla vojna* i *Bedem*, pa *Crna zemlja*, *Baščina*, *Sveti zrak*, *Ponor*, *Ratna noć*, *Svjetionik*, pjesme za djecu *Stanari u slonu*, *Reponje* i *Zvrkasti kalendar*, romani za djecu *Junačina Mijat Tomić*, *Katarina*, *Pleme Croatana*, putopisi *Hrvatska i druge zemlje*, putopisi i eseji *Knjiga o Herceg-Bosni*, eseji, članci i putopisi *Pabirci s poprišta*, likovne kritike i eseji *Pleter oko slike*, eseji o hrvatskoj književnosti *Zrcala zbilje*, eseji i članci *Zemlja, jezik, tisak*, *Skaska o suživotu*, *The Contribution of Croatians to Western Culture*, *Nepostojeći hrvatski pisci*, *Ime zla*, *Knjiga, rat, domovina, Istini u oči*; monografije *Dalmacija*, *Zagreb i okolica*, *To je Hrvatska*, *Hrvatska*, slikovnice *Biser-voda s Manduševca*, *Grički top*, *Hrvatine stoljećima*; *legende Grički top i druge legende*; *novele Dar Gospodara Tame*, *Olovna dolina*, *Đavo u podne...* planine su kojima će se naraštaji čitatelja penjati, razotkrivajući istine i ljepotu. Ali, na tom putu za sigurno će i derati odjeću, zasijecati rane, kao što se i Dubravku Horvatiću događalo. Ne će požaliti zbog toga, već, skupa s nama, reći će mu - hvala!

S Dubravkom Horvatićem pokrenuli smo *Hrvatsko slovo*, jedini tjednik za kulturu, i izdajemo ga redovito od 28. travnja 1995., mogao bih reći, svim nedaćama usprkos. I dok je Horvatić bio glavni urednik, pa glavni savjetnik, ili kada nije bio ni urednik, niti suradnik, jer to zbog svojih razloga nije želio, *Hrvatsko slovo* je zadržalo temeljne oznake koje je on u njega utkao. Tako će i ostati. Kao i zajedničko nam geslo: *Hrvatsko slovo-svakoga petka-uvijek za Hrvatsku!*

Stari gospodin Carl Gustaf Ströhm bio je njemački, ali i hrvatski novinar, koji je čitav život pisao o međunarodnoj politici, o politici na jugoistoku Europe, na *Radiju Deutsche Welle* i *Die Weltu*. A posebnu ljubav očitovao je u pisanju o pitanjima Hrvata i Hrvatske u toj politici. Od godine 1989., sudjeluje pišući u raznim hrvatskim listovima, u ponovnoj uspostavi demokratske hrvatske države, a naročito kao kolumnist *Večernjega lista* i komentator *Hrvatske televizije*. Međutim, koalicija 3. siječnja 2000. izbacuje ga i iz *Večernjega lista* i sa *HTV-a*, pa nedugo po tom napušta Hrvatsku i seli s obitelji u Beč. A njegovu potrebu da govori, da piše Hrvatima, od tada je njegovalo *Hrvatsko slovo*, jednako kao i on osuđeno na šutnju od iste “pobjedničke koalicije”. Starom gospodinu Ströhmu koji je čitavo desetljeće i pol, iz tjedna u tjedan, govorio istinu hrvatskim čitateljima, pisanu na hrvatskomu jeziku, od srca zahvaljujemo.

O svemu tome, sudeći iz novina, radija i televizije, mogli smo saznati malo ili ništa, i to nas rastužuje. Ali, ostavljamo to za drugu prigodu, bit će je, jer ni mi ne ćemo šutjeti, kao što nikada nisu šutjeli ni Dubravko Horvatić, ni Carl Gustaf Ströhm.

Hrvatsko slovo, br. 475., 28. svibnja 2004.

(An account on the creation of America from the year of our Lord 1558., when Croatian lands were ruled by King Ferdinand of Habsburg, Doge Lorenzo Priuli and Sultan Suleiman the Magnificent, and Croatian souls by Gian Pietro Caraffa, Pope Paul IV. I, Stipan, man of culture and the ship's scribe, do hereby record as follows under oath, having myself witnessed and partaken in it.)

In the Beginning

An argosy foundered in the deep
(verily, St. Blaise must have been asleep)
The Hatteras chief received the wetassed wights
Attended by his Indians, and spake, in translation,
Our tribe, fair sirs, is here to serve your needs
In gratitude the castaways presented them
 With carob seeds
 In a rosary strung
 (oh, trust the Croats to know how)
And voraciously took to savoury Indian greens
 And having eaten and drunk their fill
 First Master Dživo took himself to woo
 A comely Eve
 Heeding not to her hue
 And she to him begat a son
 Naming him Croatan
In limpid spring water they bathed the boy
 And the glade resounded with infinite joy
In love the golden and raven tufts entwined
As Džono Maro Luko Pasko and the every other hand
 Wooing their redskinned Eves
 Begot new roots in a new homeland

On the Seventh Day

Rested the tribe of the Croatan
Chanting the psalms of the first happy Americans

*English translation of the poem, Janko Paravić, Zagreb
Šešelj - Cetin: Amerika, Croatan, America, Zagreb - Toronto, 1988.*

II.

CRNO I BIJELO

I ja ću govoriti o *crnom* odnosno *bijelom*. (Mi smo i po tome valjda iznimna zemlja u svijetu, po tome da i bijelo jednako kao i crno, u nas može biti - ružno i zlokobno!)

No, ja ću govoriti o *crnim* odnosno *bijelim predjelima* naše *osobne, pojedinačne svijesti i savjesti*. O tome: što to nas goni u predjele samocenzure - duhovnoga samosakaćenja, osobnoga - pojedinačnoga i zajedničkoga - nacionalnoga samoubojstva. Zbog čega to mi, hrvatski pisci, pišući, *tako često* zastajemo nad vlastitom riječju, nad vlastitom mišlju, nad vlastitom istinom - i dvojimo o njezinoj *poćudnosti* više negoli o njezinoj *ljepoti*. Kako to da nam je tako blisko *prešućivanje*: imena, djela, događaja, pojava, povijestnih razdoblja, zemljopisnih i duhovnih predjela... činjenica, istina. Zašto se tako lako utječemo - zaboravu.

Mi, dakle, hrvatski pisci pripadamo *hrvatskoj književnosti*. S ostalim suvremenim nam kulturnim poslenicima i onima baštinjenima, kroza njihova djela, te sa svima onima (uključujući i bezimeno mnoštvo) u domovini i diljem svijeta raseljenima, kroz koje sve to na poseban način živi - činimo: *Duhovnu Hrvatsku*. Osim glazbom, pokretom, slikom... *ona se posebno glasa jezikom*. Kojim. To se, nakon svega (mislim, povijestnoga svega), mogu pitati uistinu samo balkanski političari! („balkanski” je ovdje u značenju koje ima u suvremenoj svjetskoj politološkoj znanosti i političkoj praksi.) *Duhovna Hrvatska*, kojoj pripadamo, međutim, (toga smo svjesni), nije omeđiva nacionalnim državnim teritorijem, nije svodiva samo na granice Hrvatske. Da se razumijemo, ne radi se ovdje o prekrajanju državnih granica. To nije posao pisaca. Već riječ je o tome da umjetnost, uopće, a tako i hrvatska, nastaje i živi bez obzira na prostor i granice država. U našem slučaju *Duhovna Hrvatska* se događa kako u Hrvatskoj, tako i u drugim dijelovima zemalja u kojima žive - Hrvati, kao i u drugim europskim i prekomorskim zemljama tzv. novim domovinama hrvatskih iseljenika.

Rekoh: mi smo toga svjesni. Nemoguće da toga hrvatski pisci

nisu svjesni.

Ipak, pored svega toga mi s panegiricima (od književnih tribina, DKH do sveučilišta), uz pokoju obziru ogradu, prihvaćamo najnoviju Frangeševu *Povijest hrvatske književnosti*. Ne činimo to valjda zbog onih državopartijskopodrepaških neuljudnih napada na njezina autora, kojima smo ne tako davno bili svjedocima.

Dalje, ne znam je li kažnjivo, premda sam i pravnik, spominjati imena pokojnih i živućih hrvatskih pisaca koji su živjeli i žive i rade u inozemstvu. Njima se posebno bavi prof. Ante Kadić s Indiana sveučilišta u Bloomingtonu, SAD. O njima i njihovim djelima je on govorio na prošlogodišnjem bledskom susretu pisaca. (Da se i ovdje odmah razumijemo: nije ovo poziv na njihovu političku rehabilitaciju; to može samo moć države i to joj prepuštamo.) Riječ je isključivo i dalje o *hrvatskoj književnosti* i djelima koja joj pripadaju. Riječ je o zapitanosti: mora li se u svakom slučaju ponavljati slučaj Viktora Vide? Ako se složimo, a uglavnom se ne slažemo, s prosudbom, da je to tako moralo biti u „datim povijesnim okolnostima” - jučer. A zašto se to događa i danas?

1988.

UZ PRVU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

Zacijelo, otkada je svijeta, nikada svi ljudi nisu živjeli isključivo u vlastitoj obitelji, kao ni u rodnome mjestu, u zavičaju, domovini, državi. Vazda je, pretpostaviti je, što li silom a što vlastitom voljom, bilo onih koji su se selili, odlazili *u svijet*. Kako pojedinci, tako i skupine, a nerijetko i čitavi narodi. Hrvati, hrvatski narod, prema govoru vjerodostojnih činjenica, jedan je od najiselenijih europskih naroda. Tako je danas, a bivalo je nažalost tako i tijekom gotovo čitave nam znane prošlosti. Stoga hrvatska dijaspora (raseljena/iseljena ili izvandomovinska Hrvatska) i po svome obujmu i po svome značaju čini drugu stranu, drugu polovicu sveukupne hrvatske povjestnice. Mi, naravno, prepuštamo hrvatskim i inim povjesničarima da se više pozabave poviješću toga dijela jednoga gotovo čitava iseljena naroda. Nas, Sekciju Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, posebice zanimaju sudbine i djela onih među hrvatskim iseljenicima i njihovim potomcima koji su stvarali ili koji još uvijek stvaraju književna i književnosti bliska djela. Kako ona što su ih Hrvati ostvarili kroza duga stoljeća svoga exodusa na vlastitom hrvatskom jeziku, tako i ona nastala na drugim jezicima, od latinskoga i inih europskih jezika do arapskoga i sanskrta i sličnih *neobičnih jezika*.

Vjerujemo zato da je knjiga fra Šimuna Šite Ćorića *45 hrvatskih emigrantskih pisaca* tek prva u nizu sličnih knjiga koje će na iscrpan način donositi, i radoznalu čitatelju i revnu znanstveniku, bitne podatke iz života i iz djela autora s kojima se bave. Prva knjiga *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, premda je ponad svega rezultat rada njezina autora, ona je, držimo, istodobno i jedno od značajnijih postignuća Sekcije Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Dapače, u njoj i u slijedećim sličnim djelima, koja bi trebala tvoriti zamišljenu ediciju *Prinosa*, Sekcija vidi poseban smisao svoga budućega postojanja i djelovanja.

Na ovome mjestu bit će prilično i potrebno navesti neke značajnije trenutke i važnije činjenice iz života i rada Sekcije; formalno utemeljena odlukom skupštine Hrvatskoga centra PEN-a (u Zagrebu 9. siječnja 1989.) i odlukom skupštine Društva hrvatskih književnika (u Zagrebu 4. travnja 1989.), koje su utvrdile i donijele Pravila o organizaciji i radu Sekcije Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, a oživotvorili su ih članovi Sekcije (punopravni članovi DHK i PEN-a) na konstituirajućoj sjednici održanoj 30. lipnja 1989. u Zagrebu. No, stvarni njezin život znatno je duži. On prvotno pripada i seže u predjele zabranjenih sanja svih onih hrvatskih duhovnih poslenika i nemalena kruga obična hrvatskoga svijeta, koji su iskreno patili zbog desetljećima prekinute i duhovne, a kamoli bilo kakve druge sveze s domovinom, s domovinskom, matičnom, nacionalnom hrvatskom kulturom. Teškom se morom osjećao taj umjetni, na sili i na strahu građeni bedem, koji je dijelio i sve više i više udaljavao Hrvatsku od njezinih neodvojivih dijelova raseljenih, razasutih, rastepenih doslovce diljem svijeta. Posebice su to teško breme nosili i podnosili njezini pjesnici, umjetnici. Životima su često taj usud plaćali. Ponoviti nam je, znakovito je, i ovdje, kako zasigurno nikada pjesnik Viktor Vida ne bi onako skončao pod kotačima latinoameričkoga vlaka, da je i na tren mogao stupiti nogom na prag rodnoga Kotora ili na pločnike voljenoga Zagreba. a što smo Vidinom smrću izgubili, kao i s tisućama drugih hrvatskih prognanika, to znademo svi, a dokučiti prave protege tih gubitaka mogu samo oni najmaštovitiji.

Toliki su bili u Vidinu položaju, a istodobno mnogi su u domovini iskreno suosjećali i patili s njima, pridodajući tako svojim vlastitim nedaćama nove, uvećavajući opći osjećaj bezizlazja. Istina, vazda je bilo hrabrih, pa i u najmračnije doba ljudske povijesti - u komunističkom bizantijskoboljševičkom vremenu, bilo je onih koji su usprkos svim prijetnjama i torturama nastojali spajati ono što naravno pripada jedno drugome. (Kakva li grijeha!) Ali predobro nam je poznato kako su prolazili i oni koji su tek riječju sanjali, a kamoli oni koji su nešto

stvarno i poduzimali. Nije bilo niti jednoga onodobnoga montiranoga sudskoga političkoga postupka (a svi su sudski politički postupci besramno montirani), u kojemu se nije kao „krunska činjenica” pojavljivala neka knjiga hrvatskoga emigrantskoga pisca ili pak časopis „Hrvatska revija” i tome slični dokazi. O hrvatskoj emigrantskoj književnosti mi smo u domovini saznavali ponajviše iz novinskih crnih kronika. A nije bilo puno drukčije ni s ostalom hrvatskom književnošću u dijaspori. Frankfurtski sajam knjiga, koliko se god mogao ukazivati kao dobra prilika za susrete domovinskih i prognanih pisaca, bio je zapravo vrlo rizično mjesto, i za jedne i za druge. No ipak su se i tu znali dogoditi poneki iskreni susretaji. Ali svakako, za nas su bili daleko značajniji oni ostvarivani na višegodišnjim redovitim susretima hrvatskih sveučilištaraca, iz raznih europskih sveučilišnih gradova, s njihovim gostima, književnicima i drugim kulturnim poslasticima iz domovine. A onda su slijedili sve češći pozivi hrvatskih kulturnih zajednica, hrvatskih katoličkih misija, društava prijatelja Matice hrvatske i inih kulturnih, znanstvenih, poslovnih zajednica koje su okupljale hrvatski puk u svijetu. Događalo se to najprije po Europi, a potom i u Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama i Australiji. Činilo se da hrvatski književnici mogu s manje straha odlaziti među Hrvate u svijet i vraćati se s manje rizika i strepnji od tzv. informativnih policijskih razgovora, prisluskiivanja telefona, premetačina i otvaranja poštanskih pošiljaka. No, ni tada, dakle prije nekih četiri-pet godina od nastanka ovih redaka, ni poslije toga, sve do početka godine 1990., hrvatski emigrantski pisci nisu mogli stupiti slobodno na svoje domovinsko tlo. I zbog toga je, između ostaloga, u prvotnoj namisli onih koji su željeli ostvarenje nečega što će uskoro postati naša Sekcija, bila nakana da osvojimo makar toliko prostora koji će nam osigurati jednu adresu, ustanovu kojoj će se moći obraćati hrvatski književnik iz progonstva.

Moralo se, još uvijek, i 1988./1989., odmjeravati svaki korak, odvagnuti svaku riječ, pomno birati suradnike, tihe, mudre i povjerljive zagovornike jednoga gotovo konspirativnoga projekta. Prvi javni istup u ovome poslu bio je *Prijedlog za osnivanje Odsjeka (sekcije) za*

proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, upućen Hrvatskom centru PEN-a i tadašnjem Društvu književnika Hrvatske s nadnevkom 10. ožujka 1988. Prijedlog je zagovarao slijedeće: „Hrvatska književnost (hrvatska kultura), kao i velika većina drugih nacionalnih književnosti u svijetu, ne stvara se samo na nacionalnom tlu, nije vezana isključivo nacionalnim državnim teritorijem. Književnost nastaje bez obzira na prostor i granice država, dapače, često i bez obzira na vlastit odnosno prisilan izbor ovograničnog ili onkrajgraničnog prebivališta autorova. Hrvatski narod, cijenimo li ga po broju iseljenih, spada među svjetske „velesile“. I prema domaćim i prema inozemnim statistikama hrvatski je narod najiseljeniji u Europi. Nove generacije hrvatskih iseljenika diljem svijeta školovanije su i uspješnije nego ijedne ikada dosad. Znana nam iseljenička priča o dostatnosti tamburice, danas otkriva i svoju drugu stranu i govori nam o suvremenim kulturnim potrebama naših ljudi. Očekivati je da će među njima i književno nadareni dolaziti još više do izražaja.

Zadnjih godina na adrese hrvatskih pisaca, a i drugih umjetnika i znanstvenika, stižu sve češće pozivi za boravkom i javnim djelovanjem (književni susreti, predavanja i sl.) među hrvatskim iseljenicima, kako u Europi tako i u prekomorskim zemljama (Amerika, Kanada, Australija). Ojačane su veze s Gradišćanskim Hrvatima, s Hrvatima u Mađarskoj, Italiji. U Društvo književnika Hrvatske primljeni su hrvatski pisci iz Austrije, Mađarske, Švicarske. Svi ti novi, suvremeni kontakti matične hrvatske kulture, napose književnosti, s inozemnim djelovima svoga kulturnoga bića, ukazuju (osim vidnih boljitaka) i na nezaobilaznu potrebu za još ozbiljnijim i naravnijim međusobnim vezama; s kojima se do sada nismo mogli baš dičiti.

Jednim od bitnih koraka na tom putu, čini nam se, osnivanje Odsjeka (sekcije) Hrvatskoga centra PEN-a i Društva književnika Hrvatske za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Stručno praćenje i proučavanje književnosti koja je nastajala ili koja nastaje u hrvatskom iseljeništvu, svakako bi umanjilo, nažalost, već ustaljeni

ignorantski pristup prema njemu i spriječilo bi pogubno otuđivanje iseljeništa i njegovih pisaca od domovine, a i domovine od njih. Time bismo izbjegli i ekstremne situacije (koje ne priliče civiliziranom i kulturnom narodu) kad, na primjer, od stranaca doznajemo za našega pisca ili kada se za njega zainteresiramo tek pošto završi pod kotačima vlaka u nekoj dalekoj zemlji. Za hrvatske pisce u iseljeništvu bilo bi to zasigurno veoma važno, jer bi napokon imali u svojoj domovini odnosno u domovini svojih pradjedova jednu stručnu i profesionalnu *ustanovu svoje profesije*, kojoj bi se mogli obraćati i na književnom (kulturnom) polju surađivati bez inih posrednika. Sve se ovo, dakako, ne odnosi samo na hrvatske pisce koji svoja djela stvaraju na hrvatskom (književnom) jeziku, već i na one književnike Hrvate koji su stvorili odnosno stvaraju svoja djela na jeziku svoje nove sredine ili nekom drugom jeziku i svojim umjetničkim djelom pripadaju nekoj drugoj književnosti.

Odsjek (sekcija) svoju djelatnost bi temeljio na odredbama Povelje PEN-a i statuta DKH. Na toj osnovi utvrdila bi se i donijela posebna pravila o radu Odsjeka (sekcije).”

Iza ovoga prijedloga stajalo je petnaestak hrvatskih književnika, a prihvatio ga je i podržao znatan roj članova uprave Hrvatskoga centra PEN-a i Društva hrvatskih književnika. Mnogi zbog toga, kao i zbog svega onoga što je slijedilo, posebice tijekom godine 1988. i 1989., zaslužuju hvalu, no zasigurno zbog hvale i slave to nitko nije činio, te se ni na ovome mjestu ne očekuje bilo čije posebno isticanje. Međutim, to više je ugodna i značajna činjenica da smo u okrilju Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a već godinu dana prije povijesne političke demokratske preobrazbe Hrvatske, uspjeli utemeljiti ustanovu kao što je naša Sekcija, koja je postala nedvojbeno mjesto susreta raseljene i domovinske Hrvatske. (Učinilo nas je to, vjerujemo, makar za djelić spremnijima za sve ono što će se kroz godinu 1989. i 1990. događati u hrvatskom društvenom i političkom životu. Zacijelo nisu slučajno gotovo sve hrvatske političke stranke utemeljene upra-

vo u istim prostorijama Društva hrvatskih književnika u Zagrebu, na Trgu bana Josipa Jelačića broj 7.)

Nakon oživotvorenja Sekcije, dakle nakon 30. lipnja 1989., otkada ona djeluje kao legitimna ustanova DHK i PEN-a, iz Zagreba od-ašiljemo po domovini i diljem svijeta obavijest o njezinu utemeljenju, o nakanama, o planovima, željama... *Pravila o organizaciji i radu Sekcije*, kao i *Programske odrednice i ciljevi sekcije*, s nizom ostalih informacija i pozivom svima na suradnju, tiskani su osim na hrvatskom izvorniku još i na engleskom i španjolskom jeziku. U toj, i grafički ukusno opremljenoj, knjižici, posebno se navodi: „Pravila koja ovdje donosimo u hrvatskom izvorniku, te u prijevodima na engleski i španjolski jezik (zbog dostupnosti što širem krugu naših budućih članova, suradnika i prijatelja), osnova su kako radu Sekcije tako isto i svim oblicima suradnje sa zainteresiranim pojedincima i ustanovama u domovini i u svijetu. Iskreno vjerujemo da je moguće na ovim temeljima izgraditi zajedničko značajno zdanje hrvatske kulture - *Duhovne Hrvatske* - bez obzira na granice država u kojima živimo i na udaljenosti koje nas tek fizički dijele”. Vrlo brzo Sekcija je brojila više od stotinu članova DHK i PEN-a iz domovine, a iz čitava svijeta počela su stizati pisma i razne pošiljke (knjige, časopisi, listovi). Istina je, pošiljke iz svijeta u početku stizale su u pravilu otvorene, no kako su se bližili prvi demokratski izbori u Hrvatskoj, tako su se, činilo nam se, mijenjali i odnosi nekih „služba od tmine” prema našim pošiljkama.

Na prijedlog Sekcije, godine 1989., predsjedništvo Društva hrvatskih književnika prihvaća suorganizaciju (u zajednici s JAZU, Kršćanskom sadašnjosti, Nacionalnom i sveučilišnom bibliotekom i Maticom iseljenika Hrvatske) prvog okruglog stola, naslovljenoga „Književnost između dvije domovine”. I članovi odbora Sekcije i članovi predsjedništva Društva, koji su izravno vezani uz odluku da se pristupi suorganizaciji takvoga skupa, bili su svjesni činjenice da inicijativa dolazi iz famozne MIH-Matice iseljenika Hrvatske. No, mrak je u Hrvatskoj još uvijek opći, život hrvatskih političkih stranaka neprestance

se održaje „u nastajanju” i tek je tračak svjetla u još uvijek gustoj i čvrstoj jugo-boljševičkoj magli. A Matica iseljenika Hrvatske, općenito se drži, spada u najcnje krugove onodobnoga hrvatskoga pakla. Ulaziti s njima u neke poslove nedvojbeno je sađenje tikava sa samim Nečastivim. Međutim, hrvatska poslijeratna zbilja sazdana je kao nika-da do tada na paradoksu. Od velebna „oslobođenja” godine 1945. u naš se dom uselio, u našoj se domovini udomio Nečastivi. I to je bio najkobniji vid sustanarstva što ga hrvatsko povijestno pamćenje bilježi, a početak ćemo ga se konačno oslobađati tek od godine 1990. Stoga se još uvijek, i u drugoj polovici godine 1989., vidi dobra prilika u prihvaćanju ponuđene suradnje, vjerujući u prevagu onih koji snuju o dru-kčijem dohodećem vremenu. Cijenilo se da će dolazak i samo jedno-ga hrvatskoga pisca iz tridesetogodišnjega ili pedesetogodišnjega pro-gonstva iz domovine, nedvojbeno ubrzati promjene. Iz hrvatskih isel-jeničkih/emigrantskih krugova uzvraćeno je riječima razumijevanja i suglasnosti s takvim pothvatima hrvatskih književnika i stanovitoga broja inih kulturnih poslanika u domovini. Osim sudionika iz domo-vine u Hrvatskoj su se tada zajedno susreli Luka Budak (Sydney), Ar-handela Kvesić, Petar Milanović i Ivano Zara (Molise), Ivo Banac (New Haven), Marijan Brajinović (Beč), Šito Ćorić (Bern), Edward Ifkovic (Hartford), Ante Kadić (Bloomington), Antony Mlikotin (Los Angeles) i dr., a čitani su radovi Lucijana Kordića, Vinka Grubišića, Borisa Ma-rune i dr., te je u suradnji s NSB ostvarena (istina, krnja!) prva domo-vinska izložba hrvatske knjige nastale u dijaspori, koja je uključivala i znatan broj pisaca emigranata. Konačno, ponuđena suradnja Matice iseljenika Hrvatske, pokazat će se kao traženje njezine „slamke spasa”, a prihvaćanje suradnje od strane hrvatskih kulturnih ustanova značit će početak kraja organizacija tipa MIH. Otvorit će se tako još jedna na-puklina u zidu, u bedemu što je kanio na vijeke dijeliti raseljenu i do-movinsku Hrvatsku.

Znatniji broj dolazaka/povrataka Hrvata iz svijeta, pa tako i hrvatskih književnika, bilježimo tek od mjeseca veljače 1990. Posve normalnim stanjem u tom smislu možemo smatrati vrijeme koje dolazi

nakon prvih demokratskih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, održanih u svibnju godine 1990. tako je i Sekcija DHK i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu domaćinom većem broju hrvatskih emigrantskih pisaca, što nakon dugih godina potucanja svijetom, napokon imahu priliku ugledati lice vlastite domovine, običi grobove svojih najmilijih, susresti još rijetke žive znance. Nekima je adresa naše Sekcije bila jedina adresa, jedino mjesto oslonca, u jedinjoj im domovini Hrvatskoj. Prihvatili smo i predstavili hrvatskoj književnoj, publicističkoj i inoj javnosti naše goste, kao što su Ante Kadić, Bogdan Radica, Vinko Grubišić, Lucijan Kordić, Tihomil Rađa, Vinko Nikolić, Katarina Pejaković, Ante Beljo... Posebnim monografskim izložbama predstavili smo, u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom bibliotekom, izdavačku djelatnost „Hrvatske revije” i knjižnice HR, te izdavaštvo ZIRAL-a (Zajednica izdanja Ranjeni labud, Chicago-Zürich-Roma). Sekcija je sudjelovala u pokretanju i pripremanju domovinskih izdanja djela Vinka Nikolića, Lucijana Kordića i Jure Georgea Prpića, a nastavlja rad na sličnim projektima za objavljivanje djela Antuna Bonifačića, Viktora Vide, Joze Kljakovića, Srećka Karamana, Alana Horića, Vinka Grubišića... Do sada je uspostavljena izravna suradnja s gotovo svim značajnijim hrvatskim književnicima i javnim djelatnicima u svijetu, a također i sa svim kulturnim ili kulturi bliskim ustanovama, nakladnicima, uredništvima časopisa i listova. Na adresu Sekcije danas već redovito stižu, osim privatnih pošiljaka, nova izdanja knjiga hrvatskih pisaca iz dijasporne, te časopisi i listovi (Studia Croatica, Hrvatske novine, Hrvatski vjesnik, Zajedničar i dr.), kao i ostale publikacije koje Hrvati i hrvatske zajednice objavljuju na svim stranama svijeta. Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PENA-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, postala je, možemo to sada sa sigurnošću reći, mjesto stvarne i stalne veze hrvatske domovinske i dijasporne književnosti. Na njezin prijedlog i zagovor i prikupljenu potrebnu dokumentaciju, predsjedništvo Društva hrvatskih književnika donijelo je uistinu povijesnu odluku (ravnu onoj o vraćanju izvornoga naziva Društva), dne 19. rujna 1990.,

a kojom je obnovljeno članstvo „koje nikada nije ni prestajalo!” (tada se nahodi i u prijedlogu i u tekstu donesene odluke) hrvatskim književnicima Vinku Nikoliću i Antonu Nizeteu, te su istoga dana po prvi put postali članovima DHK i Hrvoslav Ban, Ernest Bauer, Vinko Grubišić, Ante Kadić, Lucijan Kordić, Rajmund Kupareo, Hrvoje Lorković (Rok Remetić), Boris Maruna, Jozo Mršić, Jure George Prpić, Bogdan Radica i Mirko Vidović. Takav odnos uprave DHK nastavlja se, te se u 1991. u članstvo Društva primaju i Stjepan Hrastovec i Karl Kiseli. Vjerujemo da će se tako nastaviti i ubuduće, a Sekcija će u tom smislu i dalje upravljati svoje djelovanje, jer to je jedini način na koji možemo pridonijeti uklanjanju desetljećima građenih prepreka među nama doma i nama raseljenim tuđinom.

Cijeneci iz navedenih činjenica, koje se ovdje nedvojbeno pripisuju u zaslugu i Sekciji DHK i Hrvatskoga centra PEN-a, gotovo da bismo mogli pomisliti kako je onaj naš u početku snovani ideal *Duhovne Hrvatske* već postignut, ostvaren. A ukoliko bi to bilo istinito, onda se umah nadaje pitanje: ima li još kakva smisla postojanje naše Sekcije? Istina, mnoga od naših želja je ostvarena, dapače, dogodile su se stvari o kojima mi u onom našem početku gotovo da nismo smjeli niti pomišljati. Hrvatska je danas nešto posve drugo od onoga što je bila u vrijeme kada smo započinjali rad na uspostavljanju Sekcije. Danas već brojimo na desetke državnih ustanova, raznih razina, kojima je osnovna ili jedna od bitnih svrha skrb o ljudima i dobrima raseljene Hrvatske. A i nema valjda više u Hrvatskoj niti jedne ozbiljnije ustanove ili kakva važna programa/projekta, koji ne spominje ili koji na neki način ne računa na izvandomovinsku Hrvatsku. Hrvatska se, dakle, već danas ozbiljno misli u svim njezinim vidovima, a to bi trebalo značiti i u onome što ga mi nazvasmo *Duhovna Hrvatska*, kojoj pripadamo „bez obzira na granice država u kojima živimo i na udaljenosti koje nas tek fizički dijele”. (Ne svojatajući, naravno, s toga i tuđe zemlje, koje nam nisu nikada pripadale!). U tako zasnovanu odnosu prema Hrvatima izvan Hrvatske naša Sekcija s radošću prepušta znatan dio poslova koji su joj tek silom bivših prilika pripadali, tek s činjenice da je bila

prva hrvatska domovinska ustanova koja je izvan bivšeg režimskog sustava uspostavila veze s Hrvatima i hrvatskim zajednicama u svijetu. (Ova tvrdnja stoji samo s „civilnoga” stanovišta, što znači da ne govori o organiziranosti i zaslugama, primjerice, Katoličke crkve u Hrvata, koja je prva i u pravo vrijeme krenula za hrvatskim pukom u svijet. Njezino misionarsko služenje našem puku širom svijeta, nadomještalo je sve ono što su drugi sretniji narodi imali: svoja politička i administrativna predstavništva, kulturne centre, ustanove socijalne skrbi i slične ustanove važne za život svakoga iseljenika. Takvu organizaciju i značaj imali su također i neki u svijetu osnovani Hrvatski islamski centri, kao Toronto, Sydney, Melbourn i dr.). Danas već mnoge od tih poslova preuzimaju, i u domovini i u svijetu, razna hrvatska državna ministarstva, uredi i druge državne specijalizirane ustanove. Zacijelo to nas sve ispunja iskrenim osjećajem ugode i zadovoljstva i vraćenoga nacionalnoga ponosa.

Vraćamo se našim temeljnim obvezama, našim pozivima, svatko svojim poslovima, koje jedino znamo dobro obavljati i zbog kojih smo uglavnom ono što jesmo. I Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, na sličan način, vraća se temeljnim odredbama svojih *Pravila o organizaciji i radu*, kao i svojim *Programskim odrednicama i ciljevima*. A to znači da će svoj budući smisao postojanja i djelovanja gledati posebice u:

- redovitom predstavljanju u domovini, Hrvatskoj, onih knjiga koje hrvatski književnici-iseljenici i njihovi potomci objavljuju diljem svijeta na hrvatskom ili nekom drugom jeziku

- redovitom književnom portretiranju, u Domovini, hrvatskih književnika koji žive i stvaraju na svim kontinentima

- temeljitom i kontinuiranom obavještavanju domovinske kulturne javnosti o brojnim pojedincima te medijima i institucijama bez kojih uvid u hrvatsku iseljeničku književnost nikako nije moguć (književnici, kritičari, povjesničari, profesori, urednici, izdavači, časopisi,

listovi, radio i tv-programi, itsl.) te uspostavljanje redovite suradnje sa svima koji na bilo koji način skrbe o hrvatskoj književnosti koja se stvara u iseljeništvu

- stalnom organiziranju zajedničkih susreta i znanstvenih skupova o povijesnim i aktualnim pitanjima o problemima koji posebno brinu hrvatske književnike/hrvatsku književnost izvan domovine

- izradi i stalnom popunjavanju Leksikona hrvatskih pisaca (književnika, kritičara, povjesničara, itd.) s autorima koji stvaraju ili su stvarali izvan domovine

- bibliografskoj obradbi hrvatske književnosti u iseljeništvu

- radu na Panorami (umjetničkoj i znanstvenoj) hrvatske književnosti u iseljeništvu, u dijaspori

- organiziranju zajedničkih tj. obostranih književnih susreta u Domovini i u svijetu

- osmišljavanju zajedničke izdavačke i prevodilačke djelatnosti, koja će afirmirati hrvatsku književnost i njezine autore i u domovini i u svijetu, a posebice u zemljama u kojima živi veći broj hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka

- unaprjeđivanju svih oblika suradnje u svezi s učenjem, proučavanjem i njegovanjem hrvatskoga jezika među hrvatskim iseljenicima, a posebno onima mlađega uzrasta

- proučavanju i utkivanju hrvatskoga iseljeničkoga/dijasporinoga stvaralaštva, književnoga i književno-znanstvenoga, kao neodvojiva dijela hrvatske književnosti i kulture uopće, na svim sveučilištima u Hrvatskoj i na ostalim sveučilištima na kojima se proučava hrvatska književnost i kultura

- neprekidnom radu i traženju od svih relevantnih kulturnih, obrazovnih, znanstvenih, političkih i vjerskih tijela i ustanova u Hrvatskoj, da osmisle znatno veću i nadasve bržu programsku i financijsku pomoć u proučavanju, približavanju i populariziranju književnosti hrvatskoga iseljeničtva u domovini, kao i hrvatske književnosti u cjelini

u sredinama gdje žive Hrvati odnosno hrvatski iseljenici i njihovi potomci, koji nerijetko u svojim novim životnim sredinama izvan Hrvatske stvaraju vrijedna književna i književno-znanstvena i filološka djela i ostala djela koja nedvojbeno pripadaju riznici hrvatske kulture.

Ovaj tekst predmećemo prvoj knjizi *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*. Budući, zamišljeni, željeni niz knjiga koji bi trebao činiti ediciju *Prinosa*, kao što već i naprijed rekosmo, čini također jedan od vidova posebna smisla daljnjega postojanja i djelovanja naše Sekcije. Kako ova prva knjiga, tako i sve sljedeće knjige ove edicije, trebale bi nam otkrivati i približavati čitav jedan uglavnom malo poznat, a često i posve neznan, svijet autora i djela koji nedvojbeno pripadaju hrvatskoj kulturi. Onoj koju tako često s ponosom i s patosom, nazivamo *tisućugodišnja hrvatska kultura*, a da pri tom u pravilu nismo svjesni da čitav jedan golem njezin dio i dalje ostaje nepoznat, neotkriven. Da je i dalje prepušten općemu mraku, neznanju i zaboravu. Stoljećima to je mnogim protuhrvatskim interesima moglo ići u prilog, no nama to nikako ne bi smjelo postati navadom. Mi ne smijemo više pristajati i nazivati hrvatskom kulturom nešto što je tek njezin torzo. Inače ćemo i dalje podržavati krnju sliku o sebi samima, a buduću krivnju ne ćemo imati s kim drugim dijeliti.

Kada je o hrvatskoj književnosti riječ, moramo napokon postati svjesni da nju ne čine samo djela autora koji su živjeli i stvarali u domovini, u Hrvatskoj. Uostalom, prostorno, zemljovidno, Hrvatska se kroza stoljeća često mijenjala, a Hrvati, pa tako i hrvatski pisci, još češće su se selili, živjeli i stvarali svoja djela i izvan Hrvatske. I tom djelu naše nacionalne književne riznice nama se je više okrenuti i s njezinim stvarateljima i njihovim djelima se ozbiljnije, odgovornije, pozabaviti. Stoljećima se već izvan Hrvatske stvaraju mjesta, gradovi i cijele pokrajine koje nastanjuju pretežno ili u značajnom broju Hrvati, kao što je slučaj s Gradišćem (Mađarskim, Austrijskim i Slovačkim), Moliseom u Italiji i Janjevom na Kosovu. U zadnjih stotinjak godina više takvih hrvatskih oaza stvoreno je u Južnoj Americi (posebice u Čileu),

u Sjevernoj Americi (u USA Pittsburgh, California i dr., a u Kanadi Toronto i Vancouver), u Australiji i Novom Zelandu, te u Južnoj Africi. I u svim tim hrvatskim sredinama gaji se i govorena i pisana hrvatska riječ, te se još uvijek održaje usmena/narodna predaja a i stvaraju nova autorska književna djela. Posao na čiju obvezu obavljanja ukazujemo, ubuduće će zacijelo biti lakše ostvarivati, koliko zbog sve boljeg položaja Hrvatske u svjetskoj zajednici naroda, toliko i zbog sve većeg broja međunarodno priznatih ustanova hrvatske kulture koje se osnivaju izvan Hrvatske, u pravilu u sredinama u kojima živi značajniji broj hrvatskih iseljenika, odnosno njihovih potomaka.

Posebno značajno mjesto u tom poslu svakako pripada centrima, katedrama, studijima hrvatskoga jezika i kulture, koji su osnivani na nekim svjetskim sveučilištima (Waterloo, Ontario, Canada, Macquarie, N. S. W., Australia), a po svemu je vjerovati da će se slični uvjeti sve više otvarati i na drugim europskim i prekomorskim sveučilištima. Utoliko su i veće obveze domovinskih ustanova, političkih, prosvjetnih i kulturnih, a posebice ministarstva prosvjete i kulture, hrvatskih sveučilišta, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Društva hrvatskih književnika i sl., od kojih će u mnogo čemu ovisiti afirmacija takvih hrvatskih učilišta u okrilju svjetskih sveučilišta. O toj međusobnoj povezanosti i stručnoj suradnji ovisit će u znatnoj mjeri ostvarivanje zadaća koje smo i sebi ovdje postavili kao obvezu.

Neosporno je, premda su počesto neki antologičari, profesori i povjesničari hrvatske književnosti svojim radovima to dovodili u pitanje, da su neodvojiv dio hrvatske književnosti svi oni pisci koji su stvarali svoja književna djela na hrvatskom jeziku. Bez obzira gdje da su živjeli i stvarali. Dapače, danas je općepriznata činjenica da je i hrvatski latinizam punopravni sastavni dio hrvatske književnosti (V. Vratović). Slaže se s time veći broj ozbiljnih autora, a posebite nam dokaže pruža kapitalno djelo Šime Jurića *Opera scriptorum Latinorum natione croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita* (Zagreb, 1968., 1971.). Ističemo ga posebice ovdje i s toga što nam može biti

uzorom u dobru obavljanju poslova koje kanimo ostvariti našim *Prinosima*. U ovom kontekstu propitati nam je i sudbinu ostalih književnih djela koja su Hrvati tijekom stoljeća ostvarivali na raznim jezicima, od talijanskoga, njemačkoga, mađarskoga, francuskoga, portugalskoga i španjolskoga, švedskoga, češkoga, poljskoga, slovačkoga i ruskoga do današnjega („ovodobnoga latinskoga“) engleskoga jezika, pa turskoga i arapskoga, hebrejskoga, perzijskoga, sanskrita i inih jezika (vidjeti „Most“ br. 4/1990.). Očekivati je da će se zasigurno pokazati kako mnoga od tih djela, kao i djela hrvatskoga latinizma, pripadaju i hrvatskoj književnosti. No, ako pak i ne budu izdržala sva mjerila prema kojima bismo ih mogli i tako svrstavati, onda ćemo se nedvojbeno složiti s tvrdnjom da pripadaju i hrvatskoj kulturi, odnosno kulturi Hrvata odnosno kulturi u Hrvata ili, u našem slučaju, *književnosti u Hrvata*. Stoga mi naš projekt, našu moguću ediciju, nazivljemo *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*.

Prinosi bi trebali biti svojevrsna „inventura“ svega onoga što su na književnom polju Hrvati izvan Hrvatske stvorili kroza stoljeća. Kako na hrvatskom, tako i na svim ostalim jezicima, u kojima su se književno ogledali. U tom poslu posebna pozornost bit će posvećena izradbi iscrpnih životopisa autora, te što potpunijih bibliografija njihovih djela. Svaka tako izdvojena književna osobnost bit će predstavljena izborom iz djela. Ukoliko se radi o djelima pisanim na hrvatskom jeziku, izbor će se donositi samo u originalu, dok će se djela pisana na drugim jezicima donositi i u izvorniku i u hrvatskome prijevodu. Sami izbori, premda će težiti za što kvalitetnijim predstavljanjem autora, ne će u pravilu donositi samo antologijske vrijednosti, već će težiti tome da nam što obuhvatnije predstave pojedinoga pisca. Nastojat će se također donijeti što obilniji popis izvora za obrađenu građu, te uz svako izdanje iscrpno kazalo imena. Vjerujemo da bismo na taj način mogli saznati što smo uistinu, često više za druge negoli za nas same, učinili izvan granica vlastite domovine. Te da bi sve te do sada uglavnom nam nepoznate vrijednosti, postale konačno i sastavni dijelovi naše nacionalne kulture.

Prvi korak na ovome putu činimo knjigom fra Šimuna Šite Ćorića: *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*. Namjerice smo se odlučili za taj izbor, za taj broj obrađenih pisaca i za razdoblje kojemu pripadaju. Četrdeset i pet pisaca, emigranata, prognanika, iz najcrnjega doba što ga pamti hrvatska povjestnica, iz četrdesetpetogodišnjega razdoblja od 1945. do 1990. Njihov izbor gotovo da je slučajan, dakle, ne nalaze se u prvoj knjizi ni zbog posebnih književnih vrijednosti, u odnosu na ostale hrvatske emigrantske pisce, a niti zbog neke posebno doživljene emigrantske boli. U ovom slučaju više ih određuje zajednička kob i simboličnost broja koji im je svima obilježio živote. Broj hrvatskih emigrantskih pisaca, koji po svemu pripadaju u zajednicu autora iz naše prve knjige, znatno je veći, te će njima biti posvećena još najmanje jedna buduća knjiga *Prinosa*.

Ostali autori, razdoblja, predjeli, zemlje, kontinenti, koji i jedn-om vrijednom riječju pripadaju hrvatskoj književnosti, odnosno književnosti u Hrvata, te zato očekuju slična istraživanja, svakako će naći svoje mjesto u našim *Prinosima*. U tom smislu postigli smo već i znatnih dogovora za suradnju, a u nekim slučajevima poslovi su već lijepo odmakli od početka. No, o tome više novim djelima, budućim knjigama.

Zagreb, u svibnju 1991.

Šimun Šito Ćorić: *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*,
Zagreb, 1991.

UZ DRUGU KNJIGU

PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA

Ovom knjigom (drugom u nizu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, a prvom od triju planiranih knjiga autora dr. Ante Sekulića), započinjemo istraživanje, skupljanje i sistematiziranje stvaralaštva hrvatskih pisaca koji su kroza stoljeća živjeli i stvarali na području ugarskoga Podunavlja. Bilježeći hrvatske pisce i njihova hrvatska i latinska djela, od prvih nama znanih početaka u ugarskim podunavskim prostorima, autor ovom knjigom obuhvaća razdoblje do kraja XVIII. stoljeća. Drugoj njegovoj knjizi namijenjena je obradba pisaca koji su djelovali u razdoblju od početka XIX. stoljeća pa do godine 1918. dok bi se u trećoj knjizi našli autori koji su stvarali nakon 1918. odnosno koji žive i stvaraju u tom prostoru i danas.

U prostorima koji se ovdje imenuju ugarskim Podunavljem živi hrvatski puk stoljećima, zacijelo već od vremena našega doseljavanja u ove europske strane. No, povjestnica i njezini dokumenti posebice svjedoče o našim kasnijim naseljavanjima prostora ugarskog Podunavlja, uvjetovanima poglavito turskim osvajačkim navalama na Europu. Neodvojiv dio tih činjenica su i djela hrvatskih pisaca, ponajčešće svećenika, koja su stvarana na narodnome hrvatskome jeziku, kao i na latinskom, onodobnom zajedničkom jeziku uljuđene Europe.

Bez obzira na vrijeme doseljavanja, razne mijene državnih granica, podložništvo različitim državnim tvorevinama, Hrvati su se u tim podunavskim predjelima odavna udomaćili. Nerijetko su stvarni starosjedioci u usporedbi s mnogim pripadnicima drugih naroda koji uz njih žive. također, odavna se oni ne osjećaju doseljenicima/iseljenicima ili pak pripadnicima hrvatske dijaspore. Jer, kao i većina hrvatskog naroda u domovini Hrvatskoj, i Hrvati u ugarskom Podunavlju sljednici su stoljeća koja su im namrli njihovi hrvatski pređi, u istim jutrima plodne panonske zemlje i u drevnim, vazda jednako domovitim, salašima. Pa premda nedvojbeno lojalni, uljuđeni građani, podanici država koje su im se u različitim oblicima događale, podunavski Hrvati

nikada nisu prekidali sveze i pripadnost jedinstvenom hrvatskom duhovnom prostoru, Duhovnoj Hrvatskoj. Dapače, neprestance, stoljećima ravnopravno, prinosе rіznici hrvatske kulture, o čemu svjedoči i ova knjiga dr. Ante Sekulića.

U teškim vremenima kušnja i raznih nasrtaja i prisila, kojih je bilo i suviše često u našoj prošlosti, materinska riječ, govorena pisana, održavala je u životu, premošćivala je stoljeća. I naša je, među inим, nakana pomoći u tome, da bi tako i dalje bilo, skupljajući i napućujući, obična čitatelja i vrsna stručnjaka, na djela i djelatnosti onih hrvatskih muževa koji su osobno pridonosili očuvanju narodne svijesti i hrvatske kulture, pismenosti, vjere, kroza svoje stvaralaštvo, a posebice u književnim djelima. No naravski, naš temelji cilj ostaje i dalje, jer to je svrha edicije *Prinosa*, svojevrsna „inventura” svega onoga što su na književnom polju Hrvati izvan Hrvatske stvorili kroza stoljeća.

Ovom knjigom, kako već rekосmo, započinjemo istraživanja stvaralaštva hrvatskih pisaca u ugarskom Podunavlju, ali i uopće prinosa hrvatskoj književnosti nastalih na području koje danas pripada Madžarskoj. Tako, osim navedenih planiranih knjiga dr. Ante Sekulića, u pripremi je obrađena građa prinosa gradišćanskohrvatskih pisaca autora dr. Nikola Benčića. Gradišćanski hrvatski pisci bit će obrađeni cjelovito, u više knjiga, bez obzira na granice država koje ih samo državno-pravno dijele. Kao dio te gradišćanskohrvatske cjeline autor će obraditi i udjel hrvatskih pisaca koji su stvarali odnosno stvaraju u madžarskom dijelu Gradišća. Planiramo prikupljanje i donošenje prinosa hrvatskih pisaca s prostora madžarskoga dijela Pomurja i Podravine u posebnoj knjizi. Moguće su i druge knjige kojima bismo upotunili naša započeta, kao i ona namišljena, istraživanja autora i djela - prinosa hrvatskoj književnosti odnosno književnosti u Hrvata - nastalih na prostorima današnje Madžarske. U tom smislu očekujemo i rado ćemo prihvatiti sve vrijedne prijedloge i moguću ponudenu suradnju autora iz Hrvatske i Madžarske, kao i iz drugih zemalja.

Veliku mogućnost za takvu suradnju pruža nam i naša *Korab-*

ljica, ove godine pokrenuto glasilo, koju zajedno izdaju sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu i Odjel Matice hrvatske za kulturne veze s Hrvatima izvan domovine. Tom se publikacijom obraćamo, između dviju naših knjiga, u vremenu između dva izdanja *Prinosa*, našim čitateljima, suradnicima, kao i svima ostalima koji se zanimaju za naš rad i probleme vezane uz hrvatsku književnost izvan Hrvatske. Nastojimo bilježiti odjeke svega onoga već učinjenoga, otklanjati uočene nedostatke i propuste, ali svakako otvarati i nove putove slijedećim knjigama *Prinosa*. Cilj nam je stići i do zadnjega hrvatskoga čitatelja, do svakoga našega mogućega suradnika, pomagača i podupiratelja, pa nalazio se on, doslovce, i na kraju svijeta.

Spomenuti nam je ovdje svakako i likovne priloge koji se nalaze u ovoj knjizi, a posebice autorske crteže hrvatskog akademskog slikara Rudolfa Labaša. Ostali, izvorni, dokumentarni likovni prilozi (uglavnom naslovnice pojedinih izdanja ili određene stranice iz nekih izdanja), sastavni su dio teksta knjige, ilustrativan su njegov dio. Crteži Rudolfa Labaša, međutim, njegov su slikarski, crtački, autorski doživljaj osoba i djela hrvatskih pisaca koji su u ovoj knjizi posebno obrađeni. Slikar je raspolagao sa samo tri onodobna portreta, Ivana Česmičkog, Adama Patačića i Grgura Čevapovića, i to u obliku fotografija, reprodukcija slika. Stoga se njegovi crteži ponajviše oslanjaju na biografske podatke i na sama djela Mihovila Radnića, Lovre Bračuljevića Budimca, Stjepana Vilova, fra Ivana Emerika Pavića, Luke Čilića iz Baje, Nikole Kesića, Adama Adalberta Barića, Ivana Nepomuka Ambrozovića, Antuna Josipa Knezovića, Grgura Peštalica, Stjepana Grdenića i Grgura Čevapovića. No, naravski, ti su crteži ponajprije plod slikarske imaginacije vrsna crtača Rudolfa Labaša.

Zagreb, u svibnju 1993.

Ante Sekulić: Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju, od početka do kraja XVIII. stoljeća, Zagreb, 1993.

UZ TREĆU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

Treća knjiga u nizu Prinosa za povijest književnosti u Hrvata nastavlja istraživati, skupljati i sistematizirati hrvatsko književno stvaralaštvo u ugarskom Podunavlju. Nastavlja ondje gdje je stigla prva knjiga istoga autora (druga knjiga naših Prinosa), *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*. Dakle, ovom trećom knjigom Prinosa dr. Ante Sekulića, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, obrađuje se hrvatsko književno stvaralaštvo iz razdoblja koje posebno određuje hrvatski narodni preporod. A kako se radi o hrvatskim životnim prostorima Bačke, Banata i Baranje, susrećemo se sa za nas iznimno važnom i rijetkom knjigom, koja - složit nam se s mišljenjem recenzenta, prof. dr. Miroslava Šicela - „pristupa osmišljavanju, jedne u nas u znanstvenim radovima značajnije i podrobnije, gotovo netaknute teme”. Prosudujemo da smo i ovom knjigom na tragu temeljnih namisli edicije *Prinosa*, te da se njezinim pojavljivanjem znatno prinosi cjelovitosti slike hrvatske književnosti. Ili kako na drugom mjestu veli dr. Šicel: „Obavljen je, nesumnjivo, golem posao: jedan veliki i bitni segment hrvatske ne samo književne, nego prije svega kulturološke baštine, do sada gotovo nepoznat - ovim djelom dobiva nužnu osnovicu za punu znanstvenu književno-povijesnu i kulturološku razradu.”

S iskrenom radošću možemo i ovdje posvjedočiti iznimno dobar prijam prve knjige dr. Sekulića, i u Hrvatskoj, i u prostorima u kojima, hvala Bogu, i danas žive i stvaraju Hrvati, a naš autor svojim djelom pomno se bavi književnim postignućima njihovih/ naših pisaca. Posebice raduju takvi glasi iz Subotice, Sombora, Novoga Sada, Tavankuta... svim preprekama usprkos! Mi, i stoga, vjerujemo u još bolju sreću ovoga našega novoga izdanja. Kao i do sada, očekujemo i rado ćemo prihvatiti sve vrijedne prijedloge i moguću ponuđenu suradnju, a sa zahvalnošću ćemo poslušati Vaš savjet i nastojati ispraviti svaki naš uočen nedostatak i propust. Učinit ćemo to i u našim slijedećim

knjigama, i u *Korabljici*, glasilu Sekcije DHK za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, i Odjela Matice hrvatske za kulturne veze s Hrvatima izvan domovine. Zbog takve žive sveze s čitateljima, stručnom i inom kulturnom javnošću, pokrenuta je *Korabljica*, kao posebna rubrika časopisa Hrvatska revija i kao zasebna, samostojna publikacija, stručno glasilo.

Kao što smo i očekivali, netom što smo ovu knjigu predali u tisak, dr. Ante Sekulić je dogotovio svoj novi rukopis *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, završni dio naše „prinosne” podunavske trilogije. Ako nam hrvatske, još uvijek ratne prilike, dopuste, vjerujemo da ćemo je tiskom objelodaniti u sljedećoj godini, 1995. Trebala bi to biti peta knjiga *Prinosa*, budući da je četvrta knjiga, druga knjiga fra Šimuna Šite Ćorića *Hrvatski emigrantski pisci*, već pripremljena za tisak.

U sljedećoj godini očekujemo i prve rukopise knjiga dr. Nikole Benčića o autorima i djelima gradišćanskohrvatskih pisaca, od prvih početaka do naših dana. Kako se u slučaju Gradišća, austrijskog, mađarskog i slovačkog, radi o gotovo petstogodišnjem stvaralačkom razdoblju, očekivati nam je veći niz knjiga. I zasigurno više godina naporna stručna rada. Vrsnih stručnjaka spremnih za suradnju, srećom imamo, no s druge strane još mukotrpan dio posla otpada na osiguravanje materijalnih uvjeta, o kojima ovisi uspjeh našega pothvata. Stoga smo, uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, s radošću prihvatili i pomoć Odjela Matice hrvatske za kulturne veze s Hrvatima izvan domovine, Hrvatske matice iseljenika i Saveza Hrvata u Mađarskoj. Osim izravno zainteresiranih navedenih hrvatskih kulturnih ustanova, posebno nam je važna dosadašnja suradnja s *Privrednom bankom Zagreb*. Cijenimo njihovo razumijevanje i nadamo se da smo na dobru putu da ova moćna hrvatska novčarska ustanova postane glavnim pokroviteljem *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*.

Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, obavila

je već mnoge pripremne poslove za prikupljanje građe - prinosa hrvatskoj književnosti i kulturi uopće - autora svećenika i redovnika Crkve u Hrvata, koji su tijekom više od trinaest stoljeća duge hrvatske crkvene povijesti znatan dio posvetili djelovanju izvan Hrvatske. Mnoga je hrvatska duhovnička sudbina ugrađena u svjetsku povijest, bezbrojna su djela ostvarili na raznim stranama svijeta. Mnogima se nikad ne će naći traga, ali nama je obveza za njima tragati, pokušati do njih doprijeti i onda kad smo gotovo posvema uvjereni da je naš trud uzaludan. I bez obzira na kojemu su jeziku moguća djela stvorena, ona nedvojbeno pripadaju u fundus hrvatske kulture. Kad se radi o književnim djelima koja su stvorili Hrvati na bilo kojem jeziku, o književnim djelima koja se i ne mogu smatrati dijelom hrvatske književnosti, ona neprijeporno mogu biti važna i za cjelokupnu hrvatsku književnost. Za hrvatsku kulturnu povijest posebno. A takvim autorima i djelima, za sada, konačna se broja ne zna. Premda se hrvatski crkveni kulturni i znanstveni djelatnici neprestance bave svojim tragovima, svojom poviješću, premda je o tim postignućima objelodanjeno mnogo radova i tiskano podosta knjiga, vjerujemo da im je mjesto i u našoj ediciji *Prinosa*. Jer, prinos hrvatskog svećenstva i redovništva hrvatskoj književnosti kroza stoljeća, koji su djelovali i stvarali izvan Hrvatske, nedvojben je, velik je. Zbog toga se i odlučujemo na posebne knjige posvećene tim autorima i njihovim djelima. Dakle, u sljedećim godinama očekujemo u *Prinosima* obrađene književne sudbine hrvatskih svećenika i redovnika ispisane, doslovce, diljem svijeta.

Prostorno, zemljovidno, Prinosi će nastaviti svoju „inventuru” navlastito obradbom autora i djela iz Hrvatskoj susjednih država, u kojima i danas u znatnu broju žive i stvaraju pripadnici hrvatskoga naroda: ostala Mađarska, a posebno Pomurje i Podravina, Austrija, Italija, s osobitom pozornošću na Moliške Hrvate.

Na kraju, vraćamo se ponovno našoj trećoj knjizi, kojoj i predmećemo ovaj tekst, želeći joj onaj uspjeh zbog kojega smo od sama početka vjerovali u njezinu potrebitost. Likovna oprema Miroslava

Šuteja i slikovni prilozi Rudolfa Labaša, autorski portreti i vinjete, zaci-
jelo će uljepšati njezin budući život. Zahvaljujemo im na darovanim
prilozima. Zahvaljujemo, uz autora, i svim ostalim marnim suradnici-
ma ovoga izdanja.

Zagreb, u prosincu 1994.

*Ante Sekulić: Hrvatska preporodna književnost u
ugarskom Podunavlju, do 1918., Zagreb, 1994.*

UZ ČETVRTU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

Već u prvoj knjizi naših *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, znakovito nazvanoj *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*, koja je ujedno i prva knjiga fra Šimuna Šite Ćorića u kojoj obrađuje autore i djela hrvatske emigrantske književnosti, naglasili smo kako toj zajednici pripada znatno veći broj autora, te da će im biti posvećena najmanje još jedna knjiga. Ta je knjiga, istoga autora, evo, pred nama. A pojavljuje se kao četvrta u nizu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*. Tako se krugu hrvatskih emigrantskih pisaca, zastupljenih u našoj prvoj knjizi, priključuje još šezdeset autora. Dakle, sveukupno, stotinu i pet pisaca. Ipak, uza sav dosadašnji trud i želju za sveobuhvatnošću, teško bi se moglo s potpunom sigurnošću tvrditi, kako su sada svi hrvatski emigrantski pisci obrađeni, i kako tom dijelu hrvatske književnosti ne pripada više niti jedan autor. To ni autor, a ni nakladnik ne žele tvrditi. Svijesni smo posvemašnje hrvatske raseljenosti diljem svijeta, te stoga i još uvijek velike mogućnosti da se otkriju i novi autori i nova djela, koja bi pripadala hrvatskoj književnosti označenoj emigrantskim žigom.

Odlučujući se za onako znakovit naslov prve knjige i izdvajajući, u stanovitom smislu, na nasilan način, samo „četrdeset i pet pisaca, emigranata, prognanika, iz najcrnjega doba što ga pamti hrvatska povjestnica, iz četrdesetpetogodišnjega razdoblja od 1945. do 1990.“, mi smo iz daleko većega kruga izdvojili tek dio autora, koji su i mimo svoje volje, voljom srbokomunističkoga protuhrvatskoga režima, nosili biljeg *političkih emigranata*. Ova knjiga potvrđuje da je broj hrvatskih pisaca, koji četrdeset i pet godina dijeliše zajedničku kob ljudi bez domovine i životnosnosti vlastitoga jezika, daleko veći od simbolična izbora prve knjige. U njoj se, istina, nahodi i jedan broj pisaca (na primjer, Adela Milčinović, Lela Zečković, Drago Štambuk...), kojima ne pripada mučenički „svetokrug“, koji priliči tek mrtvim i živim glavama hrvatskih pisaca-političkih emigranata, te bi stoga naslovu ove knjige možda odgovarao i naziv *migrantski* pisci. O tome, očito, vodi računa

i fra Šimun Šito Ćorić, kada svoj uvodni tekst naslovljuje „Pola stoljeća hrvatske migrantske književnosti”. Tamo, također, navodi dostatno razloga zbog kojih uvrštava u svoj izbor i spomenute autore. Međutim, mi se ipak odlučujemo za naslov *Hrvatski emigrantski pisci, II*. Činimo to zbog više razloga, a posebno zbog toga što golema većina zastupljenih pisaca i u ovoj drugoj knjizi, po svemu, pripada autorima prve knjige, koji su i svojim životnim usudom i djelom odredili ovakav naslov.

Ovdje svakako još treba napomenuti da u naše dvije „emigrantske” knjige nisu dospjeli pisci koji su u emigraciji pisali pretežito ili isključivo na jezicima svojih novih sredina (kao G. Hitrec, F. Kušan, S. Prasel ...). Taj nas posao još očekuje, pošto su i tako nastala djela, ako ne dio hrvatske književnosti, a onda svakako neupitne su vrijednosti koje pripadaju riznici hrvatske kulture.

Na kraju, zahvaljujući autoru na trudu i uspješno obavljenu poslu, također mu dugujemo zahvalnost na strpljivu isčekivanju objelodanjivanja ove knjige, koja usprkos nemilim posljedicama još uvijek neokončana svesrpskoga protuhrvatskog rata, evo, dolazi pred hrvatskoga i svakoga drugoga znatiželjna čitatelja. Uz autora, zahvaljujemo i svim ostalim našim marnim suradnicima, kao i Ministarstvu kulture Republike Hrvatske i Hrvatskoj matici iseljenika, na novčanoj potpori ovome izdanju.

Zagreb, u listopadu 1995.

*Šimun Šito Ćorić: 60 hrvatskih emigrantskih pisaca,
Zagreb, 1995.*

UZ PETU KNJIGU PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA

Već u popratnom tekstu našoj trećoj knjizi *Prinosa*, u prosincu 1994., posvjedočili smo da nam je dr. Ante Sekulić predao dogotovljen rukopis i svoje završne, treće knjige, naslovljene *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*. Unatoč svim neprilikama, poglavito materijalnim, evo ipak, nakon godinu dana, s neskrivenom radošću predajemo u ruke našim čitateljima tu dragocjenu knjigu, petu u našem nizu. Tako se, uz prijašnje dvije knjige istoga autora, *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća* i *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju*, zaokružuje istraživanje i evidentiranje svega hrvatskoga pisanog blaga, koje je tijekom stoljeća nastajalo na podunavskim prostorima, izvan današnjih međunarodno priznatih hrvatskih državnih granica. Ako se pak pokaže da je pokoji autor ili neko djelo ostalo izvan stranica naših triju knjiga, bit će prilike takve, kao i moguće ine, propuste ispraviti u posebnoj *Korabljici*, koju kanimo posvetiti radu dr. Ante Sekulića vezanu uz naše *Prinose*, odnosno uz autore i djela obrađena u njegove tri knjige objelodanjene kao druga, treća i peta knjiga *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*.

Veliku zahvalnost dugujemo dr. Anti Sekuliću, samoprijegornu njegovu rada i stavljanju nam u službu uistinu golema njegova i znanja i iskustva vezana uz kulturu, povijest i uopće život hrvatskoga puka u podunavskim prostorima, Banata, Bačke i Baranje. Teško da bi koji drugi autor u tako kratku vremenu uspio dogotoviti tri ovako značajne knjige, koje obuhvatiše svu pisanu i usmeno nam prenesenu hrvatsku književnu baštinu tih područja. Na svojevrsan način to je i povjestnica naznačenih hrvatskih prostora, koju nam znalčki, primjereno i s neskrivenim sudioničkim žarom donosi dr. Ante Sekulić. Njegovo djelo razbija mnogu dosadašnju zabludu, ispravlja netočnosti, nametnutim lažima suprotstavlja istine. Nas današnje, kao i buduće čitatelje, ove tri knjige proučavaju i upućuju na pravilan odnos prema onome

što je naše vlastito, što je hrvatsko, i što je upravo zbog toga što je hrvatsko, onako kako jest, kako se jedino pokazuje - različito od svih drugih, prepoznatljivo, no uvijek u skladu i nikada suprotstavljeno drugima, nikada neprijateljsko drugomu, različitomu. Ovaj svojevrsan autorski pothvat dr. Ante Sekulića, bilo je moguće ostvariti prvenstveno zbog toga što je on čitav život posvećivao svom rodnom prostoru i tumačenju njegovih vječno hrvatskih protega i zasada i životonosnih prinosa sveukupnoj riznici hrvatskih duhovnih i materijalnih vrijednosti. Tako ove tri knjige naših *Prinosa* rječito svjedoče zbog čega hrvatski narod treba biti ponosan na svoj bački, baranjski i banatski odvjetak - na svoje Šokce i Bunjevce. Svejednako i na puk i na njegove duhovne poslenike, koji svojim životima i neprijeporno vrijednim djelima, i danas kao i tijekom minulih stoljeća, svjedoče kako je moguće dostojanstveno živjeti i stvarati izvan matičnoga državnoga prostora. Čak i onda kada se mimo svoje volje, slijedom nasilnih odluka bjelosvjetskih moćnika, zatekne u nenaravnim političkim i uljudbenim okolnostima, kao što se događalo u više navrata hrvatskom narodu u podunavskim prostorima, a da ipak zbog toga nikada nismo zapodijevali ratove niti ugrožavali ili svojatali tuđe vrijednosti.

Kako u čitavu nizu naših *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, tako i ovim trima knjigama dr. Ante Sekulića, temeljna nam je nakana zabilježiti, pokazati i sačuvati u vlastitoj svijesti, sva ona imena i književne pojave koje nedvojbeno pripadaju riznici hrvatske književnosti, kao i hrvatskoj kulturnoj baštini općenito. Prepoznati i sačuvati sve one vrijednosti koje su omogućile održanje i znatno pomagale i pomažu u životu Hrvata, koji su zbog različitih povijesnih razloga osuđeni živjeti izvan hrvatskoga državnoga prostora, izvan matice hrvatske kulture i uljudbe. Kada autor, posebice u ovoj svojoj trećoj knjizi, tematski širi prostore našega temeljnoga interesa, na osobe i djela inih hrvatskih umjetnika (slikara, glazbenika, redatelja) i znanstvenika, u poglavlju *Prinosi umjetnosti i znanosti*, on to čini kako bi upozorio na posebnu povezanost i važnost postojanja i ostalih javnih djelatnika, prijeko potrebnih za održanje i cjelovit život naroda kojemu je živjeti

u ne baš uvijek sklonu mu okolju. S istih razloga i mi smo vidjeli opravdanja takvu autorovu postupku i takvim dodatcima našim *Prinosima*, a vjerujemo da će ih i naši čitatelji na isti način shvatiti i prihvatiti.

Zahvaljujući posebnu autorovu maru i ovo naše izdanje donosi, uz biografske i bibliografske podatke o autorima i njihovim djelima, i fotografije gotovo svih uvrštenih književnika. Uza sve pokušaje i napore, nismo uspjeli priskrbiti fotografije nekolicine uvrštenih pisaca (Petra Pekića, Josipa Klarskog, Jakova Orčića i Petra Vukova). Poseban uzrok tome nedostatku nahodi se u još uvijek postojećim ratnim okolnostima, koje i dalje dijele i onemogućuju veze između Hrvata u Hrvatskoj i Hrvata u Baranji, Banatu i Bačkoj, koji su pod srpskom vlašću. I nakladnik i autor iskreno žale zbog toga, nadajući se da će naši čitatelji imati razumijevanja za tu manjkavost, koja se tako nadaje simboličnim posljeticom još nezavršena svesrpskoga protuhrvatskoga rata. Zahvaljujući na razumijevanju otegotnih okolnosti koje prate naše *Prinose*, očekujemo i rado ćemo prihvatiti, kao i do sada, sve vrijedne prijedloge i moguću ponuđenu suradnju, a također s dužnim poštovanjem poslušati ćemo i sve korisne savjete i nastojati ispraviti svaki naš uočeni nedostatak i propust. Uz autora, zahvaljujemo i našim marnim suradnicima, te podupirateljima ovoga izdanja na pruženoj nam novčanoj pomoći.

Zagreb, u prosincu 1995.

Ante Sekulić: Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću, Zagreb, 1996.

UZ ŠESTU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

Šestom knjigom *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, kao što smo već u trećoj knjizi našega niza najavili, započinjemo objelodanivanje istraživanja i proučavanja prinosa hrvatskoj književnosti i kulturi općenito autora svećenika Crkve u Hrvata. Naravno, u našem nizu posebnu pozornost i ubuduće ćemo posvećivati istraživanjima i proučavanjima života i djela autora koji su, u ovom slučaju, tijekom više od trinaest stoljeća hrvatske crkvene povijesti, znatan dio svojih stvaralačkih sposobnosti ostvarivali djelujući izvan Hrvatske, među drugim narodima, u različitim kulturama i jezicima, pomno bilježeci i donoseći, u mnogim slučajevima i konačno vraćajući, njihove prinose hrvatskoj književnosti, hrvatskoj kulturi. Napokon, upozoravamo tako i sebe i svijet na one osobe i njihova djela, u kojima su se, za svoga djelovanja izvan Hrvatske, naši autori nesebično darivali drugima, svjedočeci tako vlastitu nesebičnost i duhovnu širinu, ali u mnogome govoreći i o osobini naroda iz kojega su potekli. O tome podosta već svjedoče i do sada objelodanjene knjige naših Prinosa: knjiga I. dr. fra Šimuna Šite Ćorića *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*; knjiga II. dr. Ante Sekulića *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*; knjiga III. dr. Ante Sekulića *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*; knjiga IV. dr. fra Šimuna Šite Ćorića *60 hrvatskih emigrantskih pisaca* i knjiga V. dr. Ante Sekulića *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*. A to je uistinu tek djelić, tek početak golema truda, koji stoji još pred svima nama, pred onima koji će s nama, a zasigurno i još dugo nakon nas, koji smo započeli i, evo, usprkos svim poteškoćama, ne odustajemo od toga zahtjevna posla, nastavljati to, za hrvatsku književnost i za svekoliku hrvatsku kulturu, neodloživo djelo.

Knjigom dr. Ante Sekulića *Pavlinški prinosi hrvatskoj književnosti*, dakle, kao što smo već naveli, ostvarujemo prvu u nizu najavljenih posebnih knjiga naših *Prinosa*, u kojima ćemo donositi temeljito

obrađene prinose autora, koji su prvotnim svojim pozivom bili svećenicima. Dakako, navlastito će nas i dalje zanimati životi i djela onih hrvatskih ljudi koji su svojim stvaralaštvom prinosili hrvatskoj književnosti. Međutim, u mnogim slučajevima, posebice kada je riječ o ljudima, kojima književno stvaralaštvo nije bilo jedinim i isključivim pozivom, gotovo je nemoguće izdvajati, kao prinose, samo neupitne književne vrijednosti, već je njihova djela neophodno promatrati cjelovitije, kao prinos hrvatskoj pismenosti, te kulturi i uljudbi općenito. Takvih, opravdanih primjera vidjeli smo i u prethodnim našim knjigama, a nahodili ih se i u ovoj knjizi dr. Ante Sekulića. Bez njih bi ovaj posao zasigurno bio krnj, a upravo je posebna svrha ovoga našega niza da, prilažući nove *prinose* hrvatskoj književnosti, prinosi ispravljaju njezine dosadašnje, umnogome torzične slike.

Ta knjiga, s pavlinskim prinosima, prva u spomenutom nizu, ne pojavljuje se i ne određuje se prvom po nekim posebno utvrđenim kriterijima, već jednostavno je prvom zbog toga što je njezin autor bio maran i prvi nam je pripremio rukopis za tiskanje. Na toj mu suradničkoj revnosti, i ovom prigodom, zahvaljujemo, to više što nam svojom ostvarenom, objelodanjenom knjigom, uvelike pomaže da s ostalim našim suradnicima domišljamo što potpunije i kvalitetnije slijedeće naše naslove. Ona je tako, vjerujemo, i mimo autorove nakane, svojevrsnim naputkom za buduća naša izdanja. Posebno će se to odnositi na one zajednice Crkve u Hrvata, koje poput hrvatskih pavlina, pored svoje dugostoljetne nazočnosti među Hrvatima i znatna udioništva u hrvatskoj povijesti i kulturi - pa tako i u književnosti - nisu imali vlastite pisane povjestnice. Zbog toga smo ovom prigodom, s posebnom radošću prihvatili prijedlog ravnopravna uključivanja u naše izdanje, uvodnoga, prvoga dijela knjige, naslovljena *Pavlini među Hrvatima*, u kojemu se donosi najiscrpnija, do danas na hrvatskom jeziku objelodanjena, opća povijest pavlinskoga reda i povijest pavlinske nazočnosti među Hrvatima. Bez ovoga dijela, i pored toga što je riječ o stano vitom odstupanju od naših prvotno zamišljenih izgleda knjiga *Prinosa*, teško bi bilo slijediti i u potpunosti razumjeti i drugi dio - *Pavlinski pri-*

nosi hrvatskoj književnosti, po kojemu se konačno i naslovljuje cijela VI. knjiga.

Pet stoljeća pavlinske nazočnosti u hrvatskom narodu, kao što to ovdje pomno istražujući svjedoči dr. Ante Sekulić, ostavila su neizbrisive i nezaobilazive tragove u našoj kulturi, prosvjeti, kao i u svim ostalim područjima narodnoga života. Također su na takav način djelovali i u drugim okružjima, u kojima su izvan Hrvatske služili. Danas su hrvatski pavlinski samostani uglavnom razvaline ili pak povijesni i kulturni spomenici. Tek je godine 1972. obnovljen i oživljen samostan u Kamenskom, ali, na žalost, kao i mnoga hrvatska vrijednost ponovno je razoren i opustošen u svesrpskom protuhrvatskom ratu. Srećom, danas se i on ponovno obnavlja, kao i velebrne pavlinske građevine u Svetom Petru u Šumi i Lepoglavi. I ono što je za duhovnost hrvatskoga naroda posebno važno, obnavljaju se, pripremaju se novi naraštaji hrvatskih pavlina. Vjerujemo da će i ova naša knjiga pripomoći toj hrvatskoj redovničkoj, a tako i svekolikoj duhovnoj obnovi.

Zagreb, listopada 1997.

*Ante Sekulić: Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,
Zagreb, 1997.*

UZ SEDMU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

U popratnom tekstu uz drugu knjigu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, u svibnju godine 1993., najavili smo da je u pripremi i „obrađena građa prinosa gradišćanskohrvatskih pisaca autora dr. Nikole Benčića”. Potkraj slijedeće godine, u prosincu 1994., bili smo znatno bliže željenome cilju, te smo u popratnom tekstu treće knjige *Prinosa* mogli objaviti kako „u slijedećoj godini očekujemo i prve rukopise dr. Nikole Benčića o autorima i djelima gradišćanskohrvatskih pisaca, od prvih početaka do naših dana”. U prosincu 1995. dr. Benčić je dogotovio rukopis svoje prve knjige *Književnost Gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921.*, i predao nam ga za objelodanjivanje. Ta knjiga, štovani čitatelju, napokon je sada, u listopadu godine 1998., zaživjela svojim samostalnim životom, te vam je s velikom radošću predajemo u ruke i na prosudbu. U tome razdoblju, istina je, u našem nizu objelodanjene su još četiri knjige drugih autora - *45 hrvatskih emigratskih pisaca, Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću i Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti* dr. Ante Sekulića, te *60 hrvatskih emigrantskih pisaca* dr. fra Šimuna Šite Ćorića. Navodimo sve to kako bismo, naznačujući prošlo podulje vremensko razdoblje, istaknuli višestrukost problema koje, prije svih nas koji sudjelujemo u nastanku niza *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, moraju savladavati naši autori. Svjedoci smo tako, iz knjige u knjigu, da autori dosadašnjih objelodanjenih knjiga, kao i oni koji svoje rukopise tek za nas pripravljaaju, obavljaju poslove koje inače u sretnijim prilikama obavljaju, ako ne cijeli instituti, a onda zasigurno znatniji dijelovi odgovarajućih specijaliziranih stručnih ustanova. Posebno smo im zbog toga i ovdje dužni iskazati našu iskrenu zahvalnost na njihovu obilnu daru. Pridodamo li svemu tome i materijalne probleme koji, naravno, prate i ovaj projekt, zbog kojih se ne možemo ni s odgovarajućom naknadom dostatno odužiti našim zaslužnim autorima, označili smo

glavne okvire u kojima nastaju naši *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*, koji su sudeći po dosadašnjem prihvatu u hrvatskoj znanstvenoj i književnoj javnosti nedvojbeno ocijenjeni korisnim istraživačkim i nakladničkim pothvatom.

Dr. Nikola Benčić od samoga početka djelovanja Sekcije za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, podržava njezine temeljne nakane, kao i namisao na kojoj se zasniva Sekcijin niz *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*. Dakako, uvijek naglašavajući kako se Hrvati u Gradišću (austrijskom, mađarskom, slovačkom i moravskom), nakon pola milenija plodnoga stvaralačkoga života u tim prostorima, ne osjećaju iseljenicima, odnosno dijasporom, već baštinicima i ravnopravnim dionicima zemalja u kojima s ostalim narodima, bez obzira koliko velikim ili malima bili, zajedno žive, i kane i dalje živjeti. Naravno, istodobno nikada ne dvojeći o neprekinutoj narodnosnoj pripadnosti hrvatskome nacionalnome stablu, skrbno njegujući sve posebitosti kojima ga bogatijim i životnijim čini i gradišćanskohrvatska njegova grana. O tome na najljepši mogući način, ovom svojom knjigom *Književnost Gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921.*, kao i slijedećom *Književnost Gradišćanskih Hrvata od 1921. do danas*, koju nam je, na našu veliku radost, već predao u rukopisu, svjedoči dr. Nikola Benčić, zasigurno vrsna osoba i znalac svekolika, a napose duhovnoga i književnoga života gradišćanskih Hrvata. Hrvatska kultura, a napose njezin književnopovijesni odjeljak, dobivaju tako zaslugom dr. Benčića, temeljenom na njegovu dosadašnjem predanu radu kojemu je posvetio cijeli svoj život, nezaobilazno vrijedno djelo u kojemu se na do sada najpregledniji način obrađuje duhovni život, pismenost i književnost ovoga značajnoga dijela hrvatskoga naroda.

Osim dužnih zahvala upućenih autoru ovoga djela, iskreno se zahvaljujemo na suradnji i strpljivoj stručnoj pomoći u pripremi ovoga izdanja, recenzentima dr. Miji Koradi i dr. Ludwigu Kuzmichu, kao i svim ostalim našim suradnicima koji su ponovno pripomogli da se pojavi još jedna vrijedna knjiga u nizu *Prinosi za povijest književnosti*

u Hrvata. Zahvaljujemo se i ovom prigodom Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, koje od utemeljenja Sekcije za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, prati i materijalno podupire njezin rad, te osigurava znatan dio novčanih sredstava za pripremu i tiskanje knjiga *Prinosa*. I na kraju, iskrena zahvala na razumijevanju, suradnji i novčanoj potpori, sunakladniku ovoga izdanja Znanstvenom institutu Gradišćanskih Hrvatov iz Željeznog, Gradišće, Austrija.

Zagreb, u listopadu 1998.

*Nikola Benčić: Književnost Gradišćanskih Hrvata
od XVI. stoljeća do 1921., Zagreb, 1998.*

UZ OSMU KNJIGU

PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA

Knjizi dr. Nikole Benčića *Književnost gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921.*, sedmoj u našem nizu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, prinosimo i *Književnost gradišćanskih Hrvata od 1921. do danas*, drugi i neodvojiv dio Benčićeva opsežna književno-povijesnoga djela o književnosti i kulturi gradišćanskih Hrvata. S ove dvije knjige hrvatska književna, i ne samo književna, povjestnica, prvi put dobiva iscrpan i cjelovit, jezični i književni, kulturni i općenito društveni pregled razvoja najbrojnijega iseljenoga odvetka hrvatskoga naroda, koji je prije pet stoljeća napučio srednjoeuropske prostore, današnje državne prostore Austrije, Mađarske, Slovačke i Češke (Moravske). Hrvati, sa svih spomenutih strana državnih granica, taj prostor osjećaju i nazivaju svojim, zajedničkim imenom Gradišće, svjesni svega što ih stoljećima narodnosno veže, te ih usprkos svim povijesnim mijenama, pa tako i mijenama granica država, i dalje održava skupa. U tome presudnu riječ, kako u početku tako i danas, ima materinski hrvatski jezik, književnost, kultura. I prva i druga knjiga dr. Nikole Benčića svjedoče poglavito o tome osvjetljujući gradišćanska hrvatska stoljeća, važne događaje, pojave, osobe i njihova djela, koja su ih obilježila i u narodno pamćenje upisala. Napokon, ukupni gradišćansko-hrvatski duhovni prostor postaje svima dostupniji, razvidniji i bliži. Naravno, tako i matičnoj hrvatskoj kulturi koja sve te vrijednosti oduvijek drži dijelom svoga ukupnoga bogatstva, no ipak nikada dostatno da se ne bi moglo i na ovakav način prinositi obogaćivanju zajedničke riznice, i osvješćivanju o njezinu značenju, koju upravo zbog toga, bez obzira na granice država, osjećamo jedinstvenim hrvatskim duhovnim prostorom - *Duhovnom Hrvatskom*.

I ovu drugu knjigu dr. Nikole Benčića pripremali smo i objelodanjujemo je u suradnji sa Znanstvenim institutom Gradišćanskih Hrvatov iz Željeznoga, što nas zbog više razloga ispunja zadovoljstvom. Nastavljamo tako uspješnu suradnju s jednom od najvažnijih gradišća-

nskohrvatskih ustanova, zajedničkim nastojanjima rješavajući kako sitne i svakodnevne tako i one važnije stručne probleme, donosimo pred sud hrvatske javnosti ovo značajno književnopovijesno djelo. Nastavljamo stvaralačke sveze između hrvatskih domovinskih i izvandomovinskih autora i ustanova, što je pojava koju svakako treba poduprijeti i poželjeti još obilje takvih plodnih susretaja kao što su, primjerice, oni već ostvareni u djelima: *Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik* (Željezno - Zagreb, 1982.) i *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik* (Zagreb - Željezno, 1991.), *Moravski Hrvati* (Zagreb, 1994.) Dragutina Pavličevića, *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata* (Zagreb, 1995.), *Na izvori gradišćanskohrvatskoga jezika i književnosti* (Željezno, 1997.) Alojza Jembriha, *Proza u gradišćanskih Hrvata* (Željezno, 1997.) Irvina Lukežića. Očekujemo i podupirat ćemo takva nastojanja s bilo koje hrvatske strane dolazila. A posebno bi nas radovalo kada bismo uskoro bili svjedocima suradnje i hrvatskih naobrazbenih ustanova, koje po općem sudu do danas nisu ostvarile ni približni dio svojih mogućnosti, a niti su izvršile obveze kojih ih nitko ne može osloboditi u odnosu prema pitanjima o kojima ovdje govorimo.

Već je ovdje bitno naznačiti kako s ove dvije Benčićeve knjige nisu obrađeni sveukupni gradišćanskohrvatski prinosi književnosti u Hrvata. Pred nama je posao istraživanja i obradbe prinosa gradišćanskohrvatskih latinista, posebice i onih koji nisu poznati kao Ivan Filip Vezdin/Paulinus a Sancto Bartholomaeo (1748.-1806.) koji je svojim iznimnim djelom označio svoje doba, te je kao svjetska i napose hrvatska veličina ugrađen i u našu nacionalnu baštinu. Bit će potrebno istražiti i obraditi i prinose književnosti u Hrvata, odnosno hrvatskoj kulturi i hrvatskoj uljudbi općenito, i onih autora podrijetlom Hrvata koji su svoja djela stvarali na jezicima sredina u kojima su živjeli i djelovali, a to je u slučaju Gradišćanskih Hrvata uz latinski ponajčešće bio mađarski, njemački i slovački jezik.

Toliko je još mogućih pripomena koje bismo mogli ovdje niza-
ti, no ostavimo ih radije budućim ostvarajima, novim knjigama *Prinosa*

za povijest književnosti u Hrvata, kao i novim brojevima prateće im *Korabljice*. Iskrene zahvale autoru dr. Nikoli Benčiću, recenzentima dr. Miji Koradi i dr. Ludwigu Kuzmichu, te svim ostalim suradnicima zaslužnima za ovu knjigu *Prinosa*. Zahvaljujemo na suradnji, kako na ovoj tako i na prethodnoj zajedničkoj knjizi, Znanstvenom institutu Gradišćanskih Hrvatov iz Željeznoga, te posebno predsjednici ZIGH-a gospođi Agniji Csenar-Schuster i njezinim suradnicima, koji su u velikoj mjeri pridonijeli uspješnosti naše suradnje. S domovinske strane, osim izravnim suradnicima ovoga izdanja, kao i do sada iskreno smo zahvalni Ministarstvu kulture Republike Hrvatske na razumijevanju, kako za potporu projektu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, tako i cjelovitoj djelatnosti Sekcije koju novčano prati od njezina utemeljenja godine 1989. Također, za dosadašnju profesionalnu potporu, Sekcija duguje zahvalnost Društvu hrvatskih književnika u sklopu kojega djeluje od svoga utemeljenja. Posebna zahvalnost pripada članovima Sekcije koji su osobnim desetogodišnjim djelatnim prinosima pripomogli ostvarenju ciljeva i svrhe naše Sekcije za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, pomažući tako objelodanjenju svih dosadašnjih knjiga *Prinosa*, kao i brojeva *Korabljice*.

Zagreb, u prosincu 1999.

*Nikola Benčić: Književnost Gradišćanskih Hrvata
od 1921. do danas, Zagreb, 2000.*

UZ DEVETU KNJIGU *PRINOSA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA*

Nakon šeste knjige *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, koju smo posvetili pavlinskim prinosima pismenosti, kulturi i književnosti u Hrvata, ovu devetu knjigu u našem nizu posvećujemo još jednoj redovničkoj zajednici Crkve u Hrvata - karmelićanima - njihovoj pojavi i značaju u hrvatskoj kulturi, te napose karmelićanskim utjecajima, tragovima i prinosima hrvatskoj književnosti. Uskoro će uslijediti i dvije knjige isusovačkih prinosa, što će još znatnije pridonijeti ostvarenju naše prvotne nakane da se ravnopravno s ostalima u riznicu hrvatske kulture, a u našem slučaju posebno hrvatske književnosti, uvrste i postignuća golema broja znanih kao i onih manje poznatih ili do sada posve nepoznatih ljudi koji su uza svoj svećenički, odnosno redovnički poziv stvarali i pridonosili uspostavi duhovnih vrijednosti hrvatskoga naroda. Često djelujući izvan Hrvatske među drugim narodima, ostavljali su značajne tragove i u tim kulturama. Naša je obveza ukazivati na njihovo mjesto u riznici hrvatskih duhovnih vrijednosti. A kako je našem nizu posebna svrha ukazivati i na vrijednosti koje su zbog mnogih loših povijesnih okolnosti prešućivane, a često i zabranjivane, ne možemo niti želimo izbjeći obvezi utvrđivanja prinosa hrvatskoj pismenosti, književnosti i uljudbi općenito ni autora pripadnika crkve u Hrvata.

Kad je riječ o karmelićanima, za hrvatsku kulturu posebno je značajno da je to Red koji se među Hrvatima ukorjenjuje prvotno u Bačkoj, u Somboru, da bi zaživjevši u tom drevnom hrvatskom prostoru svoju životnost i svehrvatski značaj ostvarivao šireći se preko zagrebačkih Remeta u Splitu i na Krk. Zahvaljujući sestrama karmelićankama i njihovu štovatelju blaženomu Alojziju Stepincu, nadbiskupu zagrebačkomu, karmelićanska duhovnost širi se od Brezovice preko Kloštar Ivanića do Šarengrada, Remeta, Marije Bistrice i Sarajeva. Koliko god da su karmelićani, kao što to posebno pokazuje ovaj rad dr. Ante Sekulića, strogo kontemplativni crkveni red, njihova nazočnost i

iznimno jaka duhovnost ostavljaju neizbrisive duhovne i uljudbene tragove i na ljudima i sredinama u kojima djeluju. Svakako bi bila zanimljiva i neupitno korisna studija, koja bi se bavila karmelićanskim utjecajima i posljedicama njihove duhovnosti u hrvatskoj književnosti i u kulturi općenito.

Posebno značajan karmelićanski prinos hrvatskoj i svjetskoj kulturnoj baštini predstavlja djelo gradišćanskoga Hrvata Ivana Filipa Vezdina, redovničkim imenom Paulinus a Sancto Bartholomaeo. Autor mu na stranicama ove knjige posvećuje dostatno prostora, naravno, ukazujući na njegovu veličinu, ali ujedno ukazujući i na veličinu još uvijek neobavljena istraživačkoga posla vezana uz djelo i životni put Vezdinov. Radovat će nas pridonese li budućem većem znanstvenom i inom zanimanju za ovoga autora i njegovo djelo, kako u Hrvatskoj tako i među gradišćanskim Hrvatima. Mi smo, i Sekcija i uredništvo *Prinosa*, Vezdinu posebno zahvalni, budući smo upravo na njegovu primjeru uspjeli pobuditi zanimanje među gradišćanskim Hrvatima za istraživanja prinosa hrvatskoj kulturi i književnosti u Hrvata, za otkrivanjem i proučavanjem djela i onih autora podrijetlom Hrvata koji su osim na svom materinskom hrvatskom, uz latinski, stvarali i na mađarskom, njemačkom i slovačkom jeziku. Ponovimo, kada se radi o književnim djelima, ali i ne samo o književnim djelima, koje su stvorili Hrvati na bilo kojem jeziku, koja se i ne mogu smatrati dijelom hrvatske književnosti, nedvojbeno je da pripadaju fundusu hrvatske kulture. Na tom tragu planiramo posvetiti nekoliko knjiga književnosti u Hrvata pisanoj na španjolskom jeziku, poglavito u Čileu, te u Argentini, Venezueli i ostalim latinoameričkim zemljama u kojima u znatnom broju žive Hrvati, ostvarujući zamjetna i značajna djela, uključujući i Španjolsku u kojoj su stvarajući na španjolskom djelovali neki značajni Hrvati.

Zahvaljujemo se dr. Anti Sekuliću, autoru devete knjige *Prinosa*, pete njegove knjige u ovome našem nizu, te recenzentima dr. Alojziju Anti Stantiću i dr. Miji Koradi, kao i svim ostalim suradnicima

koji su svojim udjelom pripomogli nastanku ove knjige. Zahvaljujemo Ministarstvu kulture Republike Hrvatske i Hrvatskoj kulturnoj zakladi, bez čijih potpora ne bismo uspjeli objelodaniti ovo djelo.

Zagreb, u lipnju 2000.

*Ante Sekulić: Karmelićanski prinosi hrvatskoj književnosti,
Zagreb, 2001.*

INVENTURA KNJIŽEVNIH ČINJENICA

Više nas uistinu ništa ne priječi sve naše nacionalne duhovne vrijednosti smještati u naše riznice, našu svijest, pamćenje. Bez obzira gdje da su nastale, gdje da se one nalazile. Pače i one koje su trenutno vezane uzama na znatnu dijelu okupiranoga domovinskoga tla. Samo o nama samima ovisit će koliko će neki dio naše duhovne zbilje, i povjestnice, i dalje biti torzom. Ubuduće nema isprike, međusobne optužbe ne će nas iskupiti, a ponajmanje nova izmišljanja nekih novih „vanjskih neprijatelja”. Zavazda tako ostajemo sami sebi prijateljem ili pak neprijateljem, ovisit će to tek o našoj savjesti, odgovornosti. U književničkim poslima zasigurno je tako, a ino ostavljam znalcima inoga.

Hrvatski književnik i njegovo djelo pripadaju hrvatskoj književnosti bez obzira gdje da on živio i pisao: Karlo Kiseli u Sydneyu, Drago Štambuk u Londonu, Željko Ivanković u Sarajevu, Vinko Grubišić u Waterloou, Veljko Barbieri u Makarskoj, Jurica Čenar u Željeznom, Petko Vojnić Purčar u Novome Sadu, Stanko Lasić u Amsterdamu ili mi u Zagrebu. I kada mi u Sekciji Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, sve one koji su živjeli i pisali izvan Hrvatske, tamo od Hermana Dalmatina/Istranina pa preko Kulina bana do naših dana, unosimo bilježeći im iscrpno biografske i bibliografske podatke s kraćim izborom iz djela, mi ne činimo ništa drugo negoli svojevrsnu inventuru svih pojava koje bi se mogle imenovati književnima. Tek ukazujemo na stanovite pojave i moguće vrijedne književne činjenice. A na kritičarima je, urednicima, izdavačima, na antologičarima, znanstvenicima, profesorima naših učilišta, da od toga izaberu, izluče, vrednuju, smjeste i ponude čitateljima, kulturnoj i inoj javnosti, posebite vrijednosti. Isto tako je i na Društvu hrvatskih književnika, što se živućih i još pišućih pisaca tiče, da ih prosuđuje i u skladu sa svojim pravilima u svoju udrugu prima. Tako bi također trebalo biti i s priznanjima, nagradama i svim sličnim lovorikama. U svim slučajevima prim-

jenjujući iste, vrijednosne (književne, umjetničke) kriterije nedvojbeno prinosu hrvatskoj književnosti i kulturi.

Istina, mi hrvatski pisci iz domovinske Hrvatske s mnogom od naprijed navedenih ustanova i dalje smo nezadovoljni, te i u tome očekujemo istovjetan osjećaj hrvatskih pisaca koji žive i stvaraju izvan domovine. Istodobno s iskrenom radošću očekujemo nova vrijedna djela hrvatske književnosti, bez obzira gdje ona nastala, jer znademo da samo ona mogu stvarno mijenjati postojeće odnose u hrvatskoj književnosti.

„Danas”

KORABLJICA - PRINOSI ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI U HRVATA

U Sekciji Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, još dok smo pripremali prvu knjigu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata* („45 hrvatskih emigrantskih pisaca” fra Šimuna Šite Ćorića), nadavala nam se nezaobilaznom potreba pokretanja jedne publikacije kojom bi se, između dviju naših knjiga, u vremenu između dva izdanja *Prinosa*, obraćali našim čitateljima, suradnicima, kao i svima ostalima, koji će se zanimati za naš rad. Imali smo više dobrih rješenja za zadovoljenje navedene potrebe, no ovo, koje nam se pruža, u vidu posebne rubrike u *Hrvatskoj reviji*, nedvojbeno je ponajbolje, nezamjenjivo je. Jer, nije samo riječ o javnom, o časopisnom prostoru, već se u ovom slučaju radi o časopisu koji je sam po sebi jedan od najvećih, temeljnih *prinosa* povijesti književnosti (i ne samo književnosti!) u Hrvata, koja je stvarana i objelodanjena izvan Hrvatske. A upravo je ta književnost i njezini autori (kroz duga stoljeća hrvatskoga raseljavanja svijetom) naša temeljna briga, naš cilj i svrha. Tako će, vjerujemo, biti i na stranica ove rubrike, međ stranama ove naše zajedničke *Korabljice*. Zbog toga smo iskreno zahvalni na susretljivosti i više nego razumijevanju glavnoga urednika Vinka Nikolića, na čije životno, književno i uredničko iskustvo u ovom poslu uveliko računamo.

Cilj nam je stići i do zadnjega hrvatskoga čitatelja, do svakoga našega mogućega suradnika, pomagača i podupiratelja, pa nalazio se on, doslovce, i na kraju svijeta (a pouzdano se znade, kroza šalu, da i tamo Hrvata ima). A znanstveno propitani tragovi nedvojbeno nam kazuju kako ćemo se susretati s mnoštvom jezika, na kojima su, osim na hrvatskomu, Hrvati stoljećima stvarali izvan Hrvatske. Kao misionari, diplomati, moreplovci, ratnici, prognanici ili koji ini svjetski putnici. Vjerujemo, da će nam u tom željenom susretu sa sudbinama, ljudima i njihovim djelima, kao i s vama, našim suvremenicima i suradnicima, koji ćete se priključiti našoj *korabljici*, uveliko pomoći baš ovaj

prostor u *Hrvatskoj reviji*. Jer, upravo je ona desetljećima i dolazila i živjela s vama, odnedavna je ponovno živa i za domovinu, a neprestance je skrbila o problemima koji su i naši, te zbog kojih i idemo u ovaj zajednički posao. Tako, iskreno se nadamo, uspostavljamo po-najbolji most između nas u Hrvatskoj i nas raseljenih diljem svijeta, posebno zahvaljujući *Hrvatskoj reviji*, koja je uspjela prebroditi sve emigrantske i sve domovinske Scile i Haribde, i nastaviti dalje. Želja nam je taj most iskoristiti na najbolji mogući način, te vas stoga i pozivamo, da nam u našim nastojanjima pomognete, vašim obavijestima, priložima, djelima... da nam se javljate i na sve moguće načine s nama korisno surađujete.

Dakle, javljate nam se, predlažite, dajte nam korisne savjete, informacije; ocjenjujte i naš rad i djela drugih (koja se odnose na otkrivanje, prikupljanje i proučavanje djela hrvatske književnosti, kao i djela inojezičnih književnosti kojima su autori Hrvati). Dostavljajte nam podatke, važne adrese, biografije i bibliografije pisaca, imena urednika, ustanova; podatke o objelodanjenim knjigama, separatima, kritičkim osvrtima, časopisima, novinama, o rukopisima, književnim ostavštinama, o njihovim nasljednicima (u ovim slučajevima u pravilu se radi i o nacionalnim interesima, a ne samo o interesu pravnih nasljednika). Svaki, pa naoko i najsitniji podatak, može biti od presudna značenja, a naša *Korabljica* neka bude zajedničko javno mjesto, koje će motriti i oči stručnjaka i svih ostalih znatiželjnika.

Posebno molimo štovane čitatelje, i naše buduće suradnike, neka se osvrnu i ocijene naš dosadašnji rad na Prinosima za povijest književnosti u Hrvata. Prva knjiga *45 hrvatskih emigrantskih pisaca* Šimuna Šite Ćorića, već je više od pola godine dostupna svekolikoj hrvatskoj javnosti. Na isti način neka dočekuju i slijedeće knjige, koje će izići u tom nizu, a kanimo do kraja godine 1992. predati u tisak još tri knjige: (navodimo radne naslove) Šimun Šito Ćorić: *Ostali hrvatski emigrantski pisci*, knjiga II., Nikola Benčić: *Gradišćanski hrvatski pisci* (I), knjiga III., Ante Sekulić: *Hrvatski pisci u Podunavskim zemljama*

(I), knjiga IV. Svaki vrijedni prilog pomoći će nam, da nastavimo i što kvalitetnije ostvarujemo zamišljenu „inventuru” svega onoga što su Hrvati u književnosti kroz stoljeća stvorili izvan Hrvatske, te će zasigurno naći svoje mjesto u *Korabljici* ili u odgovarajućoj knjizi *Prinosa*.

I na kraju, *Korabljicu* smo naumili, osim kao sastavni dio *Hrvatske revije*, ponuditi našim čitateljima, suradnicima, književnicima i književnoznanstvenim poslenicima i ostalim kulturnim djelatnicima, a posebice članovima sekcije Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, i kao posebno izdanje, kao *separat* iz ove časopisne cjeline (hrv. *izlučak, izdvojak*). A do tada očekujemo vaše priloge, vašu suradnju, koju nam možete slati na slijedeće adrese: HRVATSKA REVIIJA (za „Korabljicu”), Amruševa 4/I, 41000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, fax. 041/42 88 97; ili DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA (za Sekciju), Trg bana Josipa Jelačića 7/I, 41000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, fax. 041/27 29 44 i 041/43 47 90.

Korabljica, br. 1/1992.

NAKON PRVE KNJIGE PRINOSA

Tiskanjem prve knjige Prinosa za povijest književnosti u Hrvata, *45 hrvatskih emigrantskih pisaca* fra Šimuna Šite Ćorića, dovršeno je u mjesecu studenome godine 1991. u Zagrebu. Zbog ratnih prilika u Hrvatskoj, a i zbog brižnosti i susretljivosti Austrijsko-hrvatskoga društva, posebno njegova tadašnjega predsjednika dr. Marijana Brajinovića, prvo javno predstavljanje, prva knjiga Prinosa doživjela je u Beču, u organizaciji Austrijsko-hrvatskoga društva (Bürger-Spitalgasse 17-19) i Hrvatske katoličke misije (Seitzergasse 5), u nedjelju dana 17. studenoga 1991. O projektu *Prinosa* i o knjizi govorili su dr. Marijan Brajinović, akademici Radoslav Katičić i Nikola Benčić, te urednik Stjepan Šešelj. Nadahnut tekst Nikole Benčića, izgovoren tom prigodom, donosimo u ovoj *Korabljici*.

Prvo domovinsko predstavljanje knjige održano je na božićnom domjenku, koji je organizirala sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, na Badnjak 1991. u prostorijama Društva hrvatskih književnika u Zagrebu. O knjizi je uz urednika, predsjednika Sekcije, i tajnika Sekcije Anđelka Novakovića, govorio recenzent ovoga izdanja, akademik Dubravko Jelčić (i njegovu, kao i recenziju dr. Nedjeljka Mihanovića donosimo ovdje).

Dne 28. siječnja 1992., također u organizaciji Austrijsko-hrvatskog društva i Vinka Vukadina, knjiga je predstavljena u Grazu. Knjigu su predstavili Vinko Nikolić i Stjepan Šešelj iz Zagreba i književni kritičar i potpredsjednik Društva hrvatskih književnika Josip Pavičić, koji je sada lektor hrvatskog jezika u Grazu. (I njegov tekst o knjizi donosimo u ovoj *Korabljici*.) Osim slova o knjizi, u Grazu se razgovaralo i o udjelu Graza, kao sveučilišnog i kulturnog središta, u hrvatskoj književnosti. Načelno je dogovorena i suradnja za našu ediciju *Prinosa*.

U varaždinskoj knjižnici i čitaonici „Metel Ožegović“ u suorganizaciji s novinskim poduzećem „Varaždinske vijesti“, 31. siječnja 1992. predstavljači knjige bili su gosti iz Gradišća akademik Nikola

Benčić i hrvatskogradišćanski pjesnik Jurica Čenar, uz domaćina književnika Ernesta Fišera i urednika ovog izdanja.

Dan nakon Varaždina, 1. veljače 1992. knjiga je predstavljena i u Čakovcu. U organizaciji Ogranka matice Hrvatske o knjizi i *Prinosima* govorili su isti predstavljači, koji su to obavili i u Varaždinu, osim što je umjesto Ernesta Fišera u Čakovcu svoj prilog dao književni kritičar i predsjednik čakovečkoga Ogranka MH Zvonimir Bartolić.

U Njemačkoj predstavljanje knjige, u nazočnosti njezina autora, obavljeno je najprije u Vierzenheiligen kod Bamberga, u okviru svećeničkoga susreta, a nakon toga u Stuttgartu, 4. travnja, i u Esslingenu, 5. travnja 1992. u organizaciji Hrvatske kulturne zajednice i Hrvatske katoličke misije. Uz autora Šimuna Šitu Ćorića, još su sudjelovali i Milan Ivkošić, književni kritičar, urednik Stjepan Šešelj, te Malkica Dugeč, autorica zastupljena u ovom izdanju, a koja inače živi i radi u Stuttgartu (njezin prilog donosimo ovdje). Istaknuti nam je, da se stuttgartsko predstavljanje knjige „45 hrvatskih emigrantskih pisaca” dogodilo kao svojevrsan mali simpozij o emigrantskoj književnosti. U njemu su sudjelovali i gospodin i gospođa König, autori zanimljiva romana „Dani beskvasnoga kruha”, objelodanjena prošle godine u Njemačkoj na lijepu hrvatskom jeziku. Uz spomenute sudionike, a i neke, čija imena, nažalost, ne posjedujemo, značajno mjesto pripalo je i Zdravku Sančeviću, ministru iseljeništva u hrvatskoj vladi, a inače zapaženu književnu kritiku iz hrvatskih emigrantskih publikacija.

Glas o ovoj našoj knjizi čini se, da je dospio veoma daleko, ako je suditi po pozivima za predstavljanje, ali i za kupnju. Posebice nam je žao što nismo u mogućnosti, zbog rata u Herceg-Bosni, ostvariti s Hrvatskim kulturnim društvom „Napredak” preko 120 planiranih gostovanja s predavanjima o hrvatskoj emigrantskoj književnosti. Ali, iskreno vjerujemo, da ćemo i to moći uskoro ostvariti. Dat će Bog! A što se prodaje knjige tiče, usprkos svim ratnim okolnostima, ona je gotovo rasprodana (tiskana je u nakladi od 2000 primjeraka). Po svemu, moralo bi se odmah ići u novo izdanje, ali još uvijek u Hrvatskoj nema

profesionalnih i odgovornih prodavača knjiga, no to je tema za jednu drugu raspravu pa je ovom prigodom tek spominjemo.

Hrvatski listovi, radio i televizija, po našem sudu, dali su značajan prostor izdanju. U jednoj od naših budućih *Korabljica* nastojat ćemo donijeti popis svih objavljenih tekstova, odnosno emisija.

Korabljica, br.1/1992.

HRVATSKO ISELJENIŠTVO/DIJASPORA BEZ MINISTARSTVA ISELJENIŠTVA - KAKO DALJE?

Utemeljujući novu Vladu i pripadajuća joj ministarstva, neka ukidajući druga ustanovljujući, Hrvatski Državni Sabor na svojoj sjednici održanoj dne 8. rujna 1992. godine dokinuo je Ministarstvo iseljeništa. Sekcija društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu očekivala je u svom radu znatnu pomoć i potporu upravo od toga kratkovijekoga ministarstva, pa bez obzira na dotadašnje rezultate suradnje s iznenađenjem je primila vijest o njegovu ukidanju. Na samu sudbinu Ministarstva iseljeništa Sekcija nije mogla utjecati, a niti je to njezin zadatak, no kao što smo se i davno prije utemeljenja ministarstva koje bi posebno skrbilo za Hrvate raseljene svijetom pitali i maštali o mogućnostima njegova postojanja, tako smo se i u trenutku njegova ukidanja nastojali odgovorno i javno zapitati o mogućim posljedicama njegova nestanka. S tom nakanom Odbor Sekcije sazvao je javnu sjednicu Sekcije DHK-a i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu dne 15. rujna 1992. u prostorijama DHK-a s radno naslovljenom temom *Hrvatsko iseljeništvu/-dijaspora bez Ministarstva iseljeništa - Kako dalje?* Osim članova Sekcije (njih preko stotinu) pozvan je i stanoviti broj ljudi koji već dulje vremena zamjetno djeluju i skrbe o problemima iseljene Hrvatske, te je o tome obaviješteno i sveukupno hrvatsko novinstvo, uredništva dnevnih i tjednih listova, radija i televizije. U pripremnom dijelu ovoga javnoga susreta Odbor Sekcije obavijestio je jedan broj istaknutih javnih djelatnika koji žive i rade izvan Hrvatske, kako bi i od njih dobio mišljenje o ovom zajedničkom problemu. Njihove odgovore dobili su svi sudionici rasprave, a mi ih donosimo u ovoj *Korabljici*, kao i važne priloge raspravi sudionika skupa.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Pitanje koje smo ovdje sebi postavili, nad kojim smo svatko na svoj način glasno i nedvojbeno odgovorno razmišljali, morali smo postaviti, jer nam ga je nametala naša savjest, naš intelektualni odnos prema stvarima i pojavama koje nas okružuju, za koje držimo da su važne i za naš budući rad. Ni u počecima razmišljanja o ovome susretu, kao ni sada na samome njegovu svršetku, nismo težili pronalazanju konačnih rješenja ovoga ipak prije svega političkoga, državnoga problema. No mi, kako u početku tako i sada, držimo da bi nam bilo daleko lakše obavljati i naš dio posla - baviti se otkrivanjem, istraživanjem, proučavanjem, populariziranjem itd. autora i djela koja su Hrvati stoljećima stvarali i koja još uvijek stvaraju izvan Hrvatske - da su se ostvarile prvotne namisli (i naše!) o uspostavljanju vrsna ministarstva iseljeništa, da su se obavljali svi oni poslovi koji se uz takvu državnu ustanovu neodvojivo vežu. Međutim, stvari su onakve kakve jesu i konačnu riječ o ovome problemu reći će oni koji su za to ovlašteni, ovlaštenici hrvatske državne vlasti. Ako naša razmišljanja pripomognu u pronalazanju najboljih rješenja, držat ćemo naše sudjelovanje, u ovom ne baš književnom poslu, znatnim prinosom i stvaranju boljih uvjeta za rad naše Sekcije DHK i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskome iseljeništvu.

Korabljica, br. 1/1992.

KORABLJICA POSVEĆENA DR. ANTI SEKULIĆU

Ovu, četvrtu po redu, *Korabljicu* posvećujemo dr. Anti Sekuliću. Činimo to zbog njegova goleva prinosa ostvarenju svrhe i dosadašnjih namisli Sekcije Društva hrvatskih književnika za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, u kojoj dr. Ante Sekulić djelatno sudjeluje od njezina utemeljenja godine 1989. Posebno nas obvezuju, određujući temelj i temeljni razlog ovomu broju naše *Korabljice* - četiri njegove knjige, od šest do sada objelodanjenih, u Sekcijinu nizu *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*:

Knjiga II. - *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*, Zagreb 1993.

Knjiga III. - *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb 1994.

Knjiga V. - *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb 1996.

Knjiga VI. - *Pavlinški prinosi hrvatskoj književnosti*, Zagreb 1997.

Taj golem posao obavljao je dr. Sekulić, kako je to i inače navikao, predano, pomno i ponad svega samozatajno, tako da će nas s razlogom akademik Miroslav Šicel u svojoj recenziji upozoriti: *I još nešto: bez obzira na skromnost autorovu, ova knjiga ne može u tisak bez bibliografskih podataka kao i bar jednog teksta Ante Sekulića, danas jednog od najznačajnijih ljudi koji se bave problematikom bačkih Hrvata*. Pošto smo tek dijelom, u V. knjizi *Prinosa*, ostvarili navedeni recenzentski naputak, osjećali smo se obveznim učiniti znatno više i priličnije svemu onome što je do sada naš najznačajniji autor učinio za Sekcijin niz *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*. Nadamo se da ova *Korabljica* na ponajbolji način odužuje naš dug autoru, te da će ispuniti svoju temeljnu svrhu približujući golemo djelo dr. Ante Sekulića hrvatskoj znanstvenoj, kulturnoj i inoj javnosti. I ovom prilikom, još jednom mu se iskreno zahvaljujući, predajemo cijenjenom čitateljstvu ovu *Korabljicu* njemu posvećenu.

Zagreb, u lipnju 1998.

Uz četvrti broj "Korabljice", br. 4/1998.

UZA SEDMI BROJ *KORABLJICE*

Na temelju desetogodišnjega iskustva pouzdano znademo da nisu bili u pravu oni koji su srčano tvrdili kako će se ponovnom uspostavom hrvatske države u naše domovinske prostore vratiti golem broj hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. Uz naše i domovinsko i iseljeničko oduševljenje činjenicom postojanja vlastite države Republike Hrvatske, na žalost, Hrvati i dalje ostaju svojevrsnom svjetskom raseljeničkom velesilom. I dok god bude tako, držimo i danas, kao i u početku djelovanja naše Sekcije, i nama u Domovini, a posebice Hrvatima izvan Hrvatske, posebna i trajna briga moraju ostati hrvatske ustanove koje su naši ljudi teškom mukom, s puno ljubavi i uz mnoga odricanja, stvarali diljem svijeta. One su i dalje njihova, a onda i naša nedvojbeno potreba. Među tim ustanovama, koje namjerice tako nazivam poglavito zbog njihova značenja a ne uvijek i ustroja u formalno-pravnom smislu, na istaknutome mjestu nalaze se listovi, časopisi, kalendari, molitvenici, udžbenici, zbornici, knjige, kao i ostale tiskovine koje već više stoljeća čine hrvatsko nakladništvo izvan Hrvatske, u iseljeništvu, u dijaspori. Spomenuto desetogodišnje iskustvo pokazuje nam također kako u Hrvatskoj za sve ove godine nisu prepoznate stvarne vrijednosti i značenje hrvatskih narodnih ustanova u inozemnim sredinama, u kojima živi i stvaralački djeluje hrvatski raseljeni narod, brojčano jednak domovinskome svome dijelu. Nikada, primjerice, učilišta hrvatskoga jezika u iseljeništvu, od vrtića i osnovnih i srednjih škola do visokoškolskih sveučilišnih studija, usprkos samoprijegornim zalaganjima i iskrenim pokušajima časnih iznimaka, nisu shvaćena kao neodvojiv dio hrvatskoga naobrazbenog sustava. Sličan je odnos i prema mnogim inim sastavnicama hrvatskoga javnog života u tuđini, pa tako i prema stvaralaštvu i nakladništvu za Hrvate, na hrvatskom jeziku, kao i na jezicima sredina u kojima žive. Zabluda da smo ponovnom uspostavom vlastite samostalne države riješili sve svoje probleme, podjednako je omamljujuće djelovala i na Hrvate u Domovini i na one u svijetu. To je dovelo do slabljenja ali i do prestanka

djelovanja više hrvatskih ustanova u svijetu. Zbog toga smo godine 1993. umalo izgubili, nakon trideset i tri godine izlaženja, ugledni hrvatski časopis na španjolskom jeziku *Studia Croatica*. Srećom, razum je na vrijeme nadvladao omamu i *Studia Croatica* i danas pomlađena izlazi, nahodi se stoga i u ovoj *Korabljici*, te kao sveopće hrvatsko dobro, pronosi i dalje glas o nama golemim španjolskim jezičnim prostorima. I u ovoj prigodi s ponosom se spominjemo pravodobna nastojanja i naše Sekcije u očuvanju i ukazivanju na značenje toga hrvatskoga časopisa. Međutim, na našu veliku žalost, to se nije dogodilo s časopisom na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte*, koji smo zaveda izgubili još godine 1990., a već sljedeće godine, posebice u vrijeme svesrpskoga protuhrvatskog rata i te kako se osjećala praznina nastala njegovim nestankom. Sekcija u ovom slučaju nije mogla učiniti više nego utvrditi kako su još godine 1993. u njemačkome nadležnom službenom registru postojali formalno-pravni temelji za njegovo izlaženje. Uzalud, budući da o tome nitko drugi nije želio ozbiljno razmišljati.

Srećom, svijetom raseljeni hrvatski puk, kada i nije u mogućnosti rješavati sveopća narodna i državna pitanja, svikao da mu njegove vlastite probleme već stoljećima ne rješava nitko drugi, okreće se sam sebi, i svoje potrebe i potrebe svojih potomaka, rješava sam. Među zajedničkim vrijednostima nikada pitanja kulture nisu na zadnjem mjestu, dapače, skrb za materinski hrvatski jezik, za održavanje hrvatske narodne svijesti, vjere i općenito hrvatske uljudbe, prepleću se s temeljnim egzistencijalnim potrebama goleme većine hrvatskih iseljenika. Potrebno je samo prolistati stranice kojeg od hrvatskih listova ili časopisa u dijaspori, da bismo se u to uvjerili. Za one koji se ovom problematikom posebno ne bave učinila je to na višestruko prihvatljiv i koristan način Sanja Vulić, približujući hrvatskoj domovinskoj javnosti najpotrebnije obavijesti o većini hrvatskoga tiska u dijaspori. Pa kada već nemamo u Hrvatskoj, osim Iseljeničkoga odjela Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, javnoga mjesta na kojemu bismo svakodnevno mogli pratiti hrvatski tisak izvan hrvatskih državnih granica, držali smo potrebnim, u posebnom broju *Korabljice*, objelodaniti rad

Sanje Vulić *Hrvatski tisak u dijaspori*. Nadamo se da tako ukazujemo na vlastite, često slabo poznate putove, kojima bismo se svakako morali lakše približavati sebi samima. U svojim istraživanjima za sljedeće knjige Sekcijina niza *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*, naši autori zasigurno će računati i na stranice publikacija obrađenih u ovom broju *Korabljice*.

U Zagrebu, 19. prosinca 1999.

Korabljica, br. 7/1999.

UVODNA RIJEČ NA SEDMOJ VEČERI HRVATSKE ISELJENIČKE LIRIKE

Chicago, 26. i 27. svibnja 2007.

Najljepši poziv što sam ga mogao dobiti iz neke zemlje, uputili ste mi Vi, priređivači sedme Večeri hrvatske iseljeničke lirike u Chicagu. Hvala vam na pozivu, hrvatski pjesnici iz Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. Zahvaljujem vam se što ste ove godine, po prvi put, proširili naše hrvatsko pjesničko bratstvo i na one koji stvaraju, jednako kao i Vi, izvan Hrvatske, u Njemačkoj i Švicarskoj. Iskreno se nadam da ćete nastaviti tim putom i da ćete slijedećih godina okupljati svekoliku hrvatsku iseljeničku pjesničku obitelj. One koji djeluju u Australiji i Novom Zelandu, u Južnoj Americi ili u Južnoj Africi, a možda i u nekoj zemlji Azije. To je vaš poziv i zadatak koji od vas očekuje domovinska književnost i poglavito pjesništvo. Mi smo u domovini godine 1989. utemeljili Sekciju Društva hrvatskih književnika za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, koja je do danas objavila devet knjige *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata* i osam *Korabljica*. Sve te knjige prikupljaju prinose o autorima i njihovim djelima nastalim u različitim krajevima svijeta, u drugim kulturama i jezicima; kako na hrvatskom tako i na jezicima zemalja domaćina. Oni su neosporni dio hrvatske književnosti i kulture. Tih sedamnaest svezaka nije sve što su Hrvati napisali izvan granica hrvatskoga državnog prostora, još je mnogo učiniti da bi se približilo tom cilju, koji nikada ne će biti dogotovljen, jer evo, i vi stvarate djela hrvatske književnosti, kao i toliki koje tek trebamo upoznati.

Vaših šest zbirki iseljeničke lirike, te ova sedma u nastajanju, pa *Korabljica* broj 3/1997., naslovljena *Iz književnosti američkih Hrvata*, uredio ju je Vladimir P. Goss, začetak je velikoga posla kojega će netko morati nastaviti. Uzimajući svakako u obzir i autore koji su objavljivali u časopisima i listovima *Naša nada*, *Zajedničar* ili *Danica*, koja je izlazila ovdje u Chicagu, u okrilju *Hrvatskoga etničkog instituta*. I sve ine autore i njihova djela ikada napisana u Sjedinjenim Američkim

Državama. Bit će to knjiga ili knjige *Književnost američkih Hrvata*, od godine 1558., kada se bilježi hrvatsko ime - *Croatoan* - prvi put na ovome kontinentu, pa do naših dana. To bi bio vaš veliki prilog nizu *Prinosa za povijest književnosti u Hrvata*, kojega gotovo nitko osim vas, ljudi koji žive i stvaraju na ovome kontinentu, ne može uspješno obaviti. Tako bismo smanjili torzičnu sliku hrvatske književnosti, koja je do danas nazočna i u najjapucenijih pera naše povijesti književnosti. Do jučer je takvo stanje održavano vladajućom prisilom, ali danas su već drugačije prilike i mi moramo taj posao obavljati, jer nema onoga drugoga koji će ga za nas obaviti. I, shvatimo, nema onoga drugoga tko bi bio kriv za održanje ovakvoga stanja. Znači, za neobavljanje ovoga posla isključivi krivci bit ćemo sami.

Ako ne možemo saznati koliko nas brojčano ima u Americi, a tek u svijetu, ako za to nisu na žalost zainteresirane hrvatske diplomatske službe, onda vi nastavite ovako uspješan posao na našoj pjesničkoj njivi i zasigurno će se vidjeti rezultati. U ovih sedam godina vi ste objelodanili četrdeset imena, od kojih je meni bilo poznato njih petero. Za troje sam znao da pišu pjesme, a dvoje su mi otkriće, kao i onih preostalih trideset i pet pjesnika koji su osvjetljeni vašim reflektorima. Domovinski književni kritičari i povjestnici književnosti, za sada, bilježe samo dvoje od ovih pjesnika. Oni su se afirmirali objavljivanjem kod kuće, u Hrvatskoj, a tu gotovo da prestaju hrvatski književno-kritičarski interesi. Zbog toga svaka ovakva zbirka imena i uradaka, kao što su ove koje se pojavljuju nakon Večeri hrvatske iseljeničke lirike, nove su činjenice mimo kojih se ne može olako proći. One obvezuju. A potvrđuje to ugled imena i prosudbe dosadašnjih recenzenata, koje odgovorno birate za svaku prigodu: prevoditelja i pjesnika Mate Marasa, pjesnika, književnog znanstvenika i sveučilišnoga profesora Vinka Grubišića, profesorice i pjesnikinje Ivanke Madunić-Kuzmanović, sveučilišnoga profesora i pjesnika Ive Šoljana, teologa i novinara don Antona Šuljića, te pjesnika i povjesnika umjetnosti Igora Zidića. Podržajem vaše plemenite napore.

Ove ste godine prihvatili osam pjesničkih imena, te ih prinijeli na moj radni stol, na prosudbu, od mene očekujući objektivan i kritičan sud. Zaista velika odgovornost i veoma zahtjevan zadatak. Ja sam mu pristupao odgovorno i sa svim svojim iskustvom i znanjem, i umijećem kojega mi je Bog podario. Velika je stvar da naš, diljem svijeta raseljeni, čovjek govori hrvatski. Ako li se potrudio da tu ljubav prenese i na svoje ukućane, to već je znak uljudbe. Ako podržaje život hrvatske zajednice, primjerice, na svetim misama, u hrvatskim domovima, folklornim skupinama i pjevačkim zborovima i klapama... ili - što bi svaki Hrvat morao - ako čita hrvatske listove i časopise, posjećuje Domovinu, to već znak je kućnoga odgoja, po kojemu se svrstajemo u red civiliziranih naroda. Ako pak stvara glazbena djela, slika, piše drame, romane, pjesme... ulazimo u red kulturnih naroda. A mi Hvati, bez obzira na naše osobne odlike, skloni smo, i doma i u svijetu, izricati tvrdnje o našoj *tisućugodišnjoj kulturi*, a da i ne pomišljamo što je s našim prinosom toj kulturi. Što je s našom odgovornošću za tu kulturu? Što je s našom odgovornošću za *drevni i lijepi jezik Hrvata*? Da, ja sam bio sretan i ponosan prosuditelj koji treba pisati o osam pjesmotvora, što svoje pjesme pišu na drevnom i lijepom hrvatskome jeziku. O rezultatima prosuđivanja, o pjesnicima i njihovim rukovetima pjesama, o njihovim dosezima, čitajte u nastavku.

MILAN BRAOVAC, rođen 1942., djetinjstvom je vezan uz Tomislavgrad, i to je doba koje se usijeklo i dušu mladoga čovjeka i odredilo ga za cijeli njegov život, kojega nastavlja od 1958. u Milwaukeeu, Wisconsin, SAD. Već u osnovnoj školi, pa potom i u srednjoj, on piše svoje pjesmotvore i zapisuje razne zgode i događaje za koje je čuo ili ih je sam doživio. U Wisconsinu je zasnovao obitelj i nakon nekoliko godina s obitelji seli u Chicago. Radi u bolničkom laboratoriju, u struci koju je stekao u domovini. Kćeri su mu članice folklorne skupine *Hrvatska loza*, u kojoj sviraju, plešu i pjevaju. A jedna mu je kćer i uglazbila neke njegove pjesme. Ponosan je što svakodnevno u svojoj obitelji čuje hrvatsku riječ.

A koliko li je naših ljudi diljem svijeta bez takva ponosa. Govore jezike, s teškim naglascima, diveći se svojoj sposobnosti da se mogu snalaziti u tom šarenom svijetu. Ne naučivši nikada jezika nove sredine, svoj su zaboravili, ne podijelivši radost zajedničkoga govorenja materinskoga jezika, ni s najbliskijima, članovima obitelji; kojima će trebati prevoditelj ako li se kojim slučajem nađu u Hrvatskoj ili među Hrvatima. Milan Braovac ne da govori sa svojima hrvatski, već i piše povremeno na hrvatskome jeziku. Njegovi su pjesmotvori pronikli iz Bosne, onakve kakvu je mogao doživjeti jedan dječak do svoje šesnaeste godine ili pak ona dolazi iz priča rodbine i prijatelja. Uvijek vesela i s pjesmom, zaigrana, dobroćudna, vjernačka, hrvatska Bosna. U kojoj se uvijek misli i čuti čitav hrvatski narod. Tako on pjeva o mukama Vukovara, o Croatiji, o Majci, o ljubavi i onima koji kao i on odseliše u nepoznato. Braovac u pjesmi *Pred oltarom ja molim*, kazuje:

Novi život započinjemo.

Mi ne znamo što nas prati.

Čuvaj nas,

i brani nas,

molimo te Božja mati.

GABRIELA BRAJEVICH jedna je tužna i nesretna žena, koja pati. Mogli bismo tvrditi čitajući njezine ponuđene nam pjesmotvore, njezine muke i zdvajanja, nad izgubljenim gradom. Misliti bismo mogli, na istome tome tragu, da je otrgnuta od voljena mjesta mimo *njezine volje*, i sada je *gdje ne želi ići*, i gdje je od njezina Splita dijeli i *kopno i more*. Ljubav koju iskazuje prema rodnome gradu, kao da je ponad svih ljubavi, kao da je božanske naravi. Tako nam se čini, tako je iščitavamo, jer tako se nadaje u njezinim pjesmama. Pa ipak, vjerujemo, da to tek je pjesnička istina, izmaštan odnos prema jednome mjestu, što zove se Split. Ispjevana s udaljenosti, iz velike daljine. Koja pobuđuje takvu nostalgiju.

Ljubav ispjevana rodnom gradu, raste u puninu kroz pjesme, za koje saznam iz zbirke Četvrtih večeri Hrvatske iseljeničke lirike *Životne staze i sjećanja*, New York, 2005., a u kojima Gabrijela Brajević iskazujući patriotizam pjeva: *Hrvatsko draga, Hrvatsko mila / najljepša na svijetu tom / tvoji se sinovi vraćaju k tebi / pruži im topli dom*. Ta i još koja pjesma (*Crvene ruže, Hrvatski vitezi*) neposredna su reakcija na barbarizme nanijete Hrvatskoj u svesrpskom protuhrvatskom ratu. Jer, ako se tada nije moglo stvarno sudjelovati, onda se moralo reći, iz daljine, u ovom slučaju pjevati, ili - puknuti, umrijeti, zavazda odnarođen umuknuti.

Još je jedna sjetna i jednako tužna želja što muči našu Splićanku, zbog koje *bih se htjela danas / zaletjet mojoj kući...* gdje bi ponovno bila s *materom mojom dragom*, pa makar je dočekala kao u pjesmi *Dođi sine iznenada*:

*Zagrli me sine sada
na krevetu ja ti ležim
sagni lice da poljupcem
tvoj dolazak zabilježim.*

Gabrijela Brajević živi već četrdeset godina u Californiji, USA, u gradu San Pedru, gdje su joj se rodili i unučići, i zacijelo će i dalje osta-

ti tužiti nad svojim izgubljenim rodnim gradom. Ali kroza taj tugaljivi pjev probija se katkada i slika vesela, puna života, premda jednako nostalgična a lijepa, kao što je ona u pjesmi *Put Plokita*:

*Šjora Vesela i Bepina
Milka i Đovanina
Uvijek su sjedile skupa
Gdje bila je velika gustirna.*

...

*Sjećam se dobro jedne
Susjede šjora Pave
Ona je nosila košaru
Sa spizom na vrh glave.*

Svi ovi pjesmotvori, uzdisaji za izgubljenim, dragim, svojim, ispisani po svijetu, imaju pravo na domovinu, jer zbog otrgnutosti od domovine su nastajali. I što je najvažnije, nastajali su na jeziku hrvatskome, na kojemu se najslađe plače i koji nam ostaje nakon svega.

IVANKA MADUNIĆ-KUZMANOVIĆ, mogao bih tvrditi, jedna je iznimna žena, ili, Ivanka Kuzmanović je jedna posve obična žena. Toliko obična da bez velikih riječi radi i moli, što revnije može, za svoju obitelj, koju podiže i *izvodi na* pravi put. Uvijek i za Hrvatsku, jer Hrvatska je neodvojiva od nje. Nikada ne zaboravlja tko je i odakle dolazi, kao što bdije kakvi su puti kojima hodi i kamo vode. Među kojima je mnogo onih koji ne vode nikamo, ali zato su zamamni i istu daleko manje truda od onih koje ona u pravilu bira. Ivanka Kuzmanović je žena kakvih Hrvatska treba. Ona piše pjesme jer su one način njezina govora, sažeta i puna smisla. U pjesmama se obraća najintimnijoj sebi, svojoj djeci, bratu jedinome, prijateljima, a uvijek je tu, i navijeke je tu Domovina. One moraju nadomjestiti ocean što se prijeći između nje i hrvatske grude, mora približiti svoje uvale, more i svoj kamen, smilje svoje i kovilje i kadulju i vrijesak. Začudujuća je i posve naravna njezina opsjednutost zavičajem i ljudima, sa svim njihovim manama i propustima, kojima se divi pjevajući:

*Tamo gdje kadulja miri
tamo gdje je žal pun školjki
tamo daleko gdje obale krase
stoljetne krošnje maslina.
Vidim djevojku s očima mora*

...

(Samo u mislima)

U pjesmi *Mome bratu jedinome* pjeva svu tugu očinskoga doma kojega su napustili i sad on zarasta i propada, a oni su negdje drugdje. Samo još *bronzin stari, na starom kominu, načve, stara kruška, kameni zid, odrina i pitari... Dok na tuđem oboru / mesliđen miriše... Oko čatrnje, naresla drača, rasuta bukara...* To je slika naše rasute baščine, te jedinstvene ljepote, ali zašto i zbog čega napuštene? Dok naši ljudi, naš čovo, nigdje ne nalazi mira, sve je to stvarnost bez ljepote,

kao što naslovljuje jednu pjesmu Ivanka Kuzmanović. Strahuje ona, i mi dijelimo te iste strahove, da prostori naših napuštenih kuća, zemalja, trebaju nečiju brigu, a da taj netko ne će biti kao njezin pradjed, djed il otac, kao oni koji su iz naraštaja u naraštaj na toj zemlji ostajali i nastavljali je, na *grudi zemlje / tisuću i tristo godina prekopavane / žrtvama tisuća vitezova budno čuvane*. Ona je Ona koja vidi i pjeva u pjesmi *Podijeli bol*:

*Zar ne osjećaš da znam
Da lažeš
dok govoriš o sreći koju si našao
u ovoj lijepoj, ali hladnoj zemlji.*

...

*Udišemo tuđe podneblje,
zlikovcima smo prepustili da uljezu
na naše mjesto u zemlji Hrvata.*

Ivanka Madunić-Kuzmanović je poput naših žena-karijatida, koje su donijele ovaj svijet do nas, govoreći pjevanjem silne radosti i velike, goleme tuge. Tako ona pjeva i pjesmu *Kralju Tomislavu*, a posvećuje je svojoj djeci Tomislavu, Branki i Borisu-Ivici, a i svima nama je upućuje. Pred Bogom i sobom samom, sučeljena, ona će pisati u pjesmi *Pod Gradinom*, priznajući i svoju odgovornost za ovakav naš svijet:

*U cvijetu okićen bajam,
kojem sam jednom polomila granu,
ponekad, ipak, noću tiho jeca,
nedostaju mu s Ivankina obora djeca.*

(Minnesota, proljeće, 1961.)

MARIJA MATIJAŠEVIĆ rođena je u selu Stružanec u blizini Popovače, u zapadnom dijelu Slavonije, u Hrvatskoj. U domovini je, u Zagrebu, završila Tekstilnu i Ekonomsku školu. Nakon toga odlazi u Njemačku, u Berlin, gdje djeluje u crkvenom zboru Hrvatske katoličke misije, humanitarnom klubu, dopredsjednica je kulturnoga društva, a u domovini je u Popovači aktivna likovna stvarateljica i sudionica Rešeteraških susreta pjesnika i slikara iz dijaspore. Utemeljiteljica je folklorne i muzičaške skupine u Stružancu. Međunarodni institut za književnost *Erato*, 2004. dodjeljuje joj priznanje. Imala je sedamnaest samostalnih slikarskih izložaba, napisala tri knjige, igrokaz, piše roman, i bajke. Pjesme objavljuje u Danici, Živoj zajednici, Berlinskom magazinu, Glasu koncila.

Uzimam ove podatke iz knjige *Pjesme, III.*, poslane mi s popratnim pisamcem, u kojemu navodi - *Ovo je nešto mojih pisanih - "samoniklih" riječi, koje sam tiskala samo za sebe, jer je danas teško naći tko će ti to pripremiti i pomoći.* I zaista Marija Matijašević se ne upinje biti ništa drugo do ono što jest - pisateljica samoniklih hrvatskih riječi. Koje donosi na svijet, posve jednostavno i brižno, i popunja njima mjesta na kojima bi inače stanila se praznina. Odisala bi njima tuga, jad i čemer. To znade autorica, a oni mnogi koji toga osjećaja ne mogu imati, ostat će i dalje sa svojim jadnim velikim brigama, koje se iscrpljuju u hrvanju s prazninom. A ona diše i piše, pjeva i slika, moli se Bogu i skrbi za obitelj, dom i Domovinu. Tisuć puta zabrinuta, nesretna... ali zadovoljna.

Pjesme joj govore pretežno o zavičaju i vlastiti su doživljaj zavičajne tradicije. Pišući ona slika, za nju ponajljepšu sliku, a nama otkriva svoj dom, toponime sela i Moslavine, njezine običaje, navade, jela i odijela, poslove košnje i prošnje... *Zlatna polja, Lonjsko polje, Kukuruz, Žganci, Trsje, Mak, Kumekova klet...* Sve ono što je u narodu živo i u nje živi. Skrb je to etnologinje, a ne samo pisateljice i slikarice. Ona bi sve osovala.

Vjera joj je u temelju pogleda i doživljaja, u odnosima među

ljudima, Moslavina joj tako postaje *Sveta zemlja*, a *Sveta noć* prekriva sve i sve označuje *Večernji zvon*. Traži grob hrvatskoga pjesnika Vladimira Frana Mažuranića na groblju St. Michael u Berlinu. *Sad čekam odlazak / U Međugorska svetišta*. Naravno, i ono što bi pjesnicima moglo umaći, ostati zaobiđeno i prešućeno, njoj se ne događa, i ona pjeva o prvom Stružanečkom vitez, o Vukovarskoj majci Kati Šoljić i njezina četiri sina, pala hrvatska viteza. Pjeva o zadnjemu ratu, ne zaboravlja. Za nju nema prepreke između Domovine i Tuđine, koju inače i te kako osjeća i o njoj u svojim pjesmama piše. Nema dvojba, ni pitanja, već savjetuje i upućuje: *Vratite se kući / Što tugujete tu / ... / Ondje si svoj na svome*.

Samonikle hrvatske riječi Marije Matijašević, kao i drugih izvornih pučkih pisaca, pjevača i kazivača, dragocjene su nam i svakako nam dobro dolaze, jer unose svježinu živoga i zdravoga narodnoga duha i pogleda na uglavnom sumorne slike što nam ih nude i književnost i mediji. Samo mi ćemo još počekati da se o tome blagu sustavno brine, te da se na njega račun kao na vrijednost. Do tada, pozdravljam svježinu i životonosnost riječi gospođe Matijašević!

KATARINA PEJAKOVIĆ pjesnikinja je zadnjega naraštaja hrvatskih emigrantskih pisaca, odnosno književnika koji su živjeli i javljali se svojim djelima u političkom egzilu. Prva joj je zbirka pjesama *Samotni putnici* tiskana u Barceloni 1989., u Knjižnici Hrvatske revije Vinka Nikolića. Ranije objavljuje u časopisu *Hrvatska revija* i *Hrvatica*, te potom u *Hrvatskom kalendaru*. Nakon uspostave samostalne hrvatske države u Zagrebu joj 1994. izlazi, u Nakladi MD, knjiga proza *Deset zapovijedi ljubavi*, a 2006. knjiga pjesama *Sjena u oku*, u nakladi Hrvatske kulturne zaklade i Hrvatskoga slova. U tjedniku za kulturu *Hrvatsko slovo* javlja se Pejakovićeva s više radova, koji pobuđuju značajan interes hrvatske javnosti, kako u domovini tako i u inozemstvu. Godine 1994. prvonagrađena je za pjesmu *Angel*, na engleskom jeziku, a 1999. uvrštena je u leksikon emigrantske poezije *Great American Writers*. Međutim, njezina prava velika ljubav je hrvatski joj materinski jezik, na kojemu razgovara s najmilijima, na kojemu šapuće najnježnije riječi i u kojemu slaže najsuptilnije osjećaje, želje, strahove, tjeskobe, i tuge. Jezik je najveća svetinja i najintimniji predjel ljudske duše, znade to pjesnikinja, i zato se ne želi rastati od njega, ni za kakvu zamamu svijeta. To je i s nama veže.

Katarina Pejaković zadržala je svježinu svoga lirskoga pjeva sve do najnovijih pjesama, koje su redom natopljene ratnim strahotama i poratnim zebnjama. I dalje pjeva o ljubavi, jer ona je početak i kraj ljudskih odnosa, ali sada joj je stih tamniji i zabrinutiji. *Pismo Osijeku*, *Ljubav branitelja*, *Antina pjesma*, *Susret*, samo su neke pjesme u kojima tako *crne ptice nadlijeću / ostatke snova*. Nije to više tuđina kuju pjesnikinja čuti mračnom, već je to mrak kroz koji ponovno kroči čitav jedan narod. Ali, u njemu se nazire svjetlost po kojoj će izići na svijelu stranu te noći.

Pjesnikinja neprestance prepleće sebe, svoju sudbinu, sa sudbinom zemlje za koju je vezana, po kojoj jest, ma na kojoj strani svijeta se zbila. U toj čutilnoj bliskosti krije se snaga koja progovara i u pjesmi *Autoportret*:

*Govore da sam samo žena puna stihova i snova
i da se moja borba zaustavlja na rađanju i obnovi svijeta;
ja nisam ono što tražite da budem;
oklop tihe pokornosti; plodna crnica zemlja.*

*U meni govori život glasom koji ste utišali
i žubori rijeka, valjajući kamenje i pijesak,
ruši se u čežnje.*

...

Pjesnikinja Katarina Pejaković već tridesetak godina, iz kanadskih daljina, piše i prinosi svojim pjesmama, a i ostalim književnim uradcima, hrvatskoj književnosti. Ukupnost toga opusa nije brojčano velika, ali je značajna i svakako joj pripada pristojno mjesto u korpusu hrvatskoga pjesništva i književnosti općenito.

ANTON PERICH živi danas u New Yorku, u koji doseljava godine 1970., i gdje djeluje kao slikar i fotograf, video snimatelj, producent i redatelj, a objavljuje i časopis *Night Magazine*, koji donosi priloge o slikarstvu, fotografiji, također i eseje, prozu, poeziju i sl. Sedamdesetih godina bio je fotograf suradnik za časopis Andyja Warhola *Interview*. Njegove fotografije mu se nalaze u Warhol Muzeju u Pittsburghu, te Zakladi Roberta Mepplethorpea u New Yorku. Godine 1972. imao je prvu izložbu fotografija, u Galeriji Gotham Book Mart u New Yorku. Fotografije su mu objavljivane u mnogim časopisima i knjigama, te izlagane u galerijama diljem svijeta. Godine 1973. producirao i režirao svoj televizijski program na kabelskoj televiziji Manhattan, koji je zbog svoje kontroverznosti bio cenzuriran, te je izazvao ozbiljne skandale i radikalne promjene na kabelskoj televiziji. Bio je to prvi Underground show na Američkoj televiziji, pa njegova autora možemo smatrati jednim od prvih u video umjetnosti kableske televizije. Isto tako, kao prvak računalne grafike pravi, 1977. - 78., dizajnira i izrađuje računalni slikarski stroj (koji je uvelike prethodnik ink jet pisaču/skeneru), te godine 1979. održava svoju prvu samostalnu izložbu računalnoga slikarstva u Galeriji Shafrazi u New Yorku.

Prije toga, od 1965. do 1970., Anton Perich živi i djeluje kao slikar, pjesnik i filmski redatelj unutar skupine *Lettrist* (Lettrist Group) u Parizu, Francuska, u kojemu od 1967. do 1969. stvara i vodi međunarodni underground filmski program pri Američkom centru na Bulevaru Raspail (Boulevard Raspail), prikazujući filmove Heliczera, Iimure, Mekasa, Warhola, Lemaitrea, Bassana, Audera, itd.

Međutim, prije Pariza i New Yorka Anton Perich se rodio kao Antun ili Ante Perić, i živio u Konavlima, možda u Đurinićima, u blizini Dubrovnika, na jugu Hrvatske. No, na žalost, Biografski leksikon HLZ-a došao je tek do šeste knjige, I - Kal, a Leksikon hrvatskih pisaca, kao ni Hrvatska enciklopedija, ne bilježe ni Antona Pericha ni Antuna Perića po njegovim djelima. Jezik koji prvo sluša i progovara je materinski hrvatski jezik, u kojemu se zadržava cijeloga života, u kojemu

igra njegovo najintimnije bilo. I koji mu toliko znači da na njemu piše pjesme, progovara prvom od umjetnosti. Te su pjesme zapusi, kao kovitlaci vjetra što izvija se i raste i savija se, poput bure, široka, juga il maestrala. I u njih sve stane, sva iskustva stečena svijetom, u te kovitlace vjetra što opet raste u vis, u visine. To su kuće od oblaka i kućice u svemiru, skrite od vlastita jezika, što evo zabljesnu kao iz mraka. I bljeskaju, bljeskaju, dugo. A kada se vrate doma, u kuću vlastita jezika, kada zašume i zašumore, kada se razigraju s drugima, kada zazvone među brdima, tek onda možemo govoriti o njihovu punom i pravom značaju. Ritam vjetra i ritam plesa u središtu je ovoga pjeva. I lepet ptičjih krila, igra paperja, i glazba samotna čovjeka što se sutonom spušta kroza krošnje, u valovlje, možda u osamu Mljeta.

Pjesme je objavljivao u časopisima *Dubrovnik* u Dubrovniku, *Mogućnosti* u Splitu i *Telegramu* u Zagrebu, te na *Hrvatskome radiju*.

DRAGICA RAJČIĆ rođena je u Splitu, u Hrvatskoj, godine 1959. Saznajemo to u kratkom životopisu priloženom u njezinoj knjizi *Polovične pjesme jedne useljenice*, Eco-Verlag, Zürich, 1994. Živi potom u Australiji, gdje je i maturirala, a onda od 1978. u Švicarskoj, u kojoj radi kao spremačica i domaćica. Udana je majka troje djece. Pisati počinje u Švicarskoj, godine 1972., a prve pjesme i kratke proze na hrvatsko-me jeziku objelodanjuje u hrvatskim listovima. Pjesme na njemačko-me jeziku pojavljuju joj se u književnim časopisima, a zatim i u antologijama. U Hrvatsku se odlučila vratiti godine 1988., ali nakon srpskoga napada na Hrvatsku 1991. bježi s djecom ponovno u Švicarsku, gdje nastavlja s javnim djelovanjem, kojega sada veže uz ratna zbivanja u domovini. Knjiga pjesama *Život vaš natrag*, iz godine 1992., a nakon ponovljenoga izdanja *Polovične pjesme jedne useljenice*, prvotno objelodanjene u nakladi Narziss i Ego, St. Galen, 1986., Dragica Rajčić objavljuje knjigu kratkih proza *Samo dobri idu u nebo*, Eco-Verlag, Zürich, 1994., pa pjesme *Post bellum*, Edition 8, Zürich, 2000. i *Knjigu sreće*, pjesme, 2004., kod istoga nakladnika. Napisala je tekst za kazališnu predstavu *Jedan komad čistoće*, igran u Schaffhausenu, Münchenu, kao i u nekim švicarskim gradovima. Nagrađivana za spisateljski rad nagradama Münchner Adelbert-fon-Chamisso-Förderpreis i Förderpreis grada Merana u Italiji.

Autorica nam šalje dvadeset pjesma iz *Knjige sreće*, u prijevodu Ante Mate Ivandića, pouzdanoga prevoditelja iz Beča, pa iz njih prosuđujem glas ove *useljence*, koja pjeva budno motreći iz kuta *Ausländera*, stranoga, tuđinskog radnika, i istodobno odražava stanja svakoga stranca, *Fremdena*. Na žalost, ne mogu oćutjeti u cijelosti, zbog nepoznavanja njemačkoga, onu puninu koju postiže Dragica Rajčić, primjerice u pjesmi *Nakon večeri poezije*:

*Zašto ne pišete?
na materinskom jeziku
dopire iz zadnjega reda*

*muškarac prosijede glave.
(da poštedim majku, ne kažem ništa)*

*Publika znade
da pred njom sjedi neka
koja zaobilaznicama pokušava
od njihova jezika
naparaviti maćehu*

*Pišući jastvo
kaže govoreće jastvo
jest egzorcist riječi
da bi im nanijela
bol - homeopatski zauvijek.*

*Uživajte
isprobavajući tuđinsko?*

Očito Rajčićeva, kao niti jedan hrvatski pjesnik do sada, pronašla je u njemačkom jeziku pravi medij propitivanja, u kojemu propituje i jezik, ali i svoju sudbinu i sudbinu svojih i inih sličnika. A taj se usud sprema velikoj množini budućega globaliziranoga svijeta, i zato je dragocijeno njezino zaranjanje u te umnogome *šporke* vode. Ona ih svojim pitanjima čini razvidnijima, pa i ne vidjela izlaza:

*Ljetna kiša usred pjesme
obitelj popravlja razbijene iluzije
peče se janje
Dalmacija otiskana kao proizvod za svakoga
domaći dobivaju ratnu mirovinu
i voze se k mesaru
u mercedesima*

*Za sutra se najavljuje
prirodni ulazak u Europu
je pred nama
Ja istupam
Švicarska zastupa moje
triježno
odbijanje
protiv čega*

(Politička)

Jednostavno, moramo joj vjerovati, i kada je čitamo u prijevo-
du, jer ona je unutra, potpuno u kloaki, okušamo to, to na to vonja. A
uvijek s brigom o zemlji - *dok će moja / od mina očišćena zemlja / isto
tako / biti nastanjiva / i bez mene*. Zemlja je ona koja te u cijelosti pos-
vaja, osvaja, guta i proganja, iako si negdje daleko - *Zemlja / čiju pu-
tovnicu / pletem od / trnova konca iz sna*.

S ove strane mosta, New York, 2008.

(Informe sobre la creación de América del año 1558 después de la encarnación de Cristo mientras que en la tierra croata gobernaban el rey Ferdinand de Habsburgo, el duque Lorenzo Priuli, el sultán Suleiman el Grande y las almas, Gian Pietro Caraffa papa - Pablo IV.
Yo Stipan, virtuoso y escribano naval, escribo esto bajo juramento como testigo y participante en el asunto)

En el comienzo

El barco de Ragusa se rompió
(parece que San Vlaho se durmió)
El cacique de los Hatteras a los viajeros empapados recibió
Sus indios siguiéndole dijeron en la traducción
Toda nuestra tribu, dignos señores, está a vuestra disposición
Agradecidos los náufragos les ofrecieron
En un rosario
Semillas de algarrobo
(Oh, esto sólo pueden hacerlo los croatas)
Y hambrientos comieron sabrosas ensaladas indias
Ya comidos y bebidos
Primero el Señor Dživo como suya reconoció
Una hermosa Eva
Sin importarle su color
Y cuando ella concibió y un hijo le dió
Croatan como nombre le pusieron
Bañandole en agua de manantial
Una suerte inmensa por el bosque se extendió
En el amor el cabello negro con el rubio se entrelazó
Džono Maro Luko Pasko y demás
Reconociendo a sus Evas de piel roja
Dieron base a su nueva patria

El séptimo día

Toda la tribu croata descansó
Y los salmos de los primeros felices americanos cantó

*Traducción del poema al español, Marija Roščić, Zagreb
Šešelj - Cetin: Amerika, Croatan, America, Zagreb - Toronto, 1988.*

III.

TRI MLADA SYDNEYSKA GOSPODINA

Tri mlada gospodina, tri hrvatska studenta koji su ovih dana iz Australije, iz Sydneya, New South Walesa, pristigli u domovinu svojih otaca, u Hrvatsku. To su, mogu reći, i moji prijatelji, Branimir Rončević i Vice Batarelo, te njihov prijatelj Šimun Šoljić. Za boravka u Australiji, gdje sam upoznao Vicu i Branimira, a gdje sam s Vladom Gotovcem, Perom Budakom i kiparom Antom Starčevićem, sudjelovao na simpoziju *Hrvatska i Hrvati u XX. stoljeću*, stanovao sam u kući Branimirova oca Frane i majke Branke, odakle smo jednoga dana išli u posjet Batarelovima. Sjećam se, tamo su nas, uz gospođu Milku i njezina supruga Dragu Ivana Batarela, dočekali i njihovi gosti profesor Ante Kadić i Vlado Gotovac. Bila je to uzorna farma na sydneyjskoj periferiji o kojoj bi se moglo toliko lijepog pričati, ali ovdje nije mjesto ni vrijeme, pa možda nekom drugom zgodom. Ali, čini mi se da će biti svrhovito ispričati jednu zgodu o Batarelovu susjedu Kinezu, koji nas je dočekaao radeći na svome posjedu i ne podižući glave prema nama, koji smo kao pravi hrvatski južnjaci, galamili dosta glasno, da su nas mogli i u Kini čuti. U kući smo se zadržali uz jelo i piće, pa onda obilazeći hangare s nesilicama, razgledavali okolicu, pogledavajući prema našem Kinezu koji je svejednako čučeci pljevio svoje lijehe. Naši domaćini vele, tako je od jutra do večeri, i iz dana u dan. Pričam to kako bismo prenijeli tišinu i radinost tih marnih ruku, te i nešto naučili od Batarelovih australskih susjeda iz daleke Kine.

No, mi smo četvorica sada u Zagrebu, sjedimo opušteni, a Vice se zanima za tekst koji ću, kažem mu, govoriti za koji dan, kada oni već napuste Hrvatsku, na tribini za koju se nadam da će prekinuti Hrvatsku šutnju. Uistinu mi je neizmjereno žao što nisam mogao biti nazočan prije nekoliko dana prvom socijaldemokratskom razmišljanju u nas - čita Vice na glas, svojim australsko-hrvatskim, moj tekst - o mogućnosti organiziranja socijaldemokrata u Hrvatskoj. I premda mi neki u inicijativi socijaldemokrata u taj žal ne vjeruju, on je istinit i iskren i nije nespojiv s mojim nazočnošću na večerašnjoj tribini prvoga javnog

razmišljanja o mogućnosti organiziranja Hrvatske demokratske zajednice. Ja, naime, svim silama podržavam svaki iskreni demokratski događaj u ovoj zemlji, koja predugo samo u svjestima svojih najpoštenijih sinova, u njihovim snovima, zna što je i kako izgleda hrvatska demokracija. Složit ćemo se tu svi da je paradoksalno i nama, a svijetu posebno neshvatljivo, da smo u Europi, a tako daleko od njezinih tečevina, što se prava naroda tiče. Premda paralelno već stoljećima ravnopravno sudjelujemo u stvaranju svih drugih njezinih vrijednosti, posebice umjetničkih. Mislim da nije potrebno navoditi sve hrvatske diionike u stvarnim vrijednostima europske kulture i civilizacije - od Marka Marulića do svih današnjih gasarbeitera. Dakle, nisam mogao otići na ono socijaldemokratsko popodne stoga što sam bio gostoprimom nekolicini mladih australskih Hrvata, sveučilištaraca - Šimunu, Branimiru i Vici, svima rođenima u Australiji - Sydneyu, New South Walesu. Rekao sam, neizmjereno držim do i najmanjeg tračka demokracije u ovom prostoru. No, isto tako, neizmjereno držim da je značajna naša veza s onom navodno brojčano trećinom, polovinom ili kako neki čak tvrde i čitavim jednim hrvatskim narodom izvan domovine. Jedno da kažem, krnja bi bila, po mom sudu, svaka hrvatska demokratska misao i ne će moći pretendirati na hrvatsko ime, koja ne bude u svom programu i u svom radu imala određen odnos prema hrvatskom iseljeništvu i jasnu projekciju mosta između domovinskih i raseljenih Hrvata. Mora postati činjenicom, svagdnvicom, da je prošlo vrijeme kad su svi Hrvati u iseljeništvu bili ustaše, slovili za ustaše. Naravno, svi oni koji nisu zatajivali svoje nacionalno ime.

- Gospodine Šešelju, to je dobro, meni se čini da je to dobro.

- Hvala, Vice, hvala.

- A vidite kakva je stvarna situacija vani. Čim iziđu iz ovog prostora, a tako je bilo vazda, pa i danas, to je sudbina i drugih naroda, htjeli to oni ili ne, postaju građani država u koje se nastanjuju. I budući danas već uglavnom napušten, ovaj poznati američki lonac za preta-panje naroda i stvaranje novih nacija, sve više postaje principom svjet-

skih država, posebno velikih država useljenja, multikultura.

- Meni se čini da treba biti balkanski glup, pa misliti da se u takvom loncu može prekuhati sve ono što nekom na um padne.

- Multikultura pruža narodima koji u njoj žive, neizmjerne mogućnosti kulturnog, prosvjetnog, sportskog i svakog drugog življenja. Za usporedbu samo, Sydneyski državni radio SBS emitira program na 64 nacionalna jezika. Na sveučilištu Macquorie pruža se prilika, osim studija nacionalnih jezika i kultura, neizmjerni komparativni studiji jezika, a to je i cilj sveučilišta, jer ima na dlanu lepezu svjetskih jezika, u živom suodnosu. Naime, kad izađu iz onoga prostora, ljudi, htjeli to oni ili ne, vani su pripadnici određenog naroda, Hrvati, normalno, hrvatskoga.

- Ukoliko, zbog određenih strahova, trauma, a o tome je ovih dana na Zagrebačkom sveučilištu branio doktorsku dizertaciju fra Šimun Šito Ćorić, znadete ga, naš uvaženi „gastarbeiter“, o traumama hrvatskih iseljenika. Oni normalno žive kao pripadnici naroda i državljanji svojih tzv. novih domovina. Istina, svi mi ovdje nacionalno smo ono što jesmo i građani smo Hrvatske. Svi oni koji su rođeni diljem svijeta, uistinu diljem svijeta, rođeni npr. u Čileu, u Njemačkoj, Južnoj Africi, osjećaju to. A da nikada nisu vidjeli Hrvatske. A budući da je Hrvatska nacionalna domovina hrvatskog naroda, njezina je i ustavna obveza brinuti se o sudbini iseljenih Hrvata.

- Vi sada imate bolju sliku, ti imaš priču, jer ti si to vidio svojim očima. Mene zanima, sad na kraju kad odlaziš, kako bi mogao sažeti svoje dojmove?

- Žao mi je zbilja što odlazim. Zbilja sam osjetio da je ovo moja druga domovina. Ja baš i ne patim za Sydneyem.

- Je li prva ili druga domovina? Koja ti je sad prva, a koja druga?

- U ovom trenutku, ovo mi je sada prva. Ja uživam ovdje, u Zagrebu, u Splitu, u Mostaru. Osjećam se ovdje dobro. Puno sam vidio i još analiziram sve to. Sigurno ću se vratiti, vidim to.

- Slika ti se malo promijenila?

- Mislim, dosta se mijenja. Televizija, tisak, sve je sve više i više otvorenije. Znam sad u Zagrebu se puno stvari događa.

- Kad budete imali neke tribine, razgovore, možda ti kasnije napraviš bilješke ili snimiš to, da ne zaboravimo. Jako će nas zanimati, to nisam Luki Budaku pisao, premda sam o tome govorio na radiju, što će bit s onim snimljenim simpozijom, hoće li praviti zbornik? To pitaj Luku, to me zanima.

- Hrvatska zajednica, u Sydneyu, ima dosta nedostataka. Starija generacija je dosta daleko od stvarnosti. Mi smo mladi, novi val mišljenja, bolje ćemo shvatiti tu stvarnost. Samo to će trebati neki pravi kontakt s određenim ljudima. I treba što više putovati...

- Šimun je isto o tome govorio kad smo bili u Čakovcu. Baš dojam kontakta s ljudima, nepoznatim ljudima, pa čak sve do rodbine.

- Ja sam mladima u Sydneyu neke stvari otvoreno govorio. Oni su se začudili. Ali ako se čita tisak sve se vidi, ja sam primijetio tu slobodu, a narod još nije prihvatio tu slobodu, ne zna kako se treba postaviti.

- Nije narod od jučer. Narod je uvijek oprezniji. Narod je mudar.

- To je nešto što ja mogu za sebe osobno reći. U Australiji sam ja navikao na slobodu - što bi mislio, to bi i rekao. Kod nas svi onako, otvoreno govore, slobodno.

- Jedanput je jedan glumac rekao, Fabijan Šovagović, kad je igrao u mojoj drami: „Tvoja je rečenica točna!” Mislim da je i u ovom tekstu upravo problem točnost. Ja volim izravnost. Ovdje se to polako otvara. Ima narodna poslovice: „Koga su zmije klale i guštera se boji.” Narod je takav. Uvijek je oprezan narod. Narod uvijek čeka. Zato je bitno da postoje intelektualci, oni koji idu prvi, koji idu prvi i u zatvor.

- Zato ja nisam došao kad sam bio mlađi. Sad sam došao kad sam malo stariji, više znam, na fakultetu sam. To je važno, da vama dolaze mladi ljudi, koji više znadu o tom, a ne da vamo dođu kao djeca.

- I da može razumjeti i one loše stvari, a ne da sudi kao naši stari. Nije po mom sudu primitivnost razmišljanje naših starijih iseljenika, oni kad dođu samo govore kako je u Njemačkoj, kako je u Australiji, oni već nakon godinu-dvije kažu „a u nas” ono, a „u vas” ovo, kao da ovo nije njegova jedina Hrvatska. Sve je ovo „u nas”, a sve ostalo „u vas”.

- Još da kažem svoj dojam, kad sam prvo došao, npr. Branimir i ja smo uspoređivali kako je ovo, kako je ono, slabo, kako je u Njemačkoj, kako je u Australiji, kako nema ovog, kako nema onog, a vidiš čovjek se privikne i na to.

- Ne treba se pomiriti! Mi trebamo težiti k onome što je tamo bolje.

- Nemojte poučavati one koje je teško poučiti! Vi organizirajte za mladež, s time da kažete da svi drugi zainteresirani mogu doći, ali organizirajte za mladež. Ove teme teško razumiju naši mladi, a kamoli tek Nijemci, Englezi itd. Treba dogovoriti da to ljudi na sveučilištu organiziraju. Ne praviti propagandu, pamflete. Mi mislimo da ovaj „Most”, „Bridge”, koji na svim jezicima izlazi o hrvatskoj književnosti, on je krivo postavljen, ono, kao informiramo druge, i želimo da on bude za plasiranje hrvatske književnosti vani, ali prvenstveno među hrvatske iseljenike vani, koji su sigurno najbolja veza sa sredinom u kojoj žive, njemačkom, kanadskom, australskom itd. Jer kad ti dobiješ npr. časopis, kad uzmeš nekog Kranjčevića ili Šimića ili suvremenog i imaš sve to na hrvatskom i engleskom i vidiš da je to dobar prijevod, ti znaš da on ima tamo nekog prijatelja svog koji se bavi kritikom ili imaš Marka Marulića prevedena i vidiš prije pet stotina godina kakva je hrvatska književnost bila. I on to čita, ne zna hrvatski, ali čita na engleskom, i ti znaš da je to dobro, na engleskom. Ti ćeš se izboriti da zaživi to tamo.

- Ti si na putu da se vratiš.

- Ostat ću u kontaktu.

- Rekao si ono za auto, radio... je li ti to stvarno puno znači u životu?

- Ja bez toga mogu živjeti, ali to je normalno za nas - auto, dobra kuća, svoja soba. A neki ljudi pate za tim. Meni je dosta razgovor sa ljudima, biti u ugodnom društvu, to je meni važno.

- Pa, meni je više to duhovno, nego materijalno.

- A našim starijim?

- Materijalno i koliko će jest, što će jest.

- Sad vidiš da je i ovdje tako.

- Ne čitaju svi narodi, neki više, neki manje, ali gadno je tamo gdje se uopće ne čita.

- Nama se čini da su nove, mlađe generacije ovdje, ovako, moglo bi se čak tako reći, vrlo nemoralne, da nema nikakvih svetinja.

- Pa, to sad zavisi kakva si osoba.

- To su moji dojmovi iz jednog maloga gradića, sad ne znam u Zagrebu, vjerujem da je već drukčije.

- Nama se čini da ovdje već više nikome ništa nije sveto, što se tradicije tiče, da su ženske tisuću puta gore od muškaraca, da su mladi dečki tiši i mirniji nego ženske, da su one agresivne. Ja imam dojam da je vani na zapadu čak tradicionalnije, da se više drži do tih stvari.

- To je istina, ali to sve zavisi s kim se družiš.

- Ja mislim da je nacionalna svijest veća u nas, nego u ovih ovdje.

- Mislim da je to zato što ovdje svi znaju da su Hrvati i nije ih briga za to, a kod nas je borba za opstanak. Što to znači biti Hrvat, nego borba za identitet.

- Mislim da je čvršća i tradicija i odnosi... obitelji su u Australiji, u Kanadi, kompaktnije, čvršće, nego ovdje, jer imaju manje problema.

- Ta obitelj to je ta mala Hrvatska. Kod nas će roditelji uvijek reći „ti trebaš samo sa Hrvaticom, ti trebaš samo sa Hrvatom” i to se drži, o toj se temi samo govori, i kumovi, i prijatelji, i rođaci...

- Koliko to iritira, koliko to odbija?

- Neki roditelji to forsiraju i to je onda negativno. Treba to pustiti mladima, da oni to sami pronađu.

- To je onaj slučaj, kad je onaj s brkovima, sjećaš se, kad se digao onu večer na kraju, kad je rekao: „Dok ja njega hranim to mora bit tako! Jer, ja znam što valja!”

- Roditelji su živjeli u Hrvatskoj i imaju one poglede od prije trideset godina i onda oni probaju svoju djecu na tome držati.

- Upravo neki doživljavaju tragedije u obiteljima. Djeca im ne znaju hrvatski, ne žene se za Hrvatice. Zašto? Jer oni polaze s ovim: ima tamo negdje Hrvatska, mi ćemo se jednog dana vratiti, i oni čekaju. A djeca se rodila u Kanadi i rezoniraju normalno, slobodno. I što je? Ne zanima ga ni taj njegov jezik, ta njegova Hrvatska, niti način odmaranja, niti način provođenja vikenda na njegov način, oni bježe, odlaze.

- To je taj strah od roditelja, što je ostao od prije trideset godina, u ovom sistemu. Kad oni taj strah prenose na svoju djecu, to je taj sukob generacija.

- Sad mi još jednu stvar reci, Vice, materijalno, koliko je ovaj tvoj boravak u Hrvatskoj, koliko je težak za tebe i tvoju obitelj, i bi li to mogli podnijeti svi naši u Australiji?

- Sad ću ti samo reći, košta me 2000\$. Ja sam išao po Europi, po Europi sam puno potrošio, a da dođem samo vamo u Hrvatsku, ne bi toliko potrošio, ni pola što sam potrošio. Može čovjek zaraditi, raditi neki posao part-time. Ja sam prije dvije godine radio na građevini i tu sam zaradio. Može se naći posao i zaraditi i onda nam roditelji još malo dadu. Bitno je da mladi dođu kad su malo zreliji, a ne ono s 13-14 godina.

- Dakle, misliš da materijalni problem, novčani ne bi bio?

- Tamo Hrvati imaju barem dvije kuće, dva auta, zemlju, a da ne može za svoju djecu barem da plati put, da dođe nekoliko puta u životu.

- Kad bi postojala mogućnost ovdje da se plati put djeci, pa da

odu tamo na razmjenu, na razini sveučilišta, na razini nekih organizacija, institucija.

- Neki mladi tamo ono malo što pjevaju, divljaju, to je njihova Hrvatska, ima masa tih koji uopće ne poznaju što je prava Hrvatska. Oni još misle da vamo žive na selu, oblače se kao seljaci, sviraju onu... gangu, uopće ne znaju za moderan hrvatski život danas.

- Mislim da će drugi put biti bolje, drukčije.

- I jezik će onda bolji biti. Ha, ha.

- Neka, nema veze, dapače, to ima svoju težinu, kad se čuje i vidi da to nije hrvatski hrvatski, ali da je to želja, napor, volja.

- Ja mislim da se između nas mladih isto počinju formirati te klase, tko ide na sveučilište, tko radi, onda ovi klinci. Mislim da mi studenti trebamo što više ulaziti među one koji ne znaju te stvari, informirati se, obavještavati se.

- To je kapitalna stvar. „Hrvatska znanstvena zaklada” upravo je ono mjesto gdje bi trebali okupljati, pristupati i oni, ne ići protiv ovih drugih. Oni se ne moraju slagati u cijelosti, bitno je da nitko ne može prigovoriti ništa.

- To mene vuče vamo, što sam vidio ovdje došao bi ovdje živjeti, a nekad si mislim gdje bih mogao više napraviti, vani ili ovdje?

- Ti ćeš letjeti i tamo i vamo. Dođi ti ovdje kad god hoćeš, imat ćeš mjesta. Samo je bitno, to sam ja rekao Branimiru kad smo razgovarali: Nemoj slučajno, niti u ludilu, ni jednoga trenutka osjećati neki kompleks zbog jezika, zbog ovoga što niste tu rođeni, ovo je vaša domovina. Na ovaj stol imaš jednako pravo ti isto kao i ja, na ovaj Zagreb, kao i svi Hrvati koji su rođeni prije tisuću godina i koji će biti rođeni za tisuću godina. Jednako pravo. Svi ga mi gradimo, bili mi ovdje, ne bili mi ovdje, oni iz Južne Amerike, Južne Afrike, Australije, Kanade, oni koji nikada ne će doći, oni uvijek imaju pravo, imaju pravo napisati pismo, naslovit ga glavnom hrvatskom gradu Zagrebu i napisati volim te, ne volim te, smrdiš mi, mirišeš mi, imaju svi pravo, jer

Zagreb nije samo grad, ulice, Zagreb je povijest, duhovni centar. Mislim, futuristički gledano, svijet će na kraju biti izmiješan, svi će na kraju biti mješavina naroda i onda će se znati da je tamo negdje ponikla grčka kultura i iz nje zapadna kultura, znat će se što je značio Pariz u povijesti tog svijeta, a što je značio Zagreb.

- Svijet i Zapadna Europa sad ide prema internacionalizmu.

- Ali, ne će nitko odustati od onog svoga. Zašto se ovdje to nije moglo napraviti? Zato što su htjeli da se odreknu svi nečega svoga i Makedonci i Slovenci i svi da se odreknu nečega da bi nešto nastalo. A ne, da tebi netko dođe za ovaj stol i kaže: Odreknite se vi kave, mi ćemo popiti vašu kavu.

- Meni je sad žao da ja ne mogu ostati još mjesec dana.

- Drago mi je zbog toga što sam ipak uspostavio vezu s mladima. Putovanja imaju smisla, ova naša, isključivo zbog toga da se konfliktira s mladima, jer od stotinu ako jedan, dva, da ne kažem deset, prihvati nešto, shvati nešto, zagriže, uhvati ga nešto, to je velika stvar. A stari je ili dobar ili loš, ili praktičan ili nepraktičan, ili koristan ili nekoristan, teško ćeš ga i ti, a kamoli ja promijeniti. On je čovjek formiran, on ima svojih godina, svojih iskustava itd. One njegove zablude teško je lomiti, koje on ima. Ti ćeš ih prepoznati, možda će on neku i prihvatiti, ali ono što ti kažeš bratu, to će biti puno korisnije.

- Mladi tamo imaju sve materijalno. Imaju aute, imaju svoje sobe, puno više su odlučniji, imaju neke ciljeve u životu, imaju neke planove, ja ću postati ovo ili ono, a ovdje, zato što je situacija takva, mladi hoće da uživaju, da zaborave na to što se događa.

- Ovdje su mladi bez cilja.

- Da, upravo to. Idemo prema tome da stvorimo svoj business, svoju firmu, tako nešto.

- Ta njihova besciljnost jest unutrašnja, ali ona je zato jer okolo nema cilja. Sve je neizvjesno. Ti imaš tu na tisuće ljudi koji završe fakultet. Ali ima tu jedna druga stvar, koja je ružna. Ja bih se usudio reći

da ovdje mladi imaju sve skoro kao i vi vani, ali nažalost bez vlastitog rada. Ovdje su roditelji spremni do bankrota ostvarivati želje svoje djece.

- To je kod nas drukčije, sve. Tamo mladi imaju ambiciju imati svoj posao, svoj novac zaraditi.

- Ovdje u jednom razredu imaš bogatijih i siromašnijih. Meni je logika, ako želim imati ono što i ovaj bogatiji, onda ću ići subotom raditi. Ali ovdje ne. On maltretira npr. nekog siromašnijeg roditelja, koji mora raditi duplo ili na ne znam koji način doći do nekog novca da bi mu osigurao to. To je to, sasvim obrnuto, sasvim krivo. Ti ćeš se pobrinuti sam da to dobiješ. Ili kad postigneš taj i taj rezultat. Onda ćeš dobiti to za nagradu. Ovdje mladi ništa ne rade. Oni nisu sposobni odnijeti smeće u kontejner. A sve hoće imat. Oni znaju za svaku novu ploču koja je sad tiskana, svaku grupu rokera u Sydneyu, u New Yorku, u Tokiju i oni kažu hrvatske su ploče loše, mi hoćemo londonsku.

- Nisu to svi, ali velika većina. U početku kad smo mi došli, pričali smo sa nekim mladima i odmah se osjetila ta zavidnost - ti imaš to, ja nemam, ne ću s tobom pričati. Nije to direktno rekao, ja sam to osjetio, a onda sam ja trebao pokazati da meni nije stalo do tog materijalnog. Jedna mi je cura rekla, ona je bila u Australiji, vidio sam je kad je tamo bila. To je taj šok, koji svi mladi koji dođu ovamo trebaju proći. Ja sam mislio; ja sam došao iz Australije u Hrvatsku, svatko će me lijepo primiti. Nažalost, to nije tako, a to bi trebalo biti tako. Puno mladih su zavidni - ti imaš, ja nemam.

- Kad naši dođu iz Bosne, onda kažu: Joj, kako to nas ne prihvaćaju! Oni imaju potrebu da ih se u Zagrebu nosi na dlanu. Ti ćeš naići na mene koji sam normalan, koji ću biti sretan da sam s tobom, da sjedimo, razgovaramo, drugi će ti biti ovakav, treći onakav. Treba znati da je to tako. Nisu te ni u Parizu primali svugdje. Hrvatski je narod kao i svaki, ima svakakvih, pametnih, glupih, debelih, mršavih.

Ovaj razgovor vodili smo negdje početkom 1989. u Zagrebu.

Mladi Hrvati Vice, Branimir i Šimun uskoro su se vratili svojim kućama u Australiju, u Sydney, a ja sam ostao u Zagrebu gdje sam dne 28. veljače 1989. i pročitao onaj tekst na tribini Društva hrvatskih književnika u društvu s dr. Franjom Tuđmanom i prijateljima, a u nazočnosti preko pet stotina ljudi koji su došli skupa s nama prekinuti povijesnu Hrvatsku šutnju. A to sam bio obećao i Vici Batarelu. Danas Vice Batarelo živi u Zagrebu, gdje je zamjenik ravnatelja Hrvatskoga Caritasa. A Branimir je poduzetnik u Sydneyu i vjerujem da je pošao časnim stazama svoga oca Frane i majke Branke. Na žalost, onda sam se u Zagrebu zadnji put oprostio od Šimuna, koji je u Australiji oduzeo sebi život. Saznajem to od Vice, tek sređujući ovaj tekst za objelodanjivanje, u kojemu ne razaznajem posve koja je čija dionica. I bolje da je tako, jer među njima je sigurno i Šimun. Žalim za njim i zazivam pokoj vječni, daruj mu Gospodine!

GORNJI BOGIĆEVCI

Sutra, 3. lipnja 1995. Jutarnja molitva, u crkvi sv. Marka. Sabrani s Meštrovićem, s Kljakovićem... u miru mira Gornjega grada. Dok iz njihovih zapamćenja, pisanih daleko od zabranjene im Hrvatske, naviru obrazine srpskih politikantskih spodoba i ostalih protuhrvatskih protuha, žbira i ubojica. Dojučerašnje „literarne osobe” iz Meštrovićevih *Sjećanja na političke ljude i događaje*, kao i iz Kljakovićeva knjige *U suvremenom kaosu*, naša su današnja zbilja, naši su sadašnji ubojice, rušitelji svega što je hrvatsko, a posebice svetinja: samostana, crkava, Banskih dvora, dvoraca, staračkih domova, dječjih vrtića, obiteljskih ognjišta...

Kroza još sneni Zagreb vozimo se prema auto-cesti, prema Ivaniću, Kutini, Novskoj, Okučanima. U daljini Papuk. Mjeriš ga tek po zvoniku pravoslavne crkve koji jedini nadvisuju mjesto. Iz razorenih i spaljenih kuća razrasla se četverogodišnja stabla, poneko već nosi zamjetne plodove. Napokon ove godine bi ih mogao brati i njihov pravi vlasnik. Ukoliko je živ i ukoliko preživi ovu sliku samonikla voćnjaka u dojučerašnjoj spavaćoj sobi vlastite obiteljske kuće. Slične slike hrvatskih domova, razorenih još na početku svesrpskoga protuhrvatskog rata 1991., nižu se i dalje sve do našega odredišta - Gornjih Bogićevaca. Nekoć bogata sela na pitomu brijegu, a danas niza četverogodišnjih razvalina i zgarišta.

Sutra su Duhovi. Oko stare višestoljetnim uresima ovjenčane župne crkve Duha Svetoga, okupit će se duhovi onih koje je stoljećima povezivalo to sveto mjesto. Doći će oni s vrha seoskoga brijega, čije su grobove oskvrnuli srpske „delije”, orgijajući pijano nad njima, brišući im imena, razbijajući im svece zaštitnike, razapinjući nad njima ponovno Krista, krađući im mramorne ploče s grobišta... ostavljajući nedvojben i „vascelu svetu” prepoznatljiv srpski rukopis. Doći će sutra na prag svoje župne crkve i nemalena postrojba mladića u odorama Hrvatske vojske, koje je zadnje pokosila ona ista zaplotnjačka prijetvorna srpska ruka. Doći će s raznih strana, s privremenih svojih

počivališta, iz posuđenih grobova.

Sutra je blagdan Duhova i sutra je po prastaraj slavonskoj hrvatskoj pučkoj navadi *kirvaj* u Gornjim Bogičevcima. I mi smo došli pomoći, očistiti i urediti, poravnati prostor oko jednoga crkvenoga praga, koji je jedini ostao kao spomen na krasoticu crkvu Duha svetoga u Gornjim Bogičevcima. Sve ostalo sa zemljom je spravnila sotonska ruka. I, doslovce, kamena na kamenu ostavili nisu - samo jedan prag. No, nama je taj prag dostatan da na njemu sazidamo hram iz kojega će nam vazda zračiti sedam darova Duha Svetoga: duh mudrosti, duh razuma, duh savjeta, duh jakosti, duh znanja, duh pobožnosti i duh straha Božjega.

S nama je na istome poslu i poveća skupina istarskih Hrvata, koji dolaze i pomoći i duboko se pokloniti patnjama ovoga dijela Lijepa naše. I nešto, daleko značajnije i jače od pukoga slučaja, ovih je dana htjelo da se u oslobođenim Okučanima pronađe jedna rijetka spomen-knjiga gornjobogičevskog seoskoga učitelja, sa zapisom iz godine 1918. Tamo se nahodi kako je te godine iz Istre u Gornje Bogičevce pristigla skupina od dvanaestero na smrt izgladnjele djece. Inače, pamti se, Slavonija je tih godina udomila i prehranila mnogu obitelj i posebno mnogo djece iz onodobne naše sirotice Istre. Danas joj se dobro dobrim vraća. Žuljem i zahvalom na drevnoj istarskoj čakavštini.

Poslijepodne obilazimo okolna sela, ovaj *bljeskom* posebno osvjetljen dio hrvatske zemlje. Sve je hrvatsko uglavnom razoreno. Srpsko je uglavnom ostalo čitavo, ali otvorenih vrata, napuštenih dvorova. Zlo koje su počinili vazda će im biti za petama, ma koliko daleko bježali. Dok naš puk već razgrće svoje razvaline, raščišćava ih i snuje obnovu. I djevojke i snaše pripremaju oprave za sutrašnji blagdan Duhova. U ovim dušama, očito, nije nikada razorena njihova stara crkva i nije nikada zgasnula potreba za raskošjem kirvajom. Premda je u današnje podne, nakon četiri pune godine, zazvonilo crkveno zvono, izdignuto na četiri stupa, svi su slušali onu staru zvonjavu što i dalje dopire

iz visoka crkvenog zvonika. Stoga će sutra, na ovoj ledini što smo je danas zajedno poravnali, biti puka hrvatskoga prepuna nerazoriva gornjobogićevska crkva Duha Svetoga.

Na nama je još, neodgodivo, da poput spomenutih Meštrovića i Kljakovića, iz našega pamćenja u knjige zapamćenja upišemo sve ono što smo ovih teških godina doživjeli, vidjeli, čuli... kako bi zavazda ostala i istina i opomena.

Hrvatsko slovo, br. 7., 9. lipnja 1995.

Hrvatska jest, Zagreb, 1999.

PUT U REŠETARE

Franjevački samostan Cernik, 3. lipnja 1990.

Dočekuje nas fra Ivan Sršan, koji u ulozi domaćina odmjenuje izočnoga gvardijana samostana. Ulazimo u lijepu baroknu bogatu crkvu. Orguljama ispunjena nas crkva prihvaća. Orguljaš je Vinko Sokić, orguljaš u ovoj crkvi još od svojih mladenačkih dana.

Fra Ivan, ispričavši nenazočnoga gvardijana pozdravlja, veli, tako uvažene goste. Dobro došli u ovaj naš crkveni i Božji dom. Ja vjerujem da ste vi svi, ili većina vjernici, te vas pozivam na pozdrav Gospodinu, na molitvu. Križamo se. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen. Predmoli „Zdravo Marijo”. Molimo svi. Radujemo se svima vama, uvaženim gostima, što ste došli ovdje u Cernik k nama. Ovo je inače uvijek bilo mjesto gdje se njegovala i vjera i narodnost.

Nešto posebno mi ne znamo, nemamo podataka, tamo do dolaska Turaka. Svakako je bilo važno mjesto u Slavoniji, raskrižje za daljnji put u Zlatnu dolinu/Slavonsku Požegu. Za vrijeme Turaka ovo je bilo vrlo važno mjesto, tzv. Sandžak. I tu je bio centar turske uprave. I tu su, čini se, svi naši katolici, Hrvati, prešli na muslimansku vjeru. Ono što je ostalo to se skrivalo po šumama i držalo sv. misu, sakupljalo se, htjelo je sačuvati svoju vjeru za sebe i za svoju djecu. Protjerivanjem Turaka, franjevci koji su dolazili iz Bosne, zadržavali su se i u ovome našem kraju i tu su izvan Cernika na jednome mjestu, među brežuljcima, imali jedan svoj domicilij, jednu svoju kućicu gdje su se zadržavali. Tako da znademo da je nešto oko 1660., to je povijesno utvrđeno, bila su dva franjevca u toj kućici, a crkvu su imali dolje u Zapolju. Još i danas postoji ta crkva sv. Nikole. I tu su vršili dušobrižničku službu za cijeli ovaj kraj. To je bila zapravo jedina župa i svećenik u tom kraju, koji su od Bogićevca pa do sve tamo do Staroga Petrova sela, čitav taj kraj oni su obilazili i pastorizirali. Kako im je to bilo možete i zamisliti, na konju ili pješice, kakva im se pružila prilika i mogućnost. Zatim, znademo da je 1720. grofica koja je već tada bila u Cerniku, gospođa Petra, dopustila da se ti franjevci nastane ovdje u Cerniku. I čim

su se oni nastanili ovdje otpočela je ubrzo izgradnja i kuće i samostana i crkve. Tako da je već 1728. počela izgradnja južnoga dijela samostana. Zatim se povremeno gradio sjeverni dio i zapadni dio i crkva se je također počela graditi i 1777. crkva je posvećena sv. Petru Apostolu. Zašto baš sv. Petru Apostolu? Uobičajeno je da crkva bude posvećena sv. Petru tamo gdje je kao neki centar. Tako kad se u nekom kraju osniva neka nova zajednica crkvena redovito se crkva njemu posvećuje, budući da je sv. Petar bio temelj Kristove crkve. Isus je rekao: na tebi ću izgraditi crkvu svoju! Pa tako je i naša crkva posvećena sv. Petru, za čitav ovaj dio Slavonije.

Postupno kako je dolazila i sloboda i nova obraćenja, mnogi su se vjernici vraćali na katoličku vjeru, osnivale su se i nove župe. Tako se počela graditi za vrijeme Vojne krajine i Gradiška, a time je Cernik počeo gubiti svoju vrijednost i do dana današnjega tome je tako. Cernik se nije oporavio, jer je Gradiška preuzela i crkvenu i političku upravu. Poslije su se odjeljivale i ostale crkve, ostale župe: Zapolje, Staro Petrovo selo, Rešetari, Gornji Bogičevci. Ali, Cernik je uvijek ostao kao oaza i jedan duhovni centar, gdje su ljudi dolazili, kriječili se novom vjerom i novom duhovnom čvrstinom. Inače, crkva je sva bila sagrađena u baroknom stilu, međutim, ovaj glavni oltar je naknadno „posuvremenjen”, zamijenjen ovim kojega sada vidite ovdje s ovim tirolskim figurama sv. Jurja, Apolonije, Ćirila i Metoda, Barbare i Florijana. Budući da je ovdje nekada bilo rudnika ugljena, još uvijek ima ugljena, jasno da su rudari htjeli imati svoju zaštitnicu sv. Barbaru. Pa onda vatrogasci svoga Florijana. sv. Juraj, normalno, bez njege se ne može, u ratničkom smislu Hrvatske, zar ne? Nije mi baš jasno zbog čega sv. Apolonija? A Ćiril i Metod su kao prvo zaštitnici naše franjevačke provincije, „Hrvatske franjevačke provincije”, a ujedno slavenski apostoli koji su nama Hrvatima donijeli pismenost i sve ostalo, što vi o njima već znadete. Ona dva zadnja oltara u crkvi bočno, su ostali, to su originalni barokni oltari i hvala Bogu da njih nije nitko izbacio van. Tu je i oltar iz napuštene crkve, iz crkve gdje su franjevci imali ovdje svoje prvo sjedište, koja je također bila vrlo lijepa barokna, ali mi smo je

napustili radi toga što nije bilo moguće održavati obadvije crkve, a i stoga što je tamo ispod nje prošao rudnik pa je ona naprosto puknula i danas je ruševina, a vlasti one dojučerašnje, komunističke, nisu se brinule da bi crkve sačuvale, dapače odgovaralo im je da se razori i to im je uspjelo. Mi smo uspjeli spasiti taj oltar i metnuli smo ga ovdje s desne strane glavnoga oltara. Za neke je uspio, dobro je restauriran, a za neke druge umjetnike, koji kažu da nije uspio.

Naša je želja da sve ovo saniramo i popravimo crkvu, ona je pušta, to se dobro vidi. Do sada smo imali u dva navrata razumijevanje i pomoć države, dva puta su nam pomogli, i počela je obnova. Napravljen je jedan drenažni prsten okolo crkve i samostana, na dubini oko tri metra. Zatim, uređujemo sada krov samostana i crkve. Poslije bi trebali ugraditi zatege željezne da crkvu malo stegnu i pritegnu. I onda, jasno, uređenje iznutra samostana i svega ostaloga. Naš gvardijan je vrlo aktivan i on misli to uz pomoć naših vjernika, koji su inače vrlo zauzeti i vole svoju crkvu kao svoj dom, a nadamo se da će i nova hrvatska vlast pomoći pa ćemo i crkvu i samostan srediti da bude na ponos svima nama i da ponovno bude i da nadalje bude duhovni centar ovoga kraja.

Pođimo sada malo u samostan.

Naš gospodin Vinko Sokić, dugogodišnji orguljaš u ovoj našoj crkvi, on je još kao đak dočekao ovdje kardinala Stepinca 1939., kada je Alojzije nadbiskup zagrebački 39. ovdje slavio svoj imendan. I ta uspomena na njega je ostavila bistar i svježa njemu da današnjega dana.

Gosp. Vinko vodi u Cerniku zbor „Tomislav”. To je mješoviti zbor s tamburaškim zborom, koji se uspio sa svojim imenom Tomislav sačuvati još od godine 1905. I čitavo vrijeme iza rata oni nastupaju obvezno na svim proslavama koje organiziraju vlasti, ali samo nigdje se ne smije javno spominjati ime društva - Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav”.

Prava i čista samostanska domaća šljivovica.

U samostanu danas žive četiri svećenika i jedan brat koji im je kuhar. Nekada, od 54. pa tamo do 72. ovdje je bio novicijat. Tu su se mladi klerici, kao što sam bio i ja, ispitivali sebe, da li smo za fratra ili nismo. Ta godina kušnje odvijala se u ovome samostanu. Ja ću vas uvesti i u taj dio prostora. Ovaj samostan, možemo slobodno tvrditi, sigurno je jedan od najljepših, najmirnijih samostana.

Javlja se jedna mačkica, gotovo je svi traže, kasnije je nalazimo u starinskom, masivnom ormaru, među starim posuđem.

Tu su se u miru uistinu mogli propitivati. Danas je naš novicijat na Trsatu u Rijeci.

Refektorij - blagovaonica.

Premda smo mi siromaški red, ipak smo uvijek mnogo pažnje polagali mjestu gdje se jede. Redovito su oni liepo uređeni, jer uz jelo uvijek čovjek i razgovara, želi da mu je ugodno, da se odmori, opusti.

Fra Ljubo Krasić: Vidim tamo jednu jako vrijednu knjigu, mora da je veoma stara! Ova, „Historija marksizma”?!

Smijeh u samostanskoj knjižnici.

Ispod plakete s likom fra Grge Martića što se nahodi u jednom od samostanskih hodnika, fra Ljubo Krasić se prisjeti anegdote:

Jednom se fratri malo zapili i produžili s odlaskom na spavanje. Fra Grga bi obično išao na spavanje u devet sati. A tu večer je otišao u 11. A jedan je prije njega otišao u njegovu sobu i navio mu sat da mu zvoni u 2 po ponoći. I svi oni što su to znali ne idu na spavanje, ostat će oni do 2 po ponoći pa da vide šta će Grga kad se probudi. Čekaju pred njegovim vratima, obukli habite i kao već su se ustali i spremni u redu otići k molitvi, marširaju moleći. Misle kako će Grga ustati, videći njih navući će ga u crkvu, a to znači da je već zakasnio, nije svoju misu još rekao, ni brevijar, a tamo već fratri prolaze. Kad zvoni sat u 2 po ponoći, njih pet-šest se naredalo pred vratima da vide kako će

Grga sada počet pljuskat se vodom, kako će izić vani. A tamo, nema ništa, nema svjetla, samo se čuje da Grga kaže: Jebo te 'ko te navio!

Vani u dvorištu, urednu, skladnu; gospodarske zgrade i pozornica u izgradnji.

Fra Ivan: Ovo naš gvardijan želi jednu pozornicu ljetnu napraviti za veće mise, za svečanosti, vani na otvorenom u ovom našem lijepom dvorištu.

Kiša je počela.

Nešto kasnije.

U Rešetarima, u predvorju i blagovaonici Tvornice kože, Kožare. Među Istranima.

U Istri, pored toga, i pojedini direktori su Srbi, a ako već nije Srbin onda je u pitanju miješani brak. Isto tako sizovi za kulturu, za prosvjetu, po prilici su na istim takvim kadrovima.

Natječaji se ne u jednom slučaju raspisuju u Beogradu, u Novom Sadu, u tamošnjim novinama, za popunjavanje tih vrlo delikatnih prosvjetnih mjesta u Istri. Tako da imate slučajeve da u razredu imate tridesetak đaka, od toga proizlaze po i do dvadesetpetero njih Jugoslavena, pa dva-tri Srbina, i održi se negdje po jedan tzv. Istarski Hrvat. A što je opet ponajviše rezultat kućnoga odgoja, a ne odgoja škole.

To nam predstoji, od vrtića pa na gore, jer su nam i vrtići popunjeni istim takvim kadrovima.

Postavit ćete pitanje: zašto Istra nema toga kadra? Zato što je istarski prosvjetni radnik u pretežnom dijelu bio vezan za crkvu, bio je vjernik, a kao takav, poznato je nažalost jako dobro, on nije mogao djelovati, ne može postojati u prosvjeti. Drugi se nisu nikada na takav način dovodili u pitanje. U Istri komunisti i svi oni koje su oni doveli u Istru još uvijek smatraju da imaju oni vlast u rukama, kao da se ništa nije dogodilo, i u zadnje vrijeme poduzimaju se da se rasporede, dakle da se zapravo prerasporede.

Mislimo da ovisi isključivo o nastupu nove hrvatske vlasti na tom polju, jer u slučaju da budemo tu oklijevali, onda su oni u stanju još mnogo štete napraviti.

S druge strane, paralelno s njima, ne spava ni talijanska iredenta, tu je ona usko povezana s njima.

- Ja mislim da je na istom valu s njima! S Beogradom.

Isto tako su komunisti, istarski, oni su omogućili tim kadrovima da dođu u Istru, oni su držali privilegirani i talijanski prosvjetni kadar u Istri, davali su im posebne beneficije a s druge strane imali su puno toga što prosvjetni kadar hrvatski u Istri nije imao. To znači, kroz udžbenike, kroz izlete, kroz druge materijalne beneficije.

O našim, tzv. hrvatskim udžbenicima, uglavnom zna se sve. Njihovo projugoslovenstvo, hrvatskom imenu gotovo da nema ni spomena. Isto tako preferira se srpska povijest i NOB.

- Kakav je sastav skupština općina u Istri sada nakon izbora?

Pazin je u hrvatskim rukama, komunisti su dobili na zadnjim izborima svega 2%. A svi izbori koji su održani diljem Istre su falsificirani. Mi imamo za to dokaza. Međutim, u Istri i danas UDBA i milicija vrše teror, održavaju tajne sastanke, vršljaju po selima, ni jedan plakat hrvatski ne može ni pol sata biti na zidu. I posebno vode „razgovore” s onima za koje oni smatraju da vode neku hrvatsku politiku.

- Nikako se ne smije zaboraviti da je Istra dva puta raseljena! Najprije, Musolini - 100 tisuća cvijeta hrvatstva, nakon 1920. do 1930. je otjerao, a ono što nije, što nije htjelo ići preko Atlantika ili preko Učke, onda je to izagnao u logore. Onaj mali ostatak najhrabrijih, taj je bio napajan ricinusom i batinama.

- 1943. sva Istra je bila na nogama. Diljem Istre čula se je samo želja za Hrvatskom. No, već 1944. počinju nam dolaziti „emisari” preko Učke sa boljševičkim predznakom. I počinje masovni teror, već u tijeku znači pri kraju rata, i počinje likvidacija najboljih istarskih muževa, počinju se puniti jame, kako hrvatskim, tako dijelom i talijans-

kim življem. To su partizanski, boljševički prinosi na samome početku u Istri.

I taj teror, te likvidacije su prešle skoro do konca 1945. godine nakon što je rat završio. Tako da su istarske jame pune kostura. Nakon toga slijedi igra, diplomatska, ponovno oko Istre i otoka i ponovno boljševici zovu u pomoć istarsko svećenstvo na čelu s msgr. Božom Milanovićem.

I nakon svega, ponovno to istarsko svećenstvo ide radije u zagrljaj tom bestijalnom boljševizmu, jer vodi računa, kako je to rekao msgr. Božo Milanović, da režimi se mijenjaju a narodi ostaju. Dakle, bio je dalekovidan.

Ali, sve ono što je slijedilo nakon toga, toliko je teško bilo jer je u roku 5-6 godina boljševizam napravio više štete nego što je Venecija u 400 godina. Tako da mi već 50-ih godina s pruženom mogućnošću „optiranja” za Italiju imamo masovna napuštanja ognjišta. A razlog su bile kolektivizacije, udarnički radovi, izgradnja pruga i domova, maltretiranja svakojaka, kompletno izgubljena orijentacija, kako nacionalna tako i svaka druga.

Dragi naši prijatelji.

Vođeni divnom idejom našeg dragog i rodoljubivog gospodina Marijana Petrovića iz Toronta, inače domaćeg sina, nikad po njemu zaboravljenih Rešetara, zahvaljujući dakle njemu nalazimo se eto na ovom zaista imponantnom prijatnom prijateljskom skupu. Meni je pripala izuzetna čast i povjerenje da vam predstavim naše uvažene goste, svakako uz punu zahvalnost što su svojom osobnom prisutnošću nas počastili, pa srdačno i iskreno u ime domaćina pozdravljam: Stipu Mešića, gđu Ankicu Tuđman i gđicu Nevenku Tuđman, Gojka Šuška, dr. prof. Zvonimira Šeparovića, fra Ljubu Krasića iz Kanade, Ćiru Grubišića, Mariju Peakić Mikuljan, Stjepana Babića, Ivicu Zdunića, fra Ljubu Krasića, dr. Konstantina Bosnića, Australija, Stjepana Šešelja, Zdravka Sokića, Davora Lukača. I, naravno, našega i vašega gospodina Marija-

na Petrovića, poznatoga privrednika iz Kanade.

Dragi naši prijatelji, ideja našeg divnog zajedničkog prijatelja Marijana Petrovića, da se zajedno nađemo u njegovim Rešetarima došla je spontano, iznenada nadahnuta ushićenjem i radošću što je Hrvatska dobila svoj Hrvatski državni sabor, što su ljudi dobre volje, zastupnici naprednih ideja i ideala konačno postali svoji na svome. Zar je trebalo više poticaja nego što je ovaj događaj, da se prijatelji eto sa nekoliko kontinenata nađu zajedno, da zajednički, slobodno bez sustezanja, u krugu istomišljenika provedu jedno ugodno vrijeme. Ovaj susret prijatelja, poštovatelja naše nam zajedničke i drage domovine nije slučajno u Rešetarima. Tu je svoju mladost proveo Marijan kao pučkoškolac. Zatim učenik novogradiške Gimnazije i česti gost dok je studirao na Zagrebačkom sveučilištu. Na našu sreću od nedavna je česti gost u svojim Rešetarima, iako preko četvrt stoljeća živi i uspješno radi u milijunskom Torontu. Ta ljubav, osjećaj i privrženost domovini, svome kraju, svojim ljudima, onim najobičnijim Rešetarcima, kojima je povjerio svoje mladenačke dane, koji još uvijek u Marijanu traju, obnavljaju se i množe. Divan je njegov osjećaj za detalje iz njegova kraja, kada meni u pismu preko oceana kaže: Živim u Torontu a duhom i mislim sam u svojim Rešetarima. I u mašti šetam, prelazim drum, prolazim kraj stare škole, doma i crkve, do kraja Čelikovca. Obilazim groblje, pa preko Poljica odem u Mihaljevce. Prolazim kraj Križa, kraj Brane, kraj Stakornjače na drum i pozdravljam svoje Rešetare. Tako kaže Marijan u svojim kanadskim sjećanjima, tako mašta jedna plemenita duša za svojom domovinom, za svojim prijateljima, poznanicima, seljanima. Zar bi se mi našli danas ovdje da to Marijan nije želio? Da li bi se mnogi među nama danas i upoznali, zbližili, sprijateljili, prijateljski razgovarali, da nije bilo ovog lijepog skupa prijatelja? Ne znam bi li to bilo moguće. Možda, ali bi to bili onda neki drugi nama strani skup sa vjerojatno drugim ljudima, drugim razgovorima i namjerama. Zato Marijanu mnogo hvala na ovom našem susretu jer je nastao po njegovoj želji, iz duše i sreće i zadovoljstva što je s nama i što ste vi s njime. Njegova ljubav prema domovini, prema ljudima ovoga kraja, prema

svemu što ovih dana događa u našem Hrvatskom državnom saboru, u svim gradovima naše domovine, u svim poštenim srcima, eto sadržana je u ovom prijateljskom skupu uvažениh i dragih nam gostiju sa svih strana, zemalja, pa čak i kontinenata.

Marijan Petrović.

Iznijet ću samo par misli. Najprije da se zahvalim uvažениm gostima. Vi ne možete zamisliti šta to znači za mene i moje seljane kada su ovako ugledni gosti našli vremena da nas posjete. U jednom broju *Hrvatske revije* pročitao sam da između ostalih muka koje očekuju nas iseljenike je i to kada napuštamo domovinu da napuštamo i prijatelje koje više nikada u novom svijetu mi nećemo steći. Međutim, ja vam kažem i to i vi vidite da ovaj skup to ruši. To ne vrijedi, jer ovi prijatelji iz Kanade i ovi prijatelji iz domovine, mi smo skupa. Među nas u Kanadu najprije je prije nešto više od tri godine došao dr. Tuđman. Poslije toga isto tako su mnogo pomogli za uspostavljanje toga mosta između nas i domovine naši uvažени znanstvenici, književnici, umjetnici, od kojih su neki i danas ovdje s nama. Puno su nam u tome pomogli, u izgradnji toga mosta, i mi im najsrdačnije zahvaljujemo. Puno se govori o našoj pomoći i suradnji sa domovinom. Mi smo željni da pomognemo i hoćemo, a na našim političarima je da stvore uvjete za to. Želim posebno naglasiti nešto što mi predstavlja naročito zadovoljstvo i sreću. Nakon trideset godina u Rešetarima se nalazi i moj sin, sada smo po prvi put ovdje zajedno. Tu je i moja snaha.

Mrg. Josip Klaić, Vlč. Luka Slobodanac.

Župnik sam u Rešetarima već trinaest godina, prolazio sam uvijek kraj ove tvornice, kada je blagoslov kuća, nisam nikada imao čast biti u ovome domu. Sada sam ovdje, drago mi je. Ali, uvijek sam moram vam priznati, znao baciti svete vode na ove prostore, jer sam smatrao da tu puno naših ljudi radi i da tu zarađuju svoj svakodnevni kruh.

Sve sam ovo osjećao u Marjanovoj kući u Torontu, u kojoj živi dio ove hrvatske, slavonske atmosfere.

ŠUŠAK JE ŽIVOTOM STVARAO HRVATSKU

Ottava, Kanada, studenoga 1987.

S Jankom i njegovim sinom Tvrtkom krenuo sam rano, prije svitanja, iz Toronta put Ottawe. Valja nam, upozorio je još dan prije moj službeni domaćin g. Janko Perić, predsjednik Canadian Croatian Artists Society Inc. (Hrvatsko-kanadskoga društva umjetnika), prevaliti pet stotina kilometara autoceste, a valja nam se još i vraćati natrag istoga dana. Onaj tko je i jednom bio gostom hrvatskim emigrantima, prije godine 1990., a ja sam tu sreću, hvala Bogu, imao više puta, dobro zna kakvi su bili rasporedi susreta, predavanja, razgovora, a ponad svega i uvijek radilo se o nezasitnoj radoznalosti i potrebi otkrivanja, iz onih predalekih i nepremostivih emigrantskih daljina - što više domovine, nenadoknadive i ničim zamjenjive Hrvatske. Ljudima, koje sam susretao, doslovce ništa nije bilo teško poduzeti za Hrvatsku, pa je i ovakvo putovanje, koje bi se svakom drugom moglo činiti velikim i uzaludnim naporom, to više što se ne poduzima zbog vlastita probitka ili iz neke ozbiljne obiteljske nužde, već samo zbog toga da bi se nekolicina ljudi, kojima je domovina tek dopušteni san, mogli sastati s nekim koji je iz nje netom došao i u nju se uskoro kani vratiti. U toj dugoj vožnji dopunjujem svoje znanje o hrvatskoj zajednici u Kanadi, o onome što sam već vidio i naučio u Vancouveru i Torontu, kao i o onome što se učinilo i što se namišlja ostvariti u ostalim kanadskim gradovima u kojima žive veće zajednice Hrvata. Uočljivo je da postoje čvrste veze između većine pothvata koje Hrvati poduzimaju za svoje dobro u ovoj golemoj sjevernoameričkoj zemlji. Također se ne može ne zamijetiti kako u svemu tome, bez obzira na kojoj se strani Kanade nešto korisno za Hrvate događalo, gotovo uvijek, neizostavno spominju ista imena. Poslije ću to, kada još bolje upoznam hrvatsku kanadsku zajednicu, vjerujem s pravom imenovati - *kanadskim hrvatskim krugom*. Njegovo će se značenje posebno potvrditi višestrukim utkivanjem u domovinska hrvatska zbivanja, upravo od godine 1987., od boravka dr. *Franje Tuđmana* među kanadskim Hrvatima, i napokon u

svemu što je zajednički slijedilo od prijelomne godine 1990., kruneći se ponovnom uspostavom hrvatske države, krajnjom svrhom goleme većine domovinskih i raseljenih Hrvata.

Godine 1987. već je bila okončana glavina posla oko uspostave Katedre hrvatskoga jezika i kulture na Sveučilištu Waterloo, koju će neprestance od njezina utemeljenja voditi hrvatski književnik i jezikoslovac, prof. dr. *Vinko Grubišić*. Ostvarujući namisao uspostave sveučilišnoga poučavanja hrvatskoga jezika, temeljnoga oslonca i veze s duhovnom maticom vlastitoga naroda, te hrvatske kulture, koja će u ovom sveučilišnom programu široko obuhvatiti sve vrijednosti koje tvore hrvatsko nacionalno biće, kanadski su Hrvati ostvarili potpuni, pa moglo bi se reći i idealni, sustav hrvatskih nacionalnih ustanova u Kanadi, koji će na razini Kanade i krovno sjediniti Savez hrvatskih kulturnih društava. Po sudu mnogih takav su stupanj organiziranosti u ovoj prekomorskoj državi postigli još jedino Židovi. Tako su Hrvati u Kanadi, osim ovdje već spomenutih ustanova, imali i svoje Društvo intelektualaca i poslovnih ljudi, ugledni godišnji Hrvatski glazbeni festival, Savez hrvatskih folklornih društava, niz stalnih hrvatskih radio-programa, odsjeka Hrvatske bratske zajednice, društva prijatelja Matice hrvatske, nogometne i ine športske klubove, HIŠAK - Hrvatske iseljeničke škole Amerike i Kanade, važne naklade udžbenika, rječnika, kasete, časopisa, novina, knjiga i ostalih publikacija, te posebno, svoje katoličke župe, misije i centre, ali i Hrvatski islamski centar u Torontu - koji su im svi bili svojevrsnim zamjenama za nepostojeće hrvatske diplomatske i druge državne ustanove u toj stranoj zemlji. Naravno, malo je koja od spomenutih ustanova bila lišena svrhe i političkoga okupljanja Hrvata, a u temelju svih hrvatskih političkih okupljanja, posebice među Hrvatima raseljenim svijetom, uvijek je postojao jedinstven cilj - sve za ponovnu uspostavu samostalne države Hrvatske.

U prvim danima moga boravka u Kanadi, u Vancouveru i Torontu, a posebice na svečanosti proglašenja *Umjetnika godine* u organizaciji mojih domaćina CCAS-a, upoznao sam, počev od neu-

mornoga fra *Ljube Krasića*, gotovo sve značajnike „kanadskoga hrvatskoga kruga”. I g. *Antu Belju*, koji nije bio nazočan torontskoj fešti, pa je jedne večeri doletio iz Sudburya u Toronto, kako bismo se upoznali u stanu Cetinovih i proveli noć u iznimno zanimljivu razgovoru, koji pamtim posebno po Beljinu začuđujućem poznavanju izdanka vezanih uz tzv. NOB, u čemu sam ja, priznajem, i danas ostao jednaka neznalica. Inače, za nj sam još u Hrvatskoj čuo kao za „zloglasna” autora dvojezične hrvatsko-engleske knjige *Yu genocid*, te su mi najbolji prijatelji preporučivali i zaklinjali me da se nikako s njim ne sastanem, ako ne želim po povratku dobiti koju godinu robije. Međutim, koju ću godinu kasnije biti urednikom i nakladnikom prvoga domovinskoga izdanja Beljine knjige *Yu - genocid / Bleiburg, Križni put, Udba...* (Zagreb/Toronto, 1990.) A što se najavljene robije tiče, hvala Bogu, nije me zgodila, te me to samo uvjerilo u tvrdnju o Udbi jedne, po riječima zasigurno najtočnije, osobe koju sam u Kanadi sreo, a upoznao sam je toga dana u Ottawi. Riječ je o g. *Gojku Šušku*, čovjeku kojega su kanadski Hrvati u svojim pričama redovito spominjali, a koji je očito bio značajno utkan u sve važnije hrvatske poslove. Po svemu, već tada je posjedovao pozamašno vlastito iskustvo i mudrost, očito, nedvojbeno, ali i, činilo mi se, „neprimjerenu” njegovim još uvijek mladenačkim, četrdesetim godinama. Ili je to bilo tek moje hrvatsko domovinsko iskrivljeno poimanje godina, koje je posljedom sustavna održavanja u zabludi kako smo i u pedesetima još uvijek „mladi i perspektivni”! Upoznali smo se u njegovu obiteljskom domu, u kući Šuškovih, odakle nosim onaj i do danas nepomučen dojam pouzdanja što ga zrači čist, svojih temelja svijestan hrvatski dom. Ponajprije i potanko svi ukućani, i Gojko i njegova gospođa Đurđa i djeca, stali su se raspitivati i zapitivati za sudbinu fra *Šime*, kako naši u Kanadi zvuče očito omiljeloga im fra *Šimuna Šitu Ćorića*, kojega su upravo toga ljeta u Zagrebu udbaši bili prisilno zadržali u svojevrsnu domovinskom pritvoru, oduzevši mu putovnicu, onemogućujući mu povratak na njegovo radno mjesto, u Hrvatsku katoličku misiju Bern, dijeleći ga nasilno od njegovih hrvatskih vjernika u Švicarskoj. Ipak, i našalili smo se

na fra Šitin račun, snujući kako ga ne ćemo pustiti iz onoga domovinskoga pritvora sve dok ne doktorira na Zagrebačkome sveučilištu namišljenu tezu *Tjeskobe hrvatskih migranata*, što je uistinu tada u Zagrebu započeo i koju godinu kasnije, uspješno doktoriravši, okončao. Djevojčice su dječji zaneseno pisale i crtale pisamca „dragome fra Šimi”, te mi ih predavale s povjerenjem.

Bližio se „29. novembra”, pa je za tu prigodu Gojko Šušak, kao i ranijih godina, a tako će činiti i sve do konačna povratka u Hrvatsku godine 1990., pripremao svoju „proslavu dana republike”. Za ovogodišnji „blagdan” već je bio pripremio posebnu brošuru, posvećenu fra Šimunu Šiti Ćoriću, zatočenu u Zagrebu od protuhrvatskoga, srpskog jugokomunističkog režima, koju će, bez obzira na hladnoću koja se tih dana u Ottawi zna spustiti i ispod minus trideset stupnjeva, dijeliti pred ulazom u jugoslavensku ambasadu uzvanicima ottawskoga diplomatskoga zbora. Znao je tako i štrajkati glađu i na razne druge djelotvorne načine upozoravati kanadske i svjetske moćnike na pogažena hrvatska prava, a posebice na neotuđivo pravo hrvatskoga naroda na svoju samostalnu državu. Radio je to uvijek strogo poštujući važeće propise zemlje, u kojoj je tražio priliku prosvjedovati u korist vlastita naroda, te zbog toga nikada nije imao problema s dobivanjem potrebitih službenih odobrenja. U nekim je prilikama, zbog propusta ili neodgovornog ponašanja ponekih hrvatskih sudionika prosvjeda, kao organizator spremno preuzimao svu odgovornost. Čvrsto odgajan zagovaratelj reda, rada i zakonitosti, onaj koji zna važnost i obvezujuću težinu riječi, potvrdit će se kasnije u gradnji hrvatske države kao jedan od njezinih prvih pouzdanih temeljaca, na kojemu je moguće s potpunim pouzdanjem graditi narodnu i državnu budućnost. Moraju mu to priznati i oni koji ga, poglavito zbog vlastite gluposti i taštine, političkih i ostalih osobnih javnih promašaja ili nakaradna poimanja stranačkoga su / života, nisu podnosili. Izravnost i točnost, bistrost, koje je opet sržno obilježavala istinitost, posebno su ga određivale, a on je pak i opet sve odmjeravao s neupitnim interesima Hrvatske. - Hrvatska je uvijek bila moj prvi cilj - govorio je - a prema tome sam birao i one s kojima sam

ulazio u zajedničke političke poslove. Ako i dijete šaljem u „market” po mlijeko, onda očekujem da mi mlijeko donese, a ne nešto drugo. Na tom smo jednostavnu načelu provjeravali programe svih koji su nam dolazili iz domovine, tražeći povjerenje emigracije. Dobio ga je onaj, koji je jasno znao da hoće ono što smo i mi htjeli - slobodnu, samostalnu, neovisnu državu Hrvatsku.

U Ottawu me doveo Šuškov i Grubišićev prijatelj i pouzdani suradnik g. Janko Perić, najprije u dom Grubišićevih, gdje me Vinko iznenadio poznavanjem i posjedovanjem svega što sam do tada bio objavio, uz već tada započeti njegov prijevod na engleski moga *Knjjevala*. Ja sam tada, na našu žalost, kao i većina hrvatskih domovinskih književnika, znao tek poneki Vinkov naslov. Ipak smo se od prvoga susreta razumjeli, a što je posebno važno, i bez bilo kakvih ograda vjerovali jedan drugome. Donio sam mu kopiju novoga Statuta društva književnika Hrvatske, u kojemu smo po prvi put uspjeli stvoriti makar i samo pravnu mogućnost da se hrvatski književnici izvan onodobne SR Hrvatske mogu primiti među ravnopravne članove. S povjerenjem ga je prihvatio i uskoro poslao u Zagreb svoje knjige i molbu, koja će biti pozitivno riješena tek godine 1990. U dom Šuškovih došli smo svi koji sat kasnije. Poslije podne pohodili smo ured velikih hrvatskih poslanika i pouzdanih domoljuba *Cvitke* i *Andre Fistanića*. Potom me Gojko poveo u šetnju i posjet Parlamentu. Nije posebno krio svoj oprez i pored svih obavijesti, koje je već prije zasigurno o meni dobio, a ja sam mu na to prijateljski susretljivo i bez sustezanja odgovarao obiljem iskrenih izjava, vlastitih pogleda i prosudaba i o najdelikatnijim temama. Nakon duge zajedničke šetnje i razgledavanja Kanadskog parlamenta, reče, zaključivši - Nije Udba moćna, kao što većina emigranata vjeruje! - Čutio sam da mi je vjerovao, i to me je činilo zadovoljnim i nekako posebno ponosnim. Jednakom vjerom i ja sam vjerovao svakoj njegovoj riječi, svakome činu. Taj će mi se ugodan osjećaj vraćati u svakom našem kasnijem susretu, od snovita susreta u Lisinskom na Prvom općem saboru HDZ-a i noći probdjevne u mom zagrebačkom stanu s prijateljima prispjelim doslovce sa svih svjetskih

strana, gdje će se nakon desetljeća udaljenosti ponovno susresti i širokobriješki gimnazijalci Gojko Šušak i Ante Beljo sa svojim konškolarcem Slobodanom Praljkom, pa do zajedničkih putovanja u Stuttgart ili ratni Livanjski sabor, pri pripremama, dočeku i prvom ponovnom boravku Vinka Nikolića u Hrvatskoj, i u razgovoru za novogodišnji (1997.) broj *Hrvatskoga slova*, pa namjernim ili slučajnim zajedničkim susretima na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu.

Zagreb, Hrvatska, 7. svibnja 1998.

Danas se u Zagrebu cijela Hrvatska, ona Hrvatska koju osjećaju svi Hrvati koji su vjerovali Gojku Šušku, i kojima je on jednakom vjerom vjerovao, prepoznavajući se u zajedničkom liku vječne Hrvatske, s ponosom oprašta s Gojkom Šuškom. S istom vjerom i s istim ponosom s njim smo branili i obranili Hrvatsku. Ponovno istinite i točne. Iako se pamte i njegove zadnje riječi, koje mnogi već ponavljaju i pronose - *Nije mi žao umrijeti, jer doživio sam ono što nisam mogao ni sanjati!* Hoćemo li ga tako lako moći i nasljedovati, ovisit će o tome koliko smo njegovih vrlina uspjeli nasljedovati. Što ih bude više, Hrvatske će biti više. Zazivamo, s nadom, pokoj vječni daruj mu Gospodine, u ovoj vječnoj hrvatskoj zemlji, za koju se toliko trudio, za koju je živio i s ljubavlju i radom predano zgorio.

Hrvatsko slovo, br. 159., 8. svibnja 1998.

HRVATSKA JE UZ ZVONKA BUŠIĆA

Slučaj Zvonka Bušića treba smatrati humanitarnim pitanjem, pa stoga i ovaj koncert ima humanitarni značaj. Na njemu su svi sudionici, a zadivljujuće je što su to većinom bili mladi glazbenici, nastupili bez naknada. S koncerta će se uputiti, prema želji i u ime Zvonka Bušića, donacija u korist Klinike za dječje bolesti u Klaićevoj u Zagrebu

U dvorani Muzeja Mimara u Zagrebu 31. svibnja 2004. skupina prijatelja (Maja Runje i Biserka Cetinić, kao organizatorice, te Eva Kirchmayer-Bilić i Jasna Polić-Biliško, kao glazbenice) priredile su koncert ozbiljne glazbe, naslovivši ga *Pozdrav Zvonku Bušiću*, u znak poštivanja njegovoj predanoj političkoj borbi i u znak potpore za dugogodišnju žrtvu i kušnju. Zvonko Bušić je zatvorenik u Sjedinjenim Američkim Državama, u najtežim uvjetima zatvora u Leavenworthu u Kansasu, već dvadeset osam godina, a to je vrijeme za osamnaest godina dulje negoli je svojedobno preporučio sudac koji je vodio postupak. Osuđen je nakon otmice zrakoplova godine 1976., kojom su on i prijatelji željeli privući pozornost svjetske javnosti na težak položaj Hrvata.

Organizatorice ističu, da nakon toliko godina, slučaj Zvonka Bušića treba smatrati humanitarnim pitanjem, pa stoga i ovaj koncert ima humanitarni značaj. Na njemu su svi sudionici, a zadivljujuće je što su to većinom bili mladi glazbenici, nastupili bez naknada, veseleći se da mogu pokazati znak poštovanja prema osobi Zvonka Bušića i njegovu plemenitom nastojanju za Hrvatsku. S koncerta će se uputiti, prema želji i u ime Zvonka Bušića, donaciju u korist Klinike za dječje bolesti u Klaićevoj u Zagrebu, za Odjel intenzivne njege.

Koncertu je bila nazočna i gospođa Julienne Bušić, Zvonkova supruga, kao i drugi članovi obitelji, od kojih ga neki nikada nisu sreli jer su rođeni nakon što je on dospio u zatvor, a svi jednako očekuju njegov povratak u Hrvatsku. Uostalom, kao što to i mi iščekujemo.

*Humanitarni koncert, održan u Muzeju Mimara, u Zagrebu
Hrvatsko slovo br. 476., 4. lipnja 2004.*

NA PRAVOM HRVATSKOM PUTU

Evo, ona s kojom smo se četrdeset godina u domovini nam Hrvatskoj javno susretali isključivo u sudnicama i crnim kronikama, došla je među nas. Ta Crna dama, ta krunska činjenica u mnogoj komunističkoj montiranoj presudi, zauzela je svoje mjesto međ nama preživjelima. Tu je, držimo je u rukama, listamo, čitamo i iščitavamo, nakon četrdeset godina progonstva, nakon 160 svezaka izašlih od Buenos Airesa, 1961. do Barcelone, zaključno 1990. Naravno da to ne može biti nitko drugi do - „Hrvatska revija”, jer samo je ona uporno, čvrsto i onako dosljedno, iz godine u godinu, slamala sve nedaće koje su se priječile hrvatskom duhovnom životu u bespućima emigracije.

Uz častan respekt svakog pojedinca, svake ustanove, svakoga inoga lista ili časopisa koji je u iseljeništvu čuvao hrvatski jezik, kulturu ili na bilo koji drugi način skrbio o raseljenom nam narodu, posebne hvale moramo uputiti „Hrvatskoj reviji”. Jer, njezino značenje je posebno, u što ćemo se uvjeravati sve više što joj više budemo iščitavali one njezine tisuće objelodanjenih stranica; različitih sadržaja, različitih autora, različitih pogleda...

Ta i takva „Hrvatska revija” od životnoga je značenja za hrvatski narod i hrvatsku kulturu, a istodobno ona je *životno djelo*, njojzi četrdeset godina predanoga, doslovce bez ostatka, glavnog urednika g. Vinka Nikolića. (Ovu činjenicu ne mogu umanjiti ni sva ona priznanja koja g. Nikolić, uvijek kada je o HR riječ, obilato dijeli svojim suradnicima od pokojnog mu suurednika Antuna Bonifačića, vjerne mu suputnice i suradnice gđe Štefice Nikolić, i stotina inih suradnika čiji su se prilozi nizali kroz godišta u zdanje što čini Nikolićeve „Hrvatsku reviju”.)

A u ovom prvom domovinskom dvobroju, g. Vinko Nikolić pored svih navedenih činjenica, svoj uvodnik naslovljuje *Matičina „Hrvatska revija”* opet u Zagrebu! Vinko Nikolić to čini s razlogom, i nije to odustajanje od onoga svega po čemu je HR i Nikolićeva, niti je to međusobno u suprotnosti, jer je Vinko Nikolić kao urednik HR vjeran sljednik Matičina duha i iskustava njegovih prethodnika. Prilično je

ovdje spomenuti redom urednike HR: na početku 1928. bio je to dr. *Branimir Livadić*, 1929. su to *Stjepan Ivšić* i *Branimir Livadić*, od 1930. do 1941. dr. *Blaž Jurišić*, a od 1941. do travnja 1945. *Olinko Delorko* i *Branimir Livadić*, pa *Marko Čović*. Nastavljaju ih 1951. u emigraciji, u Buenos Airesu, u Argentini, *Antun Bonifačić* i *Vinko Nikolić*.

Svima im je bila zajednička svijest o Matici hrvatskoj kao jedinstvenoj kući hrvatskoga duha, kao i to da je HR vid njezine pisane sveze s hrvatskom kulturnom i inom javnošću. Biti na tom putu, biti dakle u službi istinskih vrijednosti Matice hrvatske, značilo je vazda biti na pravom hrvatskom putu.

Na njemu još se nalazi g. Vinko Nikolić, srećom danas urednik domovinskih izdanja „Hrvatske revije”, i Nikolićeve i Matičine.

Hvala mu za dosljednost.

Umjetnici ranjenoj Hrvatskoj, Kiwanis klub, Zagreb, 1992.

DRAGI PRIJATELJI IZ DRUŠTVA PRIJATELJA „MATICE HRVATSKE” U VANCOUVERU

Posebna mi je radost da vam ovo moje pisamce šaljem iz Zagreba, iz Hrvatske, po g. Vinku Nikoliću i gospođi Štefici. Raduje nas, nadam se sve, činjenica da će Vaš 20. *Tjedan hrvatske knjige* otvoriti upravo g. Vinko Nikolić. On će to učiniti u Vancouveru po treći put (1., 10. i 20. Tjedan), *ali*, on će to u Vancouveru učiniti *prvi put* dolazeći iz domovine, iz Zagreba, iz vječne nam Hrvatske! Vidjet ćete, on je onaj isti Vinko Nikolić iz vašega prvoga i drugoga susreta, ali ipak, i to ćete vidjeti, ovoga puta ima nekoga novoga sjaja u njegovim očima, nove radosti u njegovu pokretu. Da, štovani prijatelji, i premda vam dolazi iz ratom zgođene Hrvatske, dolazi Vam s vjerom u njezinu pobjedu i ostvarenje onoga o čemu smo zajedno, na raznim stranama ovoga svijeta, jednako maštali. Čitava Hrvatska tu vjeru danas nedvojbeno odupire i k istome cilju sve svoje snage usmjeruje. U toj Hrvatskoj vidimo i osjećamo i vas, bez obzira na zemljopisne daljine što nas dijele.

Dragi moji vancouverski prijatelji, kao i vazda, i ovom prigodom s radošću se sjećam moga boravka među Vama. I ponovno sam Vam zahvalan što ste upravo meni omogućili da mogu s ponosom isticati kako sam bio prvi hrvatski književnik iz domovine koji je imao čast otvoriti jedan od Vaših *Tjedana hrvatske knjige*. A Vaša je posebna zasluga i to što ste tu nisku nastavili i što je ove godine krunite još jednim piscem iz domovine - Vinkom Nikolićem.

Hvala vam za sav dosadašnji i budući trud i skrb za hrvatsku kulturu, a posebice za hrvatsku materinsku riječ. Vazda iskreno Vaš

Stjepan Šešelj

U Zagrebu, na Svsvete '91.

HRVATSKA PACIFIČKA FLOTA

Za razliku od Toronta, koji me je dočekaao s pravom „zagrebačkom klimom”, Vancouver (još dalji za nekih šest sati leta) u ovim prvim danima studenoga (1987.) neprestance je zastro maglenim koprenama i škropljen svježom pacifičkom rosuljom. Bez i jednoga jedincatoga kišobrana. I ovdje vrijeme je ponad svega - novac, pa tko bi ga tratio na kišobrane. Uostalom između kuća i ureda ovdašnji žitelji ponajviše su u automobilima. Tako, i bez posebna upozorenja pažljivih domaćina, vrlo brzo shvaćaš: bez kišobrana možeš kamo god hoćeš u Vancouveru, ali bez auta gotovo nikamo. Dok si na kopnu, naravno. Međutim, kopno je tek polovica Vancouvera, a ona druga, ljepša, polovica mu je njegovo more, njegov zaljev duboko zašao u kopno, među gustu crnogoricu što spušta se do sama mora. Stoga ti se stalno i nameće dojam da si na nekom do sada nevidenu lijepu jezeru. A znadeš da Vancouver je i velika i značajna trgovačka i ribarska luka British Columbia-e i cijele Kanade. Moji gostoprimi šjor *Zdravko Kažulin*, rođeni Bračanin, i gospodar *Vlaho Đurković*, rođeni Konavljjanin, zorno mi svjedoče o nemalom hrvatskom udjelu u pacifičkoj ribarskoj floti. I sami su vlasnici najsuvremenijih ribarica s kojima uz pomoć vrsnih ribarskih posada, sastavljenih ponajčešće od samih Hrvata, love uglavnom losose i haringe. Love na veliko, organizirano, profesionalno, kao značajni dionici moćne pacifičke ribarske flote.

Haringa je - veli gospodar Vlaho - plivajuće zlati Britanske Kolumbije. Izlovio ih je koliko je i zvijezda na nebu. Međutim nikada ni u jednoj nije prepoznao ništa drugo do svoju domaću *srdelu*. Inače, prema službenim rječnicima, *herring* (haringa, sled, *Clupea harengus*, riba iz porodice *clupeidae*, sledeвке, srdelke) riba je sjevernoga Atlantika, koja se kreće u većim jatima, mrijesti se uz obale, a upotrebljava se za prehranu. Herring je slična srdeli, iako je puno veća. Veoma je poznata i ima je u velikim količinama uz zapadne obale sjevernoga Pacifika. Posebno je nalazimo uzduž dugih i jako razvedenih obala Britanske Kolumbije. Danas se u ovim stranama lovi u manjim količinama za

ljudsku prehranu, oko tisuću tona godišnje, a izvozi se u europske zemlje, gdje se priprema i nudi potrošačima.

Do godine 1964. u britanskoj Kolumbiji lovilo se godišnje i po par stotina tisuća tona herringe. Ova je preradivana u riblje ulje i umjetna gnojiva, a jedan mali dio upotrebljavan je i za životinjsku ishranu. Početkom 1960-ih godina lovljenje herringe postajalo je sve intenzivnije. To je vrlo brzo rodilo ozbiljnu bojazan od njezina potpunoga iskorijenjenja, te su kanadske ribarske vlasti godine 1984. potpuno zabranile lov herringe, na neodređeni broj godina. Ovim činom ribarskih vlasti stvoren je ozbiljan problem zaposlenja dotadašnjih ribara herringe i njihovih brodova. Međutim veći dio ribarskih brodova, bar onih većih, našao je svoj materijalni spas u prebacivanju na atlantsku obalu Kanade, gdje je upravo tada počeo cvasti lov herringe...

I premda priča moga domaćina teče dalje ja se zaustavljam, a da toga zapravo nisam ni svjestan, na onim njezinim jednostavnim, naravnim, no nama neshvatljivim mjestima: ozbiljna bojazan od njezina potpunoga iskorijenjenja ... ribarske vlasti ... svoj materijalni spas u prebacivanju na atlantsku obalu ... Da, kako je to tamo negdje drugdje jednostavno moguće!

Uzlijećući sa zagrebačkoga Plesa, odlijećuće iz domovine, ostavio sam tih dana pune rubrike javnih glasila na teme naših ribarskih zdvajanja o „rasprodaji Jadrana”, o „privremenom iznajmljivanju mora Talijanima”, o našoj „kapitulaciji na moru” ... Državni činovnici s više ili manje neuspjeha odgovarali su na zabrinuta pitanja saborskih i općinskih zastupnika iz hrvatskih uzmorskih mjesta.

Obaviještenost našega čovjeka u tuđini o domovinskim temama uistinu je zavidna. Svejednako radi li se o cijenama, inflaciji, o hrvatskome (književnome) jeziku (hoće li ga - neće li ga?!) ili pak o jadranskom ribanju i ribarskom prigovaranju ... oni sudjeluju s žarom, žestinom i sa znanjem, kao da su i dalje na svom Cresu, Braču il Lastovu. Ipak nikada ne zaboravljaju poštivati „pravila igre” koja važe u njihovoj novoj domovini.

Za ribolov herringe, prema kanadskim državnim propisima, potrebno je da svaki brod posjeduje urednu dozvolu, takozvanu „Herring licence”, koju izdaje Fishery, a obnavlja se svake godine. Broj tih licenci strogo je ograničen i tko nije imao dozvolu do 1973. godine, nije mogao više ni dobiti. Tako im je vrijednost porasla. Do godine 1980. za čitavo ribarsko područje Britanske Kolumbije bila je dovoljna jedna dozvola, ali je praktično bilo nemoguće da isti brod na vrijeme dospije na svako mjesto gdje bi ribarenje moglo biti dopušteno. I to je bio jedan od razloga da se više brodova udruži u „Pool”, što znači da čitav ulov svih brodova udruženih u neki „pool” biva podjednako razdijeljen. Godine 1980. Fishery dijeli čitavo ribarsko područje Britanske Kolumbije na dvije zone, nekako po geografskoj visini, na sjevernu i na južnu. Tada već trebaju dvije herring licence, ako se želi ribariti uzduž čitave obale. Samo dvije godine kasnije Fishery dijeli ribarsko područje na više zona. Sada je s jednom dozvolom dopušteno ribarenje samo u jednoj zoni, pa tako oni brodovi koji imaju samo jednu dozvolu, imaju i vremenski vrlo kratku sezonu. Ali kako su još uvijek brodovi udruženi u neki pool, kada završe svoje ribarenje ili dok čeka-ju vrijeme za svoju zonu, oni obično prate svoje pool-partnere, uvijek spremni pomoći im u svim potrebama.

Ograničene vodene površine u kojima je dopušteno ribarenje vrlo su strogo kontrolirane od uvijek prisutnog dovoljnog broja Fishery brodova. Po potrebi Fishery se radi kontrole služi i manjim zrakoplovima, helikopterima. Komuniciranje između Fishery i ribarskih brodova vrlo je efikasno i vrši se putem radio-telefona, na unaprijed određenim i dogovorenim frekvencijama. Obično jedan sat ili nekada i više, prije početka ribarenja najave kada će ribarenje biti otvoreno. I tada je već sve na brodovima spremno i čeka, a čim Fishery objavi otvaranje, nastaje nezamisliva i neopisiva jurnjava i utrka brodova, gdje svi, uvijek previše njih, obično u malim lovnim prostorima, pokušava uloviti što je moguće više u što kraćem vremenu. U svim priobalnim vodama Britanske Kolumbije u 1988. godini je predviđeno uloviti 28.486 tona herringe. Od toga razdijeljeno je opet koliko se dopušta uloviti u

svakoj pojedinoj zoni, pa nadalje koliko je dopušteno uloviti kojom vrstom mreža, „sein” odnosno „gillnet”, a razlikuju se po veličini oka mreže ... Isto tako strogo se kontrolira skupljanje riblje ikre, čija se vrijednost u jednoj godini procjenjuje na više od 120 milijuna dolara.

Od 173 broda koji su u prošloj sezoni aktivno sudjelovali u ribarenju na herringe, plus desetak brodova koji su sakupljali i prenosili ulovljenu ribu, jedan značajan, i ne nevažan broj, je u vlasništvu i pod zapovjedništvom lokalnih Hrvata. Također, od ukupnoga broja ribara sa sedam-mrežama znatan dio čine Hrvati. Sveukupno, računa se, da nam pripada dobra trećina čitave pacifičke ribarske flote o kojoj je ovdje bilo riječi.

Prava je šteta što nije vrijeme lova pa da isplovim s gosparom vlahom i šjor Zdravkom, da doživim jedan pravi lov na haringe ili losose, da se i sam uvjerim u moć hrvatske pacifičke flote i spretnost njezinih momaka, o kojoj i drugi pričaju s dužnim respektom. No da ne bi sve ostalo samo na priči moji mi domaćini pokazuju svoje, amaterske te počesto i nespretne ali nedvojbeno istinite, video-snimke plovidbe, ribanja, ulova ... Prepoznamo lica ribara, naše višestoljetno ribarsko iskustvo, dok indijanskim tjesnacem zvanim *Metlakatla* odzvanja u pjesmi hrvatska riječ: *Mornare ja ću pitati, / Za moga dragoga.*

HRVATSKI SLIKAR ANTON CETÍN

Prije dvadeset godina, 1966., dolazeći u Zagreb, uspinjući se najljepšim zagrebačkim kamenim stubama u zdanje Sveučilišta, sučeljeno Hrvatskome narodnome kazalištu i vazda rascvjetanu trgu, nisam znao da uopće postoji (uostalom, tada puno toga nisam znao) jedan mladi slikar-grafičar iz moslavačke Bojane, koji upravo tada odlazi u Pariz, Francusku. A zatim u Toronto, Kanadu. Nakon dvadeset godina, ove 1986., podno onih istih (?) obljetnički obnovljenih kamenih stuba, u SNL tiskari, gdje tiska kanadsko bibliofilsko izdanje svoje likovne monografije, upoznajem slikara i grafičara Antona Cetína. Čudi se mojoj „crvenokožoj Evi” iz pjesme napisane prije pet-šest godina, dok mene u tom trenu gledaju velike oči njegovih Eva. Zamjećujem: osim što se znade iskreno čuditi, Anton Cetín je i umješan čovjek. Dogovaramo izložbu, postavu, katalog. I odlazimo, ja na Jarun, on u Toronto, a iza nas ostaje, između lijevog i desnoga krila onih kamenih stuba, Meštrovićeva uznosita skulptura.

Milijuni Hrvata žive sada u inozemstvu, na svim kontinentima ovoga globusa, bilo privremeno, ili kao građani i državljani novih svojih domovina - bilježi Marijan Matković ovu staru znanu činjenicu u pogovoru *Hrvatskom Odiseju* (antologija hrvatske poezija o iseljeništvu od XV. stoljeća do danas; Zagreb, 1989., 1986.), te na istome mjestu dodaje i ovovremenu novotu, utisnutu na „staro lice Lijepe naše” - *mnogi Hrvati, osobito oni što su nahrupili sa sela u grad, pretvorivši te naše stare gradove brojčano u velegradove, osjećaju (se) pomalo iskorijenjeni, kao svojevrsna anonimna emigrantska masa*. I evo, još uvijek nam posvema neshvatljive situacije: naš rodni dom, stvarni zavičaj, zemljopisna domovina... bivaju sve dalji. Pa bili mi u Pittsburghu ili Zagrebu, Dubrovniku ili Aucklandu, Perthu, Münchenu ili Vinkovcima ... jednako se možemo osjećati, kao što zamjećuje Matković, iskorijenjenima, beskućnicima. Zemne udaljenosti, za taj osjećaj, sve manje su važne, i po tome smo sve više građani svijeta, i sve više na putu za koji se uobičajeno držalo da pripada samo „pjesnicima”.

Međutim, čovjeku nije svojstveno beskućništvo, i neugasiva je žudnja za domovinom; ona je potreba njegove mašte, njegova duha. *Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim* (Silvije Strahimir Kranjčević, *Moj dom*). I ta duhovna domovina svojstvena je svima, neotuđiva je, u neomeđenosti njezina je ljepota, dobrosusjedna je, zbog nje se ne zapodijevaju ratovi... ona se čuti i glasa se šutnjom i riječju i zvukom i slikom... ona je naš lik, naš odraz nad vodama: *Duhovna Hrvatska*.

Anton Cetin, sudim li iz njegova dostupnog mi djela, posjeduje iznimnu svijest o sebi. Za njim teče čitava jedna rijeka, sazdana od njegovih crteža, slika, grafika, litografija... Ta samosvijest, ta sebesvijest, puna je mirnoće. I nema tu mjesta mrtvilu, jer taj red - to sklad je što ključa životom. Ispod su negdje ostale rane, a ožiljci progovaraju ljepotom.

Anton Cetin kroči i govori tiho, i njegov pokret je odmjeren, čist. Vraća se takav nakon dugogodišnjeg stvaralačkoga traganja, kušnji. Donosi nam na dlanu djelo prisposodobivo kapi rose. A možda se to ipak radi o suzi? Teško je to pouzdano znati. Cetin, put i pot do konačna djela pomno skriva, ostavljajući djelo da kazuje samo. A u njemu je nazočna, osjećam, sve više mu se približujući, posvemašnja dovršenost, stroga kontroliranost, disciplina. Ali, sve je to ujedno daleko od omeđenosti i opasnosti od bilo kakve prisile. U toj strogosti, umjetničkoj discipliniranosti, jasnoći, započinje Anton Cetin svoje carstvo slobode i svoj poetski slikovni sve-mir.

Posebnu dostojanstvenost posjeduju njegove ptice, cvjetovi, žene: sveroditeljice, čuvarice vatre, mudrosti, ljubavi i muka. *Eve*. No, takva dostojanstvenost od slikara traži i jedan posve drugi, poseban odnos prema boji. I Cetin na to s dužnom brižnošću odgovara, držeći mnogo do učinkovitosti boje, jednako i na slikarskom platnu, kao i na grafičkom ili litografskom listu. Vidjesmo to i na njegovoj (skupnoj) domovinskoj izložbi „Kinert i đaci” proljetos u Zagrebu. Potvrđujemo to na ovoj prvoj samostalnoj domovinskoj izložbi u „Stečku” u Kleku. A bit će nam prilika sve to provjeriti, najesen, u Zagrebu, u Muzeju za

umjetnost i obrt.

Dobrodošao doma, Ante Cetinu!

U Zagrebu, lipnja 1986.

*Iz kataloga Antona Cetina, Galerija Stećak, Klek,
16.-31. kolovoza 1986.*

DJELO DAROVANO DOMOVINI

U Središte Čazme, iz Zagreba, stignete za sat vremena vožnje automobilom. Pod zvonike crkve Sv. Marije Magdalene, koja se kao i obližnja župna kuća temeljito obnavlja. Malen park dijeli vas od kuće u kojoj se smjestila - dijeleći i ulaz i predvorje, s Galerijom Aleksandra Marksa, akademskog slikara i jednog od prvaka svjetski poznate Zagrebačke škole crtanog filma (*Muha, Pauk, Crna ptica*), kinodvorane i ureda gradskoga poglavarstva - *Galerija Anton Četín*. Predprostor ovih ustanova, iznimno značajnih za život Čazme, zapušten je i podsjeća na jučerašnje komunističke graditelje. Istina, Čazmanci se takva naslijeđa žele riješiti, ali ne čine to energično brzo, što je vidljivo po mnogim nepotrebnim predmetima iz onoga doba, koji nabacani i dalje onečišćuju ulaz. Međutim, da oni to mogu i znaju, osvjedočite se dočim dođete na prvi kat, gdje se izdvajaju ulazna vrata *Galerije Anton Četín*, a potom i nutrina galerijskog prostora. bjelinom izložbenih zidova, ugrađenog posoblja. I Četínovim biranim djelima, darovanim zavičajnoj Čazmi, Hrvatskoj.

U Galeriji zatječemo litografiju iz niza *Eva* 1977. br. 9., bakropis, akvatinta, kaligrafija *Eva*, 1980., i *Prozor*, 1991., bakropis, akvatinta, relief *Zagrljaj*, 1985., drvorez, bakropis, akvatinta *Prozor u jednu drugu dimenziju*, 1992., akrilik *Privrženost*, 1994., *Iskušenje*, 1996., *Zagonetka*, 1996., *Put u nepoznato*, 1992., *Pouzdanje*, 1992., te ugljen, pastel, olovka u boji *Ponos*, 1991., *Zajedno*, 1992., i *Razmišljanje*, 1999., pa tuš, pastel *Brižnost*, 1999., tuš, pastel, akrilik *Evo me!*, 1999., i *Znatiželja*, 1999., i ugljen, pastel *Eva i ptica u crvenom*, 2001. *Tri bakropisa*, akvatinte *Croatan Eva I., II., III.*, iz zajedničke nam pjesničko-grafičke mape *Amerika Croatan America*, iz godine 1988. Ugodno iznenađenje, taj odabir, ipak ne, priznajem, kao kada smo tu mapu 1989. zajedno prinosili u audijenciji Svetom Ocu Ivanu Pavlu II. Bilo je to u Rimu, u crkvi Sv. Jeronima. U dnu, ovoga predivnoga galerijskog prostora, što ga osvjetljuje prirodno svjetlo uzduž čitave jedne strane, nalazi se velika slika, ulje *Susret*, iz godine 1990. I, upravo ona, ta *Eva*

i golubica, kroz prozor u moslavački, čazmanski, bojanski pejzaž, skulptlja sve Cećinovo iskustvo. I slikara i čovjeka, Europljanina i Amerikanca. Hrvata i Kanadanina. U njoj se ogleda lutanje svijetom Antona Cećina. I Domovina, koja je vazda bila s njim, premda ne uvijek i uza nj.

*Ishodište ovome opusu je u klasi Alberta Kinerta i Marijana De-tonija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, zapisat će Lilijana Domic, sondirajući točno značaj Pariza 1966.-1968., te Toronta od 1968., i svih likovnih središta u kojima je izlagao, u kojima se obogaćivao Anton Cećin. A krenuo je iz Bojane i Čazme, gdje zarana pokazuje zanimanje za likovnost, u Zagreb gdje završava Školu primijenjene umjetnosti, 1956., da bi potom upisao i završio grafiku na Akademiji likovnih umjetnosti, 1964. U Pariz odlazi prvi put 1964., a već 1966. odlučuje se ne vratiti u komunističku Hrvatsku, pa traži posao crtača, ilustratora, u poznatoj nakladničkoj kući Larousse. U Zagrebu je već uspješno, prije diplomiranja, riješio i izveo naljepnicu za crno pivo Tomislav, tako da provjereni zadatak vrlo brzo rješava. Potvrđuje ujedno i mišljenje o studentima zagrebačke Akademije, koje je prema svjedočenju povjesničara umjetnosti Andre Vida Mihičića, vrijedilo na Académie des Beaux-Arts u Parizu, po kojemu su cijenjeni kao vrsni crtači. Ipak, nakon dvije godine života i rada u Parizu, Cećin se odlučuje za Toronto u Kanadi. Radi u početku za Zagrepčanina Janka Heraka različita grafička rješenja za ambalažu, i slika. Potom iznajmljuje atelijer, u susjedstvu jedne tiskare, gdje radi do nedavna preseljenja u novi slikarski prostor. Spomenuti je da se u neposrednoj blizini nalazio još jedan atelijer, jednog našijenca, slikara i kipara Ante Sardelića, koji također uspješno radi i izlaže u Kanadi, od 1971., i po svijetu, a nakon ponovne uspostave hrvatske države sve je nazočniji i u izložbenim prostorima u Hrvatskoj. I Cećin, kao i Sardelić, našli su svoje mjesto u *Enciklopediji hrvatske umjetnosti* (LZ, Zagreb, 1995.), što svakako zaslužuju, a ja ukazujem na to zato što nije uvijek bivalo tako, a što se nadam se, ne će više nikada događati.*

Anton Cećin svoju prvu samostalnu izložbu priprema u Parizu,

u Atelijeru Noël, 1968., dok mu je druga održana u Collectors Cabinet Gallery, u Torontu, 1969. Potom slijede značajne izložbe po svim kontinentima, i mnoga priznanja. No, tek nakon dvadeset godina od odlaska iz Hrvatske, 1986., priprema prve izložbe za hrvatsku publiku. U ljeto te godine prva mu je domovinska izložba, s dvadeset slika, u Galeriji Stećak Klek. Na jesen slijedi izložba u Muzeju za umjetnost i obrt, gdje se predstavlja cjelovitošću svoga djela zagrebačkoj publici. Te godine u Zagrebu tiska i kanadsko izdanje svoje monografije. I to je zaista povratak Antona Cetina u Hrvatsku, koliko god da to nisu željeli različiti politički, a i umjetnički, komunistički moćnici, kao što to ne žele ni danas, oni i njihovi mlađahni slijednici. Ali, to su željeli mnogi njegovi prijatelji, i prijatelji njegova djela, i prijatelji cjelovitosti Hrvatske. Duhovne Hrvatske, rekao bi Viktor Vida. Jer, ova priča može se protegnuti na svakoga Hrvata koji se iz svijeta želi vratiti doma, bilo na kratko ili za vazda. Od sada ovaj čovjek ima ponovno svoj dom u domovini Hrvatskoj.

Za godinu 1986. Antonu Cetinu se dodjeljuje priznanje „Umjetnik godine”, a dodjeljuje ga društvo hrvatskih umjetnika u Kanadi, zasigurno vodeći računa i o njegovim ostvarenjima te godine polučenicima u Hrvatskoj. Jer, to su očito i ciljevi Društva hrvatskih umjetnika u Kanadi / Canadian Croatian Artist Society i Hrvatsko-Kanadskoga poslovnog i profesionalnoga društva / Croatian-Canadian Business and Professional Association, koje zagovaraju i materijalno potpo- mažu. Oni su prvi, izvan Europe, počeli ostvarivati veze domovinske i iseljene Hrvatske, s predavanjima hrvatskih književnika i velikom izložbom *Horizonti / Horizons '89*, na kojoj se pojavljuje četrdeset i šest hrvatskih slikara iz europskih zemalja, obiju Amerika i Australije. Da, i to je djelo *Norvalske skupine*.

Danas, ne samo da imamo hrvatsku državu, već imamo u njoj i Galeriju Anton Cetin. A da je pameti, i da shvaćamo značaj naših umjetnika, znanstvenika, poduzetnika, raseljenih, ali veoma uspješnih, u svijetu, mi bismo se borili da se njihov glas čuje i da se uspješnost nji-

hova rada osjeti u Hrvatskoj. Gradili bismo atelijere, institute, prodavali ili predavali tvornice i ustanove u ruke tih sposobnih ljudi. A ne bismo se samo brinuli, ako se brinemo, da se njihovih ostavština post mortem dokopa Hrvatska. Onda bi značaj komunističkih ostataka, u našim životima, bio daleko beznačajniji. Onda nam ne bi ovako izgledale ni gospodarske, niti medijske prilike.

Eto, neka nam za primjer služi napor kojega su učinili čazmanski gradski oci, te su imali snage usred onoga okoliša izgraditi *Galeriju Anton Cetin*. Osigurati prostor, za Antona Cetina i njegova umjetnička djela. Oni već, gledam, uređuju, mijenjaju, kinodvoranu, a slutim na tom tragu da će izmijeniti izgled čitava ovog prostora. Kada se doskora spoje u jedinstven trg, prostori oko crkve i župnoga dvora, s prostorom pred poglavarstvom, izmijenit će se lice Čazme. I neka samo tako bude.

U čazmanskoj Galeriji Anton Cetin

Hrvatsko slovo, br. 470. i 471., 23. travnja 2004.

GALEBOVI ŠTO LETE RAVNO U NAŠ VID

Nakon šezdeset i jedne samostalne izložbe, od kojih trideset tri ostvaruju u inozemstvu, a dvadeset šest u domovini, uključujući svakako tu i sarajevske i širokobriješku, evo nam Ante Sardelića s izložbom koju upriličujemo najprije u *Galeriji Stećak Klek*, a potom u *Galeriji AZ* u Zagrebu. Trideset i peta će godina od poznatoga predgovora Petra Šegedina za Sardelićevu dubrovačku izložbu, pa splitskoga predgovora Jure Kaštelana. U Art salonu Matice hrvatske u Splitu susreće se sa Šegedinom, koji u ruci nosi svoju povijesnu knjigu *Svi smo odgovorni*, koju će te večeri predstaviti Splićanima, i onda, sljedeće godine, Toronto, Kanada. Ne zbog izložbe, ne zbog studijskoga boravka, već zbog slobode, preko mora, kao i većina hrvatskoga puka do tada. Jer, ni Šegedinova knjiga nije mogla spasiti od propasti Hrvatsko proljeće, koje je utonulo u mrak što ga je Hrvatskom bacala višeglava jugokomunistička aždaja Tito-Bakarić-Blažević-Bilić-Baltić-Dragosavac-Planinc-Vrhovec-Šuvar-Račan...

Tako je Sardelićeva sudbina postala iskorijenjenost, ali on iz toga svoga položaja djeluje, proučavajući druge slične sebi, okolo sebe, u Kanadi, Torontu, Ottawi, pa u drugim sredinama poput onih u SAD, Meksiku, Kolumbiji, Venezueli, Peruu, Čileu, Argentini, Australiji. susretaji su te *iščupanosti* s kulturama u kojima se zatekao začuđujući. Sardelić sve pretvara u svoju osebujnu paletu, strasnu igru, ples, prasak. Sve to ima odraza i na njegovim skulpturama, u urezima reljefa. I u njegovu životu, spoznanju, mudrosti s kojom prilazi stvarima, krajolicima, a posebice ljudima. Kada sve zaigra, zabala, u tancu hrvatskom, korčulanskom, *blatskoj kumpaniji* ili moru Prigradice, onda znade da prokletstvo koje su mu namijenili onodobni moćnici nije dosegnuo cilja. A njegov rad, njegov talent, izrastao, istina, drukčiji negoli da je nesmetano rastao u domovini, nudi nam se sada u *Povratku svjetlosti*, u izobilju slikarske raskoši.

Prije ove izložbe Ante Sardelić deset godina svog umjetničkog rada utkivao je u grafičko-pjesničku mapu *Vječna Domovina*, urezu-

jući glasan i jasan glas u spomenik Hrvatskoj, koja izrasta iz mraka prošlosti i zauzima svoje mjesto, koje su joj stoljećima otimali moćnici. Svijetla, *bijela kula na glečernom visu*. Krunu joj sapleću glagoljica, bosančica, latinica, preplećući se s mnogim simbolima hrvatske državnosti, kulture, uljudbe. A onda, prošle godine, u posebnomu nadahnuću, kleše reljef blažene Marije Propetog Isusa Petković, u Blatu, na Korčuli.

Povratak svjetlosti donosi nam Ante Sardelić, iz Toronta. Otvara svoju kutiju i iz raskošja slikarskoga rudnika razleti se ovih dvadeset slika. Prepune su iskustva, pronicanja. Iz svoje dubine nam govore, lijetom galebova, što lete ravno u naš vid. Autorova to je vesela igra, puna svjetlosti. I mi pouzdano znademo da tu nije riječ samo o iskustvu iz Sardelićeva torontskoga atelijera gdje su ove slike nastale. Ono je, nesporno, i naše.

*Iz kataloga Povratak svjetlosti, Galerija Stećak Klek,
od 4. kolovoza do 4. rujna 2004.*

POVRATAK VLASTITU VRTU

U najvećem zlu koje je zgodilo hrvatski narod, u svesrpskom protuhrvatskom ratu, svim sotonskim silama usprkos, svjedoci smo tolikim dobrima. Ponajveće među njima imenuje se riječju *povratak*. Od onoga temeljnoga - povratka, ponovne uspostave hrvatske države - pa do naoko neznatnih no uistinu uzvišenih pojedinačnih, osobnih povratka, na prag otački, na vlastito ognjište, na rodnu grudu. Svakim povratkom vraća se Hrvatskoj neizmjereno bogatstvo, ono što joj je nekoć nenaravnim silama bilo oduzeto, otrgnuto, izkorijenjeno. Hrvatske tako biva više.

Već nekoliko godina, od samoga početka rata, među mnogima pratim jedan iznimno značajan povratak - *Marije Zrno*, hrvatske i australske slikarice. Rođene u Šuici, odrasle, odgojene, stasale u Australiji, gdje je uz ostale temelje stekla i likovnu naobrazbu. Rat, Hrvatska, u opasnosti, u nevolji, prvotni su razlozi njezina povratka. I ona im se u potpunosti posvećuje, nesebično ulažući sve svoje vrijeme, darujući na taj pladanj sve svoje nemale sposobnosti. Prevoditeljica je, vodič je namjernicima i slučajnicima što ih rat mami u Hrvatsku; suočava i one koji to nikako ne bi željeli, s istinom, s činjenicama koje su svakako kanili izbjeći. Pridonosi odašiljanju stvarnih hrvatskih ratnih slika u svijet, u savjest čovječanstvu, ponajčešće sklonu plusnu, ustajalosti i prividu mira. U Beljini "Hrvatskom informativnom centru", na istom poslu, sudjeluje u buđenju uspavane svijesti i savjesti svijeta, ne libeći se koristiti u te svrhe i svoje likovno umijeće. U razglednicama, mapama, brošurama, knjižicama, knjigama - na sve moguće načine progovara hrvatska ratna zbilja. U svemu tome znatno i stvaralački sudjeluje Marija Zrno. Uz to među prvima je u prihvaćanju skrbi za hrvatsku ratnu siročad. Ona je ta koja, kada je Hrvatska u pitanju, nikada ne odustaje, bilo kakva da je razočaranja na to pozivala. Istina, u ovih nekoliko godina nekoliko puta se vraćala u Australiju, ali ne da bi umakla našim domovinskim nevoljama, već da bi osigurala veću pomoć Hrvatskoj, da bi iz prve ruke svjedočila za Hrvatsku.

Čini to u dva navrata, jezikom koji ponajbolje poznaje, na način na koji to ponajbolje umije - svojim likovnim djelima, svojim slikama, dvjema samostalnim izložbama održanim u Sydneyu u lipnju 1992. i veljači 1994. *Ratni dopisnik* i *Svjedok* nazivi su tih sydneyjskih izložaba, koji znakovito sažimlju temeljni smisao izloženih slikarskih cjelina. Sudeći po glasovima koji su i do nas doprli, autorica je postigla i svoj likovni i svoj ljudski/domoljubni cilj. Njezine slike su prihvaćene i kao istinita izvješća uvjerljiva dopisnika i kao uvjerljiv iskaz svjedoka. Na sličan način obratila se Marija Zrno i domovinskoj, zagrebačkoj likovnoj i inoj javnosti, izložbom *Svjedok* u travnju 1993. Podsjetila nas je tako davnih "bijafranskih" dana hrvatske likovne umjetnosti, koji se eto nakon toliko godina nama događaju kao naša svakodnevnica, naša zbilja.

Ciklusom pejzaža iz Šuice i šuičkoga okolja, Marija Zrno ne iskazuje svoju zasićenost i svoj bijeg od ružne ratne zbilje i slika koje bi najradije zaboravila. Ona se utječe ljepoti i očito se prepušta zanosu nedvojbeno joj dragoga krajolika. Tek kao usputno bilježi poneku ranu nanesenu tim predjelima. Ona se djetinje raduje, nakon svega što je sama svojim očima vidjela, nakon svega zla što ga je ova zemlja podnijela, da i dalje postoje polja, dubrave, cvijeće i blago što pase među ljljanima. Istina je, ove slike za razliku od cjelina koje su obuhvaćale ranije tri spominjane izložbe, slikane su prvenstveno za autoričinu dušu, ne hajući previše za mišljenje svijeta. One su odgovor i pouzdanje, ponovno otkriveni vlastiti izvor i siguran kutak u koji se napaćena i ranjena duša vazda vratiti može. Slike ovoga ciklusa zrače neskrivenom srećom, zadovoljstvom i radošću zbog napokon pronađena *vlastita vrta*. Onoga koji je dotada bio tek slutnja. Sve što se događalo prije ovih slika svjedočilo je o povratku Marije Zrno u domovinu, u Hrvatsku. Ove slike svjedočanstva su njezina povratka vlastitu domu, Šuici. A bez vlastita doma teško se osjećati dobro i u vlastitoj domovini. Stoga su ove slike i radosna svjedočanstva udomljivanja i konačna udomovljivanja hrvatske slikarice Marije Zrno.

Govori nam to na svoj način i njezin Sv. Franjo Asiški naslikan

za šuičku crkvu, ovjenčan raslinjem, rječju i pokretom predan Šuici, i rijeci i mjestu, i bilju i pticama i svim divnim božjim stvorenjima što će, ufamo se, do u kraj svijeta činiti skladnim ove jedinstvene prostore. Sve nam to poručuje slikarica Marija Zrno, jer i Sv. Franjo njezinih ruku i njezina srca je djelo.

U Zagrebu, u rujnu 1994.

*Tekst u katalogu izložbe u crkvi sv. Ante u Šuici,
18.-25.rujna 1994.*

KRUNSKI SVJEDOK HRVATSKIH STRADANJA

U studenome godine 1988. prvi put sam se susreo sa slikarstvom Mile Nekića. Zastao sam pred uljem na platnu, u kući hrvatskoga iseljenika Frane Rončevića u Sydneyu, u Australiji. Potpis na platnu upućivao je na našijenca, na meni nepoznato ime autora Nekića. Po svemu što se dalo otčitati iz one sydneyeske slike, ovaj je slikar učio od hrvatskih slikara, a posebice onih iz dubrovačkoga kruga: pomišljao sam i na Joba i Dulčića, kao i na Maslu i Pulitiku. Moji domaćini mi u tome nisu mogli posebno pomoći, no omogućili su mi uskoro susret s g. Milom Nekićem, svojim kumom. Za nekoliko dana upriličena je izložba slika u kući Rončevićevih, koja mi je otkrila iznimno vrijedno slikarsko djelo, te potvrdila moj prvotni dojam o hrvatskim slikarskim učiteljima. No, ova veza s hrvatskim slikarima, pokazat će se ubrzo u razgovoru s autorom, bila je tek moj dojam, koji se nije temeljio na stvarnim činjenicama. Naime, g. Milu Nekića slikarstvo je počelo zanimati po prvi put u životu za vrijeme robijanja u australskom zatvoru Long Bay, u kojemu je trebao odležati petnaest godina, a stvarno ih je proveo gotovo deset. Robijajući, nevino osuđen s još petoricom mladih Hrvata, slikarstvo mu se ukazalo kao spasonosan izlaz, prostor slobode i iskrena vlastita iskaza, veza sa svjetlom i svijetom. Studirao je i diplomirao slikarstvo na East Sydney Technical College godine 1988. Još za izdržavanja zatvorske kazne imao je dvije iznimno uspjele (cijeneći i po kritikama i po prodanim slikama) samostalne izložbe : The Works Gallery, Paddington, Sydney (1988.) i DC Art Gallery, Woollahra, Sydney (1989.). Za imena slikara koje sam mu pripisao kao učitelje, po prvi put je čuo od mene, slika im nikada nije vidio, kao uostalom ni slika inih hrvatskih slikara. Iz Hrvatske je Mile Nekić pobjegao kao dvadesedvogodišnjak, s interesima koji su bili daleko od slikara i slikarstva. Slikarstvo će mu se, u prilikama čuda, dogoditi tek onda kada se zatekne izvan svijeta, u zatvorskom vacuumu. I tako je eto opet jedno veliko zlo (jedan od najglasovitijih ovodobnih montiranih postupaka glasovitoga anglosaskog pravnog sustava, potpo-

mognut krunskim dokazima jugoslavenske doušničke službe), usp-rkos svemu, uvjetovalo jedno veliko, kulturno, umjetničko dobro (slik-arstvo hrvatskog slikara Mile Nekića)!

Sydneyski slikarski opus Nekićev posebice obilježuje progonstvo, daljina domovine, uhode za petama, nemoć dobra pred silom, spletovima i spletkarima zloga. Čute se tu temeljne dvojbe, česte sumnje, osjećaj posevemašnja bezizlazja. Istina, više su to teme pojedinih djela, priče koje nam kazuje slikar-čovjek-uzapćenik, negoli je to izvorni govor ovoga slikarstva. Dapače, Nekićeva sydneyaska ulja na platnu, kroza sve svoje teške priče, progovaraju slikarskim jezikom nade, svjetla koje se ukazuje na kraju tegobna puta. O zaumnim svezama ovoga dijela slikareva opusa sa slikarskim iskustvima dubrovačkoga kruga hrvatskih slikara, vjerujem da će se jednom pozabaviti likovni znalci.

Životna priča hrvatskoga slikara Mile Nekića nastavlja se godine 1991. u Hrvatskoj, pogođenoj svesrpskim protuhrvatskim ratom. Ne čekajući najavljenju skorju obnovu sudskega postupka u Sydneyu, u kojemu bi po svemu bila dokazana i njegova nevinost, daje prednost obrani Domovine i među prvima se svrstaje u redove dragovoljaca Zbora narodne garde. Danas je djelatni časnik Hrvatske vojske, s činom natporučnika. Pa premda ne smatra da je njegov vojnički posao posevema okončan, sve dok Hrvatska ne bude uistinu slobodna, sa svojom vojskom na svojim međunarodno priznatim granicama, on je u zadnjih godinu dana ponovno uzeo kist u ruke. Svjestan da i tako nastavlja uljuđenu tradiciju hrvatskih vojaka, a posebice istaknutih časnika, koji su uz svoju vojničku karijeru nerijetko ostvarivali i zapažena postignuća u svijetu umjetnosti, književnosti, slikarstva, glazbe.

Domovinskoj se kulturnoj javnosti slikar Mile Nekić predstavlja najprije na skupnim izložbama *Hrvatski slikari i kipari Gospi od utočišta Aljmaši Otvoreni osječki atelijer* (1994.). Izložba u Zagrebu, u Muzejskom prostoru na Jezuitskom trgu, u Galeriji Fortezza, prva mu je samostalna izložba u Hrvatskoj. Ovdje sabrani crteži i slike plod su povratka, ustuka ratnika pred slikarom, koji nerazdjeljivo i

dalje žive u istoj osobi. Iskušeno, viđeno, proživljeno, zapamćeno, pretače se kroza umjetnički slikarski doživljeno, u potresnost slike, u svevremenost umjetničkoga djela. I upravo stoga je jače, ubojitije, svjedočenje umjetnosti od pukih činjenica i dokumenata. Moglo bi se u ovoj prigodi, prisposobljujući, kazati: dvostruko svjedoči onaj koji umjetničkim darom svjedoči! A Mile Nekić upravo na takav način, kroza svoje crteže i slike ovoga ratnoga ciklusa, svemu puku svjedoči.

On je neponovljiv krunski svjedok hrvatskih stradanja. Uvjerljivost i vrijednosti ovoga svjedočanstva ne će dirnuti samo one koji se namjerice dovedu u stanje slijeposti.

U Zagrebu, 13. studenoga 1994.

RAZOČARAN SAM, ALI IZLAGAT ĆU U HRVATSKOJ

Drago Brajak je argentinski i hrvatski slikar, grafičar i kipar. Rođen je u selu Tuškane kod Karlovca godine 1948., a od godine 1961. živi u Mendози, Argentina. Studirao je i diplomirao, godine 1977., likovne umjetnosti na Universidad Nacional de Cuyo, gdje mu je profesorom bio i veliki hrvatski slikar Zdravko Dučmelić. Danas je profesor na Nacional de San Juan i pročelnik katedre tehnologije i izraza u materijalima na Universidad Nacional de Cuyo. Specijalnost mu je crtež i skulptura, koje je izlagao na pedesetak samostalnih i mnogim skupnim izložbama. Prvu samostalnu izložbu u Hrvatskoj imao je u rodnom Karlovcu, u Galeriji Vjekoslav Karas, u mjesecu prosincu 2006. i siječnju 2007. Bilježi ga Enciklopedija hrvatske umjetnosti (1995.), kratkom natuknicom Željka Sabola. Nadamo se da je to tek početak upoznavanja hrvatske likovne i ine javnosti s ovim iznimno značajnim likovnim umjetnikom i njegovim djelom.

Gospodine Brajak, kao trinaestogodišnji mladić napustili ste Hrvatsku, godine 1961., i napokon ove se godine vraćate na vlastiti prag, u Tuškane i Karlovac, u rodnu Hrvatsku?

Nismo bježali iz Hrvatske, nego smo otišli. Jednostavno smo otišli, 1961. Otac je imao pet jutara zemlje, dobro smo živjeli. Ali, ipak smo otišli. Jer, moja je majka strašno mrzila onaj režim. Majka mi je još živa, a otac nije. On nije podnosio Argentinu pa se vratio i umro ovdje. Jednom su mi neki prijatelji darovali jugoslavensku zastavu i kada ju je vidjela, moja majka, ona kaže: Makni to, što će ti to? S trinaest, četrnaest godina sam otišao. Volim Argentinu i ona je moja domovina, volim njezin narod. A Hrvatska... znate gdje sam apsolutno slobodan i uživam u Hrvatskoj, kada odlazim u šumu, u prirodi. Nije se bilo lako ponovno vratiti.

Pa to je Vaša domovina, danas slobodna, suverena i neovisna. Zašto onda?

Ja sam slušao i čitao što se sve dešavalo u Hrvatskoj za vrijeme

rata. Zato, kažem, da ja ne mogu shvatiti i ne mogu vjerovati, da hrvatska Vlada predaje svoje časnike, koji su bili na hrvatskoj fronti, jednome sudu koji je pripremljen da sudi Africi i nama. Ne treba poznavati previše politike pa da se vidi da nisu isti oni koji napadaju i oni koji su napadnuti. A mi smo napadnuti. Mi smo se branili. Niti jedan hrvatski vojnik nije bombardirao Beograd, nije palio njihova sela. A mi smo sada izjednačeni - oni koji su napadnuti i oni koji su napadali. Po novinama se može pročitati kako je to bio građanski rat i za nekoliko mjeseci oni će ga proglasiti građanskim ratom. A građanski rat bi mogao biti da se vodio u cijeloj Jugoslaviji, ali u Crnoj Gori ga nije bilo, u Makedoniji također, pa ni u Sloveniji... Ali, ja sam otišao s trinaest godina, od tada gotovo da nisam govorio hrvatski, i vidim da nisam Hrvat iz Hrvatske. Ja to ne shvaćam.

Vi to jako dobro shvaćate, kao i Hrvati iz Hrvatske, ali, kako bi rekao moj haaški odvjetnik g. Olujić, oni ne posjeduju ni činjenice niti istinu, ali imaju moć.

Vidite, tamo osamdesetih godina prošloga stoljeća u novinama su se pojavili napisi - zadnji nacistički kriminalac uhićen u Buenos Airesu. Radilo se o gospodinu Ivi Rojnici. O Ivi Rojnici poznatom i priznatom argentinskom poduzetniku, značajnom članu hrvatske zajednice u Argentini, i u svijetu, autoru većeg broja zapaženih knjiga, podupiratelju časopisa Studia Croatica... Ja zovem svoga prijatelja s radija, želim objasniti taj slučaj, a on veli da je čitao i misli da ne će biti ništa od toga, a ako bude da će me zvati pa da razgovaramo o tome. Ja sam u sveučilišnome vijeću, kao reprezentant redovitih profesora i moram objašnjavati zašto je Hrvatska bila takva i takva, da je tu jako puno laži i da se one rađaju u intelektualnim krugovima. Naši ljudi, radnici su veoma poštovani i cijenjeni, a u tim intelektualnim liberalnim centrima nas osuđuju da smo ono što nikada nismo bili. Bez uporišta na činjenicama i istini, ali na žalost, oni govore i pišu s pozicija moći. Ali mi zato moramo uvijek iznositi istinu i činjenice o Hrvatima i Hrvatskoj.

Gospodine Brajak, Zdravko Dučmelić također je jedno veliko

ime likovne umjetnosti, veliko je i priznato slikarsko ime u Argentini i u svijetu, kojega na žalost ne bilježi Enciklopedija hrvatske umjetnosti (1995.), ali zato iscrpno o njemu piše Guido Quien u Hrvatskom biografskom leksikonu (1993.). Bili ste njegovim studentom?

Da, bio sam mu studentom i to mi je posebno drago. Studirao sam na Akademiji Universidad Nacional de San Cuyo u Mendozi, tamo je Zdravko Dučmelić bio redoviti profesor. Jedno vrijeme je bio i dekan. Veoma poštovan čovjek, vrlo važan umjetnik, strašno dobar umjetnik, odličan slikar. Tako da je kritika o njemu pisala samo na najvišoj razini. Ilustrirao je velikoga argentinskoga književnika svjetske slave Jorge Luisa Borgesa. On je bio Borgesov prijatelj i Borges je jedino njega htio za ilustratora svojih tekstova. A Borges je bio iznimno pametan, ironičan, on je jedini koji se smio rugati “vladi državnog udara”, i govorio im je svašta. A Zdravko Dučmelić je isto tako bio ironičan, pa su se oni jako dobro komplementirali. Bio sam skoro godinu dana uz njega. I tada je on prihvatio onaj poziv da napravi izložbu u domovini. Bile su to izložbe godine 1983. u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, te u Rijeci i Splitu, ali i u Beogradu, preko čije je ambasade poziv došao.

Dučmelić je studij slikarstva započeo na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti, mislim 1944.

Da, u ratu, svakako. Pa potom, nakon izbjegličkoga logora Fermo, studira u Rimu, a završava studij slikarstva na Akademiji likovnih umjetnosti San Fernando u Madridu. Godine 1949. dolazi u Argentinu roditeljima, emigrantima kao i on. Kad sam gledao njegove slike, vidio sam našu povijest, naše doživljaje. Žene iz prošlosti. Ruševine. Puno doživljaja iz vremena Drugog svjetskoga rata. Barikade, bunker. Mendoza je pustinjska zemlja, polupustinja i one stvari koje postoje u Mendozi pretvorene su u njega u naše pejzaže. Bio je dobar crtač. Ja sam ga razumio. Nije lako biti emigrant, ja sam se vratio nakon četrdeset godina, i ja ga razumijem. Mi smo puno razgovarali o hrvatskoj prošlosti, o sadašnjosti i o budućnosti, i on je uvijek govorio da to ne mo-

že zaboraviti - Mi smo jedan tragičan narod! Govorio je - Ja živim tu tragediju. Osuđen sam biti u Argentini. Bio sam hrvatski vojnik, nikad nisam strijeljao nikoga, nikad nisam bio tako orijentiran. A pričalo se da je bio komandant patrola koje su strijeljale. I to je dolazilo iz onih intelektualnih krugova, kojima ne bi trebalo vjerovati, koji govore iz pozicija moći, a ne istine.

A slikarska djela Zdravka Dučmelića, gdje se nalaze, kakva je danas njihova sudbina?

Dučmelićevih djela ima puno po Sjevernoj Americi, u Španjolskoj, pa u Argentini, u Kordobi, Buenos Airesu, Mendozi... Za mene on je bio izvrstan slikar, a bio je i kipar, ima krasnih stvari. Ali, ja ne znam gdje je sve to sada, možda kod njegove supruge koja je njemačkoga ili židovskoga podrijetla, ili negdje drugdje. Sjećam ga se kao dobra umjetnika, možda nije bio najbolji profesor, jer ima studenata koji su ga obožavali a i onih koji su ga strašno mrzili. Naučio sam puno od njega, posebno o crtežu, o kiparstvu, u tome on je bio, naravno, majstor. Pitala ga je jedna moja kolegica - Gospodine Dučmeliću, što vi kažete o ovoj slici? A on - govorio je dobro španjolski, premda se osjećao onaj ton, naglasak, koji je otkrivao da nije Argentinac - on joj veli - pa može biti za ispit, a onda je bacite. Rekao joj je istinu, jer crtanje je takva disciplina u kojoj čovjek treba uživati, to nije povijest koja može biti teška, crtanje mora biti u krvi. Oni koji su crtali minimalno, ono što se trebalo, on to nije volio, nije podnosio. On je volio one koji su imali potrebu svaki dan crtati. Zato je bilo ljudi koji su ga obožavali. Dučmelić je bio čovjek literature, volio je pjevati, pijuckati whisky, dobro vino. Kada se vratio iz Hrvatske, ja sam bio otvorio jednu svoju izložbu u Mendozi, i on je došao, reko je da mu se sviđa. Uskoro se preselio u Buenos Aires, tamo je bio i njegov brat Željko, pisac, autor knjiga *El Croata*, sa Zdravkovim crtežima. Tamo je i umro 1989.

Gospodine Brajak, kakve su veze danas između Argentine i Hrvatske?

O Hrvatskoj se počinje govoriti više nakon 1990., i početkom rata. Sve se više govori i u svijetu i u Argentini. Dok je veleposlanica bila gospođa Rosandić-Šarić, do godine 2000. mi smo imali vrlo dobru kulturnu sudradnju. Preko sveučilišta u Mendози smo dobivali i Tjedan hrvatskoga filma, pa izložbe kao ona Damira Fabijanića o Dubrovniku i mnogo toga. A od 2000., gotovo ništa. A ja imam dobar položaj na sveučilištu, ministar kulture mi je prijatelj, direktor muzeja, toliko bi se moglo napraviti. Prošlog studenoga bila je kod mene sadašnja veleposlanica. Ja ih primam jedanput na godinu u moj studio izvan grada, kojega sada mislim otvoriti tako da jednom tjedno bude dostupan svima. Na ulazu je hrvatska i argentinska zastava, okolo je posađena šuma, breza, kesten, hrast. To je jedan maleni park, koji pripremam za moje skulpture, a otvorio bih ga da stanovnici Mendoze ili turisti jedanput na tjedan mogu vidjeti moje grafike i što ja sve tu radim.

Izložba crteža i sitotiska Itinerer imaginarnog krstarenja koju su vam upriličili u Karlovcu, u Galeriji Vjekoslav Karas, Vaša je prva samostalna izložba u Hrvatskoj?

Da, to mi je prva izložba u Hrvatskoj, na kojoj zahvaljujem Gradskom muzeju u Karlovcu i svima koji su na njoj radili, posebno autorima kataloga. Izložba je organizirana u lijepom prostoru Galerije Vjekoslav Karas, ali ne znam što je bilo sa slanjem pozivnica, jer da tamo nisu bili članovi moje obitelji, ja bih bio skoro sam. I kad smo otvorili izložbu nazvao sam ljude u Hrvatskoj matici iseljenika, misleći da su oni neko ministarstvo za nas iz iseljeničtva, kad tamo - ništa. Uopće - ništa. Srećom, idem u Argentinu, nisam ništa dužan, sve sam ja platio ovdje u Hrvatskoj. Niti u jednim novinama prikaza, uopće ništa. Poslao sam poziv za izložbu i u vaše uredništvo. Upoznao sam g. Zidića, niti on nije dobio poziva. A najviše sam se nadao u Hrvatskoj matici iseljenika, koja ima najviše kontakta, i ako ja radim za Hrvatsku, i ako ja kao Hrvat imam obvezu da govorim u mojoj zemlji, mislim da bi na neki način to trebalo cijeniti. Razočaran sam, kazao sam u Karlovcu, jer da vi izlažete u Mendози, na otvorenje izložbe ne bi došao samo

sekretar kulture grada, došao bi i guverner, ljudi iz državne politike, oni bi došli radi protokolarnih razloga, odnosa. Ja za to ne trebam poznavati gradonačelnika Karlovca.

Ipak, planirate i dalje izlagati i u svojoj Hrvatskoj?

Ma, svakako. I ovi prigovori samo su dobronamjerni, da bismo bili što bliži svjetskim kriterijima, da bismo popravljali naše propuste. Inače, nisam oduševljen izložbama, jer tu se gubi puno vremena, troši se mnogo novaca. U godini 2009. otvorit ću izložbu u Madridu. Problema s radovima nema, a imam slobodna skoro četiri mjeseca, od prosinca do veljače, mogu biti u Španjolskoj i u Hrvatskoj. Izlagat ću onda ovdje u Zagrebu, u Galeriji AZ, Hrvatske kulturne zaklade i Hrvatskoga slova.

Najavljujem, ta će izložba Drage Brajka biti otvorena 21. siječnja, a trajat će do 19. veljače 2010. u Galeriji AZ. Radovat će nas. Hvala na razgovoru.*

Hrvatsko slovo, br. 636., 29. lipnja 2007.

*Razgovor, Drago Brajak, akademski slikar i grafičar,
Mendoza, Argentina*

* Na našu veliku žalost ova se izložba nije nikada ostvarila.

NE ZABORAVI HRVATSKI JEZIK - NE ZABORAVI HRVATSKU!

Dr. Lujo Tončić-Sorinj zauzima neosporno mjesto među znamenitim Hrvatima dvadesetoga stoljeća: usprkos činjenici da je većinu svoga dosadašnjega života živio i radio izvan Hrvatske, nikada nije iznevjerio *djedovo posljednje poslanje*, o kojemu, kao o bitnoj odrednici vlastitoga života, govori na samom početku knjige *Usamljena borba Hrvatske* (Zagreb, 1998.)

Bilo je to kasno uvečer 18. srpnja 1931. godine. Sunce je zašlo, večernje svjetlo ležalo je nad živom rivom, svjetlucavim morem, dalekim otocima. Dugo sam ostao uz preminuloga (djeda Josipa Tončića, 1841.-1931. ur. nap.), koji je bio idol mog djetinjstva i najranije mladosti. Posljednje nonove riječi upućene meni, izgovorene istog tog popodneva, glasile su: Nemoj mi zaboraviti hrvatski jezik! Te riječi valja razumjeti iz njegova života. Više od pola stoljeća borio se za ravnopravnost i napokon za prevlast hrvatskog jezika nad talijanskim i njemačkim u Dalmaciji. Godine 1870. uspio se napokon probiti u Dalmatinski zemaljski sabor, 1881. godine u upravu. Borba za jezik bila je istodobno borba za Hrvatsku, a cilj joj je bio ujedinjenje svih hrvatskih zemalja u Trojedno Kraljevstvo. Ne zaboravi hrvatski jezik! značilo je: Ne zaboravi Hrvatsku! To je bilo djedovo posljednje poslanje meni.

Dr. Lujo Tončić-Sorinj rođen je u Beču 12. travnja 1915. Nakon gimnazije u Salzburgu studirao je od 1933. do 1941. u Beču, Zagrebu i Parizu. Stekao je visoku naobrazbu pravnika, povjesničara i politologa, prema vlastitu svjedočenju, posebno značenje u njegovu životu, poglavito u mladosti, predstavljalo je stalno vraćanje Splitu, Hvaru, Korčuli, djedovskim hrvatskim predjelima, izvorima. Ta iskonska potreba nasilno je prekinuta godine 1945., uspostavom komunističkoga režima u Hrvatskoj. Znao je da pripada onima koje su „ljudi s brda” označavali imenom *klasni neprijatelj*, te nije bilo druge nego biti izvan njihova dosega, nikada ne zaboravljajući djedova poslanja.

U Salzburgu postaje 1946. ravnateljem Političkoga odjela u Institutu za ekonomiju i politiku, odakle godine 1949. kao zastupnik Narodne stranke ulazi u austrijski parlamentarni život, gdje će provesti dvadeset godina na raznim istaknutim dužnostima, kao predsjednik Odbora za vanjske poslove i ministar vanjskih poslova. Također je značajno njegovo djelovanje u europskim političkim ustanovama, gdje je u parlamentu Vijeća Europe promatrač od 1953. do 1956., te punopravni član skupštine do 1966., da bi godine 1969. bio imenovan glavnim tajnikom Vijeća Europe. Danas svakom po-hoditelju Europskoga parlamenta u Strasbourgu jedna istaknuta spomen-ploča svjedoči i o značaju dr. Luje Tončića-Sorinja, koji je kao glavni tajnik Vijeća Europe položio temeljni kamen za to sveeu-ropsko zdanje.

Za čitavo vrijeme svoga javnog političkoga života imao je ugled istaknutoga znanstvenika, povjesničara i publicista. Svojim ugledom i zauzimanjem u europskim i svjetskim političkim krugovima znatno je pridonio hrvatskoj borbi za ponovnu uspostavu samostal-ne hrvatske države. Za nas su, i zbog toga, posebno značajne nje-gove knjige. *Ispunjeni snovi* i *Usamljena borba Hrvatske*.

Danas je dr. Lujo Tončić-Sorinj u mirovini, živi u Salzburgu. Povodom njegova 85. rođendana (12. travnja), za čitatelje Hrvatsk-oga slova susretljivo je odgovorio na nekoliko pitanja dr. Marijana Brajinovića, ministra-savjetnika u austrijskom Ministarstvu gospo-darstva.

Za posljednjih deset godina Vi ste se poglavito posvetili zau-zimanju za priznanje Hrvatske. Što Vas je, kao bivšeg ministra Re-publike Austrije i glavnoga tajnika Vijeća Europe posebno vodilo da se svesrdno zauzimate za priznanje Hrvatske, za uvažavanje hrvats-kih interesa u Europi i u svijetu? Knjigom Usamljena borba Hrvats-ke, na poseban, iskren i jasan način svima otkrivате koliko ste priv-rženi Hrvatskoj? Kako se na to Vaše zalaganje za Hrvatsku gleda s austrijske strane?

- Kao što se i iz mojih knjiga *Ispunjeni snovi* i *Usamljena borba Hrvatske* može zaključiti, cijeloga sam života bio veoma vezan za Hrvatsku. Ne samo u ranijoj mladosti i u studentskim danima, nego i kasnije, i za vrijeme komunističkoga režima u Hrvatskoj. I tada sam održavao predavanja o Hrvatskoj, i na taj način ostao sam u vezi s Hrvatskom i brojnim prijateljima, na primjer, s tadašnjim dugogodišnjim gradonačelnikom Splita g. Miletićem. Nakon što se Hrvatska godine 1990. konačno oslobodila toga režima, bilo mi je potpuno jasno da ću se, u skladu sa svojim mogućnostima, staviti Hrvatskoj na raspolaganje. Prihvatio sam poziv predsjednika Tuđmana te smo imali vrlo iscrpan i sadržajan razgovor. Bilo je očito da Hrvatskoj najviše mogu biti od koristi u pitanjima koja su se ticala europskoga područja, dakle u okvirima Europske unije kršćanskih demokrata i Narodne stranke Europe, a bio sam i u stalnoj vezi s tadašnjim ministrom vanjskih poslova Austrije dr. Aloisom Mockom.

Vaša zalaganja za Hrvatsku nailazila su na velike otpore u Europi. Je li se taj odnos danas promijenio?

- Moj položaj u Uniji kršćanskih demokrata, pogotovo u Bruxellesu, bio je zbog toga znatno otežan, jer je sam po sebi predstavljao stanovitu opreku vladajućoj stranci HDZ-u, koju sam zastupao u Europskoj uniji kršćanskih demokrata, ali i opstanku hrvatske države općenito. Čak ni priznanje Hrvatske kao međunarodno priznatog pravnog subjekta od nekih manjih država, te Austrije i Savezne Republike Njemačke kao preteče, koje je bilo od neizmjerne važnosti za opstanak hrvatske države, nije moglo znatnije utjecati na takve negativne stavove. No, ipak je tijekom ovih nekoliko godina pridonijelo boljem razumijevanju i podršci Hrvatskoj. Ipak, možda je najteže bilo nakon mnogo godina uspjeti u pristupanju Hrvatsko-me Europskom vijeću...

Kakve šanse ima Hrvatska danas za ulazak u Europsku zajednicu, i u kojem roku bi se to moglo dogoditi?

- Pitate me o sadašnjoj situaciji, nakon najnovijih političkih promjena u Hrvatskoj. Vjerujem da sada postoje dobri izgledi, s time da se ni pozitivni aspekti ne bi smjeli precjenjivati. Jer poteškoće s kojima se Hrvatska suočava, prije svega na području privrede ostale su iste i njihovo rješavanje ne ovisi samo o Hrvatskoj. No najveće se poteškoće nalaze u unutarnjopolitičkoj situaciji u Hrvatskoj. Jer koalicijska vlada sastavljena od više programski sasvim oprečnih stranaka, sama po sebi predstavlja određen elemenat nestabilnosti, pa čak i ako je nastala iz udružene opozicije. K tome i bivša vladajuća stranka HDZ pokazuje pojave raskola, iako je, kao i prije, relativno najjača stranka. To je još jedan od elemenata nestabilnosti. Naravno da takva situacija ima svoje povratno djelovanje i na inozemstvo. Stoga je, po mome mišljenju, najvažnije ponovno uspostaviti unutarnjopolitičku stabilnost, što je, uz jaku vladu i jaku opoziciju, moguće. Bila bi velika greška unutarnjopolitička sukobljavanja ponovno prebaciti u Europu.

Hrvatska ima još jedan bitan problem. Daytonski sporazum zahtijeva, između ostaloga, povratak svih izbjeglica u prijašnju domovinu i uređenje bosanske države. Ali, u provođenju obaju zahtjeva nailazi se u stvarnosti na goleme poteškoće. Zadaća hrvatske vanjske politike bila bi u svezi s tim objasniti Zapadu problem nekađašnje „krajine”, kojemu Daytonski sporazum pridaje poseban položaj i time posebnu težinu; te učiniti razumljivijim položaj Hrvata u zapadnom i središnjem dijelu Bosne, kao povijesne nužnosti koje iz toga proistječu. Bilo bi također nužno, i to je velika zadaća hrvatske politike, probuditi više zanimanja za hrvatsku povijest u inozemstvu. Možda bi to sada, u povoljnijoj političkoj klimi, moglo biti uspješnije nego u prošlosti.

Što ne bi smjele činiti Hrvatska na svom putu na Zapad?

- Hrvatska ne će moći ostvariti svoje vanjskopolitičke ciljeve, niti u odnosu prema Europskoj uniji, ako ne bude jedinstveno istupala, što znači da vlada i opozicija moraju djelovati zajednički u

vanjskopolitičkim odnosima. Ukupno moje iskustvo u vanjskoj politici dokazuje da manje države koje u inozemstvu istupaju oprečno i prebacuju svoje unutarnje konflikte prema vani ne uspijevaju ostvariti svoje vanjskopolitičke ciljeve.

*Marijan Brajinović
Stjepan Šešelj*

*Uz 85. rođendan dr. Luje Tončića Sorinja
Hrvatsko slovo, br. 261., 21. travnja 2000.*

ISPRAVLJALI SMO NEISTINE O HRVATIMA I HRVATSKOJ

Godine 1959. u vrlo neizvjesnoj međunarodnoj situaciji jedna skupina hrvatskih intelektualaca državotvornih političkih emigranata u Buenos Airesu, Republika Argentina, odlučuje svoju dotadašnju političku djelatnost okrenuti prema svijetu koji nas okružuje. U toj skupini od desetak hrvatskih intelektualaca i poslovnih ljudi nalazili su se dr. Anđelko Belić, dr. Milan Blažeković, Ivo Bogdan, prof. Danijel Crljen, dr. Ivo Huhn, Branko Kadić, Srećko Karaman, braća dr. Radovan i dr. Božo Latković, dr. Mate Luketa, prof. Vinko Nikolić, Ivo Rojnica, te kasnije pridobili dr. Franjo Nevistić, Milan Rakovac, Ljeposlav Perinić i dr. Pero Vukota. Nakon prvih sastanaka stvorena je načelna odluka da se pokrene časopis na španjolskom jeziku, kojemu su izabrali ime Studia Croatica. Istodobno je odlučeno osnivanje hrvatske kulturne ustanove, koja će biti i pokrovitelj časopisa. Tako je godine 1960. osnovan Hrvatski latinoamerički kulturni institut.

U mjesecu rujnu 1960. pojavio se prvi svezak tromjesečnika Studia Croatica na 96 stranica. Prva tri glavna urednika bili su Ivo Bogdan, dr. Franjo Nevistić i dr. Radovan Latković. Godine 1995. uredništvo preuzimlje mr. Jozo Vrljičak.

Do danas je objavljeno 140 brojeva revije Studia Croatica na više od 12.000 stranica.

U prosincu 1996. uspostavlja se web stranica. Adresa je: <http://www.studiacroatica.com>

Gospodine Vrljičak, iskreno nam je drago da ste za kratkog boravka u Hrvatskoj držali važnim posjetiti uredništvo Hrvatskoga slova, i dalje jedinoga tjednika za kulturu u Hrvatskoj i u Hrvata općenito, dakle i Hrvata u Argentini, Južnoj Americi, odakle nam i Vi dolazite. Mi u Hrvatskoj ponajprije Vas doživljavamo kao današnjega urednika hrvatskoga časopisa Studia croatica, koji već više od četrdeset godina izlazi na španjolskom jeziku, u Buenos Airesu. Nu, Vaš prvi posao od

kojega živite nije uređivanje časopisa Studia Croatica?

- Naobrazbom sam ekonomist i radim na sustavima financijskih i ekonomskih projekcija. Od toga posla živim, a *Studia Croatica* je moja obveza prema hrvatskoj kulturi, moja pomoć u ostvarivanju hrvatskih nacionalnih i državnih interesa, bez obzira na to što sam rođen i što živim u Argentini.

Mogli bismo u ovom razgovoru dati prednost svjetskim problemima, pa razgovarati tragom vaše struke, na primjer, o globalizaciji?

- Čovjek može na nju gledati pozitivno ili negativno, ali ona je tu. Negativno, jer će nas netko pojesti, rastočiti nas; pozitivno - mogu i ja biti faktor, više proizvoditi. velike sile su uvijek imale moć da nešto nametnu. Ali uz globalizaciju - vrijeme je i individualizacije. Danas možete dobiti podatke i tekstove na nekim jezicima za koje niste mogli bez interneta ni znati da postoje. Danas se govori o nekim narodima za koje se prije sto godina nije ni znalo. Mislim da na to moramo gledati pozitivno tako da što više mogućnosti iskoristimo za vlastito samopotvrđivanje, za nametanje jasnije slike o sebi, kako bismo ispravljali sve one nepravde i krivotvorine o Hrvatima i Hrvatskoj, koje se toliko dugo i smišljeno protiv nas šire po svijetu. Iskoristiti sve te mogućnosti za upoznavanje svijeta sa stvarnim hrvatskim identitetom. Vidite, s tim u vezi, jedna zanimljivost. *Studia Croatica* najveći broj čitatelja ima u Španjolskoj, zatim u Argentini, Meksiku i na četvrtom mjestu je Hrvatska. To je zanimljivo jer su tekstovi uglavnom na španjolskom. U Španjolskoj i u Meksiku gotovo i nema Hrvata, pa ipak, i čitatelji koji nemaju nikakve veze s Hrvatskom pokazuju interes za naše hrvatske teme.

Došli smo do jedne bitne činjenice i pitanja. govorim to i kao predsjednik Sekcije Društva hrvatskih književnika za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Vi ste u Argentini sačuvali neprocjenjivu vrijednost za državu Hrvatsku, za hrvatsku kulturu, a to je Studia Croatica. Sada je svima dostupna i na internetu, šaljete je od

prvoga broja svim diplomatskim krugovima, svim značajnim sveučilištima, svim značajnim bibliotekama u svijetu. To je časopis koji govori već četrdeset godina o Hrvatskoj na španjolskom jeziku, jednom od tri najrasprostranjenija svjetska jezika. Mi smo isto tako imali na njemačkom jeziku Kroatische Berichte. Na žalost, kad smo uspostavili hrvatsku državu, nestao je kao i neki drugi časopisi i novine što je po mojem mišljenju i veliki gubitak. Vi ste opstali i dalje širite istinu o Hrvatskoj po svijetu. Kakva su vaša iskustva?

- Slažem se da se puno časopisa ugasilo, a tome je više razloga - to što smo dobili državu, no i ljudi koji su pisali na hrvatskom polako umiru, pa više i nema toliko ljudi koji bi mogli izdavati vani časopis. I o časopisu *Studia Croatica* neki su mislili: imamo državu pa to više ne treba izdavati. Drugi su pak rekli da treba nastaviti, to više što država još nije ostvarena do potpune neupitnosti, još se moramo boriti. Tako sam i ja, kao mladi i jači, to preuzeo 1995. Puno ljudi koji su podrijetlom Hrvati, ali ima među njima već i takvih koji ne znaju ni riječi svoga materinskoga jezika, zainteresirani su, šalju nam pisma i pišu: moj pradjed ili djed došao je ovamo - htio bih znati više o svojem podrijetlu, o užem zavičaju, kako uspostaviti vezu s mogućim rođacima. Oni dugo sa starom domovinom nemaju veze, a sada se zanimaju kako bi je uspostavili. Pokušavamo im dati odgovore preko interneta, prevodimo za njih i u njihovo ime prikupljamo potrebne im podatke. Držimo da je to važno, iako je teško mjeriti kakvi su učinci postignuti. Mi znamo da su oni važni, zato i nastavljamo raditi na tome, ali mjeriti se taj utjecaj ne može drukčije nego time da sada znamo da nas puno ljudi čita. *Studia Croatica* tiska se u 1200 primjeraka i daje se gratis. Dosta je to velik financijski napor.

Postoji li pomoć argentinske države namijenjena manjinama?

- Postoji pomoć Hrvatske matice iseljenika, ali nikakva pomoć Argentine. Hrvatska zajednica u Argentini financira nas, ali država ne. U Argentini manjine nisu gledane sa simpatijama, za razliku, recimo, od Kanade. Stoga pomoć nismo ni tražili jer zasigurno je ne bismo dobili.

Znademo da je sve do 1990. i Studia Croatica i čitav krug oko nje, kao, uostalom, i drugi časopisi u iseljeništvu za ondašnju državu bila neprijateljska, ustaška emigracija, pa se o nekoj pomoći nije imalo što razgovarati. Bili ste na udaru Udbe i trebalo je misliti kako da vas ne pobiju. A kako je od 1990.?

- Tako je. Točno je da su govorili da su *Studia Croatica* i slični časopisi ustaški. U tom je pogledu zanimljivo što je *Studia Croatica* pisala kad je umro Ante Pavelić - to je i na CD-romu i na internetu. Rečeno je da je umrla jedna važna osoba, ali ne može se nikako reći da je *Studia Croatica* bila ustaška. Tada nismo, ne samo mi u časopisu *Studia Croatica*, nego ni hrvatska zajednica u Argentini, uopće nismo imali nikakvu vezu s jugoslavenskom ambasadom. Sada imamo hrvatsko veleposlanstvo i gledamo kako ono funkcionira. Ali ne znamo kako bismo ga i s čim usporedili jer prije veza uopće nije bilo. Nemamo iskustvo pa da možemo reći je li dobro ili nije.

Vi ste rođeni u Argentini i posve srođeni ondje, pa ipak vezani uz tamošnju hrvatsku zajednicu. Kako je hrvatska zajednica doživjela osamostaljivanje Hrvatske.

- Mi smo svi bili jako sretni, ne znam kako su to doživjeli oni koji su u toj zajednici bili „Jugoslaveni”, ali poslije - neki malo prije, neki malo poslije, zaboravili su da su se i zvali „Jugoslavenima”, i sada su Hrvati. Mi smo sudjelovali u pomoći Hrvatskoj.

Uglavnom ste osamostaljivanje pratili preko argentinskih medija. Kako su se oni postavili prema državi koja se rađala?

- Bilo je i ima novina koje nisu baš sklone Hrvatima. Znali smo da ne će objaviti ako mi pokušamo ispraviti njihovo nepravedno, tendenciozno pisanje, pa nam se učinilo da je *Studia Croatica* pravo mjesto za širenje prave istine. Tko hoće, može iz naših brojeva doznati puno više. Mi znamo da se to puno čita, što se može procijeniti po njihovim reakcijama - kad nam pišu. Većina tih pisama je pozitivna. Jednom dva-put godišnje dobijemo i negativne prosudbe. Nedavno sam dobio jedno

takvo pismo od nekoga tko se predstavio kao Makedonac iz Njemačke. Piše: Oprostite, ali ja pišem srpskohrvatski, koji sam naučio i koji ću uvijek pisati. Baš se zakvačio za knjigu Mc Adamsa i okrenuo naslov - da je to što on piše više mit nego stvarnost. Nije to ničim argumentirao. Odgovorio sam mu glede Srba da ih cijenimo ali im ne želimo biti previše blizu. Što se pak tiče jezika, napisao sam mu da bih volio naučiti bilo koji jezik koji postoji, čak i bugarski. On bi kao Makedonac trebao znati što sam mu time htio poručiti. Pokušao sam biti pristojan. Mnogo, mnogo više je pohvala i zahvala. Preko interneta sam upoznao i neke Hrvate za koje sada mogu već reći da su mi prijatelji.

*Kakav je odnos hrvatske države prema vama, prema časopisu *Studia Croatica* i prema hrvatskoj zajednici u Argentini?*

- Uglavnom imamo suradnju s Hrvatskom maticom iseljenika, s Hrvatskim informativnim centrom, što nije ista stvar, ali su bili jako blizu, ali sada veze nisu jako dobre. Imamo veze s bibliotekama, koje od nas traže da im šaljemo časopis *Studia Croatica*. To jesu državne ustanove, ali nije to isto što i ministarstva. Imamo neke veze, no što se tiče veleposlanstva, mi se poznajemo i sve je lijepo, ali neke veće suradnje nema. Što se Hrvatske matice iseljenika tiče, nova uprava, novi ljudi u HMI obećali su nam dati pomoć u istom iznosu kao što je to do sada činio g. Ante Beljo. Obećao nam je to i g. Maruna.

Kakve su vam veze s Hrvatskim svjetskim kongresom?

- *Studia Croatica* je jedna od ustanova koje sudjeluju u radu Hrvatskoga svjetskog kongresa u Argentini, to je zasnovano prije četiri godine i za predsjednika je izabran Jurica Gaži. To se nije u međuvremenu obnavljalo, pa mi imamo dobre veze, ali premalo aktivne. No, ima nešto drugo u Argentini što se zove Međudruštveni odbor hrvatskih ustanova. On je mnogo aktivniji od Hrvatskoga svjetskog kongresa. Svi se poznajemo, svi smo međusobno dobri, ali ipak nekako nije jasno kako ići dalje.

Časopis koji je iz Argentine prešao u Španjolsku, pa iz Špan-

jolske u Hrvatsku - Hrvatska revija, koju je uređivao g. Vinko Nikolić - bio je i trebao je ostati most između Hrvata izvan granica države Hrvatske i Hrvata u Hrvatskoj. Kako danas na to gledate? Što je, naime, Hrvatska revija za Vas danas i za ovih deset godina otkako je prešla u Hrvatsku?

- Može se reći da oni koji su je čitali prije, a neki je čitaju i danas, kažu - ne kažem to dakle samo ja - da nije ista kao što je bila. Sigurno da nije ista, da ne može biti uvijek ista. Ni *Studia Croatica* nije kakva je nekada bila. Ali za *Studia Croatica* čujem često od naših ljudi: „Ovo je najbolji broj koji sam ikada čitao”, a o *Hrvatskoj reviji*, međutim, to se ne čuje. Ne čita se puno, barem koliko ja znam. Treba, doduše, priznati da danas više u Argentini nema puno ljudi koji mogu dobro čitati i pisati hrvatski. Naša se generacija ne usudi više pisati hrvatski.

Kakva je uređivačka koncepcija časopisa Studia Croatica?

- Teme su političke, povijesne, književnost, ekonomija, pravo, pravna povijest Hrvata. Tako smo objavili *Poljički statut*, sada pripremamo *Dubrovački statut*, također neke stvari iz etnologije, arheologije. Sada za svaki broj urednik mora odlučiti što će. Situacija se ovdje dosta mijenjala. Mi koji smo vani, malo smo začuđeni, ali ne možemo reći da imamo odgovor i da sve razumijemo. Tako mislim da sada neću o politici barem dok ne vidimo jasnije što će biti. Tako ćemo težište staviti na kulturne i povijesne stvari. U pogledu budućnosti pak - tko zna budućnost?! Svakako će biti više elektronskih izdanja, i to zbog toga što je to jeftinije. Ako je krug onih koji pomažu sve manji, onda se moram orijentirati na jeftiniji medij, to više što više ljudi čita na internetu nego papirnato izdanje. Činjenica je da ima sve manje ljudi vani koji mogu nešto izvorno reći o Hrvatskoj. Mislim da ćemo ići dalje. Nema bojazni da ćemo prestati.

Razgovor s Jozom Vrljičakom, glavnim urednikom časopisa

Studia Croatica u Buenos Airesu

Hrvatsko slovo, br. 290., 10. studenoga 2000.

SAMOST

Okušaš

Samost

Grka žedna usta

U tišini sieste

Salitra znojne izjeda tabane

Otok dalek rodan bliži se

S maslinama moru nauznak

Laduješ dokono

U modru mirisu

Polovec smokvu slasan zalogaj

Padaš još dalji toneš

Sitnjen

Smrvljen

Podnevom

Tamni zrnce čilske salitre

SOLEDAD

Pruebas

La soledad

La boca amarga y sedienta

En el silencio de la siesta

El salitre corroe las sudadas

plantas de los pies

La isla nativa y lejana se acerca

Con olivos supinos al mar

Reposas plácidamente

En el aroma azul

Abriendo un higo bocado

delicioso

Caes y te hundes cada vez más

Empequeñecido

Triturado

Por el mediodía

Se oscurece el grano del salitre chileno

Traducción del poema al español, Marija Roščić,

Zagreb, Croacia

Studia Croatica, Buenos Aires, 1991.

IV.

KRAJ KRVAVOG HRVATSKOG LIMESA

Predsjednik ste Sekcije DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Od kada postoji Sekcija i koja je njezina uloga i zadaća?

- Danas odgovarati na pitanje koja je zadaća Sekcije, hvala Bogu, posve je nešto drugo nego prije tri godine kad smo počinjali raditi na njezinu osnivanju. Namisao o stvaranju takve sekcije rodila se prigodom mojega boravka u Kanadi, u Ottawi. Susreo sam se ondje s krugom hrvatskih intelektualaca oko Društva hrvatskih umjetnika, Društva hrvatskih intelektualaca i poslovnih ljudi, Društva prijatelja Matice hrvatske, a posebice moram istaknuti susret s književnikom Vinkom Grubišićem. Nisam dotad imao živih iskustava s hrvatskim iseljeništvom, a napose s hrvatskim intelektualcima u dijaspori, u egzilu, dakle s političkom emigracijom, bila to ona nakon svibnja 1945. ili ona nakon god. 1971. Upoznavši se s Vinkom Grubišićem, svojemu sam predavanju, koje sam tada držao po Kanadi, a kasnije i po nekim drugim stranama svijeta, zavazda dopisao jednu rečenicu koja glasi otprilike ovako: „I vidim Viktora Vidu kako šeće uz željezničku prugu negdje kod Zelenike ili Broda i ni u ludilu mu ne pada na pamet baciti se pod vlak”, a mi znamo da se upravo sada, 25. rujna, navršilo trideset i pet godina otkako se Vida bacio pod vlak. Zašto ta dodana rečenica mojemu predavanju „Duhovna Hrvatska: daljina-blizina domovine”? Stoga što sam u očima, u svakoj kretnji Vinka Grubišića vidio koliko bi njemu značio jedan trenutak, jedna kava s nama na Jelačićevu trgu, u Zagrebu ili samo jedan pogled na rodno Posušje, makar kratki boravak među nama u Hrvatskoj. Vjerujem da je Viktoru Vidi bio pružen takav trenutak, on se nikada ne bi bacio pod vlak. Eto, ovaj susret i mnogi susreti s našim ljudima, na primjer s ribarima iz Vancouvera, našim ljudima u Ontariju, Torontu, Ottawi - a svi su oni uglavnom uspješni ljudi - njihova velika tuga, sve to nagnalo me da nakon povratka u Zagreb pokušam stvoriti bar nešto, jedno mjesto, jednu adresu na koju će svi ti ljudi, kad se već ne mogu vratiti u domovinu, bar moći

pisati, pa makar ta pisma i ne stizala. Na moj nagovor Vinko Grubišić, premda tada ni on ni ja nismo vjerovali u pozitivno rješenje, poslao je svoje knjige i molbu za primanje u Društvo hrvatskih književnika, tada Društvo književnika Hrvatske. Prošle su tri godine, i on, te još dvanaest književnika, primljeni su u DHK. Obnovljeno je i članstvo Vinku Nikoliću i Antonu Nizeteu.

Eto, to je bilo ono osnovno što me je potaknulo na posao oko Sekcije i moram reći, premda smo tome poslu morali pristupati tiho i povjerljivo, nailazio sam na razumijevanje onolikog broja ljudi kolik mi je bio potreban, i u centru PEN-a, i u DHK. Treba istaknuti da se prije tri godine nije moglo doći pred sve članstvo, ni Društva, ni PEN-a, nego se poslu moralo pristupiti vrlo pametno i mudro. Tako smo 9. siječnja i 4. travnja 1989. na skupštini Hrvatskog centra PEN-a, odnosno skupštini DHK donijeli pravila o organizaciji i radu Sekcije. Tiskali smo ih, odaslali u svijet i počele su stizati pošiljke, najprije, doduše, otvorene, ali kasnije, pogotovo za izborne kampanje, stanje se normaliziralo. Sada su gotovo svi ti ljudi došli ili najavili svoj dolazak a od 20. rujna većina njih su i članovi DHK.

Važno je međutim, reći da, za razliku otprije tri godine, danas više nema dviju domovina, ni dviju hrvatskih književnosti. Danas više ne možemo organizirati simpozij koji smo radili s Kršćanskom sadašnjosti, Jugoslavenskom akademijom, Maticom iseljenika i Sveučilišnom knjižnicom prije godinu dana, pod nazivom: „Književnost između dviju domovina”. Danas više nema onoga zlokobnog zida između nas koji nas je dijelio na to nenaravno dvoje. Članovi Društva hrvatskih književnika mogu postati svi, i mlađi i stariji, živjeli u domovini ili izvan nje, ovisno o vrijednosti njihova djela i ispunjavanju određenih pretpostavki.

Naša je javnost, međutim, pa čak i kulturna, nedovoljno upućena u rad onih hrvatskih književnika koji su stvarali ili stvaraju izvan domovine. Vežete li zadaću Sekcije i uz taj problem?

- Jest, upravo je to danas zadaća Sekcije jer ni naša specijal-

izirana književna javnost, pa čak ni mnogi književni kritičari, a da ne spominjem čitateljsku javnost, a kamoli ostalu hrvatsku javnost, gotovo ništa ne zna o tim piscima. U posljednje vrijeme, upravo zaslugom naše Sekcije i angažiranja mnogih hrvatskih književnika izvan domovine u političkim događanjima u domovini, naša je javnost saznala za pokoje ime, ali do djela još je daleko. No, i to počinje jer, na primjer, upravo ovih dana, zahvaljujući Kršćanskoj sadašnjosti i Nakladnom zavodu Matice hrvatske, a dijelom i Sekciji, tiskana je knjiga izabranih pjesama Vinka Nikolića. Dosad su Vinka Nikolića znali samo oni koji su zatvarani jer je kod njih pronađena njegova „Hrvatska revija” ili pak oni koji su za njega čuli samo po „zlu” u sudskim postupcima. Danas, međutim, preko razgovora, tribina i intervjua o Vinku Nikoliću čula je i sva naša javnost. Sada imamo priliku upoznati i njegovo djelo, pa možemo reći da je Vinko Nikolić nazočan u hrvatskoj i kulturnoj i ostaloj zbilji.

Kakav je odjek imala knjiga izabranih pjesama Vinka Nikolića u javnosti? I još nešto u vezi s njim: poznato je da je Vinko Nikolić urednik „Hrvatske revije”, koja je do sada izlazila izvan domovine. Postoji li mogućnost da odsad izlazi u Hrvatskoj?

- Budući da sam i kao predsjednik Sekcije, a i zbog nekih drugih okolnosti, u ovih dvadeset dana Nikolićeva boravka u Hrvatskoj, bio dosta blizu njega, mislim da mogu reći da su razgovori vođeni u korist „Hrvatske revije” u korist hrvatske kulture, pa su pokazali razumijevanje i predstavnici hrvatske države i predstavnici kulturnih ustanova te da će četvrti broj „Hrvatske revije” izići još u Barceloni, a prvi broj iduće godine, dakle, negdje u ožujku, vjerojatno će izići u Zagrebu. Što se pak tiče knjige izabranih pjesama Vinka Nikolića, slovo kritike još očekujemo, ali mogu reći da je pozdravljena i ona i sama činjenica što smo knjigu uspjeli dobiti, s nadom da ćemo dobivati i knjige drugih autora. Koliko je meni poznato, pripremaju se još dvije knjige Jure Prpića u izdanju Školskih novina, priprema se knjiga izabranih pjesama Lucijana Kordića u izdanju Kršćanske sadašnjosti i NZ

Matice hrvatske, a mi u Sekciji pokrenuli smo pripremu sabranih djela Viktora Vide, izabranih pjesama Vinka Grubišića, Borisa Marune, Antuna Bonifačića, Alana Horića i još nekolicine hrvatskih pisaca iz dijas-pore. Došlo nam je dosta rukopisa, dosta knjiga s molbom i prijedloz-ima autora ili onih koji zagovaraju autora - to se odnosi uglavnom na one autore koji nisu više među živima - da bi se knjige prvi put tiskale u Hrvatskoj ili da bi se ponovila domovinska izdanja. Nastojat ćemo što efikasnije doći do izdavača i sugerirati im da ta izdanja prihvate kako bi sva zaživjela i kako bi se ta, četrdeset i pet godina duga, a za neke ljude i duža nepravda, ispravila i kako bi se uspostavili normal-ni odnosi u hrvatskoj kulturi, u hrvatskoj književnosti. Konačni je cilj da dođe vrijeme u kojemu će doista biti svejedno gdje je jedan hrvats-ki književnik ili ini značajnik živio ili živi, vrijeme u kojemu će svaka vrijednost hrvatske kulture, bez obzira na to gdje se ona dogodila, da li u Zagrebu, Dubrovniku, Sarajevu, Gradišću ili u Torontu, biti nazoč-na, postati činjenica hrvatske kulture.

Takav, nama u Hrvatskoj potpuno novi pristup znači ujedno opsežan i dugotrajan rad, u tijeku kojega će se događati mnoge prom-jene. Pretpostavljam da Sekcija sve to ne će moći sama?

- Ne, nikako. Sekcija će se nastojati dalje boriti da ovakva svijest prodre u hrvatsku kulturnu javnost, da to postane prirodna, svakidaš-nja činjenica u svijesti svakog kulturnog poslenika, književnika, kri-tičara, povjesnika itd. kako bi svi zajedno, i izdavači, i katedre, i škola, sve ono što se zove kulturni milje jednoga naroda, radili na uspostav-ljanju ovakvih naravnih odnosa, i to na čitavu području koji možemo nazivati hrvatski kulturni prostor, a koji se ne poklapa s hrvatskim državnim prostorom. Sekcija će, dakle, biti ona koja će inicirati. Kon-kretno, sada pokrećemo jedno istraživanje koje radno možemo naz-vati: „Prinosi za povijest književnosti u Hrvata” i to od latinista do da-nas, dakle, ne samo one književnosti koja je pisana na hrvatskom je-ziku nego svih onih koje su pisane na svim jezicima na kojima su Hr-vati stvarali u dijaspori, izvan Hrvatske.

Znamo da su to latinisti, autori koji su stvarali na arapskom, perzijskom, španjolskom, portugalskom, a i danas stvaraju na svim europskim jezicima. Kad taj posao bude dovršen moći ćemo reći da smo napravili „inventuru” svega onoga što su Hrvati, dosad više za druge nego za sebe, stvorili izvan Hrvatske, ali tada bi to postale činjenice i naše nacionalne kulture kojima bismo se mogli koristiti kao vlastitim nacionalnim vrijednotama. Znamo za Gradića, Boškovića, Vrančića, Katičića, Lasića, Škarpu, ali mnogi su nam nepoznati. Nakon toga ne smije se više ni u ludilu ponoviti nešto kao što je Frangešova „Povijest hrvatske književnosti” koja je izašla prije godinu - dvije, ne smiju se ponoviti antologije, pregledi poezije, proze u kojima nema autora iz svijeta, a kamoli onih koji stvaraju u hrvatskim kulturnim prostorima, kao što su Bosna, Hercegovina, Boka kotorska, Bačka. No, to nije naše područje zanimanja, jer to nije dijaspora. Samo, možda, o Janjevu, u Kosovu, može se govoriti kao o dijaspori. Nigdje drugdje u ovim prostorima Hrvati se ne smatraju dijasporom. Treba reći i ovo: mi iz domovine i ne možemo tvrditi što je dijaspora. To mogu samo oni koji u njoj žive. Na primjer, ni Gradišćanski Hrvati, ni Molizanski Hrvati ne smatraju se dijasporom. Oni su više od pet stotina godina ondje, na svojoj zemlji, u svojoj domovini premda su Molizanski Hrvati na svojoj crkvi napisali, kao svaki uljudan narod, koji je od nekoga primljen u nevolji, da crkvu podižu u znak zahvalnosti narodu koji ih je u nevolji prihvatio. Tako se ni Gradišćanski Hrvati ne smatraju iseljenicima, jer iseljenici su oni za koje se očekuje da će se vratiti, a oni se nemaju kamo vratiti, niti to žele.

A Hrvati koji jesu u dijaspori, u Amerikama, Australiji i drugdje, a nova im je domovina, iako nametnuta, već četrdeset i pet ili više godina domovinom, žele li se oni vratiti u Hrvatsku?

- Mnogi. Nije nikakvo čudo, na primjer, susresti mlade ljude iz treće generacije, ljude koji su negdje u podrumu otkrili putovnice svojega djeda i bake i tek tako saznali da su Hrvati, da se došavši u Hrvatsku, ne žele više vratiti. A to su u pravilu vrlo uspješni ljudi. U sredi-

nama u kojima žive Hrvati su među tri-četiri najuspješnija naroda. Ta će ih činjenica, sigurno, zadržavati ondje gdje jesu, ali je isto tako golema njihova ljubav za hrvatsku kulturu, za jezik. Sva zla koja je pokušala napraviti i jugoslavenska diplomacija i sve što je uz nju išlo, i loša politika iz bivše hrvatske administracije koja joj je išla na ruku nisu uništila u narodu tu ljubav, dapače, mislim da ih je to ojačalo, napravilo ih možda najorganiziranijim iseljeništvom u svijetu. Uz dobro organiziranu Hrvatsku bratsku zajednicu koja postoji gotovo stotinu godina i najjača je i fraternalistička organizacija u SAD, postoji u svijetu sve bolje organizirano hrvatsko iseljenišтво, uključujući i političko, i gospodarsko, i intelektualno iseljenišтво, sve one koji su se zadesili vani. To je golem broj, čitav hrvatski narod.

Kad o svemu tome govorite, nameće mi se ovdje jedna neosporna činjenica: zasluga Katoličke crkve na očuvanju kulture, jezika, domovinske ljubavi Hrvata u iseljeništvu.

- Da, držim a to sam vidio na svoje oči, Katolička je crkva u pravo vrijeme krenula za hrvatskim pukom. To nije od jučer, tome ima i više od stotinu godina, od prvih misionara pa do vremena organiziranog podizanja, kako ja to nazivam, krvavoga hrvatskog limesa, tog bedema između onih koji su izvezeni, koji su otposlani, raseljeni širom svijeta i onih u domovini kojih je trebalo biti sve manje. U to vrijeme, kad su čitave državne institucije radile na takvome odnosu prema hrvatskom narodu i njegovoj kulturi. Katolička je crkva otišla za Hrvatima u svijet i nadomještala im sve ono što su drugi, sretniji narodi imali: i svoja politička i administrativna predstavništva, kulturne centre, socijalnu skrb i sl. No, uz Katoličku crkvu treba svakako istaknuti važnost hrvatskih islamskih centara koji su se isto tako organizirali za onaj dio puka koji se osjećao hrvatskim. Ostalih je Hrvata u svijetu koji pripadaju nekoj od drugih vjera manje. Što se tiče pravoslavne vjere, znam da Hrvati imaju izvrsne odnose s ljudima koji pripadaju Makedonskoj pravoslavnoj crkvi, zatim s Ukrajincima i, naravno, Slovencima jer pripadaju istoj Crkvi.

Kad govorite o bedemu podignutom između Hrvata u domovini i Hrvata u iseljeništvu, ne čini li vam se da smo mi ovdje, u Hrvatskoj u mnogočemu lošije prošli?

- To je najpogubnije pitanje koje sebi možemo postavljati. Ako je već taj zid, ne našom krivnjom dizan, dapače, usuprot našim željama i našim potrebama, danas kad ga je nestalo, kad će se formalno-pravno stvorena situacija pretvarati i u stvarnu normalnu situaciju, danas postavljati pitanje tko je više patio, tko je gore prošao, a tko bolje, pogubno je. Istina izgleda ovako: mi smo bili u domovini, s domovinom, bez slobode, a oni su bili izvan domovine, bez domovine, u slobodi. Za mene je isto tako apsurdno pitanje: tko je više patio, mi koji smo bili na prividnoj slobodi ili oni koji su bili u zatvoru lišeni slobode? Netko je rekao da je u režimu kakav smo mi imali toliko ljudi u zatvoru koliko ih živi u tom režimu. Dakle, svi smo živjeli u ozračju kakvo nismo željeli.

No, ipak moram reći da mi se čini kako su Hrvati iseljene Hrvatske, s onu stranu zida, više znali o nama, nego mi o njima. Ne mislite li da je prešućivanjem, zatiranjem, uništavanjem golemog dijela hrvatske povijesti i kulture nama ovdje naraštajima nanošena, bojim se, nenadoknadviva šteta?

- Apsolutno ste u pravu. Vani su se i najobičniji ljudi toliko zanimali ne samo za svoju sudbinu - jer zapravo u tim zemljama slobode u koje su pobjegli, gubeći domovinu, budući da su časni, radišni, preko noći su rješavali svoje egzistencijske probleme - već im je ostalo dovoljno vremena da se bave stvarnom duhovnom nadgradnjom, što u nas samo veličajno zvuči, i pitali su se to su, što su i odakle dolaze, kojim jezikom govore, odakle je taj jezik. Sudjelovali su u folklornim društvima, amaterskim kazalištima, osnivali različita društva koja su i njima i svijetu u koji su došli živjeti otkrivali i njih same i Hrvate kao narod. Na sve moguće načine dolazili su do knjiga koje su tiskane u domovini, ali su se mnoge knjige tiskale i vani. Matičina su izdanja npr. svi od obrtničkog sloja do vrhunskih intelektualaca redovito

kupovali, zatim izdanja „Hrvatske revije”, „Hrvatsku reviju”, u južnoj Americi „Studiu Croaticu”, izdanja koja su izdavale misije i župni uredi i sve ono što se tiskalo po čitavu svijetu. Čitavo je hrvatsko izdavaštvo u svijetu jedinstveno funkcioniralo bez obzira na to da li se tiskalo u Barceloni, Melbournu ili Buenos Airesu. Znali su iznimno dobro i hrvatsku povijest i hrvatske suvremene prilike, dakle, našli su način da probiju bar informacijski bedem. Istodobno smo mi, ovdje, bili uistinu tako dobro kontrolirani da i mali odstup od toga znamo kako je završavao. Neizmjerne su pri tome sudjelovali i strah, samokontrola, a veliko zlo nanijelo je „inspiranje” mozgova, osobito u mlađih generacija preko školske nastave, literature, filma i sl. Režim nije bio tako bogat da bi mogao organizirano kontrolirati svakoga, u domovini i izvan nje. Ali mehanizmi su bili tako jaki da su priječili svaki pomak. Sada, međutim, kad se više ne moramo tako ponašati, priznajmo svatko sebi, koliko se puta još i danas, pa i sutra zatječemo u situacijama u kojima sami sebe kontroliramo i nečega se bojimo! Koliko će nam još vremena biti potrebno da speremo sa sebe kraste za koje čak i nismo svjesni da postoje negdje na nama. To se odnosi i na običan puk i na pisce.

Što je s ostalim područjima hrvatske kulture koja se stvarala izvan Hrvatske, npr. filmom? Hoće li Sekcija poraditi i na tim područjima?

- Kao što sam rekao, sekcija će inicijativama i sugestijama zahvaćati ne samo književno područje nego npr. i područje likovnih umjetnosti, filma i drugih područja. Tako je već bila posrednik između Hrvatskog društva umjetnika iz Toronta i Akademije likovnih umjetnosti iz Zagreba. Hrvatsko društvo umjetnika svake godine organizira Hrvatski glazbeni festival a isto je tako organiziralo i prvu svjetsku izložbu hrvatske likovne umjetnosti. U pripremi i izboru sljedeće izložbe sudjelovala bi, svojim autoritetom, značajem i imenom, i Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu. Izložba vjerojatno ne bi bila postavljena samo u Kanadi nego bi obišla sve prostore gdje živi znatniji broj Hrvata, a pojavila bi se, dakako, i u domovini. Bilo je takvih kontakata i s ljudima s filma. Posebno je bio zainteresiran Krsto Papić i još

neki redatelji koji se ne zadovoljavaju samo vlastitom sudbinom redatelja, nego ih zanima i što se događa s glumcima i drugim dramskim, filmskim poslenicima koji su otišli iz Hrvatske. Trebalo bi, na primjer, također napraviti povijest hrvatskih radijskih emisija izvan hrvatskog etera. Dakle, u tome smislu, naš rad na Prinosima za povijest književnosti u Hrvata, trebao bi sugerirati ostalima da učine isto. No, to zapravo i nije naš posao, to je posao Ministarstva iseljeništa i nadam se da njih nije potrebno posebno podsjećati. Mi s njima inače izvrsno surađujemo, od gospodina ministra Šuška do Matice iseljenika Hrvatske, nove, koja se uvjetno još tako zove, a kojoj je na čelu Boris Maruna, književnik i pjesnik, povratnik i Vinko Grubišić, koji je uistinu jedan od najboljih poznavalaca hrvatskog iseljeništa. Dakako, ne možemo preko noći očekivati velike rezultate.

Nameće mi se još jedno pitanje koje nije nevažno. Kultura je još uvijek na niskim granama kad se radi o novčanim sredstvima. Ne će li sve ovo o čemu smo govorili zahtijevati dosta novca? Ili mislite da će biti, kao i uvijek kad je riječ o kulturi, dovoljan entuzijazam?

- Kad se u Hrvatskoj razriješe politički odnosi s kojima se isprepleću gospodarstveni odnosi, oslobodit će se golema novčana sredstva koja su postojala i postoje, ali su dosad bila redovito i uredno oduzimana, izdvajana, ali krivo trošena. Trošili su ih uglavnom samo oni koji su živjeli od kulture, a ne i za kulturu. Imamo, dakle, već postojeći izvor sredstava koja, doduše, ne će biti dostatna za život dostojan hrvatske kulture, dostojan njezina mjesta i značaja u Europi i svijetu, dostojan, uostalom, jednog pripadnika europske kulture. Mora ćemo, dakle, tražiti načine i za nove materijalne mogućnosti. No, kad se razriješe političke prilike, past će i gospodarski zid između raseljene i domovinske Hrvatske. Jer vani, u svijetu rada i novca, ne postoji višak dolara, ni višak maraka. Postoji samo dobro ili loše investirana marka ili dolar. I sve ono što naši ljudi odvajaju i daju, sada, dok još postoji gospodarski zid, to su još uvijek milodari. Kad, međutim, padne taj zid moći ćemo računati na dio Hrvata u svijetu koji će investirati u kultu-

ru: u list, u televiziju, u radio, u izdavaštvo itd. Te ustanove ne moraju biti sve u Zagrebu, pa čak ni u Hrvatskoj. Jaku izdavačku možemo locirati npr. negdje u Americi. A u ovim uvjetima - zašto bi netko investirao u hrvatsko gospodarstvo ili hrvatsku kulturu kad mora pristati na postojeće zakonske propise, a znamo kamo idu carine, porezi i sva ostala davanja i koliko od toga ostane poduzetniku, radniku, tvornici, nakladničkom poduzeću, kazalištu itd.

No, moram reći još ovo: kad padnu i zadnji dijelovi bedema, kad padnu svi tabui, kad sve bude ovisilo o vlastitu izboru, o vlastitim materijalnim mogućnostima, još uvijek ćemo morati razvijati kulturu odnosa između ljudi koji žive ili su živjeli u domovini i onih koji su živjeli vani, koji će se vratiti i koji će se vraćati i opet odlaziti. Na toj razini moramo stvoriti prave odnose, biti tankočutni, respektirati jedni druge, a ne postavljati pitanje tko ima više prava na Hrvatsku. Tvrdim, da svi Hrvati i njihovi potomci imaju pravo na Hrvatsku, bez obzira na to u kojoj će se generaciji vraćati. Svi, naime, imamo problema, ali ima nešto što je neosporno, što nas veže, a to je Hrvatska i njezin interes.

Manja Hribar

Kana, Kršćanska obiteljska revija,

11/230, studeni 1990.

HRVATSKOM CENTRU P.E.N. KLUBA
DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE

PRIJEDLOG ZA OSNIVANJE ODSJEKA (SEKCIJE)
ZA PROUČAVANJE KNJIŽEVNOSTI
U HRVATSKOM ISELJENIŠTVU

Hrvatska književnost (Hrvatska kultura), kao i velika većina drugih nacionalnih književnosti u svijetu, ne stvara se samo na nacionalnom tlu, nije vezana isključivo nacionalnim državnim teritorijem. Književnost nastaje bez obzira na prostor i granice država, dapače, često i bez obzira na vlastit odnosno prisilan izbor ovograničnog ili onkrajgraničnog prebivališta autorova. Hrvatska književnost nastaje u hrvatskom jeziku, posvuda gdje se hrvatskim (književnim) jezikom stvara književnost. U Hrvatskoj, ali i u Ognjenoj Zemlji.

Hrvatski narod, cijenimo li ga po broju iseljenih, spada među svjetske „velesile“. I prema domaćim i prema inozemnim statistikama hrvatski je narod najiseljeniji u Europi. Nove generacije hrvatskih iseljenika diljem svijeta školovanije su i uspješnije nego ijedne ikada dosad. Znana nam iseljenička priča o dostatnosti tamburice, danas otkriva i svoju drugu stranu i govori nam o suvremenim kulturnim potrebama naših ljudi. Očekivati je da će među njima i književno nadareni dolaziti još više do izražaja. Zadnjih godina na adrese hrvatskih pisaca, a i drugih umjetnika i znanstvenika, stižu sve češće pozivi za boravkom i javnim djelovanjem (književni susreti, predavanja i sl.) među hrvatskim iseljenicima, kako u Europi tako i u prekomorskim zemljama (Amerika, Kanada, Australija). Ojačane su veze s Gradišćanskim Hrvatima, s Hrvatima u Mađarskoj, Italiji. U Društvo književnika Hrvatske primljeni su hrvatski pisci iz Austrije, Mađarske, Švicarske. svi ti novi, suvremeni kontakti matične hrvatske kulture, napose književnosti, s inozemnim dijelovima svoga kulturnoga bića, ukazuju (osim vidnih boljitaka) i na nezaobilaznu potrebu za još ozbiljnijim i naravnijim međusobnim vezama; s kojima se do sada nismo mogli baš dičiti.

Jednim od bitnih koraka na tom putu, čini nam se, osnivanje Odsjeka (sekcije) Hrvatskoga centra P.E.N. kluba i Društva književnika Hrvatske za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Stručno praćenje i proučavanje književnosti koja je nastajala ili koja nastaje u hrvatskom iseljeništvu, svakako bi umanjilo, nažalost, već ustaljeni ignorantski pristup prema njemu i spriječilo bi pogubno otuđivanje iseljeništva i njegovih pisaca od domovine, a i domovine od njih. Time bismo izbjegli i ekstremne situacije (koje ne priliče civiliziranom i kulturnom narodu) kad, na primjer, od stranaca doznajemo za našega pisca ili kada se za njega zainteresiramo tek pošto završi pod kotačima vlaka u nekoj dalekoj zemlji. Za hrvatske pisce u iseljeništvu bilo bi to zasigurno veoma važno, jer bi napokon imali u svojoj domovini odnosno u domovini svojih pradjedova jednu stručnu i profesionalnu *ustanovu svoje profesije*, kojoj bi se mogli obraćati i na književnom (kulturnom) polju surađivati bez inih posrednika. Sve se ovo, dakako, ne odnosi samo na hrvatske pisce koji svoja djela stvaraju na hrvatskom (književnom) jeziku, već i na one književnike Hrvate koji su stvorili odnosno stvaraju svoja djela na jeziku svoje nove sredine ili nekom drugom jeziku i svojim umjetničkim djelom pripadaju nekoj drugoj književnosti.

Odsjek (sekcija) svoju djelatnost bi temeljio na odredbama Povelje P.E.N.-a i statuta DKH. Na toj osnovi utvrdila bi se i donijela posebna pravila o radu Odsjeka (sekcije).

Podršku ovome Prijedlogu usmeno je dalo više članova Hrvatskoga centra P.E.N. kluba i članova Društva književnika Hrvatske (Predrag Matvejević, Dalibor Brozović, Stijepo Mijović Kočan, Dubravko Horvatić, Marija Peakić Mikuljan, Željko Knežević, Branimir Donat, Nevenka Brozović, Šito Ćorić, Tomislav Ladan, Fabijan Šovagović, Gojko Sušac, Neven Jurica, Ivo Kalinski i drugi), te stavljajući svoj potpis pod tekst ovoga prijedloga držim da ovlašteno potpisujem i u njihovo ime.

U Zagrebu, 10. ožujka 1988.

Stjepan Šešelj

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
HRVATSKI CENTAR P.E.N.-a

SEKCIJA
DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
I HRVATSKOG CENTRA P.E.N.-a
ZA PROUČAVANJE KNJIŽEVNOSTI
U HRVATSKOM ISELJENIŠTVU
Zagreb, Trg bana J. Jelačića 7

Zagreb, svibanj 1990.

Na sjednici Sekcije, koja je održana 13. travnja o.g., odlučeno je da se Predsjedništvu Društva hrvatskih književnika predloži obnova članstva za književnike Vinka Nikolića i Antuna Nizetea (članstva koje, zapravo, nije nikada ni prestalo!).

Također je odlučeno predložiti u članstvo DHK književnike koji ne samo da ispunjavaju uvjete kao i književnici u domovini (dvije objavljene knjige i sl.) već djeluju čitavo poraće stvarajući hrvatsku književnost, održavajući živim hrvatski jezik u raseljenoj Hrvatskoj, kao i svijest o pripadnosti narodu, povijesti i kulturi hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. To su književnici: Vinko Grubišić, Milena Lali, Boris Maruna, Rajmund Kupareo, Mirko Vidović, Jure Prpić, Ante Kadić, Hrvoslav Ban, Lucijan Kordić, Hrvoje Lorković (Rok Remetić), Bogdan Radica, Jozo Mršić i Ernest Bauer.

Budući da ste i Vi, kako iz ovog pisma vidite, predloženi za obnovu - odnosno prijem u članstvo DHK - molim Vas da nas pismeno obavijestite o vašem pristanku ili odbijanju prijedloga.

S nadom da ćete s Vašim pozitivnim odgovorom poduprijeti naš prijedlog, zahvaljujem se i prijateljski Vas pozdravljam.

Vaš Stjepan Šešelj, predsjednik Sekcije

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
HRVATSKI CENTAR P.E.N.-a

SEKCIJA
DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
I HRVATSKOG CENTRA P.E.N.-a
ZA PROUČAVANJE KNJIŽEVNOSTI
U HRVATSKOM ISELJENIŠTVU
Zagreb, Trg bana J. Jelačića 7

PREDSJEDNIŠTVU DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Na sjednici Sekcije, koja je održana 13. travnja o.g., odlučeno je da se Predsjedništvo Društva hrvatskih književnika predloži obnova članstva za književnike Vinka Nikolića i Antuna Nizetea (članstva koje, zapravo, nikada nije ni prestalo!).

Također je odlučeno predložiti u članstvo DHK književnike koje ne samo da ispunjavaju uvjete kao i književnici u domovini (dvije objavljene knjige i sl.) već djeluju čitavo poraće stvarajući hrvatsku književnost, održavajući živim hrvatski jezik u raseljenoj Hrvatskoj kao i svijest o pripadnosti narodu, povijesti i kulturi hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. To su književnici: Vinko Grubišić, Milena Lalli, Boris Maruna, Rajmund Kupareo, Mirko Vidović, Jure Prpić, Ante Kadić, Hrvoslav Ban, Lucijan Kordić, Hrvoje Lorković (Rok Remetić), Bogdan Radica, Jozo Mršić i Ernest Bauer.

Početakom svibnja uputili smo svim navedenim književnicima dopis u kojem smo zatražili njihovu pismenu suglasnost. Svi su nam odgovorili osim Milene Lalli. Fotokopije njihovih odgovora (suglasnosti) prilažemo, te molimo Predsjedništvo Društva hrvatskih književnika

da predloženim književnicima obnovi članstvo odnosno da ih primi u Društvo hrvatskih književnika.

Zahvaljujemo na suradnji.

Stjepan Šešelj, predsjednik Sekcije

Prilog: fotokopije suglasnosti (14)

SEKCIJA DHK I HRVATSKOG CENTRA P.E.N.-a

Trg bana Jelačića 7/I

41000 Zagreb

Zagreb, 3. rujna 1990.

Cijenjeni g. Šešelj!

Ovim dopisom prihvaćam članstvo u DHK i izražavam suglasnost s odlukama sekcije na sjednici od 13. travnja ove godine.

Uz dobre želje i bratski pozdrav,

Vaš odani

Maruna

G. Stjepan Šešelj

Zagreb

Suglasan sam i počašćen prijedlogom da budem članom Društva hrvatskih književnika.

Zagreb, 27.8.1990.

R. Kupareo

10200 Oldfield Drive
Kensington, MD 20895
USA

18. srpnja 1990.

Gospodin
Stjepan Šešelj
Predsjednik Sekcije DHK
za proučavanje književnosti
u hrvatskom iseljeništvu

Trg Republike 7/1
41000 Zagreb, Croatia

Štovani gospodine,

Ovime harno potvrđujem primitak Vašega pisma od 8. lipnja tg. i rado pristajem da se obnovi moje članstvo DHK (koje - kako i sami pišete, nije nikada ni prestalo!)

Veseli me da je naše Društvo i opet uzelo natrag svoje staro dično ime koje je protunarodna vladavina u Hrvatskoj naredila da se promijeni a tadašnji se odbor toj naredbi služinski pokorio. No eto sviće nam dan Slobode i bolje budućnosti svima pa, nadajmo se, i književnicima hrvatskim!

Bio bih slobodan naznačiti Vam par imena naših književnika ovdje i u Kanadi, koji bi, zaslužili čast članstva u našem Društvu. To su: Rev. Predrag Kordić - 220 Rostrevor Place - Pittsburgh, PA 15202, USA; Prof. Ivo M. Tasovac - 2220 Westminster Avenue - Salt Lake City, Ut 84108, USA; Mr. Stjepan Hrastovec - 1089 Bruce Ave - Windsor, Ont. Canada N9A 4Y1 -. Ima i nekoliko pjesnikinja, kao gdje Ivezić, Fabek, Magleč, Šarić, ali nažalost nemam njihovih adresa. Možda bi

Vas mogao pomoći Vinko Nikolić, ur HR.

Vama i DHK želim sve najbolje!

Vaš

Antun Nizeteo

MIRKO VIDOVIĆ

TOUR PANORAMIQUE - B.P. 31

69009 LYON - FRANCE

Tel. (7) 835 95 59

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

HRVATSKI CENTAR P.E.N.-a

Odjel za proučavanje književnosti

u hrvatskom iseljeništvu

Poštovana Gospodo!

Čast mi je potvrditi primitak vaše okružnice - dopisa od 9. svibnja 1990., u kojemu izviješćujete TRINAEST! hrvatskih književnika (među kojima se, na petom mjestu, nalazi i moje ime i prezime), koji žive i rade u izgnanstvu/emigraciji/iseljeništvu, da su, u povodu Sjednice koju je Vaša Sekcija održala TRINAESTOG! travnja 1990., predloženi u redovito članstvo u Društvo hrvatskih književnika kojeg se središnjica nalazi u Zagrebu, na adresi: Trg Republike 7/I. Među ostalima koje ste naveli na popisu predloženih, pitate i mene, da li se slažem da, na Vaš prijedlog, postanem članom Društva hrvatskih književnika.

Slažem se.

Uz zahvalnost na skrbi i trudu, postaje vaš

Mirko Vidović

Lyon, dne 31. svibnja 1990.

HRVATSKA REVIJA
POSTFACH 27
D-8 MÜNCHEN 1 / B. R. DEUTSCHLAND
APARTADO CORREOS 14030
BARCELONA 17 / ESPANA

Tel. (93) 203 48 48

Barcelona, 4. srpnja 1990.

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
ZAGREB

Poštovani Naslove!

U jučerašnjem telefonskom razgovoru s prijateljem, g. Šešeljem, rekao sam, da nisam primio pismo u vezi mojega članstva u tome Društvu.

Ujedno izjavljujem, da mi je posebno drago, da moje članstvo nije nikada prestalo, pa se s ponosom smatram redovitim članom Društva hrvatskih književnika, pa ću rado (nadajmo se uskoro) sudjelovati u društvenom životu.

U ovom času ne znam vrijeme našega povratka (moje žene i mojeg). U mislima i željama nam je mjesec *rujan* za jedan *kraći pohod* i pripremu za konačni povratak, na koji čekamo već 45 godina. Moja je namjera o našim planovima obavijestiti to Društvo.

Uz najbolje želje za što veći uspjeh u budućem radu, sve vas srdačno prijateljski pozdravljam.

Vinko Nikolić

Ps. U prilogu ček na 100.- dol.
na račun moje članarine

JOHN CARROLL UNIVERSITY
CLEVELAND
OHIO - 44118

19. lipnja 1990.

Gosp. Stjepan Šešelj
Društvo hrvatskih književnika
Zagreb, Trg Republike 7

Poštovani zemljače,

Hvala na pismu od 8. lipnja koje sam primio neki dan. U međuvremenu sam Vam ja već pisao i zamolio da budem primljen kao član DHK.

Ja sam ovdje već duže godina član American Center PEN International u New Yorku.

Mislim da je naš najstariji član PEN-a Bogdan Radica. Ne znam da li ga je već netko pozvao, ali on si prije smrti želi vidjeti svoj rodni Split i Hrvatsku.

Pripovijedao mi je prijatelj i kolega Dr. Bombelles da je naš stari prijatelj Dr. Ante Kadić u Vašem društvu održao lijepo predavanje. Kadić je zavrijedio da mu domovina (iz koje je bio tri puta istjeran) oda veliko priznanje (možda da postane član JAZU?)

Ja se ovdje vodim pod dva imena. Kao povjesničar i profesor povijesti (kroz preko 30 godina) sam Prof. dr. George J. Prpić. Kao pisac na hrvatskom (pjesme, članci, eseji, itd.) potpisujem se kao Jure Prpić. Sve svoje slike i crteže potpisujem isto George J. Prpić.

Šaljite mi poštu radije na moju školsku adresu.

Ponovno pitanje: da li bi neki nakladnik u Zagrebu želio izdati moju knjigu pjesama i crteža *Posljednji svibanj*? Prije nekoliko tjedana

sam zamolio Ivu Smoljana (koga sam upoznao lani na našoj slavističkoj konvenciji u Chicagu, gdje su bili i Tuđman i Brozović) da li bi nešto mogao učiniti sa zagrebačkim izdanjem knjige. Nije mi do sada odgovorio.

Zora puca, bit će dana! Uz najbolje želje i srdačan pozdrav

Vaš odani

Dr. George J. Prpić

Professor of History

15 WEST 67 th STREET
NEW YORK N. Y. 10023
(212) 873 4372

14. siječnja 1990.

Stjepan Šešelj
Predsjednik Sekcije
Društva književnika Hrvatske
Zagreb

Poštovani Predsjedniče,

Duboko dirnut Vašom vijesti, da ste me 13. travnja o.g. izabrali članom Društva Hrvatskih književnika, dozvolite mi da se Vama i svima prisutnim na toj Sjednici, koja je donijela tu odluku, i da Vam izrazim nadu da ću nastojati svima sredstvima djelovati u okviru Vaših pravila i biti Vama i književnosti i kulturi Hrvatske od koristi.

Ovim povodom, osjećam potrebu da Vam navedem moj kratki historijat u vezi sa Društvom hrvatskih književnika. Ja sam naime bio članom Društva hrvatskih književnika tamo davno, kad se je kod nas u Dubrovniku organizirao Međunarodni kongres P.E.N. Kluba, čiji

sam bio član i sudjelovao u oblikovanju našeg P.E.N.-a, naime ne samo Pena za Jugoslaviju, nego P.E.N.-a za Hrvatsku, kao i za Srbiju i za Sloveniju. Kako sam se nalazio u Ateni, tada sam pomogao organizirati i grčki PEN. Članovi grčkog P.E.N.-a posjetili su poslije Dubrovnika svu našu obalu i Zagreb kao i Ljubljano, otkuda su krenuli za Europu, jer nisu htjeli da se vraćaju u Grčku preko Srbije. Tom prilikom, grčka je štampa po prvi put opširno pisala o Hrvatskoj, naročito Dalmaciji pa i o Sloveniji. Ja sam o grčkoj književnosti pisao u našim časopisima i prevodio grčku poeziju. Bio sam inače suradnik Hrvatske Prosvjete, Hrvatske Revije, Književnika, pa i jedno vrijeme Dom in Sveta i srpskog književnog Glasnika, gdje sam uglavnom pisao o talijanskoj književnosti. U isto vrijeme kao suradnik OBZOR-a iz Rima pisao sam o talijanskim književnicima, s razgovorima s Croceom, Ferrerom, Papiniem, Pirandellom itd.

Izdao sam slijedeće knjige COLLO UI CON CEGLIELME FERRERO, Nuvo Edizioni Capolago, Lugano, 1939. AGORICA EVECPE (razgovori o krizi Europe) sa Ferrero, Croce, Thomas Mann, Andre Gide, Paul Valéry, Gaetano Salvemini, Ortega y Gasset, Miguel De Unamuno, itd. Knjiga je zabranjena i uništena. Volio bih je tiskati u Zagrebu HRVATSKA 1945., Knjižnica Hrvatske revije, München, 1974. SREDOZEMNI POVRATAK, Knjižnica Hrvatske revije, 1971. München, REGIMENTO AND THE CREATION QUESTION, Journal of Croatian Studies, 1964.-65. Pisao sam u velikim talijanskim grčkim, francuskim i američkim revijama i listovima. Član sam američkog i izbjegličkog P.E.N.-a.

Iznio sam ovo kao moralno pravo na članstvo u nekoliko međunarodnih književnih društava, u uvjerenju da potvrđujem i pravo na hrvatskom društvu književnika članstvu, kako ste i Vi Vašom potvrdom izbora potvrdili, na čemu sam Vam duboko zahvalan.

Sa srdačnim pozdravima i s poštovanjem

Bogdan Radica

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
HRVATSKI CENTAR P.E.N.-a

Sekciji za proučavanje književnosti
u hrvatskom iseljeništvu

Zagreb, Trg Republike 7/I

JOZO MRŠIĆ
Burgaldenstr. 5/I
Postfach 1173
7056 Weinstadt - 1

Poštovani gospodine Šešelj,
štovane gospođe i gospodo,

neobična radost me obuze kad primih Vaš list u kojem i hrvatske pisce iz iseljene Hrvatske, napokon, svojim grlite i svojim smijete zvati. Posebice me časti da ste i mog pismojstva podarili tolikom pohvalom. Pristanak dajem neizust.

Spisateljske ruke bile su uvijek najusrdnije njegovateljice tako lomljivih biljčica slobode. Eto nam posla na pretek. Sretno nam bilo.

Vaš

Jozo Mršić

Tuđina, 28. svibnja 1990.

P. Lucijan Kordic
Hotaskerstrasse 19
CH - 8032 Zürich

Zürich, 25. svibnja 1990.

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Gosp. Stjepan Šešelj

Trg Republike 7/I

41000 Zagreb

Cijenjeni gospodine Šešelj!

U vezi Vašega pisma od 18. svibnja 1990. - u kojem je govor o prijedlogu, da me se primi u članstvo, u Društvo hrvatskih književnika - htio bih Vam saopćiti sljedeće.

Tim pozivom i ponudom smatram se počašćenim te odgovaram, da veoma rado prihvaćam Vaš prijedlog.

Ostaje Vaš

Lucijan Kordić

HRVOJE LORKOVIĆ

Gospodin

Stjepan Šešelj

predsjednik Sekcije DHK, HC-PEN,

za proučavanje književnosti u

hrvatskom iseljeništvu

Trg Republike 7/I

41000 Zagreb

23.V.1990.

Poštovani gospodine,

zahvaljujem Vam na pismu od 10.V.1990. u kojem me obavještavate o odluci Sekcije Društva književnika Hrvatske za proučavanje

književnosti u hrvatskom iseljeništvu da me predloži za člana Društva hrvatskih književnika.

Već samim tim prijedlogom ispunjena mi je želja da i formalno budem priznat kao hrvatski književnik kakvim sam se već desetljećima smatrao unatoč činjenici da je znatan broj mojih radova objavljen na stranim jezicima. Prihvaćam stoga prijedlog Vaše Sekcije i počašćen sam njime.

Želeći Društvu, posebno Vašoj Sekciji, puno uspjeha u ovim danima novoga poleta, ostajem

s prijateljskim pozdravima

Hrvoje Lorković

P.S. Ne znam da li u evidenciji o književnicima u iseljeništvu vodite Veljka Ćurina koji je, mislim u sedamdesetim godinama, objavio djelo izrazito književnih kvaliteta. Naslov je, koliko se sjećam (knjiga mi je ostala u Americi) „Živjet ćete kao bogovi“. Ćurin je živio u Oaklandu, New Zeland, adrese nažalost nemam.

Vinko Grubišić
119 Dochgrove Dn
Kitchenn, Ont.
Canada
N2M 2G6
(519) 749-8558

Poštovana gospodo,

Pristajem u potpunosti biti članom Društva hrvatskih književnika i naglašavam da mi je to velika čast. Napominjem, također da ću nastojati djelovati u okvirima svojih mogućnosti u skladu s pravilima DHK.

Vinko Grubišić

Zagreb, 11. svibnja 1990.

INDIANA UNIVERSITY
DEPARTMENT OF SLAVIC LANGUAGES
AND LITERATURES
Baltantine Hall 502
Bloomington, Indiana 47405
(812) 335-3608

24. svibnja 1990.

Dragi Stipe,

od srca se zahvaljujem što ste mi predložili da budem članom Društva hrvatskih književnika. Ja se osjećam time počašćen i rado prihvaćam!

Više bih volio kad bi moje predavanje bilo 5. jer namjeravam već 12. putovati u Dalmaciju. Ako nije moguće, ostat ću do 12.

Veselim se unaprijed našim razgovorima.

Tebi, gospođi i svim prijateljima

odani

Ante Kadić

ERNEST BAUER
Dr. phil., Dr. rer. pol.
Kreuzholzhausen
Am Kirchberg 3,
telefon 08138/402

22.5.1990.

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Trg Republike 7
41000 Zagreb

Poštovana gospodo i prijatelji!

S velikim veseljem primio sam Vaše pismo, kojim mi predlažete članstvo u Vašem Društvu.

Prihvaćam Vaš prijedlog i izjavljujem potpunu suglasnost. Čekam Vaše daljnje obavijesti, i spreman sam Vaše ciljeve u svakom pogledu podupirati!

U prijateljstvu odani

(Dr. Ernest Bauer)

Hrvoslav Ban
2823 S. Princeton Avenue
CHICAGO, ILL 60616, USA

18. lipnja 1990.

DRUŠTVU KNJIŽEVNIKA HRVATSKE

- Za g. Stjepana Šešelja -
ZAGREB

Vrlo poštovani gospodine Šešelji,

Bio sam vrlo počašćen i ganut Vašim cijenjenim pismom, u ime Sekcije DKH za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Slobodan sam poslati Vam tri adrese na koje, svakako, trebate poslati pismo, kakvo sam ja primio. To su slijedeći hrvatski književnici, koji stvaraju vrijedna, doista književna djela. To su:

1. Gospodin Stjepan Hrastovec Moguće je i bio član društva 1941.-1945.?

1089 Bruce Ave
WINDSOR, Ont.
CANADA N9A 4Y1

2. Gospođa Katarina Pejaković

2416 Hoskins Rd
N. VANCOUVER B.C.
CANADA V7J 3A3

Vrlo dobre pjesnikinje sa zbirkama pjesama

3. Gospođa Zlata Ivezić

112-54 Avenue N.
CHICAGO, ILL 60617, USA

Što se mene tiče, ne bih želio podnesti molbu prije nego bude objavljena moja zbirka eseja, koncem ove ili početkom sljedeće godine. Naime, to će biti najtočnija slika mojeg literarnog rada. Što je bilo objavljeno, sve je dosta staroga nadnevka, pa je potrebno vidjeti i nešto novije. K tomu, u većini, mojih radova sam morao (i želio) biti „Kristov kolporter” (kako nosi naziv i niz mojih uspomena). U tomu sam više kršćanski feljtonist, nego književnik. Dakle, javit ću se ponovno kad budu objavljeni eseji.

Neizmijerno sam ponosan i veseli me, da je Društvo preuzelo pravo ime, koje mu jedino odgovara: Društvo hrvatskih književnika. Na taj način mogu biti članovi i oni Hrvati, koji su rastjerani ili raste-peni po svijetu. Sjećam se uzaludne borbe nekih hrvatskih književnika, koji su bili započeli borbu za to pravo ime, ali je to bilo na prvom koraku zapriječeno vrlo grubim i prijetećim načinom. Jedan od prvih književnika koji je istupio s tom zamisli, bio je pokojni dr. Marko Fotez. Pa je i to, na svoj način, platio, kako i toliko toga; kao svi oni naši književnici i umjetnici, koji su bili, odmah nakon rata, potjerani iz Zagreba, s tim da su se „kompromitirali” u ratnim godinama, te ne mogu

raditi u istom gradu. (Matačić, Baranović, Lorkovička, Fotez, Papandopulo, Štajcer, Pozajić, Tanhofer i drugi; Šopa je spasila njegova bolest, jer nije mogao hodati).

Oduzeo sam Vam previše dragocjenog vremena. Drugi ću put biti uljudniji.

Poštuje Vas i pozdravlja, odani

Hrvoslav Ban

P.S. Prilažem mali dar Društvu hrvatskih književnika. To ću opetovati. Za sada ne mogu više. Uređujem Hrvatski godišnjak i Hrvatski katolički glasnik, kojemu nastojim dati suvremeno lice. A takav se rad u Novom svijetu ne cijeni previše, pa ne primam za to nikakvih beriva, kako to primaju drugi, koji su nadareni za polje poslovanja.

P. E. N. - HRVATSKI CENTAR

41000 ZAGREB, Trg Republike 7/1

Telefon: 277-570

Zagreb, 12.9.1990.

PREDSJEDNIŠTVU DHK

Sekciji za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu

Hrvatski centar P.E.N.-a bez ostatka je podržavao i podržavat će akcije svoje Sekcije za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Akcije Sekcije su u interesu internacionalne zasnovanosti naše organizacije a u okrilju sekcije ostvaruje se i nama dragocjena suradnja Hrvatskog centra P.E.N.-a sa sestrinskom organizacijom, s Društvom hrvatskih književnika.

Pored svega izrečenog, a u vezi s organiziranjem susreta s gospodinom Vinkom Nikolićem, te u vezi sa svečanim ručkom priređenim u njegovu čast, osjećamo potrebu da izjavimo sljedeće kako bi se u budućnosti izbjegli slični nesporazumi:

Nikako nije bilo u redu da Predsjednik, potpredsjednici i tajnik Hrvatskog centra P.E.N.-a za Nikolićevo gostovanje doznaju iz službenih pozivnica istoga onoga dana kada i svi ostali na svečanost pozvani članovi i gosti. Još manje je u redu da se Predsjednika Hrvatskoga centra P.E.N.-a o želji organizatora za njegovim uvodnim slovom obavijesti noć, doslovno noć, prije samog događaja, a još je manje primjerno prigodi da ga se na svečani ručak pozove pola sata prije početka priredbe i dva sata prije početka samoga ručka. Još je začudnije da se na isti ručak na kojem su pored Predsjednika sekcije bili pozvani predsjednik, potpredsjednici i tajnik DHK ne pozove jednaki sastav P.E.N.-ove uprave.

Reći ćete da sve to sada više nije bitno, reći ćete da je mnogo važnije što se u domovinu vratio pjesnik. Tako i jest, ali Hrvatski centar P.E.N.-a će se zalagati kao što se i do sada zalagao za povratak civ-

iliziranih i poslovnih odnosa u naš javni i književni život. Uz to zalagat će se da se u radu Sekcije za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu uspostave ravnopravni odnosi između DHK i naše organizacije kao osnivača iste sekcije. Financijalna neovisnost sekcije u nikom slučaju ne može biti razlog ovakvog ponašanja, što je uzrok činjenici da Predsjednika Hrvatskog centra P.E.N.-a voditelj sekcije prije početka svečanosti čak nije niti predstavio gospodinu Vinku Nikoliću, nećemo niti pretpostavljati. Nikakva žurba, nikakvo neiskustvo a niti uzbuđenost ne mogu biti isprika za postupke kojima nedostaje ono za što se u ovim danima mnogi tako zdušno zalažu: civiliziranost.

S poštovanjem,

Slobodan P. Novak

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
HRVATSKI CENTAR P.E.N.-a
SEKCIJA
DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
I HRVATSKOG CENTRA P.E.N.-a
ZA PROUČAVANJE KNJIŽEVNOSTI
U HRVATSKOM ISELJENIŠTVU/DIJASPORI
Zagreb, Trg Republike 7/I

Zagreb, 21. rujna 1990.

PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA CENTRA P.E.N.-a

g. dr. Slobodanu P. Novaku

Sekciji DHK i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu dostavljeno je Vaše pismo/prosvjed od dne 12. rujna 1990., koje je pročitano i raspravljeno na redovitoj sjednici Odbora Sekcije održanoj u četvrtak 20. rujna 1990. u prostorijama DHK u Zagrebu. U vezi s tim Odbor je osjećao potrebu izvijestiti Vas o sljedećem kako bi se ubuduće izbjegli slični nesporazumi:

- uistinu nije u redu bilo koga, pa tako i predsjednika P.E.N.-a, obavještavati o važnim posjetama u zadnji trenutak; to se odnosi i na povratak g. Vinka Nikolića i na okolnosti zbog kojih prosvjedujete;

- obraćanje i molba i za vašim sudjelovanjem prigodom susreta s g. Vinkom Nikolićem u DHK, bila je stvar osobne procjene i odluke predsjednika Sekcije g. Stjepana Šešelja;

- Sekcija nije bila organizatorom spominjanoga objeda, te Vas nije ni mogla pozvati na taj objed; i predstavnici Sekcije su bili pozvani kao i Vi na taj isti objed s g. Nikolićem;

- koristimo i ovu priliku zahvaliti se na podršci Hrvatskoga centra P.E.N.-a, ponovljenu ovaj put i od strane već trećega predsjednika (računajući od vremena utemeljenja Sekcije), koji i dalje gleda i očito

doživljava Sekciju kao zajedničku potrebu i DHK i PEN-a;

- Sekcija će se i u svome budućem radu, kao i onome dosadašnjemu, držati svojih PRAVILA i PROGRAMSKIH ODREDNICA I CILJEVA (brošura Sekcije, Zagreb, 1989.) temeljenih na Statutu DHK i Povelji PEN-a;

- obavještavamo Vas da će sekcija i ubuduće osim svojih redovitih, izbornih i tematskih sjednica, djelovati i kroz redovite sastanke svoga Odbora, koji se (osim u ljetnim mjesecima srpnju-kolovozu) održavaju svakoga četvrtka s početkom u 13 sati u prostorijama DHK (tzv. Plavi salon);

- na redovitim sjednicama Odbora Sekcije sudjeluju i članovi Odbora koji su i članovi PEN-a: Anđelko Novaković, tajnik, Tomislav Ladan i Ivan Lovrenović, Stjepan Šešelj, predsjednik, koji je ujedno i član najuže uprave PEN-a, te Dubravko Horvatić, Ivan Pandžić i Mili-voj Slaviček, koji su i članovi Hrvatskog centra PEN-a, pa posebice stoga ne bi smjela doći u pitanje pravodobna informiranost.

Vjerujemo da će Vas ovaj naš odgovor zadovoljiti, te da ćemo ubuduće surađivati bez sličnih nesporazuma.

Po ovlaštenju Odbora Sekcije

Stjepan Šešelj
predsjednik

Prilog: Pismo S. Šešelja S. P. Novaku

Dragi Slobodane,

Ti jako dobro (prvenstveno iz vlastitoga iskustva) znaeš kako je to u nas (još uvijek!) organizirati neki događaj. Ti onda sigurno znaeš koliko se možeš osloniti na druge, na su-radnike, kolege, prijatelje. (Sada još jednom znadem i ja). Dakle, ne moram Ti otkrivati tu vrst tereta. E, budući je to Tvoje iskustvo meni bilo

znano, držao sam da Ti se mogu, u nevolji - i u nedoba, i u noći (bilo je oko 21 sat, 6. rujna, po ljetnome račun. vremena), doslovno i u noći, obratiti kao kolegi, književniku, prijatelju. To sam Ti ponovio i sutradan u DHK. I, ni prvi niti drugi put nisam inzistirao. Prepustio sam Tvojim ocjeni i Tvojim volji, svjestan okolnosti i Tvoga prava da i odbiješ. I bilo je onako kako si Ti sam odlučio. Govorio si, pozdravio si g. V. Nikolića. Stoga ni ovo Tvoje pismo ne može izmijeniti onu Tvoju odluku, držim donesenu bez ičije prisile.

Nevažna je u ovom slučaju i spominjana žurba i aludirano neiskustvo, a važna je svakako naznačena uzbuđenost. Radujem se da mi je još uvijek dano radovati se, uzbuđivati se: zbog dobra stiha, uz dobru knjigu, zbog susreta s dobrim znancem akmoli prijateljem... i zbog susreta s jednim hrvatskim književnikom koji se vraća doma nakon 45 godina.

No, da Te ne opterećujem.

Pozdravljam Te, s dužnim štovanjem,

Stjepan Šešelj

Zagreb, rujna 1990.

OCJENE BEZ POPUSTA

Što je Sekcija dosad objavila?

- Bližimo se trećoj izbornoj sjednici Sekcije, što znači šestoj godini njezina postojanja. Danas, kad imamo svoju državu, odustali smo od onih poslova koje mora obavljati država i njezine ustanove, kao i od onih koji su zadatak novina, radija, televizije, časopisa, nakladnika. Naš je temeljni posao baviti se problematikom, autorima i djelima koja pripadaju hrvatskoj književnosti i to ne samo pisanim na hrvatskom, nego i na drugim jezicima, jer poznato je da gotovo nema jezika na kojem Hrvati nisu pisali.

Počeli smo tako naše „Prinose za povijest književnosti u Hrvata” s knjigom „45 hrvatskih emigrantskih pisaca” fra Šimuna Šite Ćorića. Ne sljedeći samo vrijednosne tokove hrvatske književnosti nastajale izvan Hrvatske, obavljamo svojevrsnu inventuru svega onoga što su Hrvati u književnosti stvarali izvan Hrvatske, od Hermana Dalmatina/Istranina (XII. st.) do naših dana. Prvom knjigom o emigrantima (1945.-1990.), kao i s drugom koja je u pripremi, odajemo dužno poštovanje izopćenima koji su imali snage književno stvarati dok su im za petama bili udbaški lovci na glave, od kojih mnogi i danas šeću među nama.

Planirate li izdanja novih knjiga?

- „Prinosi” su niz dugotrajan i ogroman posao. Počeli smo i ne kanimo odustati. Uz drugu knjigu o emigrantima, u tisku je djelo dr. Ante Sekulića „Hrvatski pisci u Ugarskom Podunavlju od početka do kraja XVIII. st.” Slijedi i prva knjiga u nizu „Gradišćanski hrvatski pisci” akademika Nikole Benčića, pa projekt o piscima iz hrvatskih katoličkih redova, dakle prinosi naših isusovaca, franjevac, pavlina, dominikanaca, benediktinaca...

Kad se govori o emigrantskoj književnosti često se spominje problem kriterija. Možete li progovoriti o tome?

- Želio bih konačno razjasniti, tako da bude i površnom čitatelju

jasno (a na žalost, do sada se mnogi naš književni stručnjak pokazivao površnim čitateljem), da mi u našem dijelu posla tek evidentiramo činjenice iz života i rada pojedinoga autora, donosimo biografske i bibliografske podatke i samo informativni izbor iz djela. A nakon toga, na našim je ozbiljnim proučavateljima i prosuditeljima da procjenjuju i svrstavaju pojedinog autora i djelo u ukupnost hrvatske književnosti.

Vrijede li po vašem mišljenju za emigrantsku književnost i književnost nastalu u domovini isti kriteriji prosudbe?

- Naravno! Kriteriji u književnosti, umjetnosti i duhovnome uopće ne ovise o vanjskim okolnostima. Uvijek za sve vrijede ista mjerila koja se uglavnom ne mogu definirati. Dakle, nije presudno mjesto nastajanja nekog književnog djela, već njegova stvarna vrijednost. Tako i sve ono što su hrvatski pisci kroza stoljeća stvarali izvan Hrvatske podliježe istim mjerilima kao i ono nastalo ovdje.

Što mislite o nijekanju vrijednosti emigrantskoj književnosti, koja tek što je osvanula u Hrvatskoj?

- Ne prihvaćam unaprijed stvorena mišljenja, a posebice animozitete. U nas se inače vrlo lako stvaraju površna mišljenja, a posebice atmosfera protiv nečega, jer je to mnogo lakše nego se ozbiljno pozabaviti u ovom slučaju znatnim dijelom hrvatske književne zbilje. Zbog toga i imamo situaciju u kojoj npr. V. Pavletić „emigrante” lopatom ubacuje u svoju „Zlatnu knjigu hrvatskoga pjesništva”, drugi bi im najradije crvenim nitima ili pak buzdovanima zapriječili bilo kakav ulazak u hrvatsku književnost (I. Mandić i sl.), dok treći rado s njima očijukaju i kade im posebice kada su im gostima negdje u bijelom svijetu, a iza leđa kod kuće govore i čine posve drukčije.

Je li slika koju o svom radu imaju emigrantski književnici možda nerealna?

- Vjerujem da je matica hrvatske književnosti svim zlima usprkos uvijek bila u Hrvatskoj. Nikada se nije preselila u emigraciju. Zastigurno ima imena i djela koje su takve pritoke da će nužno izmijeniti ustaljenu sliku, ako hoćete hijerarhiju hrvatskih književnih vrijednosti.

No, povratkom V. Nikolića i B. Marune u domovinu nije se vratila i sva hrvatska književnost iz dijaspore. Takvo poimanje (a često je posebice po novinama i javnim tribinama) površno je i zagovaraju ga neznalice, dodvorice ili lijenčine. S druge strane razumijem i negativne tekstove onih koji su stvarali domovinsku književnu hijerarhiju, oni govore najviše o svojim autorima. Istina je, često se hrvatski emigrantski pisci ne snalaze na hrvatskom tlu. Osjećaju se zakinutima, samovrednujući se i više od onoga što im pripada. To treba razumjeti zbog okolnosti njihova značaja u emigrantskoj sredini, gdje je i loša hrvatska rečenica bila bolja od neznanja, zapuštanja hrvatskoga jezika, pa čak i stida od vlastita jezika.

Imate li dojam da će u „mrtvoj trci“ emigrantske i domovinske književnosti nastradati književnost koju danas stvaraju mladi književnici?

- Razlika između ovih dijelova književnosti stvorena je političkim putem, ali još uvijek traje zahvaljujući, kako rekoh, i površnosti književničke struke. Velik je posebno grijeh hrvatske političke vlasti što u tom prostoru nije ništa napravila. To je i jedan od kapitalnih razloga zbog kojega je moralo postojati ministarstvo iseljništva. Tim slijedom gotovo da se i nije ništa dogodilo u uredništvima hrvatskih listova, radija, televizije, časopisa. Dok se to ne promijeni, novim je talentiranim glasovima u tuđini nemoguće propjevati, koji bi po vrijednosti bili ravnopravni članovi hrvatske književnosti bez obzira žive li u Zagrebu, Sarajevu, Sydneyu, Kotoru, Johannesburgu, Tavankutu, Moliseu ili Gradišću.

Denis Derk

Razgovor sa Stjepanom Šešeljem, predsjednikom Sekcije DHK i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskome iseljništvu

„Večernji list“, 17. svibnja 1993.

HRVATSKA

Hrvatska.

Hrvatska je.

Hrvatska je činjenica.

Hrvatska je činjenica o kojoj.

Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može.

Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može dvojititi.

Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može nagađati.

Hrvatska je činjenica o kojoj se ne može pregovarati.

Hrvatska jest.

Hrvatska.

DAS KROATIEN

Das Kroatien.

Das Kroatien ist.

Das Kroatien ist die Tatsache.

Das Kroatien ist die Tatsache über die.

Das Kroatien ist die Tatsache über die man nicht kann.

Das Kroatien ist die Tatsache über die man nicht zweifeln kann.

Das Kroatien ist die Tatsache über die man nicht mutmaßen kann.

Das Kroatien ist die Tatsache über die man nicht verhandeln kann.

Das Kroatien ist.

Das Kroatien.

S juga glasnik / Der Bote aus dem Süden, Hannover, 2007., IV.

Prijevod: Jozo Mršić, Zagreb, Hrvatska

POGOVOR
BILJEŠKA O PISCU
KAZALO IMENA

NAKON PROČITANIH TEKSTOVA ...

Tekstove hrvatskoga pjesnika, dramaturga i kritičara, književnika i nakladnika, nije ni potrebno klasificirati. Tu su prikazi književne atmosfere u Hrvatskoj i posebno među Hrvatima izvan domovine, prikazi knjiga i ljudi, susreti s književnicima, slikarima, političarima, ili jednostavno domoljubima, zapravo razgovori, pogovori i prigovori i sve ono što tekst čini živim, zanimljivim, čitkim i pitkim. "Djela i dani" onih koji desetljećima bijahu otpisani, odbačeni.

Stjepan Šešelj se uputio prema "bliskim daljinama" Duhovne Hrvatske još u vrijeme kad je Jugoslavija bila u agoniji, ali - s obzirom na policiju - još uvijek totalitarna, uznička, ujedna. I sam se sjećam ponekih od tih susreta, živih razgovora, međusobnih upoznavanja, planiranja. Ništa tada ne bijaše nimalo lagano, jer se znalo da predstoji boj Davida s Golijatom, ali se vjerovalo u pravdu i znalo se da je totalitarizam na koncu prošlog tisućljeća bio svojevrsan apsurd, koji nije mogao izdržati izazove moderne komunikacije. Protiv komunističkog jednonumlja urotila se gotovo sva sprega komunikacija i tehnologije. Dolazilo je vrijeme kad je najteže bilo biti neinformiran. Baš iz te ušutkane Hrvatske Stjepan Šešelj je donosio ono što je emigraciji bilo vjerojatno najpotrebnije: vjeru da jesmo, da smo jedna Hrvatska, da nema suvišnih Hrvata.

Putujući po trima kontinentima, po raznim zemljama i gradovima, Stjepan Šešelj je susreo mnoge ljude, čuo najrazličitija mišljenja i sugestije ("em smo Horvati!"). I dobar dio toga, iz prve ruke, složio u ove tekstove, koji se formalno sastoje od četiri dijela. Kao što i dolikuje, sve počinje pjesmom „U početku”, na hrvatskom, engleskom i španjolskom, gdje je u veoma koncizne stihove pretočena legenda o postanku urođeničkog plemena Croatan. Slijedi riječ o starinskim fotografijama onih koji - iz tih krajeva koji su najplodniji u tom dijelu Europe - preko oceana odoše trbuhom za kruhom, od većine kojih ostanu samo te fotografije po zidovima. A i to tijekom određena vremena, jer ako ništa nije ni vječno, a ni dugotrajno, onda to posebno nisu

obiteljske fotografije. A za hrvatsku raseljenost moglo bi se reći gotovo isto što i za fotografije: traju dok ne izblijede, bolje rečeno dok se „boja” (a ona bi obuhvaćala jezik, baštinu, tradiciju...) ne istroši. Usprkos tomu: *Hrvatska je jedna i jedina. No nje ima onoliko koliko je ima u nama, svakome ponaosob, ma gdje se mi nalazili, ma koliko god od nje hodili. To je ona Duhovna Hrvatska o kojoj onako zaneseno pjeva Viktor Vida (...)* Već se tu susrećemo s pitanjem razdaljenosti ili bliskosti iseljenih i domovinskih Hrvata. Šešelj se veoma dobro osvjedočio, pri brojnim susretima, o nastojanjima Hrvata izvan domovine da nametnute im udaljenosti svladaju, da strah odbace, da mit o sveznajućoj i svenazočnoj Udbi - usprkos svim ucjenama - među njima nikada nije uhvatio dubljeg korijena.

Stjepan se Šešelj uglavnom pozabavio kulturnim aspektima približavanja, stvaranja povjerenja, a i okvira potrebnih za to povjerenje. On je jedan od glavnih zagovornika i organizatora Sekcije za istraživanje hrvatske književnosti izvan Hrvatske pri DHK i P.E.N.-u.

Zamislite: nakon šezdesetogodišnjeg zamrzavanja, ocrnjivanja Hrvata izvan Hrvatske najgorim izrazima (a tu se zaista vidi kako je papir nemoćan i kako se nije branio) valjalo je krenuti „u misiju”. Skupina književnika u to vrijeme, a među njima se isticahu posebno Stjepan Šešelj i pok. Dubravko Horvatić, već su od početka uživali ugled i povjerenje. Zanimljivi su Šešeljevi opisi susreta s ljudima kao što su pok. ministar obrane Gojko Šušak, slikari Anton Cerin ili Ante Sardelić u Kanadi, ili neki prijatelji u Australiji. Umjesto upoznavanja, gotovo se smjesta prelazilo na planiranje.

Ostaje pitanje, naravno, koliko se toga isplaniranog ostvarilo. I o tomu će čitatelj ove zanimljive knjige dosta saznati: *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata*, istina nisu nailazile ni na kakav odjek u hrvatskom novinstvu (kao da je uopće išta i nailazilo na neki odjek, ako nije kakav ojači skandal!!!), ali one su ponudile izbor pisane riječi Hrvata u neposrednoj blizini, tj. tri knjige o književnosti Hrvata u Podunavlju iz pera dugogodišnjeg apostola hrvatske riječi dr. Ante Sekulića te njegove knjige o pavlinskim i karmelićanskim doprinosima hrvatskoj

pisanoj riječi, zatim dvije knjige *Panorame* Šimuna Šite Ćorića, koje obuhvaćaju više od sto književnih imena... te spomenimo i doprinos Nikole Benčića glede književnosti gradišćanskih Hrvata od samih početaka pa do završetka Prvoga svjetskog rata. Čitatelj će o tim *Prinosima*... doznati podosta iz ove Šešeljeve knjige i sigurno će nakon toga posegnuti i za samim knjigama o kojima je ovdje riječ. Djelomično svoju je zadaću ispunjavala i *Korabljica*, glasilo kojeg je glavna svrha bilo proučavanje hrvatske književnosti u iseljeništvu te obavijest o tom proučavanju. Valja se nadati da je to glasilo zastalo, a ne stalo.

Mogli bismo primijetiti da s mnogo optimizma autor navodi: „Samo o nama samima ovisit će koliko će neki dio naše duhovne zbilje, i povjestnice, i dalje biti torzom.” Možda to i jest najgore što ovisimo o samima sebi, jer nerijetko se dobiva dojam kako se baš pred samima sobom najteže snalazimo.

Stjepan Šešelj je bio predavač na nekoliko značajnih književnih skupova u nekim zapadnoeuropskim i preookeanskim državama i njegova izlaganja na tim skupovima uvijek su potraga za pozitivnom hrvatskom kulturnom sinergijom. Na pjesničkom festivalu u Chicagu govori o svakom sudioniku osobno, pronalazeći ono najvrjednije kod svakoga od njih.

Ušićen je povratcima dugogodišnjih emigranata, na primjer slikara Antona Cetina ili književnika Vinka Nikolića.

„Tri mlada sydneyjska gospodina” sigurno ne mogu u potpunosti predstavljati drugu generaciju Hrvata, jer hrvatska je emigracija veoma složena u mnogom pogledu, a zanimljivo je da istraživanja o toj generaciji gotovo da i ne postoje. No njihov je glas iznimno zanimljivo čuti već i radi toga što se ta generacija sasvim otisnula od mentaliteta svojih roditelja, kojih se čitav kulturni, a nerijetko i društveni život svodio na idealiziranje zemlje i demoniziranje vlasti, koja je bila krivac njihova odlaska. Bez obzira na to bili politički ili ekonomski emigranti (što se u konačnici svodi na isto).

Iznimno mi se čini zanimljiv razgovor sa slikarom Dragom Brajkom, koji je iz Hrvatske otišao kao dijete u daleku Argentinu, ali

koji i danas u Hrvatskoj vidi stvari jasnije od mnogih koji na Hrvatsku gledaju iz samih središta i s najpouzdanijih visina. On govori o „slučaju Zdravka Dučmelića”, koji je prijateljevao s J. L. Borgesom i ilustrirao njegove knjige (jesu li bar naši „borgesovci” ikada čuli za Dučmelića!). Dučmelića je književni jugokomesarijat jučer proglašavao ubojicom, izričući neistinu a da i ne trepne, što i ne čudi, jer zna se da se taj režim temeljio na lažima. No, kako ne usporediti prošlotjedni nastup jednog jugonostalgičara, bratstvojedinistovskog zagovornika, koji - a također nije ni trepnuo - reče da „Hrvatsko Slovo” zagovara ubojstva i silovanja žena! Ona Marunina kako je Hrvatsku lakše voljeti izdaleka, svakako da stoji, ali uz današnja priopćajna sredstva... Mogao bi neki zlobnik reći da nema više dovoljno daljine kojom bi se čovjek zaštitio.

Šešeljeva knjiga nas zorno obavještava o mnogo toga što će sigurno mnogi željeti doznati, a što bi neki radije da se nikada i nije dogodilo, da je svatko ostao na svojim pozicijama, a i komunisti te njihovi katekumeni na svojim. No, zid je Berlinski zauvijek pao, a pomalo će padati i oni najgori, nevidljivi bedemi naših predrasuda u nama samima.

„Hrvatska jest” - prkosno reče Šešelj, a sada je na nama da biva i da bude. Svakim danom sve sretnija, jedinstvenija, osmišljenija.

Vinko Grubišić

BILJEŠKA O PISCU

STJEPAN ŠEŠELJ, suvremeni je hrvatski književnik, piše pjesme, drame (za radio, kazalište i televiziju), te prozu (romane, putopise, književne i likovne prikaze, osvrte na hrvatske kulturne, društvene i političke događaje i pojave). Rođen 16. lipnja 1947. u Podgradini - Opuzenu. Osnovnu školu završio je u Podgradini - Opuzenu, gimnaziju u Pločama, a pravo je diplomirao na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Živi u Zagrebu. Urednik je u Neretvanskoj riznici umjetnina i inih vrijednosti - Galeriji Stećak Klek (*Liber*) i Hrvatskoj kulturnoj zakladi - Hrvatskome slovu (*Knjižnica Hrvatsko slovo, Oratio pro Croatia, Djela hrvatskih književnika*) i tjedniku za kulturu *Hrvatsko slovo*, zbog čega je godine 2005. neutemeljeno bio optuženikom haaškoga Međunarodnog kaznenoga suda.

Do sada je objavio:

Škrapa, pjesme, NZMH i NSGZ, 1970.

Lov, radiodrama, Radio-Zagreb, 1970.

Vid, radiodrama, Radio-Zagreb, 1971.

Pogani Narentini, radiodrame, NSGZ, Zagreb, 1974.

Lov, tv-drama, (redatelj Želimir Mesarić), TV-Zagreb, 1974.

Krnjeval, kazališna drama, Glumačka družina Histriion, Zagreb, ljeti godine 1976. u Kastvu, Krku, Pagu, Bolu, Selcima, Korčuli, Lastovu, Luci Šipanskoj, Lopudu, Varaždinu i Zagrebu. Tiskana u časopisu „Prolog” br. 53-54, Zagreb, 1976.

Očina, pjesme, CDD, Zagreb, 1977.

Liberanovi, tv-drama, pisana 1978., snimljena (redatelj Zoran Tadić) i emitirana na TV Zagreb 1979.; 1980. emitirana u programima ostalih sudija, kao i u programu TV Švedske.

Smrt u Parizu, radiodrama, Radio-Zagreb, 1979. Časopis „Dubrovnik”, broj 4/5-1980.

Suseda prek puta, radiokomedija, Radio-Zagreb 1980., Časopis „Kaj”, Zagreb 1-2/1992.

Gost s Harvarda, radiokomedija, Radio-Zagreb, 1984. Časopis MH

„Hrvatska misao”, broj 27-28, Sarajevo, 2003.

Kapetan Mikula Mali, roman za djecu (prema scenariju istoimenoga filma O. Gluščevića), Spektar, Zagreb, 1984.

Antun Branko Šimić: I smrt će biti sasma nešto ljudsko, radiodrama, Radio-Zagreb, 1984.

Božo, radiodrama, Radio-Zagreb 1986. Časopis HAZU „Forum”, broj 10-12, Zagreb, zima, 2004. i Zbornik 4. Kijevskih književnih susreta, Kijevo, 2005.

Upis, radiokomedija, Radio-Zagreb 1986., „Hrvatski neretvanski zbornik”, br. 1/1992.

Neretva od Boga/Prokleta, pjesničko-grafička mapa i knjiga, bibliofilsko izdanje Galerije „Stećak” Klek, Klek-Zagreb, 1986./1987.

Pogani Narentini, drame, drugo prošireno izdanje, Zagreb-Klek, 1987.

Amerika Croatan America, pjesničko-grafička mapa i knjiga, sa slikarom Antunom Četinom, Zagreb-Toronto, 1988.

Susak... otok, radiodrama, Hrvatski radio - Radio postaja Zagreb, 1991.

Tjednik za kulturu „Hrvatsko slovo”, broj 617., Zagreb, 2007.

Dulo, pjesme, NZMH, Zagreb, 1991.

Škrapa, Očina, Dulo, pjesme, NZMH, Zagreb, 1997.

Hrvatska jest, sabrani tekstovi, Knjižnica Hrvatsko slovo, Zageb, 1999.

Nepoćudne komedije, radiokomedije, Knjižnica Djela hrvatskih književnika, Zagreb, 2005.

S juga glasnik, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 2005.

Dvije smrti i otok, radiodrame, Knjižnica Djela hrvatskih književnika, Zagreb, 2007.

Der Bote aus dem Süden/S juga glasnik, Gedichte/Pjesme, Edition Literaturen der Welt bei Revonnah/Edicija Svjetska književnost, Naklada Revonnah, Hannover, 2007.

Neretva od Boga / Prokleta, drugo izdanje pjesničko-grafičke knjige, Hrvatska kulturna zaklada - Hrvatsko slovo i Neretvanska riznica umjetnina i inih vrijednosti, Zegreb, 2007.

Krnjeval / Carnoval, kazališna drama i političke igre oko nje, prevođitelji Vladimir Bubrin i Vinko Grubišić, Petra Mrduljaš i Dubravka

Vidak), Hrvatska kulturna zaklada - Hrvatsko slovo i Glumačka družina Histron, Zagreb, 2007.

Približene daljine Duhovne Hrvatske, HKZ - Hrvatsko slovo, Zagreb, 2009.,

Na izvoru Duhovne Hrvatske, (s Dubravkom Vidak), HKZ - Hrvatsko slovo, Zagreb, 2013.,

Pet dramskih komada, HKZ - Hrvatsko slovo, Zagreb, 2013.

Za pjesništvo je nagrađen nagradom „A. B. Šimić“, godine 1970.

Pjesme, drame, putopisi, nalaze mu se u više antologija, pregleda i panorama hrvatskoga pjesničkoga, proznoga i dramskoga stvaralaštva. Prevođen je na njemački, španjolski, engleski, švedski jezik.

Uz navedena originalna dramska djela, na radiju, televiziji i u kazalištu, izveden mu je znatan broj prilagodbi, uglavnom starijih hrvatskih pisaca.

Na Radio-Zagrebu: *Bezdan i Kroz šibe* Ulderika Donadinija, *Sanje* Andrije Milčinovića, *Ponoć* Josipa Kulundžića, *Kauri-drvo* Nike Andrijaševića, *Iluzija* Milkana Lovinca, *Smrt, Svekar i Isповijed* Frana Galovića, *Pudarica* (prema pričama „Kod konjarskih vatara“, „U nagonu“, „Ada“, „Stara rana“, „Garavuša“ i „Stajka“) Ivana Kozarca, *Bitanga* Janka Polića Kamova, *Kob Ceneka Zrelca* (prema pripovijesti „Zašto“) Franje Horvata Kiša, *Ljubav lajtnanta Milića* Ksavera Šandora Gjalskoga, *Turopoljski top* Augusta Šenoe i *Poslije nesreće* Janka Leskovara.

Na TV-Zagrebu: *Turopoljski top* Augusta Šenoe i Bijeg (I. i II. dio) Milutina Cihlara Nehajeva.

U kazalištu (produkcija IKRO „Mladost“ i Kazalište „Gavella“ iz Zagreba): *Otmjenost jedne usamljenosti*, prema životopisu i djelu Antuna Branka Šimića.

Do sada su mu ostala neuprizorena djela: *Zid*, radiodrama, *Mandragola ilinam okoločep*, nastala u ortaštvu s Niccolom Machiavellijem u Firenzi 1520. i Zagrebu 1984., *Drama Stjepana Šešelja književnika hrvatskoga u kojoj se uzdrži vrijeme u kom živi međ inima i Marko Marulić Pečenić i jedan otok a sva je u jeziku hrvatskomu složena i sve je u njoj izmišljeno osim nekih činjenica povijesnih*, te *Žutokosi*, i *Gastarberska balada*, *Mandragola ilinam okoločep*, i *Otmjenost jedne usamljenosti*, i mon-

odrama *Šimun*.

Godine 1969. pokretač je *Neretvanskoga skupa pisaca*, a 1977. pokreće i vodi *Susrete na Griču*, gdje se okupljaju poglavito mlađi hrvatski književnici, koji se svojim djelima javljaju i ulaze u hrvatsku književnost mimo do tada uobičajenih skupina.

Godine 1980., sa skupinom slikara i književnika (H. Šercar, A. B. Švaljek, B. Čilić, V. Kuliš, Z. Keser, J. Turković, D. Horvatić), osniva u Kleku Galeriju „Stećak”, koja je priredila niz izložaba suvremenih hrvatskih umjetnika (F. Paro, K. Bošnjak, R. Labaš, E. Murtić, B. Čilić, I. Lacković Croata, Z. Prica, S. Naletilić Penavuša, S. Sikirica, H. Šercar, A. Cetin, V. Kuliš, V. J. Jordan, fra B. Karačić, D. Gabrić, B. Salavarda, M. Stojić, M. Zrno, I. Vlašić, Ž. Prstec, J. J. Klović Croata, I. Dulčić i dr.), u čijoj je nakladi do sada objavljeno dvadeset i sedam knjiga, među kojima i tri grafičko-pjesničke mape. Na tim temeljima godine 1991. u Opuzenu se uspostavlja *Neretvanska riznica umjetnina i inih vrijednosti*.

Od godine 1980. do 1995. radio je kao tajnik (šesti od utemeljenja) Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Uz redovite tajničke poslove na Akademiji likovnih umjetnosti obnavlja knjižnicu, pismohranu i fundus umjetnina, te rad studenata u pejzažu, organizirajući u prostorima Neretve *Školu pejzaža ALU*, od 1987. do 1994., s profesorima F. Kulmerom, V. J. Jordanom, E. Kokotom, J. Biffelom, R. Labašem dva puta, M. Pejakovićem i Z. Keserom. Pokreće nakladničku djelatnost ALU, te s Maticom hrvatskom objavljuje knjige J. Kljakovića *U suvremenom kaosu* (prvo domovinsko izdanje) i V. Bukovca *Moj život*, a s Neretvanskom riznicom umjetnina i inih vrijednosti monografiju *Domagoj Gabrić*. Objavio je više tekstova o likovnim umjetnostima u časopisima („Život umjetnosti”, *Hrvatska revija*”, „Kontura”), i u pjesničko-grafičkoj mapi i knjizi *Neretva od Boga/Prokleta*, kao i u predgovorima kataloga izložaba (F. Paro, H. Šercar, R. Labaš i I. Lacković Croata, S. Naletilić Penavuša, A. Cetin, B. Salavarda, M. Zrno, S. Skoko, M. Arčanin, J. Turković, J. Marinović). Uredio je knjige J. Kljakovića, V. Bukovca, D. Gabrića, J. J. Klovića Croate i I. Dulčića.

Od početka svoga književnoga i javnoga djelovanja posebnu pozor-

nost posvećuje hrvatskom narodu koji živi izvan Hrvatske. Poblize upozna je život hrvatskoga iseljeničtva prigodom boravaka u inozemstvu prije demokratskih promjena u hrvatskome društvu i ponovne uspostave hrvatske države: u Kanadi godine 1987., u Australiji 1988., kao i u Švedskoj, Austriji, SR Njemačkoj, Švicarskoj, itd. O problemima hrvatske raseljenosti svijetom govorio je i na povijesnoj tribini Društva hrvatskih književnika 28. veljače 1989., u sklopu koje se po prvi put hrvatskoj javnosti predstavila Hrvatska demokratska zajednica, prekidajući tako gotovo polustoljetnu hrvatsku šutnju. Urednik je i knjige *Izlazak iz hrvatske šutnje: 28. veljače 1989.-1999.*

Godine 1988. pokreće, a 1989. utemeljuje Sekciju Društva hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeničtvu, kojoj je predsjednikom i urednikom niza *Pri-nosi za povijest književnosti u Hrvata*, objavljeno devet knjiga, i književnoga glasila *Korabljica*, objavljeno osam brojeva.

Član je Matice hrvatske i Društva hrvatskih književnika. Bio je članom Upravnoga odbora i potpredsjednikom Matice hrvatske (od prosinca 1993. do lipnja 1994.). Sudjelovao je u obnavljanju rada Središnjice i više ogranaka Matice hrvatske, (Slatina, Nova Gradiška, Metković, Ploče) kao i u osnivanju novih ogranaka (Vrgorac, Opuzen). S književnikom Vladimirom Pavlovićem pokrenuo je i uredio *Hrvatski neretvanski zbornik*, Metković, broj 1/1992., kao zajedničko glasilo ogranaka, odnosno podružnica (Čapljina, Grude, Komin, Konjic, Ljubuški, Metković, Mostar, Neum, Kostar, Posušje, Prozor, Stolac, Široki Brijeg i Vrgorac) Matice hrvatske i Hrvatskoga kulturnoga društva „Napredak”. Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu godine 2008. obnavlja i tiska *Hrvatski neretvanski zbornik*, broj 1/2008., a glavni urednik mu je Stjepan Šešelj.

Pokretač je i od godine 1995. direktor *Naklade Društva hrvatskih književnika*. Obnovio je glasovitu *Knjižnicu Društva hrvatskih književnika*, koja danas izlazi kao *Knjižnica Djela hrvatskih književnika*, Hrvatske kulturne zaklade - Hrvatskoga slova, u kojoj je do sada objavio

djela P. Šegedina, I. Dekanovića, I. Brešana, M. Ganze, S. Vukušića, S. Begovića, V. Pavlovića, N. Pulića, M. Kljenka, A. Vuletića, Š.Š. Čorića, V. Koromana, N. Nekić, P. Pavlovića, I. Božičevića, S. Gjurić, H. Peričić, I. Pandžića, K. Pejaković, T. Podruga, J. Mršića, V. Andrilovića, Đ. Vidmarovića, I. Mrduljaša, Z. Gavrana, I. Antolčića i M. Maslaća, G. Sušca, F. Plavšića, te *Antologiju hrvatske radiodrame* N. Vončine.

Jedan je od utemeljitelja i od 1995. ravnateljem tjednika za kulturu *Hrvatsko slovo* i urednikom *Knjižnice Hrvatsko slovo*, u kojoj su objavljena djela V. Barbierija, M. Marjanovića, Đ. Ivanišević i H. Hitreca, I. Mrduljaša, Lj. Štefan, S. Laste, M. Freundlich, D. Horvatića, B. Tolića, M. Vukovića, Z. Tadića, M. Rojnice, M. Kovačevića, Z. Magdića, C.G. Strohma, Đ. Vidmarovića.

Od godine 2005. priređuje Neretvanske književne, znanstvene i kulturne susrete, kojima su kao posljedci zbornici *Fra Andrija Kačić Miošić i Neretva* (2006.), *Don Mihovil Pavlinović i Neretva* (2007.), *Fra Luka Vladimirović i Neretva* (2008.), *Ivo Lendić, književnim, novinar i prognanik* (2009.), *Stojan Vučićević, književnik i žrtva* (2010.), *Nikola Buconjić, hrvatski književnik, etnograf, folklorist i historiograf* (2011.), *Dr. fra Stanko Petrov, hrvatski franjevac, jezikoslovac, književnik* (2012.), *Fra Lucijan Kordić, hrvatski književnik, franjevac, svećenik, emigrant* (2013.), *Petar Tutavac Bilić, hrvatski publicist, književnik, jezikoslovac i prevoditelj* (2014.), kao i brončane spomen ploče postavljene u Opuzenu, Metkoviću, Pločama, Janjini, Neumu, Turkovićima.

Godine 1996. Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman odlikovao ga je Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića.

Godine 2003. dobitnik je Nagrade Grada Opuzena za životno djelo.

Godine 1997. sa suradnicima okupljenim oko Hrvatskoga slova osniva *Hrvatsku kulturnu zakladu*, a godine 2005. *Hrvatsko kulturno vijeće*.

D.V.

KAZALO IMENA

A

Ambrozović, Ivan Nepomuk 112
Antić, Ljubomir 78
Auder, Michel 160

B

Babić, Stjepan 189
Bach, Nenad 64
Bačić-Serdarević, Ivana 59, 60
Bakarić, Vladimir 213
Baltić, Milutin 213
Ban, Hrvoslav 103, 255, 256, 268
Banac, Ivo 101
Baranović, Krešimir 270
Barbieri, Veljko 134
Barić, Adam Adalbert 112
Bartolić, Zvonimir 140
Bassan 160
Batarelo, Drago Ivan 169
Batarelo, Milka 169
Batarelo, Vice 169, 170, 175, 179
Bauer, Ernest 103, 255, 256, 267, 268
Belić, Anđelko, 232
Beljo, Ante 57, 194, 197, 215, 236
Benčić, Nikola 111, 114, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 137, 139, 140, 276
Bilandžić, Michael 64
Bilić, Jure 213
Bjeliš 9, 10
Blažeković, Milan 232
Blažević, Jakov 213
Bogdan, Ivo 232
Bombelles, Joseph 261
Bonifačić, Antun 43, 102, 199, 200, 246
Borges, Jorge Luis 223, 284
Bosnić, Konstantin 189
Bošković, Ruder 39, 247
Bračuljević, Lovro, Budimac 112

Brajak, Drago 221, 222, 224, 226, 285
Brajevich, Gabrijela 152
Brajinović, Marijan 101, 139, 228, 231
Braovac, Milan 151
Brentar, Jeronim 64
Broz, Josip, Tito 21, 213
Brozović, Dalibor 254, 262
Brozović, Nevenka 254
Budak, Luka 59, 101, 172
Budak, Pero 169
Budiša, Dražen 81
Bušić, Julienne 198
Bušić, Zvonko 198

C

Caraffa, Gian Pietro 5
Cecić-Karuzić, Marko 71
Cesarić, Dobriša 84
Cetín, Anton 90, 194, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 284, 285
Cetinić, Biserka 198
Crljen, Danijel 232
Croce, Benedetto 263
Csenar-Schuster, Agnica 130

Č

Čenar, Jurica 134, 140
Čevapović, Grgur 112
Česmički, Ivan 112
Čilić, Luka 112
Čović, Marko 200

Ć

Ćorić, Šimun Šito, 57, 95, 101, 109, 114, 118, 122, 125, 136, 137, 139, 140, 171, 194, 195, 254, 276, 285
Ćurin, Veljko 266

D

Dante, Alighieri 84
Darricusseg, Marie 81
Damjanović Brgadin, Mojmir 60

Delorko, Olinko 200
Derk, Denis 278
Detoni, Marijan
Dobriša, Juraj 82
Domić, Lilijana 210
Donat, Branimir 254
Dragosavac, Dragutin 213
Držić, Jere 84
Držić, Marin 39, 84, 85
Dučmelić, Zdravko 221, 222, 223, 224, 286
Dučmelić, Željko 224
Dugeč, Božo 73
Dugeč, Malkica 72, 73, 74, 140
Dulčić, Ivo 218

Đ

Đurković, Vlaho 202

F

Fabek, Marija 68, 258
Fabijanić, Damir 225
Ferrero, Gulielmo 263
Fistanić, Andro 196
Fistanić, Cvitka 196
Fišer, Ernest 140
Fortis, Alberto 11
Fotez, Marko 269, 270
Frangeš, Ivo 84, 85, 94, 247

G

Gasset, Ortega y 263
Gabelić, Gary 64
Gabrić, Tomislav 64
Gaži, Jurica 236
Gide, Andre 263
Golub, Ivan 85, 86
Goss, Vladimir P. 148
Gotal, Višnja 82
Gotovac, Vlado 169
Gradić, Stjepan 247

Grdenić, Stjepan 112
Grubiša, Damir 80
Grubišić, Ćiro 189
Grubišić, Vinko 51, 59, 64, 101, 102, 103, 149, 193, 196, 243, 246, 251, 255, 256,
266, 286

H

Habsburški, Ferdinand 5
Heliczner 160
Herak, Janko 210
Herman Dalmatin / Istranin 134, 276
Hitrec, Joseph George 118
Horić, Alan 102, 246
Horvat, Dragutin 48, 49
Horvatić, Dubravko 42, 43, 44, 87, 88, 254, 274, 284
Hribar, Manja 252
Hrastovec, Stjepan 258, 268
Huhn, Ivo 232

I

Ifkovic, Edward 101
Imura 160
Ivan Pavao II., papa 64, 209
Ivandić, Ante Mate 162
Ivanković, Željko 134
Ivezić, Zlata 258, 269
Ivkošić, Milan 140
Ivšić, Stjepan 200

J

Jelčić, Dubravko 84
Jelinčić, Nikola 78
Jembrih, Alojz 129
Job, Ignjat 218
Jurica, Neven 254
Jurić, Šime 107
Jurišić, Blaž 200

K

Kačić-Miošić, Andrija 11

Kadić, Ante 94, 101, 102, 103, 169, 255, 256, 261, 267
Kadić, Branko 232
Kalinski, Ivo 254
Karabin, Marijan 66, 67
Karaman, Srećko 102, 232
Karas, Vjekoslav 221, 225
Kaštelan, Jure 213
Katičić, Radoslav 139, 247
Kažulin, Zdravko 202, 205
Kesić, Nikola 112
Kesterčanek-Vuica, Nada 68
Kikaš, Antun 83
Kinert, Albert 207, 210
Kirchmayer-Bilić, Eva 198
Kiseli, Karl 134
Klaić, Josip 191
Klarić, Ante 61, 62
Klarski, Josip 121
Kliment, Željko 55
Kljaković, Jozo 39, 102, 180, 182
Ključe 9, 10
Knezović, Antun Josip 112
Knežević, Željko 254
Konščak, Ferdinand 64
König, Alois (v. Palaček, Slavko) 29, 30, 46, 48, 49, 50, 140
König, Georgine (v. Đurđa Marincel-Palaček) 29, 30, 46, 48, 49, 50, 140
Korade, Mijo 126, 130, 132
Kordić, Lucijan 101, 102, 103, 245, 255, 256, 264, 265
Kordić, Predrag 258
Korsky, Ivo 68
Kranjčević, Silvije Strahimir 173, 207
Krašić, Ljubo 63, 64, 186, 189, 194
Kulin ban 134
Kumičić, Eugen 82
Kupareo, Rajmund 44, 103, 255, 256, 257
Kušan, Fran 118
Kušan, Jakša 75, 76, 77, 78
Kuzmich, Ludwig 126, 130

Kuzmanović (rođ. Madunić), Ivanka 149, 154, 155
Kvesić, Arhandela 101

L

Labaš, Rudolf 112, 116
Ladan, Tomislav 254, 274
Laginja, Matko 82
Lalli, Milena 255, 256
Lasić, Stanko 134, 247
Latković, Božo 232
Latković, Radovan 232
Lemaitre 160
Livadić, Branimir 200
Lorković 270
Lorković, Hrvoje (Rok Remetić) 103, 255, 256, 266
Lovrenović, Ivan 274
Lukač, Davor 189
Luketa, Mate 232
Lukežić, Irvin 129
Lukić, Ljerka 68, 69, 70

M

Mandić, I. 277
Mann, Thomas 263
Marinović, Jure 62
Maras, Mate 149
Marks, Aleksandar 209
Martić, Grga 186, 187
Marulić, Marko 55, 170
Maruna, Boris 68, 76, 77, 80, 82, 83, 101, 103, 236, 246, 251, 255, 256, 257, 278, 286
Matačić 270
Masle, Antun 218
Matijašević, Marija 156, 157
Matković, Marijan 206
Matvejević, Predrag 254
Matoš, Antun Gustav 87
Mažuranić, Vladimir Fran 157
Mekas 160

Mepplethorpe, Robert 160
Mesić, Stipe 189
Meštrović, Ivan 39, 180, 182, 206
Meštrović, Mate 68
Mihičić, Andro Vid 210
Mijović-Kočan, Stijepo 254
Mikuljan-Peakić, Marija 189, 254
Milanović, Božo 82, 189
Milanović, Petar 101
Milčinović, Adela 117
Miletić 229
Mlikotin, Antony 101
Mock, Alois 229
Moro, Aldo 84
Mršić, Jozo 103, 255, 256, 264
Mustapić 9, 10

N

Nekić, Mile 218, 219, 220
Nevistić, Franjo 232
Nikolić, Štefica 199, 201
Nikolić, Vinko 68, 82, 102, 103, 136, 139, 158, 197, 199, 200, 201, 232, 237, 244, 245, 255, 256, 260, 271, 272, 273, 275, 278, 285
Nizeteo, Anton 103, 244, 255, 256
Novak, Slobodan P. 272, 273
Novaković, Anđelko 274

O

Odisej 53
Olujic, Željko 222
Orčić, Jakov 121

P

Palaček (rod. Marincel), Đurđa (v. König, Georgine) 48
Palaček, Slavko (v. König, Alois) 48
Pandžić, Ivan 274
Papandopulo 270
Papić, Krsto 250
Papini, Giovanni 263
Pavelić, Ante 21, 235

Pavičić, Josip 139
Pavić, Ivan Emerik 112
Pavić, Filip 64
Pavletić, Vlatko 277
Pavličević, Dragutin 129
Pavlinović, Milan 62
Pejaković, Katarina 158, 159, 269
Pekić, Petar 121
Perich (Perić), Anton 6, 160
Perić, Janko 192
Perić, Tvrtko 192
Perinić, Ljeposlav 232
Peštalić, Grgur 112
Petković, Marija Propetog Isusa 214
Petrović, Marijan 189, 190, 191
Pirandello, Luigi 263
Planinc, Milka 213
Pleština, Diana 64
Polić-Biliško, Jasna 198
Politeo, Ivo 81
Pop Martinac 37
Pozajić 270
Praljak, Slobodan 197
Prasel, Salvador 118
Primorac, Dragan 65
Priuli, Lorenzo 3
Prpić, George Jure 68, 102, 103, 245, 255, 256, 261, 262
Pulitika, Đuro 218

Q

Quien, Guido 223

R

Raćan, Ivica 64, 78, 213
Radica, Bogdan 102, 103, 255, 256, 261, 263
Radnić, Mihovil 112
Rađa, Tihomil 76, 77, 102
Radić, Stjepan 21
Rajčić, Dragica 162, 163

Rakovac, Milan 232
Rojnica, Ivo 222, 232
Rončević, Branimir 169, 170, 176, 179
Rončević, Branka 169
Rončević, Frane 169, 218
Rosandić-Šarić, Neda 225
Roščić, Marija 90, 166
Runje, Maja 198
Runje, Jerko 78

S

Sabol, Željko 221
Salvemini, Gaetano 263
Sardelić, Ante 210, 213, 214, 282
Scarpa, Roque Esteban 247
Sekulić, Ante 110, 111, 112, 113, 114, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 131, 132, 133, 137, 144, 276
Shakespeare, William 85
Slaviček, Milivoj 274
Slobodanac, Luka 191
Smoljan, Ivo 53, 54
Sokić, Vinko 183, 185
Sokić, Zdravko 189
Sršan, Ivan 183
Stantić, Alojzije Ante 132
Starčević, Ante, dr. 87
Starčević, Ante (akad. kipar) 169
Stepinac, Alojzije Viktor, kardinal 81, 185
Ströhm, Carl Gustaf 87, 88
Sulejman Veličanstveni 3
Sušac, Gojko 254
Sv. Apolonije 184
Sv. Barbara 184
Sv. Florijan 184
Sv. Franjo Asiški 216
Sv. Petar Apostol 184

Š

Šarić 258

Šegedin, Petar 213
Šeparović, Zvonimir 189
Šešelj, Stjepan 6, 90, 139, 140, 189, 201, 231, 254, 257, 258, 260, 264, 265, 273,
274, 275, 278, 281, 282, 283, 284, 285, 286
Šešelj, Lucija 9
Šicel, Miroslav 113, 144
Šiljeg 9, 10
Šimić, Antun Branko 173
Šola, Domagoj 64
Šoljan, Ivo 149
Šoljić, Kata 157
Šoljić, Šimun 169, 170, 172, 179
Šop, Nikola 270
Šovagović, Fabijan 172, 254
Štajcer 270
Štambuk, Drago 117, 134
Šuljić, Antun 149
Šušak, Đurđa 194
Šušak, Gojko 189, 192, 194, 195, 196, 197, 251, 284
Šutej, Miroslav 116
Šuvar, Stipe 213

T

Tadijanović, Dragutin 84
Tanhofer 270
Tasovac, Ivo M. 258
Tomičić, Zlatko 68
Tomić, Rudi 68
Tončić, Josip 227
Tončić-Sorinj, Lujo 227, 228, 231
Tuđman, Ankica 189
Tuđman, Franjo, dr. 179, 191, 192, 229, 262
Tuđman, Nevenka 189
Tutavac-Lapić 9, 10

U

Unamuno, Miguel de 263

V

Valéry, Paul 263

Vezdin, Ivan Filip (Paulinus a Sancto Bartolomaeo) 129, 132
Vida, Viktor 29, 39, 57, 94, 96, 102, 211, 243, 246, 282
Vidak, Dubravka 226
Vidović, Mirko 68, 103, 255, 256, 259
Vilov, Stjepan 112
Vištica 9,10
Vojnić-Purčar, Petko 134
Vrančić, Vjekoslav 247
Vrandečić, Dona 64
Vrandečić, Ivo 64
Vratović, Vladimir 107
Vrhovec, Josip 213
Vrljičak, Jozo 232, 237
Vukadin, Vinko 139
Vukota, Pero 232
Vukov, Petar 121
Vulić, Sanja 146, 147

W

Warhol, Andy 160

Z

Zara, Ivano 101
Zdunić, Ivica 189
Zečković, Lela 117
Zidić, Igor 149, 225
Zorenić, Mišo 78, 79
Zrakić, Đuro 55, 58
Zrno, Marija 215, 216, 217

KAZALO

Izvješće o stvaranju Amerike	5
I.	
Naša zbirka američkih fotografija	9
Hrvatska - velesila raseljenosti	12
Ratna iskrica	16
Ratna iskrica II	17
Daljina i blizina domovine	19
Bez međa među nama	21
Izlazak iz straha	23
Izlazak iz zabluda	25
Oaze duha i svijesti	27
Krug hrvatske knjige	29
Guska u magli	31
Susreti	33
Granice, prostori, mašta... ..	35
I obujamši vsu Grčku i Bulgariju, Bosnu i Rabaniu nalegoše na jezik hrvatski....	37
Nekoliko napomena o iseljenoj Hrvatskoj	39
Nepostojeći hrvatski pisci Dubravka Horvatića	42
Hrvatska jest	45
Novi hrvatski roman iz Europe	48
Američko bulevarsko kazalište	51
Hrvatski Odisej	53
Krvavi hrvatski limes	55
Roman o hrvatskom iseljeniku	59
Plemenita i vidovita upornost	61
Most između dijaspore i domovine	63
Neobično pisanje o običnim ljudima	66
O nakladniku i prvijencu	68
Hvala meštre Marko	71
Pjesnički glasi Malkice Dugeč	72
UDD	75
Vlada bahato gazi zakon i volju birača	78

Svinjstvo	81
Blagovali su za našim stolom	83
Dum Marinu Držiću u pohode	84
Dva velikana pera	87
<i>In the Beginning</i>	89
II.	
Crno i bijelo	93
Uz prvu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	95
Uz drugu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	110
Uz treću knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	113
Uz četvrtu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	117
Uz petu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	119
Uz šestu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	122
Uz sedmu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	125
Uz osmu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	128
Uz devetu knjigu <i>Prinosa za povijest književnosti u Hrvata</i>	131
Inventura književnih činjenica	134
<i>Korabljica</i> - Prinosi za povijest književnosti u Hrvata	136
Nakon prve knjige Prinosa	139
Hrvatsko iseljeništvo/dijaspora bez Ministarstva iseljeništva - kako dalje?	142
Umjesto zaključka	143
<i>Korabljica</i> posvećena dr. Anti Sekuliću	144
Uza sedmi broj <i>Korabljice</i>	145
Uvodna riječ na Sedmoj večeri hrvatske iseljeničke lirike	148
<i>En el comienzo</i>	165
III.	
Tri mlada sydneyaska gospodina	169
Gornji Bogićevci	180
Put u Rešetare	185
Šušak je životom stvarao Hrvatsku	192
Hrvatska je uz Zvonka Bušića	198
Na pravom hrvatskom putu	199
Dragi prijatelji iz društva prijatelja "Matice hrvatske" u Vancouveru	201

Hrvatska pacifička flota	202
Hrvatski slikar Anton Četín	206
Djelo darovano domovini	209
Galebovi što lete ravno u naš vid	213
Povratak vlastitom vrtu	215
Krunski svjedok hrvatskih stradanja	218
Razočaran sam ali izlagat ću u Hrvatskoj	221
Ne zaboravi Hrvatski jezik - ne zaboravi Hrvatsku!	227
Ispravljali smo neistine o Hrvatima i Hrvatskoj	232
Samost	238
IV.	
Kraj krvavog hrvatskog limesa	243
Hrvatskom centru P.E.N. kluba - Društvu književnika Hrvatske	
Prijedlog za osnivanje odsjeka (sekcije) za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu	253
Ocjene bez popusta	276
<i>Hrvatska</i>	279
<i>Das Kroatien</i>	280
POGOVOR	
Nakon pročitanih tekstova (Vinko Grubišić)	283
Bilješka o piscu (Dubravka Vidak)	287
Kazalo imena (Dubravka Vidak)	291

KNJIŽNICA

- I. VELJKO BARBIERI *Tko je sa mnom palio kukuruz*
Pakrački dnevnik
- II. MIRKO MARJANOVIĆ *Živjeti smrt*
Sarajevski dnevnik
- III. ĐURĐICA IVANIŠEVIĆ *Ljudi iz akvarija*
- IV. HRVOJE HITREC *Velika knjiga zaborava*
- V. STJEPAN ŠEŠELJ *Hrvatska jest*
- VI. IGOR MRDULJAŠ *O hrvatskome glumištu*
- VII. LJUBICA ŠTEFAN *Istinom i činjenicama za Hrvatsku*
- VIII. SVEN LASTA *Iz glumačkog kuta*
- IX. MAJA FREUNDLICH *Hej Slaveni*
- X. DUBRAVKO HORVATIĆ *Hrvatska na stratištu*
- XI. BENJAMIN TOLIĆ *Haaški sapun*
- XII. MILAN VUKOVIĆ *Sile zla nad hrvatskom kulturom*
- XIII. ZORAN TADIĆ *Sto godina filma i nogometa*
- XIV. MLADEN ROJNICA *Živjeti za Hrvatsku*
- XV. MATE KOVAČEVIĆ *Hrvati Herceg-Bosne narod koji nestaje*
- XVI. MILAN VUKOVIĆ *Eseji i osvrti*
O Tudmanu i hrvatskoj stvarnosti
- XVII. ZVONIMIR MAGDIĆ *Bljeskovi i oluje hrvatskoga športa*
- XVIII. CARL GUSTAF STRÖHM *Poštovani hrvatski prijatelji*
- XIX. ĐURO VIDMAROVIĆ *Protiv tmine*
- XXI. STJEPAN ŠEŠELJ *Približene daljine Duhovne Hrvatske*
- XXII. DUBRAVKO JELČIĆ *Pisma iz života*
- XXIII. STJEPAN ŠULEK *Kad mislim na Hrvatsku*
- XXIV. MILAN VUKOVIĆ *Hrvatska snaga najveće ljubavi*
- XXV. BENJAMIN TOLIĆ *Kraj neovisnosti*
- XXVI. MATE KOVAČEVIĆ *Hrvatska i balkanski savezi*
- XXVIII. DUBRAVKA VIDAK I STJEPAN ŠEŠELJ *Na izvoru Duhovne Hrvatske*
- XXIX. MATE KOVAČEVIĆ *Pet stoljeća borbe za Hrvatsku*
- XXX. LJUBO KRMEK *Neretvanski dobnik*
- XXXI. BENJAMIN TOLIĆ *Vesele karmine*
- XXXII. MATE KOVAČEVIĆ *Sudbina hercegbosanskih Hrvata -
Suverenost u okviru EU federalizma*
- XXXIII. JURE KRIŠTO *Partija, UDBA i svećenička udruženja*

Svakog petka

HRVATSKO SLOVO

jedini hrvatski tjednik za kulturu

HRVATSKO SLOVO - UVIJEK ZA HRVATSKU

Stjepan Šešelj
PRIBLIŽENE DALJINE
DUHOVNE HRVATSKE
drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje

Nakladnik
HKZ - HRVATSKO SLOVO d.o.o.
HR-10000 ZAGREB, Hrvatske bratske zajednice 4

Za nakladnika
DUBRAVKA VIDAČ

Naslovnica i slog
TINA GRGIĆ

Na naslovnici
Ivan Meštrović: *Indijanci/Indians*, Chicago, Grant Park

Tiskano u Hrvatskoj
rujan 2014.

Tisak
MARKULIN
Lukavec

ISBN 978-953-6736-74-4
CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 885370.